

กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์วิชาธรรม หลักสูตรธรรมศึกษา
สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร
จังหวัดฉะเชิงเทรา

**CONFLICT SITUATION PROCESS ON DHAMMA OF THE DHAMMA SUKSA
PROGRAM FOR THE 2nd GRADE SECONDARY SCHOOL STUDENTS,
WAT SOTHORNWARARAM WORAVIHARA SCHOOL,
CHACHOENGSAO PROVINCE.**

พระมหาสมเดช สุ่มโน (พรหม)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์วิชาธรรม หลักสูตรธรรมศึกษา
สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร
จังหวัดฉะเชิงเทรา

พระมหาสมเดช สุมโน (พรหม)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Conflict Situation Process on Dhamma of the Dhamma Suksa Program For the
2nd Grade Secondary School Students, Wat Sothomwararamworavihara School,
Chachoengsao Province.

Phramaha Somdech Sumano (Phrom)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirement for the Degree of
Master of Art
(Teaching Social Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย เรื่อง
“กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์วิชาชีพ หลักสูตรธรรมศึกษาสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๒
โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญา
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(รศ. ดร.โกณัฐ ศรีทอง)

กรรมการ

(ดร.ปิ่นทอง ใจสุทธิ)

กรรมการ

(รศ. ดร.สมชัย ศรีนोक)

กรรมการ

(ผศ. ดร.บุญเลิศ จีร์ภัทร์)

กรรมการ

(ดร.นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ผศ. ดร.บุญเลิศ จีร์ภัทร์

ประธานกรรมการ

ดร.นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระมหาสมเดช สุมโน)

- ชื่อวิทยานิพนธ์** : กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์วิชาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา
- ผู้วิจัย** : พระมหาสมเดช สุ่มโน (พรหม)
- ปริญญา** : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การสอนสังคมศึกษา)
- คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์**
- : ผศ. ดร. บุญเลิศ จีระภัทร์, วท.บ. (สถิติ), พธ.ม. (พัฒนาทางเศรษฐกิจ), Ph.D. (Social Science)
 - : ดร. นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ, พธ.บ. (สังคมศึกษา), M.A. (Linguistics), Ph.D. Social Science, (Buddhist Studies)
- วันสำเร็จการศึกษา** : ๙ มกราคม ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยแบบเชิงทดลอง (Experimental Design) มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อศึกษากระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์ สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา และ ๒) เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้วิชาธรรม โดยใช้กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์ ก่อนเรียนกับหลังเรียน สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน ๑ ห้องเรียน คือนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒/๘ จำนวน ๔๘ คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ๑) กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์ ๒) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียนและหลังเรียน วิชาธรรมหมวด ๔ ในหลักสูตรธรรมศึกษาสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน ๓๐ ข้อ ๓) แผนการจัดการเรียนรู้วิชาธรรมหมวด ๔ ในหลักสูตรธรรมศึกษา จำนวน ๖ แผน ๆ ละ ๑ ชั่วโมง รวม ๖ ชั่วโมง สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการทดสอบค่า (T-test)

ผลการวิจัยพบว่า

๑. กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์วิชาชีพ หลักสูตรธรรมศึกษา สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีการพัฒนาการคิดวิเคราะห์ได้อย่างเป็นระบบ และสามารถนำหลักธรรมจากที่ได้เรียนไปใช้ในชีวิตประจำวันได้
๒. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้วิชาธรรม หลักสูตรธรรมศึกษา สำหรับนักเรียนมัธยม

ศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า นักเรียนที่เรียนโดยใช้กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .๐๕ ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

Thesis Title : Conflict Situation Process on Dhamma of the Dhamma Suksa Program For the 2nd Grade Secondary School Students, Wat Sothornwararamworavihara School, Chachoengsao Province.

Researcher : Phramaha Somdech Sumano (Phrom)

Degree : Master of Arts. (Teaching Social Studies)

Thesis Supervisory Committee

- : Asst.Prof. Dr. Boonlert Chirapatr, B.Sc. (Statistics),
M.A. (Development Economics), Ph.D. (Economics)
- : Dr. Niwes Wongsuwan, B.A. (Teaching Social Studies),
M.A. (Linguistics), Ph.D. Social Science, (Buddhist Studies.)

Date of Graduation : January 9, 2019

Abstract

The purposes of this was experimental research. The main objectives were as 1. to study conflict situation process on Dhamma of the Dhamma sukka program for the 2nd grade secondary school students, Wat Sothornwararamworavihara School, Chachoengsao province, and 2. to study succeed of Dhamma by using conflict situation process on Dhamma of the Dhamma sukka program for the 2nd grade secondary school students, Wat Sothornwararamworavihara School, Chachoengsao province. The sample size for this research corrected by purposive sampling number 1 classroom mean secondary student 2/8 amount 48 persons. The implements for this research were as. 1) The conflict situation teaching process. 2) The achievement for test pre and post learning for the 4th of Dhamma for Dhamma of the Dhamma sukka program for the 2nd grade secondary school students, Wat Sothornwararamworavihara School, Chachoengsao province. Total 30 points. 3) The plan for managed learning the 4th of Dhamma for Dhamma Sueksa curriculum number 6 plans and each for 1 and total 6 hours. The statistics for research as namely, average ($\bar{x}$), standard deviation (S.D.) and (T-test)

Result had found that

1. The conflict situation process on Dhamma of the Dhamma sukka program for the 2nd grade secondary school students, Wat Sothornwararamworavihara School,

Chachoengsao province, found that, it emphasized for students have developed analysis by smoothly and can take Dhamma principle for using in every life.

2. The achievement from learning for the 2nd grade secondary school students, Wat Sothornwararamworavihara School, Chachoengsao province, found that, students who used the study conflict situation process have got achievement for posttest higher than pretest by statistics significance as .05 that consistent with set hypotenuses.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่อง กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์วิชาชีพ หลัสูตรธรรม ศึกษาสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา ได้สำเร็จตามเป้าหมาย จากการให้คำปรึกษา ช่วยเหลือ แนะนำ และคำเสริมแรงกำลังใจของท่าน ผศ.ดร. บุญเลิศ จีรภัทร์ และ ดร.นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ ผู้เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ตั้งแต่เริ่มทำโครงร่าง วัตถุประสงค์ เนื้อหา ตลอดจนถึง ๕ บท จนที่สุดของการทำวิทยานิพนธ์ฉบับสมบูรณ์มาตลอด ผู้วิจัยขอเจริญพรขอบคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอเจริญพรขอบคุณคณะกรรมการและผู้ทรงคุณวุฒิสอบป้องกันวิทยานิพนธ์ประกอบไปด้วย รศ.ดร.โกนิฐฐ์ ศรีทอง ประธานกรรมการ ดร.ปิ่นทอง ใจสุทธิ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ รศ.ดร. สมชัย ศรีนอก กรรมการ ผศ.ดร. บุญเลิศ จีรภัทร์ กรรมการและ ดร.นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ กรรมการและเลขานุการ ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำให้ความช่วยเหลือในการปรับปรุงแก้ไข วิทยานิพนธ์

ขอขอบพระคุณและเจริญพรขอบคุณผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือทั้ง ๕ ท่าน มีท่าน พระมหาสมบุญ สุธมโม รศ.ดร., ผศ.ดร.จตุพล พรหมมี, นางสุธาทิพย์ หมอกเจริญ, นางสมพร ทองกุล, นางอริชฐาน เชื้อโพธิ์ ที่ได้ให้การอนุเคราะห์ในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัยให้มีความถูกต้องสมบูรณ์ครบถ้วน

ขอเจริญพรขอบคุณนางรุจิรดา วรรณศิริ ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา ที่ได้เมตตาอนุเคราะห์และอำนวยความสะดวกสถานที่ในการทำการทดลองใช้เครื่องมือวิจัยภายในโรงเรียน

ขอเจริญพรขอบคุณนางสาวอัญชลี พรพิทักษ์กุล ซึ่งเป็นครูพี่เลี้ยง ที่คอยให้คำแนะนำ ปรึกษา และอนุเคราะห์ให้ใช้ห้องเรียนในการทดลองเครื่องมือวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูลของนักเรียนทั้งที่เป็นกลุ่มตัวอย่างและนอกตัวอย่าง

ขอขอบคุณความเมตตาของคณาจารย์และเจ้าหน้าที่ของพุทธศาสนมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา ประกอบด้วย พระวิเทศพรหมคุณ ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตร, ผศ.ดร. ขวาล ศิริวัฒน์ อาจารย์ประจำหลักสูตร, นายกิตติศักดิ์ ณ สงขลา อาจารย์พิเศษ, พระศักดิ์ดา อคฺคปณฺโญ เจ้าหน้าที่ประจำหลักสูตร, และนางสาวยุภาพร ศรีนอก เจ้าหน้าที่ประจำหลักสูตร ที่ได้ให้การอนุเคราะห์ความสะดวกทั้งในเรียนการสอนและจัดทำหนังสือราชการต่าง ๆ มาด้วยดี

พระมหาสมเดช สุมโน (พรหม)

๙ มกราคม ๒๕๖๒

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญแผนภาพ	ณ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ญ
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย	๔
๑.๕ สมมติฐานในการวิจัย	๕
๑.๖ นิยามศัพท์ที่ใช้เฉพาะในการวิจัย	๖
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๗
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
๒.๑ กระบวนการสอนวิธีต่าง ๆ	๘
๒.๒ หลักสูตรธรรมศึกษาของสถานศึกษาโรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา	๙
๒.๓ ประวัติของโรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา	๑๘
๒.๔ พุทธวิธีการสอน	๒๑
๒.๕ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้	๒๓
๒.๖ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ โดยใช้กระบวนการแบบ เผชิญสถานการณ์	๒๗
๒.๗ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับหลักกรรมหมวด ๔	๓๗
๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔๗

๒.๙ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๕๓
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๕๔
๓.๒ กลุ่มประชากรในการวิจัย	๕๕
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๕๕
๓.๔ ขั้นตอนการสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือในการวิจัย	๕๕
๓.๕ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	๖๐
๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล	๖๑
๓.๗ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๖๒
บทที่ ๔ ผลการวิจัย	
๔.๑ สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๖๕
๔.๒ ขั้นตอนการนำเสนอผลการวิจัย	๖๕
๔.๓ ผลการสร้างและวิเคราะห์ข้อมูลคุณภาพเครื่องมือในการวิจัย	๖๖
๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย	๗๒
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ	
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๗๔
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๗๕
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๗๘
บรรณานุกรม	๘๐
ภาคผนวก	๘๐
ภาคผนวก ก รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๘๖
ภาคผนวก ข หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ	๘๘
ภาคผนวก ค ผลการวิเคราะห์ความสอดคล้องของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย (ioc)	๘๔
ภาคผนวก ง หนังสือขอความอนุเคราะห์ทดลองเครื่องมือวิจัย (try out)	๑๑๓
ภาคผนวก จ ผลวิเคราะห์จากการทดลองเครื่องมือวิจัย (try out)	๑๑๕
ภาคผนวก ฉ หนังสือขอความอนุเคราะห์แจกเครื่องมือเก็บข้อมูลการวิจัย	๑๒๓
ภาคผนวก ช ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจริง	๑๒๕
ภาคผนวก ซ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๑๒๙
ประวัติผู้วิจัย	๒๐๑

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
ตารางที่ ๓.๑ แบบแผนการวิจัยหนึ่งกลุ่มทดสอบก่อนเรียน-หลังเรียน (One Group Pre-Test, Post-Test Design)	๕๕
ตารางที่ ๓.๒ แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์	๖๐
ตารางที่ ๓.๓ ระยะเวลาในการทดลองวิจัย	๖๒
ตารางที่ ๔.๑ เป็นตารางสรุปค่าเฉลี่ยค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและจำนวน Case จำแนกตามตัวแปรคะแนนก่อนเรียนและคะแนนหลังเรียน	๗๒
ตารางที่ ๔.๒ เป็นตารางแสดงค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์	๗๒
ตารางที่ ๔.๓ เป็นตารางค่าเฉลี่ยของผลต่างของคะแนนก่อนเรียนกับหลังเรียน (Mean)	๗๒
ตารางที่ ๔.๔ สรุปผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยกระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์ วิชาธรรม สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดโสธรวราราม วรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา ระหว่างก่อนเรียนกับหลังเรียน	๗๓

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่		หน้า
แผนภาพที่ ๒.๑	แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย	๕๔
แผนภาพที่ ๔.๑	ขั้นตอนของกระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์	๗๑

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อที่ใช้ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย การอ้างอิงพระไตรปิฎกจะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังอักษรย่อชื่อคัมภีร์ เช่น วิ.ม. (ไทย) ๖/๑๖/๔๗ หมายถึง วินัยปิฎก มหาวรรค ภาษาไทย เล่ม ๖ ข้อ ๑๖ หน้า ๔๗ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙ ดังนี้

คำอธิบายอักษรย่อ

พระวินัยปิฎก

คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
วิ.ม. (ไทย)	วินัยปิฎก มหาวรรค	ภาษาไทย

พระสุตตันตปิฎก

คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
ที.ม. (ไทย),	ทีฆนิกาย	ภาษาไทย
ที.ปา. (ไทย)	ทีฆนิกาย	ภาษาไทย
ม.ม. (ไทย),	มัชฌิมนิกาย	ภาษาไทย
ส.ม. (ไทย)	สังยุตตนิกาย	ภาษาไทย
อง.ปญจก. (ไทย)	อังกุตตรนิกาย	ภาษาไทย
ขุ.ป. (ไทย)	ขุททกนิกาย	ภาษาไทย

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กระทรวงศึกษาธิการได้เล็งเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับวงการการศึกษาไทย จึงได้วางยุทธศาสตร์พัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยการแก้ปัญหาทักษะการคิดวิเคราะห์และการเผชิญสถานการณ์ของเด็กไทยตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตราที่ ๒๔ ในเรื่องการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการในข้อที่ ๒ ระบุว่า ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และประยุกต์ความรู้มาใช้ เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา^๑ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับนี้ถือว่าการจัดการเรียนรู้โดยการเผชิญสถานการณ์นั้นมีความสำคัญต่อครูผู้สอนเป็นอย่างยิ่ง เน้นให้ผู้เรียนมีความรอบรู้สามารถตัดสินใจเผชิญสถานการณ์ได้อย่างมีเหตุผล

ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) ว่าความเสื่อมถอยทางวัฒนธรรมของเยาวชนและคนในสังคม อาทิ การให้คุณค่าและค่านิยมกับความสนุกสนานและความพึงพอใจ การละเลยเรื่องระเบียบวินัย ขาดความรับผิดชอบ ขาดความเคารพเกรงใจต่อผู้อาวุโสกว่า ติดการสร้างอัตลักษณ์ส่วนตัวผ่านทางโซเชียลออนไลน์ ติดเกมส์ อินเทอร์เน็ตและมีการใช้ภาษาไทยที่ไม่เหมาะสม การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและสื่อทางสังคมมีภาพของการใช้ความรุนแรงและความไม่เหมาะสมทางเพศ ซึ่งขาดการกำกับควบคุมอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้เยาวชนมีพฤติกรรมก้าวร้าวและพฤติกรรมเสี่ยงต่อการก่ออาชญากรรมและปัญหาตั้งครกในวัยรุ่นเพิ่มสูงขึ้น การปล่อยปละละเลยให้มีการแพร่ระบาดของยาเสพติดในแหล่งชุมชนและเข้าไปในบริเวณใกล้เคียงสถานศึกษา รวมทั้งปัญหาคนไทยเข้าสู่วงจรการเล่นการพนันมากขึ้น เช่น การเล่นหวย การเล่นพนันฟุตบอล เป็นต้น^๒

ทางรัฐบาลได้มีการกำหนดเป้าหมายโดยให้กระทรวงศึกษาธิการ ดำเนินการจัดหาพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศ คือ ๑ ตำบล ต่อ ๑ พระสอนศีลธรรมในโรงเรียน โดยจะขยายเพิ่มขึ้นอีก ๔,๐๐๐ รูป เพื่อเป็นการนาร่อง จากนั้นได้เสนอของบประมาณกลางจากรัฐบาลเพื่ออุดหนุนเป็นค่าใช้จ่ายของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจำนวน ๔,๐๐๐ รูป รูปละ ๒,๐๐๐ บาทต่อเดือน และเป็นค่าดำเนินการจัดทำหนังสือ อุปกรณ์เกี่ยวกับการเรียนการสอน การติดตามประเมินผล

^๑ กระทรวงศึกษาธิการ, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตราที่ ๒๔ ในเรื่องการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ, (กรุงเทพมหานคร : การศาสนา, ๒๕๔๔), หน้า ๕๕.

^๒ กระทรวงศึกษาธิการ, แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔), (กรุงเทพมหานคร : การศาสนา, ๒๕๕๙), หน้า ๒.

โครงการ เพื่อให้สาธารณชนทั่วประเทศเห็นความสำคัญของพระสงฆ์ โดยมุ่งเน้นประโยชน์ที่จะได้รับ คือ ผู้เรียนได้แก่ เด็ก เยาวชน นักเรียนนักศึกษา และมีเป้าหมายเพิ่มจำนวนพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ให้มากขึ้นเป็น ๒๐,๐๐๐ รูป เพื่อให้ครอบคลุมพื้นที่ตามเป้าหมาย ในปีงบประมาณ ๒๕๖๐ กรมการศาสนาได้เปลี่ยนบทบาทการบริหารโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่ดำเนินการมาแต่เดิมไปสนับสนุนกิจกรรมคุณธรรมอื่น ๆ โดยได้โอนภาระงานพร้อมงบประมาณให้กระทรวงศึกษาธิการรับดำเนินการ และได้มอบให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย รับโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน มาดำเนินการจัดเข้าในพันธกิจประเภทงานให้บริการวิชาการแก่ชุมชน โดยได้ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ๕ หน่วยงาน ดังนี้

๑. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมีพระสงฆ์ที่มีความพร้อมและมีพระที่สอนอยู่ในสถานศึกษาต่าง ๆ อยู่แล้ว

๒. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ มีศึกษานิเทศก์และสถานศึกษา โรงเรียนที่มีความต้องการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

๓. กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม มีวัฒนธรรมจังหวัดซึ่งเป็นผู้ดูแลโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนมาแต่เริ่มแรก

๔. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มีผู้อำนวยการพระพุทธศาสนาจังหวัดเป็นผู้ส่งเสริมพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่เข้าไปทำการสอนในโรงเรียน

๕. ภาคคณะสงฆ์ทั้ง ๑๘ ภาค มีเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัดซึ่งปกครองดูแลพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนทั่วประเทศ^๓

ดังนั้นการศึกษาหลักธรรมและน้อมนำไปปฏิบัติในรูปแบบของการศึกษา ธรรมศึกษาคือการสร้างสรรค์ความเจริญทางปัญญาและจิตใจ ซึ่งเป็นต้นเหตุของความเจริญด้านอื่น ๆ ทั้งหมด การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรธรรมศึกษาในสถานศึกษานี้ถือเป็นการปลูกฝังความคิดที่ถูกต้อง เป็นสัมมาทิฐิ เป็นการส่งเสริมความประพฤติดีงามต่าง ๆ โดยสอดคล้องกับความมุ่งหมายและหลักการของการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ที่กำหนดให้เป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจสติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข^๔

ปัญหาที่พบคือแนวการจัดรูปแบบการเรียนการสอนที่ทางครูพระสอนศีลธรรม ยังไม่เข้าใจในเทคนิคหรือวิธีการสอน และครูพระสอนศีลธรรมส่วนใหญ่แล้วไม่ได้จบการศึกษาทางด้านการสอนมาโดยตรง เมื่อทำการสอนแล้วผลทำให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์ไม่เป็นและไม่สามารถนำหลักธรรมไปใช้ในการแก้ไขปัญหาหรือกำลังเผชิญกับสถานการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งได้ ควรจะมีการจัดอบรมหรือพัฒนาศักยภาพของครูพระสอนศีลธรรมให้มีรูปแบบแนวการจัดการเรียนการสอนในทิศทางเดียวกัน

^๓ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร.), *โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน*, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://www.krupra.net/new/index.php?url=krupra>. [๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๐].

^๔ สำนักงานส่งเสริมกิจการการศึกษาและสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, *แนวทางการจัดการเรียนรู้ธรรมศึกษา ชั้นโท วิชาธรรม*, (กรุงเทพมหานคร : ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๘), คำปรารภแม่กองธรรมสนามหลวง.

เพื่อที่จะสอดคล้องกับศตวรรษใหม่ในการจัดการเรียนรู้สู่การศึกษา ๔.๐ เพื่อเป็นแนวทางให้ครูผู้สอนและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถและมีทักษะสำคัญอันจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศสู่ยุค Thailand ๔.๐ ดังนั้นครูในยุคปัจจุบันจึงจำเป็นต้องเตรียมความพร้อมด้านการจัดการเรียนรู้ พร้อมทั้งเป็นต้นแบบให้กับสถานศึกษาที่จะได้นำไปเป็นรูปแบบในการจัดการเรียนรู้ในวิชาอื่นต่อไป

การจัดการเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ นั้น โดยหนึ่งการจัดการเรียนรู้ที่ได้มีรูปแบบกระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์รวมอยู่ด้วย ซึ่งกระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์นั้นเป็นกระบวนการสอนที่เชื่อมโยงการกระทำกับการคิดวิเคราะห์เข้าด้วยกัน โดยผู้สอนสร้างหรือนำสถานการณ์ด้านต่าง ๆ มาให้ผู้เรียนได้เผชิญสถานการณ์ลักษณะต่าง ๆ ซึ่งอาจเป็นประสบการณ์ส่วนหนึ่งที่จะเกิดขึ้นในชีวิตจริงของผู้เรียน เป็นการฝึกให้ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นในการนำความรู้ ข้อมูลข่าวสาร มาสรุปเป็นประเด็น เพื่อประเมินค่าว่าสิ่งใดถูกต้อง ผิดตาม เกิดประโยชน์ ควรหรือไม่ควรแก่การปฏิบัติและสามารถนำความรู้ ประสบการณ์ไปใช้ปฏิบัติได้จริงเมื่อมีการเผชิญสถานการณ์หรือเจอกับปัญหา วิธีการจัดการเรียนรู้เป็นการประยุกต์มาจากหลักพุทธธรรมและพุทธวิธี เพื่อนำไปใช้ให้เหมาะสมกับกาลเวลา ลักษณะ เนื้อหาสาระ และวัยของผู้เรียน^๕

การจัดการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์นี้ เป็นการจัดการเรียนรู้ที่รวมวิธีสอนเทคนิคการสอนหลาย ๆ วิธีเข้าด้วยกัน มีการนำคุณธรรมและหลักธรรมต่าง ๆ มาใช้เป็นเกณฑ์การปฏิบัติ รวมทั้งการนำข้อมูลข่าวสาร ข้อเท็จจริง ความรู้หลักการและประสบการณ์ของผู้เรียนมาใช้ในการตัดสินใจ เพื่อให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ด้วยการเผชิญสถานการณ์ต่าง ๆ ที่หลากหลายซึ่งเป็นสถานการณ์จริง ผู้เรียนนั้นสามารถรู้จักเลือกตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง รู้จักใช้เกณฑ์ต่าง ๆ มาใช้กับการตัดสินใจ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติให้ผู้เรียนได้เกิดความมั่นใจในตนเอง ได้เกิดการเรียนรู้และมีทักษะในการแก้ปัญหาซึ่งจะเกิดขึ้นกับการดำรงชีวิต^๖

ด้วยสภาพปัญหาดังกล่าวนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์วิชาธรรม สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๒ เพื่อให้มีคุณภาพต่อการเผชิญสถานการณ์และประยุกต์ความรู้มาใช้ เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งสามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต และบรรลุวัตถุประสงค์ตามหลักสูตรกรมการศาสนา ดำเนินโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่ได้กำหนดไว้ และอีกเหตุผลที่ได้เลือกกระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์นั้น เพื่อให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ของบทเรียน เนื้อหาสาระที่จะสอน ความเหมาะสมกับระยะเวลาสถานที่ และจำนวนนักเรียน เพื่อให้นักเรียนบรรลุจุดประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย

^๕ ทศนพล ชื่นจิตต์, “การจัดการเรียนรู้สาระหน้าที่พลเมือง โดยใช้กระบวนการแบบเผชิญสถานการณ์เพื่อเสริมสร้างทักษะการคิดแก้ปัญหา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๖), หน้า ๘.

^๖ สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ, ๒๐ วิธีจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมค่านิยมและการเรียนรู้โดยการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๙๗-๑๙๘.

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษากระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์ สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้วิชาธรรม โดยใช้กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์ ก่อนเรียนกับหลังเรียน สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์ หลักสูตรธรรมศึกษา สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทราเป็นอย่างไร

๑.๓.๒ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ในวิชาธรรม โดยใช้กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์ ก่อนเรียนกับหลังเรียน สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทราเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยศึกษากระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์ในวิชาธรรม หลักสูตรธรรมศึกษา สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ได้กำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนที่กำลังศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา ที่เรียนวิชาธรรม โดยใช้หลักสูตรหมวด ๔ ภาคการเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๑ มีทั้งหมด ๑๓ ห้อง จำนวน ๖๐๘ คน

กลุ่มตัวอย่าง ในการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน ๑ ห้องเรียน คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒/๘ ที่เรียนวิชาธรรม โดยใช้หลักสูตรหมวด ๔ ภาคการเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๑ จำนวน ๔๘ คน

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาวิจัยเรื่องกระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์วิชาธรรม หลักสูตรธรรมศึกษา สำหรับนักเรียนที่กำลังศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา ภาคการเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๑ โดยใช้ประกอบแผนการจัดการเรียนรู้ เป็นจำนวน ๖ แผน เวลา ๖ ชั่วโมง รายละเอียดดังนี้

แผนที่ ๑ เรื่อง อปัสเสนธรรม ๔	จำนวน ๑ ชั่วโมง
แผนที่ ๒ เรื่อง อัปมัญญา ๔	จำนวน ๑ ชั่วโมง
แผนที่ ๓ เรื่อง พระอริยบุคคล ๔	จำนวน ๑ ชั่วโมง

แผนที่ ๔ เรื่อง สัมปรายิกัตถประโยชน์ ๔ จำนวน ๑ ชั่วโมง

แผนที่ ๕ เรื่อง มรรค ๔ จำนวน ๑ ชั่วโมง

แผนที่ ๖ เรื่อง ผล ๔ จำนวน ๑ ชั่วโมง

โดยมีประเด็นเนื้อหาในการจัดการเรียนรู้ คือ กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์ ๖ ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ ๑ การสร้างศรัทธา คือ เอาประเด็นสถานการณ์หรือข่าวหรือนิทานที่เป็นที่น่าสนใจ มาเล่าให้นักเรียนฟังโดยการจูงใจกระตุ้นผู้เรียน

ขั้นที่ ๒ ศึกษาสังคม คือ เอาเนื้อหาหลักธรรมที่สอดคล้องกับประเด็นที่ยกมาข้างต้นให้นักเรียนได้ทำการศึกษา

ขั้นที่ ๓ ระดมเผชิญสถานการณ์ คือ เลือกตัวแทนนักเรียนมาอภิปรายหลังจากที่ได้ศึกษาเนื้อหาหลักธรรมแล้ว

ขั้นที่ ๔ วิเคราะห์ความคิด คือ ให้มีการถกเถียงกันเกี่ยวกับการอภิปรายโดยมีการให้เลือกว่า สิ่งไหนควรหรือไม่ควร ถูกหรือไม่ถูก ดีหรือไม่ดี เป็นต้น

ขั้นที่ ๕ ฝึกปฏิบัติ คือ ให้ตัวแทนนักเรียนได้กลับไปนั่งที่เดิมแล้วให้ทุกคนได้ลงมือทำใบงานที่ครูได้จัดทำไว้

ขั้นที่ ๖ สรุปและประเมินผล คือ ครูสรุปให้นักเรียนฟังพร้อมทั้งประเมินผลนักเรียนจากการที่นักเรียนได้ทำการพูด เขียน และแสดงความคิดเห็น

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านตัวแปร

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดตัวแปรดังนี้

๑) **ตัวแปรต้น (Independent Variables)** คือ กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์วิชาธรรม หลักสูตรธรรมศึกษา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหารจังหวัดฉะเชิงเทรา

๒) **ตัวแปรตาม (Dependent Variables)** คือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้วิชาธรรม หลักสูตรธรรมศึกษา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านสถานที่

โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระยะเวลาการทดลองในการจัดการเรียนรู้โดยกระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์ จำนวน ๖ สัปดาห์ สัปดาห์ละ ๑ ชั่วโมง รวมเป็น ๖ ชั่วโมง ในภาคการเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๑

๑.๕ สมมติฐานในการวิจัย

นักเรียนที่เรียนโดยใช้กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ วิชาธรรม หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .๐๕

๑.๖ นิยามศัพท์ที่ใช้เฉพาะในการวิจัย

๑.๖.๑ กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์ หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยง การกระทำกับการคิดวิเคราะห์เข้าด้วยกันเป็นการมุ่งเน้นพัฒนาทักษะการแก้ไขปัญหาและทักษะ กระบวนการต่าง ๆ ประกอบด้วย ๖ ขั้นตอน คือขั้นที่ ๑ การสร้างศรัทธา คือเอาประเด็นสถานการณ์ หรือข่าวหรือนิทานที่เป็นที่น่าสนใจมาเล่าให้นักเรียนฟัง, ขั้นที่ ๒ ศึกษาสังคม คือเอาเนื้อหาที่ สอดคล้องกับสถานการณ์ให้นักเรียนได้ทำการศึกษา, ขั้นที่ ๓ ระดมเผชิญสถานการณ์ คือเลือก ตัวแทนนักเรียนมาอภิปรายหลังจากที่ได้ศึกษาเนื้อหาแล้ว, ขั้นที่ ๔ วิเคราะห์ความคิด คือให้มีการ ถกเถียงกันเกี่ยวกับการอภิปรายโดยมีการให้เลือกว่าสิ่งไหนควรหรือไม่ควร ถูกหรือไม่ถูก ดีหรือไม่ดี, ขั้นที่ ๕ การฝึกปฏิบัติ คือให้ตัวแทนนักเรียนกลับไปนั่งที่เดิมแล้วให้ทุกคนได้ลงมือทำใบงานที่ครูได้ จัดทำไว้, และขั้นที่ ๖ สรุปและประเมินผล คือครูสรุปให้นักเรียนฟังพร้อมทั้งประเมินผลนักเรียนจาก การที่นักเรียนได้ทำการพูด เขียน และแสดงความคิดเห็น

๑.๖.๒ หลักสูตรธรรมศึกษา หมายถึง หลักสูตรประโยคนักธรรมสำหรับฆราวาสเรียกว่า ธรรมศึกษา ที่ทางแม่กองธรรมสนามหลวงได้มีการเปิดการเรียนการสอนในโรงเรียนให้แก่ นักเรียน นักศึกษา เยาวชน และประชาชนทั่วไป

๑.๖.๓ การสอนธรรมศึกษา หมายถึง กระบวนการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมศึกษา สำหรับครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง จังหวัด ฉะเชิงเทรา ในภาคการเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๑

๑.๖.๔ วิชาธรรม หมายถึง หลักสูตรหมวด ๔ คือ ๑. อปัสเสนธรรม ๔ (ธรรมคุณนักฟัง ๔ อย่าง), ๒. อัปมัญญา ๔ (ภาวะจิตที่แผ่ไปโดยไม่มีประมาณ ๔ อย่าง), ๓. พระอริยบุคคล ๔ (บุคคลผู้ประเสริฐ ๔ อย่าง), ๔. สัมปรายิกัตถประโยชน์ ๔ (ประโยชน์ในภพหน้า ๔ อย่าง), ๕. มรรค ๔ (ทาง ๔ อย่าง), ๖. ผล ๔ (ผลที่เกิดจากทาง ๔ อย่าง) ในหลักสูตรธรรมศึกษาชั้นโท

๑.๖.๕ การศึกษายุค Thailand ๔.๐ หมายถึง การศึกษาที่ขับเคลื่อนไปด้วยนวัตกรรม หรือนำกระบวนการสอนที่มีอยู่แล้วทำให้ดียิ่งขึ้น

๑.๖.๖ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ หมายถึง ความสามารถในการเรียนของนักเรียนวิชา ธรรม โดยใช้หลักสูตรหมวด ๔ ซึ่งวัดได้จากคะแนนที่ทำแบบทดสอบก่อนเรียนกับหลังเรียน

๑.๖.๗ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร หมายถึง โรงเรียนที่สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๖ ซึ่งตั้งอยู่เลขที่ ๑๔๓ ถนนเทพคุณากร ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง ฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา

๑.๖.๘ นักเรียน หมายถึง นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ของโรงเรียนวัดโสธรวราราม วรวิหาร ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา ที่เรียนวิชาธรรม โดยใช้หลักสูตรหมวด ๔ ภาคการเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๑ จำนวน ๖๐๘ คน ในการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน ๑ ห้องเรียน คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒/๘ จำนวน ๔๘ คน

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับในการวิจัย เรื่องกระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์วิชาธรรม หลักสูตรธรรมศึกษา สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา ครั้งนี้มีดังนี้

๑.๗.๑ ครูมีกระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์ ที่ควรนำไปใช้สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๒

๑.๗.๒ สถานศึกษามีรูปแบบการจัดการเรียนรู้ โดยกระบวนการแบบเผชิญสถานการณ์ ในการพัฒนาผู้เรียน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของสถานศึกษาและหลักสูตรกรมการศาสนาดำเนินโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

๑.๗.๓ ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้วิชาธรรม หลักสูตรธรรมศึกษาที่มีการใช้กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ต่อไป

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์วิชาธรรม หลักสูตรธรรมศึกษา สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา ในครั้งนี้ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อประกอบการวิจัยโดยลำดับเนื้อหาที่เป็นสาระสำคัญดังต่อไปนี้

๒.๑ กระบวนการสอนวิธีต่าง ๆ

๒.๒ หลักสูตรธรรมศึกษาของสถานศึกษาโรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา

๒.๓ ประวัติของโรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา

๒.๔ พุทธวิธีการสอน

๒.๕ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้

๒.๖ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ โดยใช้กระบวนการแบบเผชิญสถานการณ์

๒.๗ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับหลักกรรมหมวด ๔

๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๙ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ กระบวนการสอนวิธีต่าง ๆ

กระบวนการสอนวิธีต่าง ๆ นั้นได้มีผู้ให้อธิบายไว้ดังนี้

วิธีการสอนที่นิยมใช้กันในปัจจุบัน มีจำนวน ๑๗ วิธี โดยมีรายละเอียดดังนี้ คือ

๑. วิธีการสอนโดยใช้การบรรยาย
๒. วิธีการสอนโดยใช้การสาธิต
๓. วิธีการสอนโดยใช้การทดลอง
๔. วิธีการสอนโดยใช้การนิรนัย
๕. วิธีการสอนโดยใช้การอุปนัย
๖. วิธีการสอนโดยใช้การไปทัศนศึกษา
๗. วิธีการสอนโดยใช้การอภิปรายกลุ่มย่อย
๘. วิธีการสอนโดยใช้การแสดงละคร
๙. วิธีการสอนโดยใช้การแสดงบทบาทสมมติ
๑๐. วิธีการสอนโดยใช้กรณีตัวอย่าง

๑๑. วิธีการสอนโดยใช้เกมส์
๑๒. วิธีการสอนโดยใช้เผชิญสถานการณ์
๑๓. วิธีการสอนโดยใช้ศูนย์การเรียนรู้
๑๔. วิธีการสอนโดยใช้บทเรียนแบบโปรแกรม
๑๕. วิธีการสอนโดยใช้โครงงานหรือโครงการ
๑๖. วิธีการสอนแบบ M-I-A-P
๑๗. วิธีการสอนโดยใช้สื่อ^๑

วิธีสอน หมายถึง วิธีการต่าง ๆ ที่นำมาใช้ในการสอน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ซึ่งแต่ละวิธีมีองค์ประกอบและขั้นตอนการดำเนินการที่มีลักษณะเฉพาะ ที่ตอบสนองวัตถุประสงค์ของวิธีนั้นเช่น วิธีการสอนแบบอภิปรายกลุ่มย่อย มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาส ได้แสดงความคิดเห็นอย่างทั่วถึง วิธีนี้จึงมีขั้นตอนการดำเนินการที่ช่วยให้ผู้เรียนทุกคนมีโอกาสแสดงความคิดเห็น และแลกเปลี่ยนความรู้จากกันและกัน วิธีสอนที่นิยมใช้ในการสอนทักษะกระบวนการทั้งทักษะปฏิบัติ ทักษะทางปัญญาและทักษะทางสังคมมีหลายวิธี เช่น วิธีสอนแบบสาธิต วิธีสอนแบบทดลอง วิธีสอนโดยใช้สถานการณ์จำลอง วิธีสอนโดยใช้บทบาทสมมติ วิธีสอนแบบแก้ปัญหา วิธีสอนแบบนิรนัยวิธีสอนแบบอุปนัย วิธีสอนแบบบรรยาย วิธีสอนแบบอภิปราย และอื่น ๆ อีกมาก^๒

สรุปได้ว่า วิธีการสอนต่าง ๆ ล้วนมีความหลากหลายในการจัดการสอน โดยอาจมีขั้นตอนและองค์ประกอบใกล้เคียงกันหรือต่างกันอย่างไรอย่างหนึ่งก็ได้ โดยทั้งหมดนี้ล้วนทำให้มีการพัฒนาผู้เรียน

๒.๒ หลักสูตรธรรมศึกษาของโรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา

หลักการ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ได้กำหนดวิสัยทัศน์ในการที่จะพัฒนาความเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลก เพื่อให้คนในสังคมไทยมีกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ แก้ปัญหาอย่างเป็นเหตุเป็นผล มีคุณธรรม มีระเบียบวินัย มีจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคม มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย มีความรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ประกอบกับคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) มีนโยบายส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนในชาติมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องประวัติศาสตร์ความเป็นชาติไทย รักชาติ ยึดมั่นในศาสนา และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ และเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความปรองดองสมานฉันท์ เพื่อให้เกิดสันติสุขในสังคมไทย นอกจากนี้ ยังได้กำหนดค่านิยมหลัก ๑๒ ประการ เพื่อสร้างคนไทยให้เข้มแข็ง อันจะนำไปสู่การพัฒนาชาติบ้านเมืองให้เข้มแข็งเจริญรุ่งเรือง ดังนี้

๑. มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นสถาบันหลักของชาติในปัจจุบัน

^๑ กิตติ รัตนราช, วิธีการสอน (Teaching Methodology), (กรุงเทพมหานคร : โรงเรียนเทคโนโลยีสยาม, ๒๕๕๐), หน้า ๒.

^๒ สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน (สสค.), **ปลูกโลกการสอนให้มีชีวิตสู่ห้องเรียนแห่งศตวรรษใหม่**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน (สสค.), ๒๕๕๗), หน้า ๑๔-๑๕.

๒. ซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน มีอุดมการณ์ในสิ่งที่ดีงามเพื่อส่วนรวม
๓. กตัญญูต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์
๔. ใฝ่หาความรู้ หมั่นศึกษาเล่าเรียนในทางตรงและทางอ้อม
๕. รักษาวัฒนธรรมไทย ประเพณีไทยอันดีงาม
๖. มีศีลธรรม รักษาความสัตย์ หวังดีต่อผู้อื่น เผื่อแผ่และแบ่งปัน
๗. เข้าใจ เรียนรู้การเป็นประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขที่ถูกต้อง
๘. มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย ผู้น้อยรู้จักเคารพผู้ใหญ่
๙. มีสติรู้ตัว รู้คิด รู้ทำ รู้ปฏิบัติ ตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
๑๐. รู้จักดำรงตนโดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รู้จักอดออมไว้ใช้เมื่อยามจำเป็น มีไว้พอกินพอใช้ ถ้าเหลือก็แจกจ่ายจำหน่าย ขยายกิจการเมื่อมีความพร้อมโดยมีภูมิคุ้มกันที่ดี
๑๑. มีความเข้มแข็งทั้งร่างกายและจิตใจ ไม่ยอมแพ้ต่ออำนาจฝ่ายต่ำหรือกิเลส มีความละอายเกรงกลัวต่อบาปตามหลักของศาสนา
๑๒. คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมและชาติมากกว่าผลประโยชน์ของตนเอง

เพื่อให้การพัฒนาการเรียนการสอนธรรมศึกษาเป็นไปตามนโยบายและค่านิยมหลัก ๑๒ ประการ ดังกล่าว สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ จึงได้กำหนดให้สถานศึกษาจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติม หลักสูตรธรรมศึกษา ทั้งในชั้นประถมศึกษา และมัธยมศึกษาตอนต้น นอกเหนือจากที่สถานศึกษาจะต้องจัดการเรียนการสอนรายวิชาพื้นฐานในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมอยู่แล้ว เพื่อให้สถานศึกษานำไปใช้เป็นกรอบทิศทางในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา วางแผนจัดการเรียนการสอนและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามมาตรฐานการเรียนรู้ และตัวชี้วัดที่กำหนดให้ พร้อมทั้งดำเนินการวัดประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนให้มีคุณภาพตามกระบวนการของหลักสูตร เพื่อให้เกิดผลสำเร็จตามเจตนารมณ์ของการปฏิรูปการศึกษาไทย ดังนั้น ขั้นตอนการนำหลักสูตรสถานศึกษาไปปฏิบัติจริงในชั้นเรียนของครูผู้สอน จึงจัดเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้บรรลุตามเป้าหมายของหลักสูตร

วิสัยทัศน์

ผู้เรียนทุกคนเป็นคนดี มีความรู้สู่สากล บนแนววิถีพุทธ รุดหน้าเทคโนโลยี กีฬาดี วัฒนธรรมเด่นเน้นสิ่งแวดล้อม น้อมนำวิถีพอเพียง ขานรับระบียงเศรษฐกิจ ไกล่ล้นชุมชน

พันธกิจ

๑. จัดการศึกษาให้ผู้เรียนมีคุณภาพสู่มาตรฐานสากล
๒. ปลูกฝังผู้เรียนให้มีคุณธรรม จริยธรรม ตามแนวทางวิถีพุทธ และส่งเสริมสุขภาพอนามัยที่ดีของผู้เรียน
๓. ยกระดับการใช้เทคโนโลยีเพื่อการจัดการเรียนรู้และบริหารจัดการ
๔. พัฒนาสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมอย่างมีคุณภาพ

๕. ส่งเสริมการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
๖. ส่งเสริมการเรียนรู้ทักษะทางอาชีพ และจัดการศึกษาแบบทวิศึกษา
๗. สนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

ประวัติธรรมศึกษา

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม หรือที่เรียกกันว่า นักธรรม เกิดขึ้นตามพระดำริของ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เป็นการศึกษาพระธรรมวินัยในภาษาไทย เพื่อให้ภิกษุสามเณรผู้เป็นกำลังสำคัญของพระพุทธศาสนา สามารถศึกษาพระธรรมวินัยได้สะดวกและทั่วถึง อันจะเป็นพื้นฐานนำไปสู่สัมมาปฏิบัติ ตลอดจนเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างไกลออกไป การศึกษาพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยแต่โบราณมา นิยมศึกษาเป็นภาษาบาลีที่เรียกว่าการศึกษาพระปริยัติธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่เรียนรู้ได้ยากสำหรับภิกษุสามเณรทั่วไป จึงปรากฏว่า ภิกษุสามเณรที่มีความรู้ในพระธรรมวินัยอย่างทั่วถึงมีจำนวนน้อย เป็นเหตุให้สังฆมณฑลขาดแคลน พระภิกษุผู้มีความรู้ความสามารถที่จะช่วยกิจการพระศาสนาทั้งในด้านการศึกษา การปกครอง และการแนะนำสั่งสอนประชาชน ดังนั้น สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส จึงได้ทรงพระราชดำริวิธีการเล่าเรียนพระธรรมวินัยในภาษาไทยขึ้นสำหรับสอนภิกษุสามเณรวัดบวรนิเวศวิหารเป็นครั้งแรก นับแต่ทรงรับหน้าที่ปกครองวัดบวรนิเวศวิหาร

ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๓๕ เป็นต้นมา โดยทรงกำหนดหลักสูตรการสอนให้ภิกษุสามเณรได้เรียนรู้พระพุทธศาสนาทั้งด้านหลักธรรม พุทธประวัติและพระวินัย ตลอดจนหัดแต่งแก้กระทู้ธรรม เมื่อทรงเห็นว่า การเรียนการสอนพระธรรมวินัยเป็นภาษาไทยดังนี้ได้ผล ทำให้ภิกษุสามเณรมีความรู้กว้างขวางขึ้น เพราะเรียนรู้ได้ไม่ยาก จึงทรงดำริที่จะขยายแนวทางนี้ไปยังภิกษุสามเณรทั่วไปด้วย ประกอบกับใน พ.ศ. ๒๔๔๘ ประเทศไทยเริ่มมีพระราชบัญญัติเกณฑ์ทหารซึ่งภิกษุทั้งหมดจะได้รับการยกเว้น ส่วนสามเณรจะยกเว้นให้เฉพาะสามเณรผู้รู้ธรรม ทางราชการได้ขอให้คณะสงฆ์ช่วยกำหนดเกณฑ์ของสามเณรผู้รู้ธรรม สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส จึงทรงกำหนดหลักสูตรองค์สามเณรรู้ธรรมขึ้น ต่อมาได้ทรงปรับปรุงหลักสูตรองค์สามเณรรู้ธรรมนั้นเป็นองค์นักธรรม สำหรับภิกษุสามเณรชั้นนวกะ คือผู้บวชใหม่ทั่วไป ได้รับพระบรมราชานุมัติ เมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๔ และโปรดให้จัดการสอบในส่วนกลางขึ้นเป็นครั้งแรกในเดือนตุลาคมปีเดียวกัน โดยใช้วัดบวรนิเวศวิหาร วัดมหาธาตุ และวัดเบญจมบพิตร เป็นสถานที่สอบ

การสอบครั้งแรกมี ๓ วิชา คือ ธรรมวิภาคในนวโกวาท แต่งเรียงความแก้กระทู้ธรรมและแปลภาษามคธ เฉพาะท้องถิ่นทานในอรรถกถาธรรมบท พ.ศ. ๒๔๕๕ ทรงปรับปรุงหลักสูตรองค์นักธรรมให้เหมาะสมสำหรับภิกษุสามเณรทั่วไป จะเรียนรู้ได้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยแบ่งหลักสูตรเป็น ๒ อย่าง คือ อย่างสามัญ เรียนวิชาธรรมวิภาค พุทธประวัติ และเรียงความแก้กระทู้ธรรม และอย่างวิสามัญ เพิ่มแปลอรรถกถาธรรมบทมีแก้อรรถบาลีไวยากรณ์และสัมพันธและวินัยบัญญัติที่ต้องสอบทั้งผู้ที่เรียนอย่างสามัญและวิสามัญ พ.ศ. ๒๔๕๖ ทรงปรับปรุงหลักสูตรองค์นักธรรมอีกครั้งหนึ่ง โดยเพิ่มหลักธรรมหมวดคิปปิปฏิบัติเข้าในส่วนของธรรมวิภาคด้วย เพื่อให้เป็นประโยชน์ในการครองชีวิตฆราวาส หากภิกษุสามเณรรูปนั้น ๆ มีความจำเป็นต้องลาสิกขาออกไปด้วยเหตุใดเหตุหนึ่ง เรียกว่านักธรรมชั้นตรี การศึกษาพระธรรมวินัยแบบใหม่นี้ ได้รับความนิยมจากหมู่ภิกษุสามเณรอย่าง

กว้างขวางและแพร่ไปอย่างรวดเร็ว เพียง ๒ ปีแรกก็มีภิกษุสามเณรสมัครเข้าสอบสนามหลวงเกือบพันรูป

เมื่อทรงเห็นว่าการศึกษานักธรรมอำนวยการประโยชน์แก่พระศาสนาและภิกษุสามเณรทั่วไป ในเวลาต่อมาจึงทรงพระดำริขยายการศึกษานักธรรมให้ทั่วถึงแก่ภิกษุทุกระดับ คือ ทรงตั้งหลักสูตรนักธรรมชั้นโทสำหรับภิกษุชั้นมัธยมศึกษา คือ มีพรรษาเกิน ๕ แต่ไม่ถึง ๑๐ และนักธรรมชั้นเอกสำหรับภิกษุชั้นเถระ คือมีพรรษา ๑๐ ขึ้นไป ดังที่เป็นหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของคณะสงฆ์สืบมาตราบถึงทุกวันนี้ต่อมาพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราลงกรณสมเด็จพะสังฆราชเจ้า วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ทรงพิจารณาเห็นว่า การศึกษานักธรรมมิได้เป็นประโยชน์ต่อภิกษุสามเณรเท่านั้น แม้ผู้ที่ยังครองฆราวาสวิสัยก็จะได้รับประโยชน์จากการศึกษานักธรรมด้วย โดยเฉพาะสำหรับเหล่า ข้าราชการครู จึงทรงตั้งหลักสูตรนักธรรมสำหรับฆราวาสขึ้น เรียกว่า ธรรมศึกษา มีครบทั้ง ๓ ชั้น คือ ชั้นตรี ชั้นโท ชั้นเอก ซึ่งมีเนื้อหาเช่นเดียวกันกับหลักสูตรนักธรรมภิกษุสามเณร เว้นแต่วินัยบัญญัติที่ทรงกำหนดใช้เบญจศีลเบญจธรรม และอุโบสถศีลแทน

เปิดสอบธรรมศึกษาชั้นตรี ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๒ และเปิดสอบครบทุกชั้นในเวลาต่อมา มีฆราวาสทั้งหญิงและชายเข้าสอบเป็นจำนวนมาก นับเป็นการส่งเสริมการศึกษาพระพุทธศาสนาให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ปัจจุบันการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมนี้มีสมเด็จพระวันรัต (จุนท์ พรหมคุตฺตเถร) วัดบวรนิเวศวิหาร เป็นแม่กองธรรมสนามหลวง เน้นการพัฒนาศาสนทายาทให้มีคุณภาพสามารถดำรงพระศาสนาไว้ได้ด้วยดี ทั้งถือว่าเป็นกิจการของคณะสงฆ์ส่วนหนึ่งที่สำคัญยิ่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทยมาตั้งแต่ครั้งอดีตจนถึงปัจจุบัน

ต่อมาได้มีการบันทึกข้อตกลงความร่วมมือในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในสถานศึกษาระหว่างสำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงวัฒนธรรม สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และเข้าใจหลักพุทธธรรมที่ถูกต้อง มีความรู้คู่คุณธรรม เสริมสร้างศีลธรรม เป็นพลเมืองดีมีคุณภาพ สร้างภูมิคุ้มกันให้ผู้เรียนห่างไกลอบายมุข สิ่งเสพติด สิ่งผิดกฎหมาย และนำไปสู่ความสงบเรียบร้อยของสังคม เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนการดำเนินงานตามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาในสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพและบังเกิดเป็นรูปธรรม อันจะเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันและพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียน นิสิต นักศึกษา ในสถานศึกษาอย่างยั่งยืน กระทรวงศึกษาธิการ จึงได้จัดทำแนวทางการจัดการเรียนรู้ธรรมศึกษา ชั้นตรี โท เอก เพื่อให้นักเรียน นิสิต นักศึกษา มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิชาธรรม วิชาพุทธ และวิชาวินัย^๓

กระบวนการจัดการเรียนรู้แบบเผชิญสถานการณ์

การจัดการเรียนรู้มีลักษณะเป็นกระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์ โดยกล่าวถึงรายละเอียดตามลำดับดังต่อไปนี้

^๓ สำนักงานส่งเสริมกิจการการศึกษาและสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, **แนวทางการจัดการเรียนรู้ธรรมศึกษา ชั้นโท วิชาธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๘), หน้า ๑-๒.

๑. ชื่อเรื่อง

- อปัสเสนธรรม ๔ (ธรรมคุณนักฟัง ๔ อย่าง) แผนที่ ๑
- อัปมัญญา ๔ (ภาวะจิตที่แผ่ไปโดยไม่มีประมาณ ๔ อย่าง) แผนที่ ๒
- พระอริยบุคคล ๔ (บุคคลผู้ประเสริฐ ๔ อย่าง) แผนที่ ๓
- สัมปรายิกัตถประโยชน์ ๔ (ประโยชน์ในภพหน้า ๔ อย่าง) แผนที่ ๔
- มรรค ๔ (ทาง ๔ อย่าง) แผนที่ ๕
- ผล ๔ (ผลที่เกิดจากทาง ๔ อย่าง) แผนที่ ๖

๒. จำนวนเวลาเรียน

- จำนวนเวลาเรียน รวม ๖ แผน ๆ ละ ๑ ชั่วโมง เป็น ๖ ชั่วโมง

๓. ช่วงชั้น

- ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

๔. ภาคการศึกษา

- ภาคการเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๑

๕. สาระการเรียนรู้

- สาระการเรียนรู้วิชาธรรม หลักสูตรธรรมศึกษาชั้นโท

๖. มาตรฐานการเรียนรู้

- มาตรฐาน ธศ ๑ รู้และเข้าใจหลักธรรมของพระพุทธศาสนา มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

๗. ผลการเรียนรู้

- รู้และเข้าใจหลักธรรมของพระพุทธศาสนาในจตุกกะธรรมหมวด ๔

๘. สาระสำคัญ

- หลักธรรมของพระพุทธศาสนาในจตุกกะธรรมหมวด ๔ เป็นหลักธรรมที่ว่าด้วย

๑.อปัสเสนธรรม ๔ (ธรรมคุณนักฟัง ๔ อย่าง), ๒.อัปมัญญา ๔ (ภาวะจิตที่แผ่ไปโดยไม่มีประมาณ ๔ อย่าง), ๓.พระอริยบุคคล ๔ (บุคคลผู้ประเสริฐ ๔ อย่าง), ๔.สัมปรายิกัตถประโยชน์ ๔ (ประโยชน์ในภพหน้า ๔ อย่าง), ๕.มรรค ๔ (ทาง ๔ อย่าง), ๖.ผล ๔ (ผลที่เกิดจากทาง ๔ อย่าง)

๙. จุดประสงค์การเรียนรู้

- นักเรียนสามารถอธิบายความหมายของจตุกกะธรรมหมวด ๔ มีดังนี้ ๑.อปัสเสนธรรม ๔ (ธรรมคุณนักฟัง ๔ อย่าง), ๒.อัปมัญญา ๔ (ภาวะจิตที่แผ่ไปโดยไม่มีประมาณ ๔ อย่าง), ๓.พระอริยบุคคล ๔ (บุคคลผู้ประเสริฐ ๔ อย่าง), ๔.สัมปรายิกัตถประโยชน์ ๔ (ประโยชน์ในภพหน้า ๔ อย่าง), ๕.มรรค ๔ (ทาง ๔ อย่าง), ๖.ผล ๔ (ผลที่เกิดจากทาง ๔ อย่าง) ได้

- นักเรียนบอกความสำคัญและนำความรู้จากที่เรียนมาไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้

๑๐. สาระการเรียนรู้ / เนื้อหา

- หลักธรรมหมวด ๔ คือ ๑.อปัสเสนธรรม ๔ (ธรรมคุณนักฟัง ๔ อย่าง), ๒.อัปมัญญา ๔ (ภาวะจิตที่แผ่ไปโดยไม่มีประมาณ ๔ อย่าง), ๓.พระอริยบุคคล ๔ (บุคคลผู้ประเสริฐ ๔

อย่าง), ๔.สัมปรายิกัตถประโยชน์ ๔ (ประโยชน์ในภายหน้า ๔ อย่าง), ๕.มรรค ๔ (ทาง ๔ อย่าง), ๖. ผล ๔ (ผลที่เกิดจากทาง ๔ อย่าง)

๑๑. กระบวนการจัดการเรียนรู้ โดยกระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์ ดังต่อไปนี้

ทดสอบก่อนเรียน (๕ นาที)

ชั้นนำเข้าสู่บทเรียน

ขั้นที่ ๑ การสร้างศรัทธา (๕ นาที)

๑.๑ ครูพานักเรียนสวดมนต์ไหว้พระและเก็บกวาดขยะของห้องเรียนให้สะอาด
บรรยากาศในห้องเรียนพร้อม

๑.๒ ครูเล่าข่าวที่เกิดขึ้นหรือนิทาน โดยพูดเร้าใจให้นักเรียนได้เห็นความสำคัญ
ของหลักธรรมจตุกกะธรรมหมวด ๔ ที่กำลังจะเรียน

ขั้นที่ ๒ ศึกษาสังคม (๕ นาที)

๒.๑ ครูสอบถามนักเรียนว่า เคยเรียนรู้หลักธรรมจตุกกะธรรมหมวด ๔ มาบ้าง
แล้วหรือไม่

๒.๒ หลักธรรมจตุกกะธรรมหมวด ๔ มีอะไรบ้างและมีความสำคัญต่อนักเรียน
อย่างไร

๒.๓ ครูเอาเอกสาร ข้อมูลที่เป็นใบงานที่เกี่ยวกับหลักธรรมจตุกกะธรรมหมวด ๔
ให้นักเรียนได้ศึกษา

ขั้นที่ ๓ ระดมเผชิญสถานการณ์ (๑๐ นาที)

๓.๑ ครูเลือกตัวแทนนักเรียนให้ออกมาอภิปรายในประเด็นสำคัญ

๓.๒ ครูเล่าข่าวที่เกิดขึ้นหรือนิทาน ให้นักเรียนได้ฝึกการสรุปที่เป็นประเด็นมา

ขั้นที่ ๔ วิเคราะห์ความคิด (๑๐ นาที)

๔.๑ ครูให้นักเรียนเลือกตัดสินใจในการแก้ไขปัญหา โดยให้นักเรียนฝึก
กระบวนการทำงานเป็นกลุ่มที่เป็นตัวแทน ให้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและทดสอบกันด้วยเหตุผล

๔.๒ ครูให้นักเรียนเลือกสิ่งที่ถูกต้อง ซึ่งเป็นการลงมติร่วมกันภายในกลุ่มที่เป็น
ตัวแทน ฝึกความเป็นประชาธิปไตย

ขั้นที่ ๕ ฝึกปฏิบัติ (๑๕ นาที)

๕.๑ ครูให้นักเรียนที่เป็นตัวแทนกลับไปนั่งที่เดิมแล้วได้ฝึกปฏิบัติ เพื่อพิสูจน์ผล
การเลือกสิ่งที่ถูกต้อง โดยครูมีใบงานให้นักเรียนได้ลองทำและให้นักเรียนปรึกษาหารือกับครูได้ โดยครู
เป็นเสมือนกัลยาณมิตร

๕.๒ ครูให้ผู้เรียนนำแนวคิดดังกล่าวไปเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติต่อไป

ขั้นที่ ๖ สรุปและประเมินผล (๕ นาที)

๖.๑ ผู้เรียนแสดงออกด้วยการพูด การเขียน และการแสดงความคิดเห็น

๖.๒ ครูสรุปการอภิปรายของกลุ่มที่เป็นตัวแทนนักเรียน

๖.๓ ครูวัดผลและประเมินผลความคิดรวบยอดของนักเรียนเกี่ยวกับสิ่งที่ได้เรียน
มา จากการอภิปรายของตัวแทนนักเรียน และจากการทำใบงานเป็นรายบุคคล

๖.๔ ครูให้นักเรียนซักถาม

ทดสอบหลังเรียน (๕ นาที)

๑๒. การวัดและประเมินผล

กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์ประกอบด้วยแบบทดสอบดังต่อไปนี้

๑๒.๑ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นแบบทดสอบชุดเดียวกันที่มีลักษณะเป็นปรนัยแบบเลือกตอบ ๔ ตัวเลือก จำนวน ๓๐ ข้อ ใช้ทดสอบก่อนเรียนและใช้ทดสอบหลังเรียน

๑๒.๒ แบบทดสอบย่อยประจำกิจกรรม และใบงาน ซึ่งเป็นแบบทดสอบรายบุคคล ที่ใช้ทดสอบตนเองก่อนเรียนและหลังเรียน จากที่นักเรียนเรียนจบเนื้อหาในแต่ละเรื่อง โดยครูจะต้องดำเนินการสอบตามเวลาที่กำหนดไว้ในแผนการจัดการเรียนรู้แต่ละเรื่อง ถ้าหากว่านักเรียนไม่ผ่านเกณฑ์ในแต่ละเรื่อง คือร้อยละ ๖๐ ให้ครูดำเนินการสอนซ่อมสำหรับนักเรียนที่ไม่ผ่าน เพื่อเพิ่มคะแนนให้กับนักเรียนที่ไม่ผ่านเกณฑ์ ตามแผนการสอนดังตัวอย่างต่อไปนี้

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๑

หลักสูตรธรรมศึกษาชั้นโท	สาระการเรียนรู้วิชาธรรม	จุดกษะธรรมหมวด ๔
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒	ภาคการเรียนรู้ที่ ๒	ปีการศึกษา ๒๕๖๑
เรื่อง อปัสเสนธรรม ๔	โดยใช้กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์	เวลา ๑ ชั่วโมง

๑. มาตรฐานการเรียนรู้

มาตรฐาน ธศ ๑ รู้และเข้าใจหลักธรรมของพระพุทธศาสนา มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

๒. ผลการเรียนรู้

รู้และเข้าใจหลักธรรมของพระพุทธศาสนาในจุดกษะธรรมหมวด ๔

๓. สาระสำคัญ

หลักธรรมของพระพุทธศาสนาในจุดกษะธรรมหมวด ๔ เป็นหลักธรรมที่ว่าด้วยอปัสเสนธรรม หมายถึงธรรมเป็นที่อิงหรือพึ่งอาศัยของผู้มีปัญญา ที่รู้จักพิจารณาปฏิบัติต่อสิ่งต่าง ๆ ให้ถูกต้อง เพื่อไม่ให้เกิดทุกข์โทษแก่ตน เป็นทางป้องกันไม่ให้กุศลเกิดขึ้นและให้กุศลเจริญยิ่งขึ้นมี ๔ อย่าง

๔. จุดประสงค์การเรียนรู้

๑. นักเรียนสามารถอธิบายความหมายของอปัสเสนธรรม ๔ ได้

๒. นักเรียนบอกความสำคัญและนำความรู้จากที่เรียนมาไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้

๕. สาระการเรียนรู้/เนื้อหา

อปัสเสนธรรม ๔ คือ ธรรมเป็นที่อิงหรือพึ่งอาศัย ๔ อย่าง

๖. กระบวนการจัดการเรียนรู้

ทดสอบก่อนเรียน (๕ นาที)

ชั้นนำเข้าสู่บทเรียน

ขั้นที่ ๑ การสร้างศรัทธา (๕ นาที)

๑.๑ ครูพานักเรียนสวดมนต์ไหว้พระและเก็บกวาดขยะของห้องเรียนให้สะอาดบรรยากาศในห้องเรียนพร้อม

๑.๒ ครูเล่าข่าวเรื่องหมูป่า โดยพูดเข้าใจให้นักเรียนได้เห็นความสำคัญของหลักธรรมอ ปัสเสนธรรม ๔ ที่กำลังจะเรียน

ขั้นที่ ๒ ศึกษาสังคม (๕ นาที)

๒.๑ ครูสอบถามนักเรียนว่า เคยเรียนรู้หลักธรรมอ ปัสเสนธรรม ๔ มาบ้างแล้วหรือไม่

๒.๒ หลักธรรมอ ปัสเสนธรรม ๔ มีอะไรบ้างและมีความสำคัญต่อนักเรียนอย่างไร

๒.๓ ครูเอาเอกสาร ข้อมูลที่เป็นใบงานที่เกี่ยวกับหลักธรรมอ ปัสเสนธรรม ๔ ให้นักเรียนได้ศึกษา

ขั้นที่ ๓ ระดมเผชิญสถานการณ์ (๑๐ นาที)

๓.๑ ครูเลือกตัวแทนนักเรียนให้ออกมาอภิปรายในประเด็นสำคัญของหลักธรรมอ ปัสเสนธรรม ๔

๓.๒ ครูเอาข่าวเรื่องหมูป่า ให้นักเรียนได้ฝึกการสรุปที่เป็นประเด็นมา

ขั้นที่ ๔ วิจารณ์ความคิด (๑๐ นาที)

๔.๑ ครูให้นักเรียนเลือกตัดสินใจในการแก้ไขปัญหา โดยให้นักเรียนฝึกกระบวนการทำงานเป็นกลุ่มที่เป็นตัวแทน ให้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและทดสอบกันด้วยเหตุผล

๔.๒ ครูให้นักเรียนเลือกสิ่งที่ถูกต้อง ซึ่งเป็นการลงมติร่วมกันภายในกลุ่มที่เป็นตัวแทน ฝึกความเป็นประชาธิปไตย

ขั้นที่ ๕ ฝึกปฏิบัติ (๑๕ นาที)

๕.๑ ครูให้นักเรียนที่เป็นตัวแทนกลับไปนั่งที่เดิมแล้วได้ฝึกปฏิบัติ เพื่อพิสูจน์ผลการเลือกสิ่งที่ถูกต้อง โดยครูมีใบงานให้นักเรียนได้ลองทำและให้นักเรียนปรึกษาหารือกับครูได้ โดยครูเป็นเสมือนกัลยาณมิตร

๕.๒ ครูให้ผู้เรียนนำแนวคิดดังกล่าวไปเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติต่อไป

ขั้นที่ ๖ สรุปและประเมินผล (๕ นาที)

๖.๑ ผู้เรียนแสดงออกด้วยการพูด การเขียน และการแสดงความคิดเห็น

๖.๒ ครูสรุปการอภิปรายของกลุ่มที่เป็นตัวแทนนักเรียน

๖.๓ ครูวัดผลและประเมินผลความคิดรวบยอดของนักเรียนเกี่ยวกับสิ่งที่ได้เรียนมา จากการอภิปรายของตัวแทนนักเรียน และจากการทำใบงานเป็นรายบุคคล

๖.๔ ครูให้นักเรียนซักถาม

ทดสอบหลังเรียน (๕ นาที)

๗. สื่อการเรียนรู้

- ใบความรู้ เรื่อง หลักธรรมอ ปัสเสนธรรม ๔

๘. ภาระงาน/ชิ้นงาน

ตอบคำถามเกี่ยวกับหลักธรรมอ ปัสเสนธรรม ๔ จำนวน ๑ ชิ้นงาน

๙. การวัดและประเมินผล

สิ่งที่ต้องการวัด	เครื่องมือวัด	วิธีการวัด	เกณฑ์การประเมิน
ด้านความรู้ (K)	- แบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน	- สอนโดยใช้กระบวนการแบบเผชิญสถานการณ์	๖๐ คะแนน

		การณั - ผลสัมฤทธิ์ระหว่าง ก่อนเรียนกับหลังเรียน	
ด้านทักษะ/กระบวนการ (P)	- ใบงาน	- ประเมินชิ้นงาน	๓๐ คะแนน
ด้านคุณลักษณะ (A)	- ใบรายชื่อ - สังเกตพฤติกรรม การเรียนรู้โดยการ ซักถาม	- เวลาเรียน - มารยาท	๑๐ คะแนน
รวมคะแนน			๑๐๐ คะแนน
ระดับเกณฑ์การประเมิน ผลของนักเรียน	ผ่าน = ได้คะแนนร้อยละ ๖๐ ขึ้นไป		
	ไม่ผ่าน = ได้คะแนนต่ำกว่าร้อยละ ๖๐ ลงมา		

๑๐. สื่อ/แหล่งการเรียนรู้

๑๐.๑ สื่อการเรียนรู้

- หนังสือเรียนธรรมศึกษาชั้นโท ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๑

๑๐.๒ แหล่งการเรียนรู้

- ห้องสมุดธรรมะมีชีวิต
- <http://www.gongtham.net>

๑๑.ความคิดเห็นผู้อำนวยการโรงเรียน

ลงชื่อ.....

(นางรุจิรดา วรรณศิริ)

ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร

...../...../.....

๑๒. บันทึกหลังแผนการสอน

บันทึกผลหลังการเรียนการสอน

ปัญหาและอุปสรรค

แนวทางแก้ไขปัญหา / ข้อเสนอแนะ

ลงชื่อ.....

(พระมหาสมเดช สุ่มโน/พรหม)

นิสิตผู้ทำวิจัย

...../...../.....

กล่าวโดยสรุปแล้ว หลักสูตรธรรมศึกษาซึ่งเป็นรายวิชาเพิ่มเติม ในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จึงจำเป็นที่นักเรียนต้องได้รับการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดที่กำหนดให้ พร้อมทั้งผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนให้มีคุณภาพตามกระบวนการของหลักสูตรต่อไป

๒.๓ ประวัติของโรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา

๒.๓.๑ ข้อมูลพื้นฐานด้านที่ตั้งของโรงเรียน

โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร ตั้งอยู่เลขที่ ๑๔๓ ถนนเทพคุณากร ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา รหัสไปรษณีย์ ๒๔๐๐๐ โทรศัพท์ ๐๓๘-๕๑๑๘๘๕, ๐๓๘-๕๑๑๕๕๕ โทรสาร ๐๓๘-๕๑๔๐๗๓ e-mail.puttasothorn@hotmail.com website www.putta.ac.th สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๖

๒.๓.๒ ประวัติโรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร

โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จัดตั้งโดยหลวงอานวยศิลปศาสตร์ธรรมการมณฑลปราจีน ตั้งแต่วันที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๗ อยู่ในความควบคุมดูแลของอำมาตย์ขุนอภิรามจรรยาครูใหญ่โรงเรียนประจำมณฑลปราจีนบุรีฉะเชิงเทรารังสฤษฎ์ โดยใช้ชื่อว่า โรงเรียนวัดโสธร ขึ้นกับโรงเรียนประจำมณฑลปราจีนบุรีฉะเชิงเทรารังสฤษฎ์ ได้อาศัยศาลาวัดโสธรวรารามวรวิหาร เป็นสถานที่ทำการสอนในครั้งแรก มีครูประจำเพียง ๒ คนเท่านั้นคือ นายวงศ์เอก เขียวอาตม์ และ นางฉวีสิงห์เสนีย์ วันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๐ โรงเรียนวัดโสธรได้โอนจากโรงเรียนประจำจังหวัดไปเป็นโรงเรียนประจำตำบล ประจำตำบลหน้าเมือง (วัดโสธร) ได้เปิดสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา วันที่ ๒๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๙ โอนมาอยู่ในความดูแลของเทศบาลฉะเชิงเทรา โดยใช้ชื่อว่าโรงเรียนเทศบาล ๓ วัดโสธร เปิดสอนตามหลักสูตรของกระทรวงธรรมการ

เนื่องจากโรงเรียนอยู่ในเขตเทศบาล ใกล้ที่ทำการขององค์การปรับปรุงส่งเสริมการศึกษา จังหวัดฉะเชิงเทราทางราชการจะได้จัดให้เป็นโรงเรียนทดลองการศึกษาแผนใหม่เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๙ มีอาจารย์และผู้เชี่ยวชาญทั้งคนไทยและต่างประเทศมาแนะนำ และควบคุมการศึกษาในโรงเรียนจึงเจริญขึ้นระยะนี้คณะครูจากหน่วยงานต่าง ๆ มาดูงานโรงเรียนเป็นจำนวนมาก เมื่อวันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๗ โรงเรียนได้อาคารประกอบ (หอประชุม) ๑ หลัง ส่วนอาคารเรียนก็ได้ปรับปรุงทำการซ่อมแซมให้แล้วเสร็จในเวลาต่อมา วันที่ ๒๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๗ โรงเรียนได้เริ่มสร้างอาคารเรียนจนแล้วเสร็จ เมื่อวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๙ และได้เป็นสถานที่เรียน เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๙ ในพ.ศ. ๒๕๐๓ โรงเรียนได้เข้ามาอยู่ในข่ายของโครงการการปรับปรุงพัฒนาการศึกษา (ค.พ.ศ.) ได้รับเงินงบประมาณจากโครงการ ค.พ.ศ. และมี T.A. จาก usom และผู้ประสานงานจากศูนย์พัฒนาการศึกษาส่วนกลางมาให้คำแนะนำอยู่เสมอ

วันที่ ๒๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๐๘ พระพรหมคุณาภรณ์ (ครั้งที่เป็นพระพุทธรังสี) เจ้าอาวาสวัดโสธรวรารามวรวิหาร ได้ออกตรวจบริเวณสถานที่ต่าง ๆ ของบริเวณ โดยเฉพาะเห็นว่าโรงเรียนวัดโสธรเดิมมีนักเรียน ๘๙๔ คน ครูผู้สอน ๒๐ คน สังกัดกรมสามัญศึกษากระทรวงศึกษาธิการ ทำการสอนตั้งแต่เด็กเล็ก ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ ๗ มีห้องเรียนทั้งหมด ๒๑ ห้อง ตั้งอยู่ริมน้ำสถานที่คับแคบมากเต็มไปด้วยสิ่งปฏิกูล นักเรียนต้องไปแออัดในห้องประชุมในชั้นแรกได้สร้างอาคารเรียนชั่วคราว ๑ หลัง ๔ ห้องเรียน แต่ก็ยังไม่เพียงพอกับจำนวนนักเรียนจึงจะต่อเติมอาคารเดิมให้ดีขึ้น แต่เนื่องจากสถานที่คับแคบไม่มีทางขยายออกได้ประกอบกับทางด้านหน้าโรงเรียนติดกับแม่น้ำบางปะกง ถูกน้ำกัดเซาะพังอยู่ทุกวันไม่มีทางปรับปรุงหรือขยายต่อได้ ท่านจึงมีแนวคิดที่จะสร้างอาคารใหม่ โดยเริ่มซื้อที่ดินทางทิศเหนือของวัดได้ประมาณ ๑๘ ไร่

ต่อมาเมื่อวันที่ ๓ มิถุนายน ๒๕๐๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ และพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าหญิงอุบลรัตนราชกัญญาสิริวัฒนาพรรณวดี ได้เสด็จมาวัดโสธรวรารามวรวิหาร ในโอกาสนี้ได้พระราชทานทุนทรัพย์เป็นทุนประเดิมจำนวน ๕๘,๙๒๑ บาท เพื่อปรับปรุงโรงเรียนวัดโสธร ต่อมาเมื่อผู้บริจาคสมทบโดยเสด็จพระราชกุศลเพิ่มเติม สามารถซื้อที่ดินขยายได้เป็น ๓๐ ไร่ ๓ งาน ๖๑ ตารางวา เริ่มทำการก่อสร้างโรงเรียนประมาณต้นเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ เป็นอาคารทรงไทย ๓ ชั้น มี ๓๐ ห้องเรียน กว้าง ๑๐ เมตร ยาว ๘๐ เมตร ได้อาคารเป็นถ้ำเก็บน้ำฝนลึก ๓ เมตร ครั้นการก่อสร้างเสร็จสมบูรณ์ พระธรรมเสนานี จึงมีหนังสือขอพระราชทานอัญเชิญพระปรมาภิไธยย่อเป็น ภปร. ประดิษฐานไว้ที่หน้าบนอาคารเรียนและโปรดเกล้าพระราชทานชื่อโรงเรียน ที่สร้างใหม่ว่า โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร พร้อมทั้งเสด็จพระราชทานดำเนินทรงเปิดอาคารเรียนเมื่อวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๒

ในปี พ.ศ. ๒๕๑๒ พระธรรมเสนานี ได้มีหนังสือเปิดชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาชื่อว่า โรงเรียนพุทธโสธร แต่ยังไม่ได้รับอนุมัติอย่างเป็นทางการ จนกระทั่งใกล้เริ่มปีการศึกษา ๒๕๑๓ โรงเรียนพุทธโสธร จึงได้เปิดทำการสอนเป็นวันแรก เมื่อวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๓ โดยได้รับนักเรียนที่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร เข้าเรียนต่อในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ จำนวน ๒ ห้องเรียนมีนักเรียน ๕๔ คน เป็นชาย ๒๙ คนและหญิง ๒๕ คน ต่อมากระทรวงศึกษาธิการอนุมัติประกาศตั้งเป็นโรงเรียนรัฐบาลระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ตามหนังสือจังหวัดฉะเชิงเทรา ที่ ฉช ๒๓/๘๙๒๓ ลงวันที่ ๑๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๓ และได้อาศัยอาคารสถานที่ร่วมกับโรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหารมาโดยตลอด โดยอาจารย์ใหญ่โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหารได้รับแต่งตั้งให้รักษาการในตำแหน่งอาจารย์ใหญ่โรงเรียนพุทธโสธรอีกตำแหน่งหนึ่ง

ในปี พ.ศ. ๒๕๒๒ พระพรหมคุณาภรณ์ ได้เริ่มสร้างอาคารเรียนให้ใหม่เป็นอาคาร ๒ หลังติดกันมี ๗๒ ห้องเรียน (อาคาร ๑ และอาคาร ๒) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อน้อมเกล้าฯ ถวายเป็นอนุสรณ์สถานในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ และพระบรมราชวงศ์จักรี ครบ ๒๐๐ ปี ทั้งได้ขอรับพระราชทานพระปรมาภิไธยย่อเป็น ภปร. ประดิษฐานที่หน้าบนอาคารเรียนโรงเรียนพุทธโสธรและได้รับพระราชทานตามที่ขอ เมื่อวันที่ ๑๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๒ ในวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๓ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร ได้โอนจากกรมสามัญศึกษากระทรวงศึกษาธิการไปขึ้นกับสำนักงาน

คณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ ในปีการศึกษา ๒๕๒๖ โรงเรียนพุทธโสธร ได้รับอนุมัติจาก กระทรวงศึกษาธิการให้เปิดเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

ต่อมาในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เจริญพระชนมพรรษาครบ ๕ รอบ ได้สร้างอาคารอเนกประสงค์หอสมุดพิพิธภัณฑสถานภูมิพลอดุลยเดชมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์ ๑ หลัง ประกอบด้วย ชั้นล่างเป็นห้องโถ่งใช้เป็นที่ประชุมนักเรียนประชุมพระสังฆาธิการและจัดงานต่าง ๆ ชั้นที่ ๒ เป็นห้องสมุด วัตถุประสงค์ให้นักเรียนและประชาชนทั่วไปได้เข้าศึกษาหาความรู้ ชั้นที่ ๓ เป็นพิพิธภัณฑสถานใช้เป็นที่รวบรวมของเก่าล้ำค่า ซึ่งหาได้ยากไว้ให้ศึกษาค้นคว้าสืบไป โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงเสด็จเปิดอาคาร เมื่อวันที่ ๑๙ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๓ ตามเจตนาเดิมของพระพรหมคุณาภรณ์ ในการสร้างโรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร และโรงเรียนพุทธโสธรนั้น พระพรหมคุณาภรณ์มีความประสงค์ที่จะให้รวมโรงเรียนทั้งสองเป็นโรงเรียนเดียวกัน เพื่อให้การบริหารทางวิชาการ ทางกิจกรรม และการปลูกฝังอบรมบ่มนิสัย ด้านคุณธรรม จริยธรรมให้แก่เด็กอยู่ในแนวทางเดียวกันและเป็นไปอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้โรงเรียนทั้งสองยังอยู่ในบริเวณเดียวกันอีกด้วย ต่อมาจึงได้มีการแต่งตั้ง คณะทำงานพิจารณาการรวมโรงเรียนขึ้นเมื่อวันที่ ๑๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๓ ซึ่งมีปัญหาติดขัดในแง่ กฎหมาย แต่ในที่สุดก็ได้แนวทางรวมโรงเรียนโดยมีต้องแก้กฎหมายในรูปของโครงการรวมโรงเรียน พุทธโสธรและโรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร และในวันที่ ๑๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๕ คณะรัฐมนตรี มีมติเห็นชอบในหลักการที่กระทรวงศึกษาธิการเสนอให้โรงเรียนพุทธโสธรและโรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร รวมเป็นโรงเรียนเดียวกันโดยใช้ชื่อว่า โรงเรียนพุทธโสธร สังกัดกรมสามัญศึกษา จัดการเรียนการสอนเป็นแบบพิเศษเปิดสอนทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา กล่าวได้ว่าโรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหารกับโรงเรียนพุทธโสธร ซึ่งเคยอยู่ร่วมกันมาตั้งแต่ต้น พ.ศ. ๒๕๑๓-๒๕๒๗ มีอาจารย์ ใหญ่คนเดียวกันมาเป็นเวลา ๑๓ ปี แต่ต้องแยกจากกันตามพระราชบัญญัติโอนกิจการบริหารโรงเรียน ประชาบาลขององค์การบริหารส่วนจังหวัดและโรงเรียนประถมศึกษาของกรมสามัญศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการไปเป็นของคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษา พ.ศ. ๒๕๓๓ มาตรา ๑๒,๑๓ และมาตรา ๑๔ ได้มีโอกาสดังกล่าวมาอีกครั้งหนึ่งตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๕ โดยคณะกรรมการการประถมศึกษาจังหวัดฉะเชิงเทรา ได้ ประกาศเลิกเลิกกิจการโรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหารเมื่อวันที่ ๑๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๖ โดยมีผล ตั้งแต่วันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๖ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๕๓ มติมหาเถรสมาคม ให้โรงเรียนที่ตั้งอยู่ภายในวัดให้ขึ้นต้นโรงเรียนด้วยคำว่า วัด ซึ่งทางวัดโสธรวรารามวรวิหาร โรงเรียนพุทธโสธรและ คณะกรรมการสถานศึกษาจึงเปลี่ยนชื่อจาก โรงเรียนพุทธโสธร เป็น โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร ตามหนังสือที่ ศธ ๐๔๒๓๖/๑๔๗๓ ลงวันที่ ๒๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ โดยสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาเขต ๖

ในวันที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๕๕ ได้รับหนังสือจากสำนักราชวังเลขาธิการ พระบรมมหาราชวัง กรุงเทพมหานคร เรื่องพระราชทานชื่ออาคารว่า มณีสการเจ้าอาวาสวัดโสธรวรารามวรวิหาร อ้างถึง ลิขิตวัดโสธรวรารามวรวิหาร ที่ วสธ. ๐๒๕/๒๕๕๔ ลงวันที่ ๒๗ กันยายน ๒๕๕๔ สิ่งที่ส่งมาด้วยแบบ ตราสัญลักษณ์งานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในโอกาสพระราช พิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ ความว่า ตามที่อ้างถึงขอให้

ความกราบบังคมทูลพระกรุณาขอพระราชทานชื่ออาคารเรียน จำนวน ๒ หลัง ความสูง ๔ ชั้น ซึ่งมีทางเดินเชื่อมถึงกันเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ ว่า อาคารเฉลิมพระเกียรติ ๘๔ พรรษา ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ และขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต เชิญตราสัญลักษณ์งานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ ประดิษฐานที่อาคารดังกล่าวแล้วอยู่แล้วนั้น

สำนักราชเลขาธิการพิจารณาแล้วเห็นสมควรให้ใช้ชื่ออาคารดังกล่าวว่า อาคารเฉลิมพระเกียรติ ๗ รอบ พระชนมพรรษา และอนุญาตให้ใช้ตราสัญลักษณ์วันเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ ประดิษฐานที่อาคาร ซึ่งความทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว ลงนามโดยท่านผู้บัญชาการ บุตริ วีระไวยะ รองราชเลขาธิการ ปฏิบัติราชการแทนราชเลขาธิการ

๒.๔ พุทธวิธีการสอน

วิธีสอนของพระพุทธเจ้ามีหลายแบบหลายอย่าง ที่น่าสังเกตหรือพบบ่อย คงจะได้แก่วิธีต่อไปนี้

๑. แบบสากัจฉา หรือสนทนา วิธีนี้น่าจะเป็นวิธีที่ทรงใช้บ่อยไม่น้อยกว่าวิธีใด ๆ โดยเฉพาะในเมื่อผู้มาเฝ้าหรือทรงพบนั้น ยังไม่ได้เลื่อมใสศรัทธาในพระศาสนา ยังไม่รู้ ไม่เข้าใจหลักธรรมในการสนทนา พระพุทธเจ้ามักจะทรงเป็นฝ่ายถาม นำคู่สนทนาเข้าสู่ความเข้าใจธรรมและความเลื่อมใสศรัทธาในที่สุด แม้ในหมู่พระสาวก พระองค์ก็ทรงใช้วิธีนี้ไม่น้อย

การสอนธรรมะของพระพุทธเจ้ามีวิธีการที่หลากหลาย พระองค์ทรงพิจารณาจากบุคคลที่กำลังรับฟัง ถ้าบุคคลมีระดับสติปัญญาน้อย ทรงเลือกสอนธรรมะอีกรูปแบบหนึ่ง ผู้มีปัญญามากจะเลือกใช้อีกรูปแบบหนึ่ง วิธีการสอนของพระพุทธเจ้าตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกมีหลายแบบ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ประมวลไว้ เมื่อจัดเข้าอยู่ในประเภทแล้ว จำแนกวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าไว้ ๔ ประเภทคือ

๑) แบบสากัจฉาหรือสนทนา เป็นการสอนโดยใช้วิธีการถามคู่สนทนา เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจธรรมะและความเลื่อมใส ในการสนทนาพระพุทธเจ้าจะทรงเป็นฝ่ายถามนำคู่สนทนา เพื่อนำสู่ความเข้าใจธรรมและความเลื่อมใสศรัทธาในที่สุด จากการที่พระองค์ใช้โปรดบุคคลในกลุ่มที่มีจำนวนจำกัดที่สามารถพูดตอบโต้กันได้ การสอนแบบนี้มีปรากฏในพระไตรปิฎกหลายแห่ง เช่น กรณีของปริพาชกชื่อว่า วัจฉโคตร ที่เข้าไปทูลถามเรื่องความเห็นสุดโต่ง ๑๐ ประการกับพระองค์ เป็นต้น ในการสอนแบบสากัจฉาหรือสนทนา จะมีการถามในรายละเอียดได้มากกว่าการสอนแบบทั่วไป เมื่อพระพุทธองค์แสดงธรรมจบ ผู้ฟังมักจะได้รับความพิเศษจากการฟังธรรมโดยวิธีนี้อยู่เสมอ นอกจากนี้พระพุทธองค์ทรงส่งเสริมให้สาวกสนทนาธรรมกันอย่างที่ปรากฏในมงคลสูตรว่า “กาเลน ธมมสฺสวณํ เอตมมฺงคฺลมฺตตมํ การสนทนาธรรมตามกาลเป็นมงคลอันอุดม”

๒) แบบบรรยาย วิธีสอนแบบนี้ น่าจะทรงใช้ในที่ประชุมใหญ่ในการแสดงธรรมประจำวัน ซึ่งมีประชาชน หรือพระสงฆ์จำนวนมากและส่วนมากเป็นผู้ที่มีพื้นฐานความรู้ความเข้าใจกับมีความ

เลื่อมใสศรัทธาอยู่แล้ว มาฟังเพื่อหาความรู้ความเข้าใจเพิ่มเติม และหาความสงบสุขทางจิตใจ นับได้ว่าเป็นคนประเภทและระดับความรู้ความเข้าใจใกล้เคียงกันที่พอจะใช้วิธีบรรยายแบบนี้ได้ ที่พบในคัมภีร์บอกว่า ทุกคนที่ฟังพระองค์แสดงธรรมอยู่ในที่ประชุมกัน แต่ละคนรู้สึกว่พระพุทธเจ้าตรัสอยู่กับตัวเองโดยเฉพาะ ซึ่งนับว่าเป็นความสามารถอัศจรรย์อีกอย่างหนึ่งของพระพุทธเจ้า ลักษณะพิเศษของพุทธวิธีสอนแบบนี้ เช่น ในพรหมชาลสูตร พระองค์ได้บรรยายเกี่ยวกับเนื้อหาของศีลซึ่งแบ่งออกเป็น ๓ ระดับคือ ๑) ศีลระดับต้นที่เรียกว่าจุลศีล ๒) ศีลระดับกลางที่เรียกว่า มัชฌิมศีล ๓) ศีลระดับสูงที่เรียกว่ามहाศีล และในตอนท้าย ทรงแสดงเรื่องทิสฺส ทฤษฏีหรือปรัชญาของลัทธิร่วมสมัยพุทธกาลซึ่งมีอยู่มาก โดยพระพุทธเจ้าทรงนำมาแสดงหรือบรรยายและชี้ให้เห็นว่าพระพุทธศาสนามีความเห็นหรือมีหลักคำสอนที่ต่างจากทฤษฏีที่มีอยู่มากนั้นอย่างไร

๓) แบบตอบปัญหา การสอนแบบตอบปัญหาของพระพุทธเจ้า จะทรงสอนให้พิจารณาคุณลักษณะของปัญหาและใช้วิธีตอบให้เหมาะสมกัน ซึ่งในการตอบปัญหาของพระองค์นั้น จะทรงพิจารณาจากความเหมาะสมตามลำดับแห่งภูมิรู้ของผู้ถามเป็นสำคัญ ผู้ที่ถามปัญหานั้น นอกจากผู้ที่มีความสงสัยข้องใจในข้อธรรมแล้ว โดยมากเป็นผู้ที่นับถือลัทธิศาสนาอื่น บ้างมาถามเพื่อต้องการรู้คำสอนทางฝ่ายพระพุทธศาสนาหรือเทียบเคียงกับคำสอนในลัทธิของตน บ้างมาถามเพื่อลองภูมิ บ้างเตรียมมาถามเพื่อข่มปราบให้จนหรือให้ได้รับความอับอาย ในการตอบพระพุทธองค์ทรงสอนให้พิจารณาคุณลักษณะของปัญหาและใช้วิธีตอบให้เหมาะสม ในสังคีตสูตร ท่านแยกประเภทปัญหาไว้ตามลักษณะวิธีตอบเป็น ๔ อย่าง คือ ๑) เอกังสพพยากรณ์ปัญหา ปัญหาที่ควรตอบโดยนัยเดียวตรงไปตรงมาพระอรหันตจรรย์ยกตัวอย่างเช่น ถามว่า จักขุเป็นอนิจจังหรือ พึงตอบตรงไปได้ทีเดียวว่า ถูกแล้ว ความดีมีผลเป็นสุขความชั่วมีผลเป็นทุกข์ หรือกุศลเป็นสิ่งที่ควรบำเพ็ญ อกุศลเป็นสิ่งที่ควรละ ๒) ปฏิปุจฉาพยากรณ์ปัญหา ปัญหาที่พึงย้อนถามแล้วจึงแก้ ท่านยกตัวอย่างเช่น เขาถามว่าโสตะเหมือนจักขุหรือ พึงย้อนถามก่อนว่า ที่ถามนั้นหมายถึงแ่งใด ถ้าเขาว่า ในแ่งเป็นเครื่องมองเห็น พึงตอบว่า ไม่เหมือน ถ้าเขาว่า ในแ่งเป็นอนิจจัง จึงควรตอบรับว่า เหมือน ๓) วิวัชชพยากรณ์ปัญหา ปัญหาที่จะต้องแยกความตอบ เช่น เมื่อเขาถามว่า สิ่งที่เป็นอนิจจัง ได้แก่ จักขุใช้ไหม พึงแยกความออกตอบว่า ไม่เฉพาะจักขุเท่านั้น ถึงโสตะ ฆานะ เป็นอนิจจัง เช่นกัน ๔) ฐาปนียปัญหา ปัญหาที่พึงยับยั้งเสีย ได้แก่ ปัญหาที่ถามนอกเรื่อง ไร้ประโยชน์ อันจักเป็นเหตุให้เขา ยึดถือ สิ้นเปลืองเวลาเปล่า พึงยับยั้งเสีย แล้วชักนำผู้ถามเข้าสู่แนวเรื่องที่ประสงค์ต่อไป ตัวอย่างเรื่องพระมาลุงกยบุตร มาทูลถามเรื่องโลกเที่ยงหรือไม่เที่ยง ชีพกับสรีระเป็นอันเดียวกันหรือคนละอย่าง เป็นต้น ทรงเห็นว่าไม่จำเป็นที่พระมาลุงกยจะรู้เรื่องนี้ จึงทรงนิ่งเฉยไม่ตอบ แต่ทรงชี้แจงให้พระมาลุงกยเข้าใจว่า ปัญหานี้ไม่มีประโยชน์ ไม่เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ ไม่เป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย เพื่อคลายความกำหนัด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่รู้อย่างเพื่อตรัสรู้ และเพื่อนิพพาน

๔) แบบวางกฎข้อบังคับ เป็นการสอนโดยใช้วิธีการกำหนดหลักเกณฑ์ กฎ และข้อบังคับให้พระสาวกหรือสงฆ์ปฏิบัติ หรือยึดถือปฏิบัติด้วยความเห็นชอบพร้อมกัน วิธีการนี้จะเป็นลักษณะของการออกคำสั่งให้ผู้ศึกษาปฏิบัติตาม ถือว่าเป็นการสอนโดยการวางระเบียบให้ปฏิบัติร่วมกัน เพื่อความสงบสุขแห่งหมู่คณะ ดังจะเห็นได้จากการที่พระองค์ทรงบัญญัติพระวินัย ซึ่งใช้เป็นข้อบังคับให้พระภิกษุได้ปฏิบัติตาม เมื่อเกิดเรื่องมีภิกษุกระทำความผิดอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นครั้งแรก ทรงแสดง

ธรรมกถาที่สมควรเหมาะสมกันกับเรื่องนั้น จากนั้นจะตรัสให้สงฆ์ทราบว่าจะทรงบัญญัติสิกขาบท สามารถเป็นตัวแทนของพระองค์ได้ ดังที่ทรงตรัสในวันที่จะเสด็จปรินิพพานว่า “...ธรรมและวินัยที่เรา แสดงแล้วบัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย หลังจากเราล่วงลับไปจะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย”^๔

สรุปได้ว่า วิธีการสอนของพระพุทธเจ้านั้นมีความหลากหลาย พระองค์ทรงใช้พระปัญญา ในการพิจารณาว่าจะสอนบุคคลแบบไหน อย่างไร ตามอุปนิสัยของบุคคลนั้น ๆ ซึ่งวิธีการสอนของ พระองค์นั้นเริ่มต้นจากง่ายก่อนแล้วจึงไปหายาก โดยวิธีการดังกล่าวจึงได้มีการนำมาประยุกต์ใช้สอน นักเรียนในโรงเรียนเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จริงตามพุทธวิธี

๒.๕ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้

๒.๕.๑ ความหมายของการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้เป็นศาสตร์อย่างหนึ่งที่สามารถถ่ายทอดให้ผู้อื่น หรือนักเรียน เพื่อให้ได้ เปลี่ยนความประพฤติไปในทิศทางที่ดี โดยการนำเอาความรู้ ประสบการณ์ วิชาชีพของผู้ถ่ายทอดนั้น ให้เป็นแนวทาง แบบอย่างและปฏิบัติตาม ดังนั้นการจัดการเรียนรู้จึงมีผู้ให้ความหมายไว้มากมายทั้ง นักวิชาการชาวไทยและต่างประเทศ ดังต่อไปนี้

สมน อมรวิวัฒน์ ได้อธิบายความหมายของการจัดการเรียนรู้ไว้ว่า การจัดการเรียนรู้ คือ สถานการณ์อย่างหนึ่งที่มีสิ่งต่อไปนี้เกิดขึ้นได้แก่ ๑. การมีความสัมพันธ์และมีปฏิสัมพันธ์เกิดขึ้น ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน ผู้เรียนด้วยกัน สิ่งแวดล้อม หรือทั้งผู้สอน ผู้เรียน และสิ่งแวดล้อมรวมกัน ๒. การมีความสัมพันธ์และมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน จึงก่อให้เกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ใหม่ ๆ เกิดขึ้น ๓. ผู้เรียนสามารถนำประสบการณ์ที่ได้รับนั้นไปใช้ได้^๕

ธนศักดิ์ อัสจุฬามณี กล่าวว่า การเรียนรู้ (Learning) ตามความหมายทางจิตวิทยาซึ่ง หมายถึง พฤติกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงของมนุษย์อย่างค่อนข้างถาวร สืบเนื่องมาจากการได้รับการ ฝึกฝน หรือการมีประสบการณ์ที่สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ทั้งโดยชั่วคราวและตามวุฒิภาวะ^๖

วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวชช์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า การจัดการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่มี รูปแบบเป็นระบบระเบียบ สามารถควบคุมการดำเนินงานเริ่มตั้งแต่การวางแผน การจัดการเรียนรู้ ตลอดจนถึงการวัดผลประเมินผล^๗

ประดินันท์ อุปรรณ อธิบายไว้ว่า การเรียนรู้หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม หรือการ แสดงออกทางความประพฤติที่มีศักยภาพมาจากประสบการณ์ของแต่ละบุคคล^๘

^๔ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *พุทธวิธีในการสอน*, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์สวญจำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๔๗-๕๑.

^๕ สมน อมรวิวัฒน์, *สมบัติพิพยของการศึกษาไทย*, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๔๖๐.

^๖ ธนศักดิ์ อัสจุฬามณี, *จิตวิทยาการเรียนรู้ (Psychology of Learning)*, (กรุงเทพมหานคร : เอสอาร์ พรินตติ้ง, ๒๕๕๒), หน้า ๑๒.

^๗ วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวชช์, *การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาต่อที่ท้องถิ่น*, (กรุงเทพมหานคร : เลิฟแอนด์ลิฟ เพรส, ๒๕๔๒), หน้า ๒๕๕.

Bloom ให้ความหมายของการเรียนรู้ไว้ว่า การเรียนรู้หมายถึง การพัฒนาผู้เรียน ๓ ด้าน ๑. ด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) ความสามารถด้านสมองที่ควบคุมพฤติกรรมได้แก่ ความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินผล ๒. ด้านจิตพิสัย (Affective Domain) ความสามารถในการเปลี่ยนแปลงอารมณ์ได้แก่ ความรู้สึก ความสนใจ ทศนคติ การประเมินค่าและค่านิยม ๓. ด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) ความสามารถด้านความถนัด ในการควบคุมพฤติกรรมได้แก่ การเคลื่อนไหว การกระทำ การปฏิบัติงาน และการชำนาญ โดยได้รับจากประสบการณ์ไม่ว่าจะเป็นการอบรมสั่งสอนมา การได้รับฟังมา การได้อ่านหนังสือมา และการรับข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ มา^๙

Higard and Bower ได้กล่าวไว้ว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ทำให้มีการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรม ซึ่งได้รับจากประสบการณ์และการฝึกฝนมา ทั้งนี้ไม่รวมถึงพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลง โดยเกิดจากการตอบสนองตามสัญชาตญาณ หรือปฏิกิริยาสะท้อนกลับของมนุษย์^{๑๐}

Gagne ได้เสนอเงื่อนไขของการเรียนรู้ไว้ ๘ ประการ คือ ๑. การเรียนรู้เมื่อได้รับ สัญญาณ (Signal Learning) ๒. การเรียนรู้ในลักษณะของการกระตุ้น – ตอบสนอง (Stimulus-Response Learning) ๓. การเรียนรู้โดยการเชื่อมโยงการกระตุ้น – ตอบสนอง (Chaining) ๔. การเรียนรู้โดยสร้างความสัมพันธ์กระตุ้น – ตอบสนองด้วยภาษา (Verbal Association) ๕. การเรียนรู้แบบแยกแยะ (Discrimination Learning) ๖. การเรียนรู้ในแนวความคิดหลัก (Concept Learning) ๗. การเรียนรู้ในกฎเกณฑ์ (Rule Learning) ๘. การเรียนรู้เชิงแก้ปัญหา (Problem Solving)^{๑๑}

สรุปได้ว่า การเรียนรู้หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปสู่ในทางที่ดี โดยอาศัยวิธีการ อบรมสั่งสอน บอกเล่า ประสบการณ์ และการฝึกฝน เพื่อให้พัฒนาไปในทางที่เหมาะสมแก่การ ประพฤติปฏิบัติต่อไป

๒.๕.๒ ความสำคัญของการเรียนรู้

ความสำคัญของการจัดการเรียนรู้นั้น เป็นแรงเสริมให้มีการขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายในการ เรียนรู้ทั้งของผู้เรียนและผู้สอน หนังสือคู่มือการจัดระบบการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การเรียนรู้ได้สรุปประเด็นของความสำคัญของการเรียนรู้ไว้ว่า การจัดการเรียนรู้เปรียบเสมือน เครื่องมือที่สำคัญให้ผู้เรียนรักการเรียนมากขึ้น ตั้งใจเรียนและเกิดการเรียนรู้ การเรียนของผู้เรียนจะ ไปสู่จุดหมายปลายทางได้นั้น คือ ความสำเร็จในชีวิต หรือไม่เพียงแค่นั้นก็ตาม ขึ้นอยู่กับการจัดการ เรียนรู้ที่ดีของผู้สอน หรือผู้เสนอ หากผู้สอนรู้จักเลือกใช้วิธีการจัดการเรียนรู้ที่ดีและเหมาะสมแล้ว

^๙ ประดิษฐ์ อูปรนัย, **ชุดวิชาพื้นฐานการศึกษา (มนุษย์กับการเรียนรู้)**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (นนทบุรี : ขวนพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๑๒๒.

^{๑๐} Bloom (๑๙๘๕), อ้างอิงในลักขณา สริวัฒน์, **จิตวิทยาสำหรับครู**, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียร์สโตร์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๕๙.

^{๑๑} ฮิลกราดและบาวเวอ (Higard and Bower), เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๓.

^{๑๒} Gagne (1970), อ้างอิงในสำนักงานส่งเสริมวิชาการและทะเบียน, **คู่มือการจัดระบบการเรียน การสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : เทียนวัฒนาพรินต์ติ้ง, ๒๕๕๓), หน้า ๙.

ย่อมจะมีผลดีต่อการเรียนของผู้เรียน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ ๑. มีความรู้และความเข้าใจในเนื้อหาวิชา หรือกิจกรรมที่เรียนรู้ ๒. เกิดทักษะหรือมีความชำนาญในเนื้อหาวิชา หรือกิจกรรมที่มีการเรียนรู้ ๓. เกิดทัศนคติที่ดีต่อสิ่งที่เรียน ๔. สามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ๕. สามารถนำความรู้ไปศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมต่อไปอีกได้^{๑๒}

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้เป็นสิ่งที่สามารถเปรียบเทียบ หักใจสำคัญของการศึกษาที่จะมีการพัฒนาผู้เรียนไปสู่เป้าหมายของชีวิตในภาคหน้าก็ว่าได้ ซึ่งสามารถแยกเป็นประเด็นสำคัญของการเรียนรู้ได้ดังนี้

๑. การมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหา สาระ วิชา และกิจกรรมการเรียนรู้
 ๒. การมีทักษะ ความชำนาญในเนื้อหา สาระ วิชา และกิจกรรมการเรียนรู้
 ๓. การมีทัศนคติและเจตคติที่ดีต่อทั้งผู้สอนและผู้เรียนด้วยกัน จนมีความเอื้อเฟื้อต่อกัน
 ๔. สามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันในขณะที่ต้องเผชิญกับสถานการณ์นั้น ๆ
 ๕. ถ่ายทอดองค์ความรู้ไปสู่รุ่นหลังสืบทอดต่อไป
- ทั้ง ๕ ข้อ ดังกล่าวนี้ จะเป็นการขับเคลื่อนให้กระตุ้น หรือแรงผลักดันของการเรียนรู้ของผู้เรียน และพัฒนาในตัวผู้สอนต่อไป

๒.๕.๓ การวัดและประเมินผลของการเรียนรู้

การวัดและประเมินผลถือว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญต่อการจัดการเรียนรู้ ดังนั้นจึงมีผู้ให้ความหมายไว้มากมายดังนี้

วศิน กาญจนวนิชย์กุล ได้อธิบายว่า การวัด หมายถึง กระบวนการบ่งชี้ผลผลิตหรือคุณลักษณะที่วัดได้จากเครื่องมือวัดผลประเภทใดประเภทหนึ่งอย่างมีระบบ^{๑๓}

สมนึก ภัททิยธนี ได้กล่าวถึงความหมายของการวัดผลไว้ว่า การวัดผล (Measurement) หมายถึง กระบวนการหาปริมาณ หรือจำนวนของสิ่งต่าง ๆ โดยใช้เครื่องมืออย่างใดอย่างหนึ่งมาวัดผลจากการวัดมักจะออกมาเป็นตัวเลข หรือสัญลักษณ์ หรือข้อมูล^{๑๔}

เยาวดี วิบูลย์ศรี กล่าวไว้ว่า การวัดผลทางการศึกษา คือ กระบวนการที่พยายามค้นหา ระดับที่แสดงถึงปริมาณของคุณลักษณะใดลักษณะหนึ่งในตัวบุคคล หรือสิ่งของ หรือเหตุการณ์ ตัวอย่างเช่น การวัดความสูงของนักเรียน หรือการวัดความยาวของตัวโต๊ะ หรือการใช้แบบทดสอบเพื่อวัดลักษณะของบุคคลด้านเชาวน์ปัญญา ด้านความถนัด ด้านผลสัมฤทธิ์ เป็นต้น^{๑๕}

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓.

^{๑๓} วศิน กาญจนวนิชย์กุล, เอกสารประกอบการสอนรายวิชา การวัดและประเมินผล การศึกษา, (ภาควิชาบริหารการศึกษาและกิจการคณะสงฆ์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๘.

^{๑๔} สมนึก ภัททิยธนี, การวัดผลการศึกษา, (กาฬสินธุ์ : ประสานการพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๑.

^{๑๕} เยาวดี วิบูลย์ศรี, การวัดผลและการสร้างแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๖.

พิชิต ฤทธิ์จัญญ ได้ให้ความหมายของการวัดผลไว้ว่า การวัดผล (Measurement) หมายถึง กระบวนการกำหนดตัวเลข หรือสัญลักษณ์ให้กับบุคคล สิ่งของ หรือเหตุการณ์อย่างมีกฎเกณฑ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่แทนปริมาณ หรือคุณภาพของคุณลักษณะที่จะวัด^{๑๖}

พิสนุ พงศ์ศรี ได้กล่าวไว้ว่า การวัด (Measurement) หมายถึง การกำหนดค่าเป็นตัวเลข หรือสัญลักษณ์ให้กับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ตามวิธีการ หรือเครื่องมือที่ได้กำหนด ทั้งในเชิงปริมาณโดยตรง เช่น การนับจำนวนหรือความถี่ของสิ่งหนึ่งสิ่งใด หรือการใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ เช่น ตลับเมตร เครื่องชั่งน้ำหนัก เทอร์โมมิเตอร์ วัดส่วนสูง น้ำหนัก อุณหภูมิ หรือเครื่องมือทางสังคมศาสตร์ เช่น แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม แบบทดสอบ โดยการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างให้ออกมาเป็นตัวเลข กล่าวโดยสรุป การวัด คือ การให้ตัวเลขกับสิ่งที่จะวัดนั่นเอง^{๑๗}

Ebel กล่าวว่า การวัดหมายถึง กระบวนการในการกำหนดจำนวนให้แก่แต่ละสมาชิกที่อยู่ในกลุ่มสิ่งของ หรือบุคคลที่ต้องการวัด เพื่อบ่งชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างของคุณลักษณะในสิ่งของนั้น ๆ หรือบุคคลนั้น ๆ^{๑๘}

Sax กล่าวว่า การวัดผลเป็นกระบวนการกำหนดตัวเลขให้กับคุณสมบัติ หรือคุณลักษณะของบุคคล วัตถุ หรือ เหตุการณ์ตามแบบแผนกฎเกณฑ์ที่ได้กำหนดขึ้น^{๑๙}

สรุปได้ว่า การวัดผลหมายถึง กระบวนการหาค่าของผลจากเครื่องมือที่ได้กำหนดขึ้นโดยออกมาเป็นตัวเลข หรือสัญลักษณ์อย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้

สมนึก ภัททิยธนี กล่าวว่า การประเมินผล (Evaluation) หมายถึงการตัดสิน หรือวินิจฉัยสิ่งต่าง ๆ ที่ได้จากการวัดผล โดยอาศัยการพิจารณาจากเกณฑ์อย่างใดอย่างหนึ่ง^{๒๐}

เยาวดี วิบูลย์ศรี ได้ให้ความหมายของการประเมินผล (Evaluation) ไว้ว่า การประเมินผล (Evaluation) หมายถึง กระการตัดสินใจ หรือตัดสินคุณค่าขั้นสุดท้าย หากคำตอบถึงผล และประสิทธิผลของการจัดการเรียนการสอน^{๒๑}

พิชิต ฤทธิ์จัญญ กล่าวว่า การประเมินผล หมายถึง การตัดสินคุณค่า หรือคุณภาพของผลที่ได้จากการวัด โดยเปรียบเทียบกับผลการอื่น ๆ หรือเกณฑ์ที่ตั้งไว้^{๒๒}

Gronlund อธิบายว่า การประเมินผลเป็นกระบวนการที่เป็นระบบในการตัดสินใจในขอบเขตของวัตถุประสงค์ของการสอนที่เป็นผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน^{๒๓}

^{๑๖} พิชิต ฤทธิ์จัญญ, **หลักการวัดและประเมินผลการศึกษา**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : เข้าส์ออฟ เคอร์มัสส์, ๒๕๕๑), หน้า ๖.

^{๑๗} พิสนุ พงศ์ศรี, **การประเมินทางการศึกษา : แนวคิดสู่การปฏิบัติ**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : ด้านสุทธาการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๓.

^{๑๘} Ebel, อ้างอิงใน ยรรยง ยรรยงค์เมธ, **การวัดผลและประเมินผลการศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตทางการสอน[ออนไลน์]**, แหล่งที่มา : http://www.ipesp.ac.th/learning/websatiti/chapter12/chapter12/unit12_4_3.html. [๒๒ ส.ค. ๒๕๖๑].

^{๑๙} Sax อ้างอิงใน พิชิต ฤทธิ์จัญญ, **หลักการวัดและประเมินผลการศึกษา**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : เข้าส์ ออฟ เคอร์มัสส์, ๒๕๕๑), หน้า ๒.

^{๒๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓.

^{๒๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒.

^{๒๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕.

Mehrens and Lehmann ได้สรุปไว้ว่า การประเมินผลเป็นการวางแผน การรวบรวม และการใช้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์สำหรับเป็นทางเลือกในการตัดสินใจ^{๒๔}

Daniel L. Stufflebeam ได้ให้ความหมายไว้ว่า การประเมินผล คือ กระบวนการรวบรวมและเตรียมข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการตัดสินใจทางเลือกที่เป็นไปได้หลาย ๆ ทาง^{๒๕}

สรุปได้ว่า การประเมินผล คือ กระบวนการของการตัดสินใจอย่างมีระบบขอบเขตที่สามารถเลือกได้หลายทาง โดยที่มีการผ่านขั้นตอนของการวัดมาก่อน

๒.๖ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการแบบเผชิญสถานการณ์

๒.๖.๑ ความหมายของกระบวนการแบบเผชิญสถานการณ์

กระบวนการเผชิญสถานการณ์เป็นทฤษฎีที่นักวิชาการชาวไทยได้คิดค้นขึ้น โดยประยุกต์มาจากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้ในห้องเรียน การเผชิญสถานการณ์นี้เป็นสิ่งที่มีมนุษย์ทุกคน ล้วนได้พบเจอมาทั้งนั้น ไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์ดีหรือร้าย หรือได้เห็นจากผู้อื่นที่ประสบอยู่ก็ดี เพราะฉะนั้นกระบวนการเผชิญสถานการณ์ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญของมนุษย์ทุกคน จึงมีคำอธิบายความหมายดังต่อไปนี้

สุนน อมรวิวัฒน์ ได้เริ่มคิดค้นคำอธิบายว่า กระบวนการเผชิญสถานการณ์เป็นกระบวนการการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงการกระทำกับการคิดวิเคราะห์เข้าด้วยกัน โดยผู้สอนสร้างหรือนำสถานการณ์ด้านต่าง ๆ มาให้ผู้เรียนได้เผชิญสถานการณ์ลักษณะต่าง ๆ ซึ่งอาจเป็นประสบการณ์ส่วนหนึ่งที่จะเกิดขึ้นในชีวิตจริงของผู้เรียน เป็นการฝึกให้ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นในการนำความรู้ ข้อมูลข่าวสาร มาสรุปประเด็น เพื่อประเมินค่าว่า สิ่งใดถูกต้อง ดีงาม เกิดประโยชน์ ควรหรือไม่ควรแก่การปฏิบัติและสามารถนำความรู้ไปใช้ปฏิบัติได้จริง เมื่อมีการเผชิญสถานการณ์และเจอปัญหา วิธีการจัดการเรียนรู้เป็นการประยุกต์มาจากหลักพุทธธรรมและพุทธวิธี เพื่อนำไปใช้ให้เหมาะสมกับกาลเวลา ลักษณะเนื้อหาสาระและวัยของผู้เรียน^{๒๖}

พิมพ์นธ์ เวสสะโกศล อ้างถึงสุนน อมรวิวัฒน์ไว้ว่า พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนนี้มาจากแนวคิดที่ว่า การศึกษาที่ควรสัมพันธ์สอดคล้องกับการดำรงชีวิต ซึ่งต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ซึ่งมีทั้ง ทุกข์ สุข ความสมหวังและความผิดหวังต่าง ๆ การศึกษาที่แท้จริงควรช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ที่จะเผชิญกับสถานการณ์ต่าง ๆ เหล่านั้นและสามารถเอาชนะปัญหาเหล่านั้นได้โดย

๑. การเผชิญ คือ การเรียนรู้ที่จะเข้าใจภาวะที่ต้องเผชิญ
๒. การผจญ คือ การเรียนรู้วิธีการต่อสู้กับปัญหาอย่างถูกต้องตามทำนองคลองธรรมและมีหลักการ
๓. การผสมผสาน คือ การเรียนรู้ที่จะ

^{๒๓} Gronlund, อ้างอิงใน พิชิต ฤทธิจรูญ, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔.

^{๒๔} Mehrens and Lehmann, อ้างอิงใน พิชิต ฤทธิจรูญ, เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

^{๒๕} Daniel L. Stufflebeam, อ้างอิงใน วศิน กาญจนวนิชย์กุล, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘.

^{๒๖} สุนน อมรวิวัฒน์, การจัดการเรียนรู้แบบเผชิญสถานการณ์, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียร์สโตร, ๒๕๓๓), หน้า ๑๖๗-๑๗๐.

ผสมผสานวิธีการต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้แก้ปัญหาให้สำเร็จ ๔. การเผด็จ คือ การลงมือแก้ปัญหาให้หมดไปโดยไม่ก่อให้เกิดปัญหาสืบเนื่องต่อไปอีก^{๒๗}

สุคนธ์ สิ้นธพานนท์ และคณะ ได้อธิบายว่า ทักษะกระบวนการเผชิญสถานการณ์ เป็นกระบวนการเรียนรู้อย่างหนึ่งที่ฝึกให้ผู้เรียนได้ฝึกการเรียนรู้ด้วยตนเอง ได้มีโอกาสสัมผัสกับสิ่งที่จะเรียนรู้ หรือมีกัลยาณมิตร ช่วยให้เกิดการเรียนรู้และสามารถนำประสบการณ์จากการเรียนรู้นั้น มาเป็นแนวทางในการเลือกและตัดสินใจ โดยผ่านการวิเคราะห์และประเมินค่า เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ^{๒๘}

ทศนา แคมมณี ได้อ้างถึงสุนน อมรวิวัฒน์ ได้พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนขึ้นมาจากแนวคิดที่ว่า การศึกษาที่ควรสัมพันธ์สอดคล้องกับการดำเนินชีวิต ซึ่งต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ซึ่งมีทั้ง ทุกข์ สุข ความสมหวังและความผิดหวังต่าง ๆ การศึกษาที่แท้จริงควรช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ที่จะเผชิญกับสถานการณ์ต่าง ๆ เหล่านั้นและสามารถเอาชนะปัญหาเหล่านั้นได้โดย ๑. การเผชิญ คือ การเรียนรู้ที่จะเข้าใจภาวะที่ต้องเผชิญ ๒. การผจญ คือ การเรียนรู้วิธีการต่อสู้กับปัญหาอย่างถูกต้องตามทำนองคลองธรรมและมีหลักการ ๓. การผสมผสาน คือ การเรียนรู้ที่จะผสมผสานวิธีการต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้แก้ปัญหาให้สำเร็จ ๔. การเผด็จ คือ การลงมือแก้ปัญหาให้หมดไปโดยไม่ก่อให้เกิดปัญหาสืบเนื่องต่อไปอีก สุนน อมรวิวัฒน์ ได้นำแนวคิดดังกล่าวผสมผสานกับหลักพุทธธรรมเกี่ยวกับการสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ และจัดเป็นกระบวนการเรียนการสอนขึ้นเพื่อนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน^{๒๙}

สุวิทย์ มูลคำ และ อรทัย มูลคำ ได้อธิบายความหมายไว้ว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงการกระทำกับการคิดวิเคราะห์เข้าด้วยกัน โดยผู้สอนสร้างหรือนำสถานการณ์ด้านต่าง ๆ มาให้ผู้เรียนได้เผชิญสถานการณ์ลักษณะต่าง ๆ ซึ่งอาจเป็นประสบการณ์ ส่วนหนึ่งที่จะเกิดขึ้นในชีวิตจริงของผู้เรียน เป็นการฝึกให้ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นในการนำความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร มาสรุปประเด็น เพื่อประเมินค่าว่าสิ่งใดถูกต้อง ดีงาม เกิดประโยชน์ ควรหรือไม่ควรแก่การปฏิบัติ และสามารถนำความรู้ ประสบการณ์ไปใช้ปฏิบัติได้จริง เมื่อมีการเผชิญสถานการณ์และเจอปัญหา วิธีการจัดการเรียนรู้นี้เป็นการประยุกต์มาจากหลักพุทธธรรมและพุทธวิธี เพื่อนำไปใช้ให้เหมาะแก่กาลเวลา ลักษณะเนื้อหาสาระและวัยของผู้เรียน^{๓๐}

สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ได้อ้างถึง สุนน อมรวิวัฒน์ ได้พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนขึ้นมาจากแนวคิดที่ว่า การศึกษาที่ควรสัมพันธ์สอดคล้องกับการดำเนินชีวิต ซึ่งต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ซึ่งมีทั้ง ทุกข์ สุข ความ

^{๒๗} พิมพันธ์ เวสสะโกศล, “การพัฒนารูปแบบการสอนการเขียนภาษาอังกฤษแบบเน้นกระบวนการ สำหรับนักศึกษาไทยระดับอุดมศึกษา”, วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๓๕.

^{๒๘} สุคนธ์ สิ้นธพานนท์ และคณะ, วิธีสอนตามแนวปฏิรูปการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพของเยาวชน, พิมพ์ครั้งที่ ๑.(กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ๙๑๑๙ เทคนิควิธีคิด, ๒๕๕๔), หน้า ๕๒.

^{๒๙} ทศนา แคมมณี, ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๘. (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๒๗๖.

^{๓๐} สุวิทย์ คำมูล และ อรทัย คำมูล, ๒๐ วิธีจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมค่านิยมการเรียนรู้โดยการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์, ๒๕๕๕), หน้า ๑๙๗.

สมหวังและความผิดหวังต่าง ๆ การศึกษาที่แท้จริงช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ที่จะเผชิญกับสถานการณ์ต่าง ๆ เหล่านั้นและสามารถเอาชนะปัญหาเหล่านั้นได้โดย ๑. การเผชิญ คือ การเรียนรู้ที่จะเข้าใจภาวะที่ต้องเผชิญ ๒. การผจญ คือ การเรียนรู้วิธีการต่อสู้กับปัญหาอย่างถูกต้องตามทำนองคลองธรรมและมีหลักการ ๓. การผสมผสาน คือ การเรียนรู้ที่จะผสมผสานวิธีการต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้แก้ปัญหาให้สำเร็จ ๔. การเผด็จ คือ การลงมือแก้ปัญหาให้หมดไปโดยไม่ก่อให้เกิดปัญหาสืบเนื่องต่อไปอีก สมุน อมรวิวัฒน์ ได้นำแนวคิดดังกล่าวผสมผสานกับหลักพุทธธรรมเกี่ยวกับการสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ และจัดเป็นกระบวนการเรียนการสอนขึ้นเพื่อนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน^{๓๑}

สรุปได้ว่า กระบวนการเผชิญสถานการณ์เป็นกระบวนการการเรียนรู้ที่สามารถทำให้เลือกผู้เรียนได้ออกมาอภิปรายถึงลำดับเหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในปัจจุบัน โดยการนำความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร มาสรุปประเด็น เพื่อประเมินค่าว่าสิ่งใดถูกต้อง ดีงาม เกิดประโยชน์ ควรหรือไม่ควรแก่การปฏิบัติ และสามารถนำความรู้ ประสบการณ์ไปใช้ปฏิบัติได้จริงในอนาคตที่จะต้องเผชิญสถานการณ์และเจอกับปัญหา และสามารถนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมแก่กาลเวลา ลักษณะเนื้อหาสาระและวัยของผู้เรียน

๒.๕.๒ ขั้นตอนของกระบวนการแบบเผชิญสถานการณ์

กระบวนการแบบเผชิญสถานการณ์นั้น ได้มีผู้อธิบายถึงขั้นตอนไว้ดังต่อไปนี้

สมุน อมรวิวัฒน์ ได้จัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการแบบเผชิญสถานการณ์ที่ได้พัฒนารูปแบบแนวคิดและทฤษฎีกระบวนการเผชิญสถานการณ์ไว้ ๖ ขั้นตอน ดังนี้

๑. ขั้นการสร้างศรัทธา

๑.๑ ก่อนเริ่มบทเรียนแต่ละครั้ง ครูจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศในชั้นเรียนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับเนื้อหาของบทเรียนและเข้าใจให้นักเรียนเห็นความสำคัญของบทเรียนให้มีลักษณะดังนี้

๑.๑.๑ ต้องมีความสงบเรียบร้อยของผู้เรียนและชั้นเรียน

๑.๑.๒ พยายามจัดให้นักเรียนได้ใกล้ชิดกับธรรมชาติ โดยเปิดโอกาสให้นักเรียนได้สัมผัสกับสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติมีการใช้แหล่งวิทยากรในชุมชนให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรง

๑.๑.๓ จัดสภาพในชั้นเรียนให้มีความแปลกใหม่ไม่จำเจ เช่น จัดการเรียนรู้เป็นกลุ่มบ้าง มีการเปลี่ยนกลุ่มบ้าง เปลี่ยนที่นั่งบ้าง

๑.๑.๔ จัดบริเวณห้องเรียนและโรงเรียนให้สะอาดมีระเบียบและเรียบง่ายอยู่เสมอ

๑.๑.๕ สร้างบรรยากาศสร้างความสนใจตั้งใจเรียนเป็นพื้นฐาน ให้นักเรียนเป็นบรรยากาศที่ชวนให้สบายใจ ไม่มีการข่มขู่บังคับ ห้ามพูด ห้ามแสดงความคิดเห็น ห้ามลุกจากที่นั่ง แต่

^{๓๑} สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, **คู่มือครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ปีงบประมาณ ๒๕๔๙**, (กรุงเทพมหานคร : องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.), ๒๕๔๙), หน้า ๒๔๘.

เน้นการสำรวมกาย วาจา ใจ ผีกแผ่เมตตา ผิกนั่งสมาธิอย่างง่าย ผิกให้นักเรียนมีสติอยู่เสมอให้รู้ตัวว่า กำลังทำอะไร พุทอะไร คิดอะไร

๑.๒ สร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างครูกับศิษย์ ครูต้องปฏิบัติตัวเป็นกัลยาณมิตรของศิษย์ คือ ต้องมีบุคลิกภาพสำรวมน่าเชื่อถือ สร้างศรัทธา สง่า สะอาด แจ่มใส และมีความเชื่อมั่นในตัวเอง ต้องมีความรู้ มีคุณธรรม มีความเมตตา เอื้ออาทรทำให้ศิษย์มีความรู้สึกลสบายใจที่จะเข้ามาหาและปรึกษา ครูสั่งสอนศิษย์ด้วยความรักและเป็นพี่ของศิษย์ได้อย่างแท้จริง ความเป็นกัลยาณมิตรของครู จะเป็นสิ่งกระตุ้นให้ศิษย์เกิดฉันทะและวิริยะในการฝึกหัดอบรมตนเอง

๒. ขั้นศึกษาสังคม

๒.๑ ครูนำเสนอสิ่งเร้าและแรงจูงใจที่จะนำเข้าสู่เนื้อหา

๒.๒ เป็นการฝึกทักษะการแสวงหาและรวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้และหลักการ โดยครู นำเสนอปัญหาหรือสถานการณ์ที่ใกล้ตัวผู้เรียนและเป็นสาระสำคัญของบทเรียน

๒.๓ ครูแนะแหล่งข้อมูลความรู้โดยเตรียมรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งความรู้อย่างกว้างขวาง

๒.๔ ให้นักเรียนฝึกรวบรวมข้อมูลโดยฝึกทำงานอย่างเป็นระบบระเบียบโดยใช้ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และทางสังคม เช่น การสืบสอบแหล่งที่มาเพื่อกลั่นกรองข้อมูลความรู้ให้เกิดประโยชน์

๒.๕ ครูจัดกิจกรรมเร้าให้นักเรียนเกิดความคิดวิธีต่าง ๆ โดยใช้คำถามอย่างเหมาะสมเพื่อเร้าให้เกิดความคิดแบบใดแบบหนึ่ง (โยนิโสมนสิการ)

๓. ขั้นระดมเผชิญสถานการณ์

ให้นักเรียนฝึกการสรุปประเด็นสำคัญของข้อมูลเพื่อประเมินค่า หาทางเลือกวิธีแก้ปัญหาวางทางใดดีที่สุด โดยใช้วิธีคิดหลาย ๆ วิธี (โยนิโสมนสิการ) ได้แก่ คิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย คิดแบบแยกแยะ คิดแบบสามัญลักษณ์ คิดแบบอริยสัจ คิดแบบบรรทัดธรรมสัมพันธ์ คิดแบบคุณโทษและทางออก คิดแบบคุณค่าแท้และคุณค่าเทียม คิดแบบอุปายปลูกเร้า คิดแบบเป็นอยู่ในปัจจุบัน คิดแบบวิภาษวาท เป็นขั้นกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดจิตสำนึกขึ้นในส่วนที่ตนเองเคยกระทำ หรือเคยปฏิบัติเป็นประจำด้วยการนำความรู้ที่ได้มาจัดสรุปประเด็นและประเมินว่า ประเด็นไหนน่าจะถูกต้องดีงามเหมาะสมเกิดประโยชน์สูงสุดแท้จริง

๔. ขั้นวิจารณ์ความคิด

ฝึกทักษะการเลือกและการตัดสินใจ โดยให้นักเรียนฝึกกระบวนการทำงานเป็นกลุ่มให้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและทดสอบกันด้วยเหตุผลจนมั่นใจว่าเป็นทางเลือกที่ถูกต้อง เป็นการลงมติร่วมกันภายในกลุ่มฝึกความเป็นประชาธิปไตยบนพื้นฐานของการคิดอย่างมีเหตุผลปราศจากอคติ เป็นขั้นที่เร้าให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ วิจารณ์ จากประเด็นปัญหา มีการสนทนา ซักถาม วิพากษ์ วิจารณ์ แสดงความคิดเห็นจากเรื่องที่เรียน อภิปรายอย่างมีเหตุผล ผล การให้อิสระในการแสดงความคิดเห็นจะทำให้ผู้เรียนสบายใจ โดยไม่กลัวหรือหวาดระแวงว่าจะตอบผิดหรือถูก เพราะครูเปิดโอกาสให้นักเรียนมีอิสระในการแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่โดยใช้หลักการคิดอันแยบคายในการเลือกและตัดสินใจ

๕. ขั้นฝึกปฏิบัติ

ให้นักเรียนฝึกปฏิบัติเพื่อพิสูจน์ผลการเลือกทั้งในเวลาเรียนและนอกเวลาเรียน โดยมีครูคอยสังเกตและแนะนำและใช้วิธีให้คำปรึกษาหารือเหมือนกัลยาณมิตรเป็นขั้นที่ให้ผู้เรียนค้นหาคำตอบแนวทางปฏิบัติ มีข้อเสนอหรือแนวคิดที่ต้อะไรบ้างในเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ให้ผู้เรียนนำแนวคิดดังกล่าวเป็นหลักในการประพจน์ ปฏิบัติ หรือนำมาแต่งเป็นคำขวัญ หรือข้อคิด ซึ่งเป็นการตรวจสอบได้ว่า ผู้เรียนเกิดสำนึกจริงหรือไม่

๖. ขั้นสรุปและประเมินผล

๖.๑ ผู้เรียนแสดงออกด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การพูด การเขียน การแสดงความคิดเห็น หรือกระทำในรูปแบบต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับความสามารถของผู้เรียน

๖.๒ ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปและสังเกตวิธีปฏิบัติ ตรวจสอบปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติ

๖.๓ ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปบทเรียน เช่น การอภิปรายกลุ่มช่วยกันสรุปสาระสำคัญ

๖.๔ ครูวัดและประเมินผลการเรียนการสอน เช่น การวัดด้วยการประเมินความคิดรวบยอดของนักเรียนเกี่ยวกับสิ่งที่เรียน ทดสอบข้อเขียน การสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียน^{๓๒}

สรุป สันนิพจน์ และคณะ ได้อธิบายเกี่ยวกับแนวคิดของ สมุน อมรวิวัฒน์ ว่าได้เสนอการใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ประกอบด้วย ๔ ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ ๑ การรวบรวม ข่าวสาร ข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้และหลักการ

ขั้นที่ ๒ การประเมินค่าและประโยชน์

ขั้นที่ ๓ การเลือกและการตัดสินใจ

ขั้นที่ ๔ การปฏิบัติ

การนำกระบวนการเผชิญสถานการณ์มาใช้ในการเรียนการสอนในโรงเรียน สามารถนำมาใช้ในโรงเรียนได้ดังนี้

๑. ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน ผู้เรียนอาจจะนำสถานการณ์ที่เป็นข่าว ภาพข่าวจากแหล่งต่าง ๆ ซึ่งเกิดขึ้นจริง บทความหรือกรณีศึกษาที่ผู้สอนได้เลือกนำเสนอผู้เรียน และกระตุ้นให้ผู้เรียนได้ตอบคำถามในประเด็นสำคัญที่ผู้สอนกำหนด เพื่อให้เกิดความตระหนักในปัญหาที่เกิดขึ้น หรือเห็นความสำคัญที่จะต้องศึกษาในเรื่องที่ผู้สอนนำเสนอซึ่งเป็นเรื่องสอดคล้องกับบทเรียนที่จะเรียน

๒. ขั้นสอน

๒.๑ การรวบรวม ข่าวสาร ข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้และหลักการ ขั้นตอนนี้เป็นขั้นพื้นฐานของการเผชิญสถานการณ์และการแก้ปัญหา ผู้สอนอาจจะมอบหมายให้นักเรียนได้ไปศึกษาค้นคว้าหาความรู้ เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องที่จะศึกษา หรือข่าวสารการกระทำที่สอดคล้องกับเรื่องที่ศึกษา ซึ่งผู้สอนอาจจะหาแหล่งข้อมูล ความรู้หรือแหล่งข่าวสารให้แก่ผู้เรียน

๒.๒ การประเมินค่าและประโยชน์ เมื่อผู้เรียนได้ศึกษาความรู้หรือข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องที่ผู้สอนได้รับมอบหมายซึ่งข้อมูลข่าวสารนั้นจะเป็นสถานการณ์หรือเรื่องที่ผู้เรียนจะต้องนำมาศึกษาวิเคราะห์สถานการณ์และประเมินสถานการณ์หรือข้อมูลที่ศึกษา ซึ่งในขั้นตอนนี้จะต้องฝึกให้ผู้เรียนได้รู้จักและวิธีการคิดในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้ได้ข้อคิดว่าสถานการณ์หรือข้อมูลที่ได้อศึกษานั้น

^{๓๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๒.

มีคุณค่ามากน้อยหรือมีประโยชน์เพียงใด หรือมีโทษอย่างไร อาจจะใช้เกณฑ์หรือวิธีการประเมินตามความเหมาะสม ซึ่งอาจจะใช้เกณฑ์ของพุทธธรรมเกณฑ์มาตรฐานและค่านิยมของสังคม หรือกรอบทฤษฎี การคิดประเมินค่า มีความสำคัญและมีผลต่อการเลือกการตัดสินใจ ในขั้นการประเมินคุณค่านี้ ผู้สอนอาจจะจัดทำเป็นแบบฝึกหัดหรือใบงานที่มีคำถาม เพื่อฝึกให้ผู้เรียนได้รู้จักวิเคราะห์ เพื่อเป็นพื้นฐานของการประเมินค่าและประโยชน์ หรือโทษของเรื่องที่ศึกษาก็ได้

๒.๓ การเลือกและการตัดสินใจ ขั้นตอนนี้จะเป็นขั้นตอนที่ต่อเนื่องจากขั้นตอนที่ ๒.๒ เมื่อผู้เรียนได้ประเมินคุณค่าและประโยชน์จากข้อมูลและข่าวสารแล้ว จะมองเห็นช่องทางว่าถ้าตนเองได้ประสบกับสถานการณ์ดังกล่าวหรือสถานการณ์ที่คล้ายคลึงกันนั้น ผู้เรียนจะสามารถเลือกและตัดสินใจอย่างไรจึงจะถูกต้อง หรือได้รับประโยชน์อย่างแท้จริง เพื่อจะได้ไม่เกิดปัญหาจากการตัดสินใจที่ผิดพลาด ในขั้นนี้ผู้สอนอาจจะสร้างสถานการณ์ที่เป็นกรณีตัวอย่างในชีวิตจริงของผู้เรียนที่อาจเกิดปัญหาต่าง ๆ มากมาย ซึ่งปัญหาเหล่านั้น อาจเป็นปัญหาในครอบครัว โรงเรียน สังคม และตั้งประเด็นคำถามให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะในการเลือกและการตัดสินใจในการแก้ปัญหาอย่างมีหลักการ

๒.๔ การปฏิบัติ เมื่อผู้เรียนได้ฝึกทักษะตั้งแต่ขั้นการรวบรวม ข่าวสาร ข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้และหลักการ ได้ฝึกการประเมินค่าและประโยชน์ ตลอดจนการเลือกและการตัดสินใจแล้ว ขั้นตอนที่สำคัญ คือควรฝึกให้ผู้เรียนได้รู้จักนำไปปฏิบัติ ซึ่งในบางสถานการณ์ผู้เรียนสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง จะทำให้ผู้เรียนได้พิสูจน์ว่า การที่ตนได้ตัดสินใจเลือกนั้น เมื่อนำไปปฏิบัติจริงแล้ว ได้ผลดีหรือได้รับประโยชน์อย่างไร เป็นการพิสูจน์ว่าตัวเอง ได้ตัดสินใจถูกต้องหรือไม่ แต่ในกรณีสถานการณ์นั้นไม่เหมาะสมกับการนำไปปฏิบัติกับตนเอง ผู้สอนอาจจะออกแบบกิจกรรมให้ผู้เรียนได้พิสูจน์ความรู้ในแง่ปฏิบัติ โดยการสัมภาษณ์จากบุคคล ผู้ที่มีประสบการณ์หรือผู้มีความรู้ หรือจากผลงานของนักวิชาการ ที่ได้พิสูจน์หรือทดลองปฏิบัติแล้วเป็นการยืนยันและเป็นการสนับสนุนการตัดสินใจของผู้เรียน

๓. ขั้นสรุป เมื่อผู้สอนได้ดำเนินการให้ผู้เรียนทำกิจกรรมจนครบ จนครบทุกขั้นตอนของกระบวนการเผชิญสถานการณ์แล้ว ผู้สอนควรให้ผู้เรียนได้ช่วยกันสรุปแนวคิดหรือความรู้และประสบการณ์ที่ตนได้รับเป็นการย้ำเตือนให้เกิดความกระจ่างชัดขึ้น

๔. ขั้นการวัดและการประเมินผล ผู้สอนควรมีวิธีการวัดและการประเมินผลให้ครอบคลุมทั้งด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย มีการกำหนดเครื่องมือวัดและประเมิน พร้อมทั้งกำหนดเกณฑ์การวัดและการประเมินผลให้ชัดเจน^{๓๓}

สรุป ๓ มุลค่า และ ๓ ฤทธิ์ มุลค่า ได้จัดลำดับขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ไว้ดังนี้

๑. ขั้นสร้างศรัทธา

ขั้นนี้เป็นกิจกรรมที่สร้างความสนใจและความเชื่อมั่นให้เกิดขึ้น ผู้เรียนสนใจและเชื่อมั่นว่าบทเรียนนี้สำคัญต่อชีวิตเขา เชื่อมั่นว่าจะช่วยพัฒนาและส่งเสริมการเรียนรู้ เชื่อมั่นในตัวผู้สอนและเชื่อมั่นว่าบทเรียนนี้จะช่วยให้เขามีประสบการณ์ที่มีคุณค่า กิจกรรมขั้นนี้ดำเนินถึง

๑.๑ บุคลิกภาพของผู้สอน ท่าทางที่ยิ้มแย้มแจ่มใส

๑.๒ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนและในกลุ่มผู้เรียนด้วยกัน

^{๓๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕.

๑.๓ การจัดสภาพแวดล้อมในชั้นเรียนที่สอดคล้องกับบทเรียน

๑.๔ การเสนอสิ่งเร้าและจูงใจโดยใช้สื่อการเรียนการสอน ทั้งที่เป็นสื่อโสตทัศนและสื่อสิ่งพิมพ์ การเร้าให้ผู้เรียนเสนอประสบการณ์ของตน การตอบสนองผลการแสดงออกของผู้เรียนด้วยการวิจารณ์อย่างมีเหตุผล การยอมรับ การชมเชย และการให้รางวัล

๒. ขั้นศึกษาสังคม (ฝึกทักษะรวบรวมข้อมูลข่าวสาร ข้อเท็จจริง ความรู้และหลักการ)

กิจกรรมนี้เป็นขั้นตอนที่เสนอสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในชีวิตประจำวันของผู้เรียน เพื่อนำไปสู่การฝึกนิสัยและทักษะในการแสวงหาความรู้ข่าวสาร ดังนั้นในการฝึกผู้เรียนให้สามารถเผชิญสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตจริงได้นั้น ผู้สอนจึงควรฝึกนิสัยและฝึกทักษะในการแสวงหาความรู้ เพื่อเป็นการเตรียมตัวในขั้นแรกของการศึกษา ซึ่งประกอบด้วย

๒.๑ ลักษณะของข้อมูลข่าวสาร ข้อเท็จจริง ความรู้และหลักการนั้น มีความแตกต่างกันหลายประการ เช่น

๒.๑.๑ เป็นข้อมูลข่าวสาร ที่ยากง่ายต่อการเข้าใจและการรับรู้

๒.๑.๒ เป็นเรื่องธรรมดาหรือซับซ้อนซ่อนเงื่อน

๒.๑.๓ มีความแคบเฉพาะเจาะจง หรือกว้างขวางกระจัดกระจาย

๒.๑.๔ มีลักษณะคลุมเครือหรือชัดเจนเด่นกระจ่าง

๒.๑.๕ มีความจริงมากกว่าความเท็จ หรือมีความเท็จมากกว่าความจริง

๒.๑.๖ เป็นเรื่องดีหรือเรื่องร้าย

๒.๑.๗ มีองค์ประกอบเดียวหรือหลายองค์ประกอบ

๒.๑.๘ มีรูปแบบ ระบบระเบียบหรือยุ่งเหยิง

๒.๑.๙ เป็นรูปธรรมหรือนามธรรม

๒.๑.๑๐ มีแหล่งอ้างอิงหรือเป็นเรื่องโคมลอย

๒.๑.๑๑ เกิดขึ้นจากเจตนาดีหรือเจตนาร้าย

๒.๑.๑๒ เป็นข่าวที่ควรรู้หรือไม่ควรรู้

๒.๒ วิธีการและขั้นตอนในการแสวงหาข่าวสาร

เมื่อนำมาปรับกับวิธีการและขั้นตอนในการแสวงหาข่าวสาร ความรู้ในปัจจุบันซึ่งมีแหล่งความรู้หลายประเภท ผู้เฝ้าศึกษาเล่าเรียนจึงต้องมีวิธีรวบรวมความรู้ นั้น ดังนี้

๒.๒.๑ ต้องเป็นผู้ที่ฟังมาก อ่านมาก ดูมาก ศึกษาค้นคว้ามาก รวมไปถึงการรู้แหล่งข่าวสารต่างๆ และสามารถใช้ประโยชน์จากแหล่งข่าวสารนั้น ๆ ได้

๒.๒.๒ เมื่อได้ข่าวสาร ข้อมูล ความรู้มาแล้ว สามารถจับหลักการ สารและจดจำแนวคิดสำคัญไว้ได้อย่างแม่นยำ ซึ่งในปัจจุบันอาจมีวิธีการจดบันทึกข้อมูลเหล่านั้นไว้อย่างมีระบบระเบียบ

๒.๒.๓ นำข้อมูล ความรู้เหล่านั้นมาพูด อภิปราย ถกเถียงกันอยู่เสมอ จนเกิดความเข้าใจชัดเจนลึกซึ้งในความรู้ นั้น

๒.๒.๔ เอาใจใส่ นึกคิดพิจารณาสาระความรู้ นั้นจนขึ้นใจ มีการทบทวนไตร่ตรองจนกระจ่างชัด เช่น มีการทดลองใช้เพื่อพิสูจน์สมมุติฐาน หรือหลักการนั้น ๆ อยู่เสมอ

๒.๒.๕ สรุปสาระความรู้และหลักการนั้นด้วยความเข้าใจที่เห็นจริงแล้วประจักษ์แล้ว ด้วยปัญญาในส่วนเนื้อความและเหตุผล

๒.๓ ความเชื่อถือได้ของข้อมูลข่าวสาร

การรวบรวมข่าวสารข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้และหลักการ ตามแนวพหุสูตนั้น จะต้องมีการทดสอบ ทดลอง สืบสวนถึงแหล่งที่มา ในการให้และรับข่าวสาร การพิสูจน์กลั่นกรองข่าวสารนั้น ให้เกิดประโยชน์ มีคุณค่าต่อการตัดสินใจและการปฏิบัติ การรวบรวมข่าวสารข้อมูลที่ถูกต้องจึงต้อง เน้นการทดสอบ ทดลอง พิสูจน์ด้วยการนำมาปฏิบัติจริง จึงจะยึดถือได้อย่างมั่นใจ

๓. ชั้นระดมเผชิญสถานการณ์ (ฝึกทักษะการประเมินค่า)

การฝึกฝนและเรียนรู้ประสบการณ์ขั้นนี้เป็นขั้นตอนของการผจญปัญหาและสถานการณ์ เป็นการนำข่าวสารความรู้ที่ได้มาจัดสรุปประเด็นของข่าวสารไว้อย่างเป็นระเบียบ แล้วประเมินค่าว่า ประเด็นไหนถูกต้องดีงาม เหมาะสม และเกิดประโยชน์สูงสุดอย่างแท้จริง ประเด็นไหนบกพร่อง ผิดพลาดชั่วร้าย ไม่เหมาะสม ไม่ถูกไม่ควร ทำให้จะเกิดผลร้าย หรือเป็นผลดีชั่วคราวชั่วยาม เคลือบแฝง ความชั่วร้ายเอาไว้ ซึ่งมีเกณฑ์ในการประเมินค่าดังนี้

๓.๑ เกณฑ์เกี่ยวกับเวลา

การประเมินค่าของวิธีการและประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นนั้น จำเป็นต้องดูว่า

๓.๑.๑ เป็นวิธีการที่ใช้เวลาน้อย เกิดประโยชน์มาก คุ่มค่าทันที

๓.๑.๒ เป็นวิธีการที่ใช้เวลาน้อย เกิดประโยชน์น้อย ต้องคอยนาน

๓.๑.๓ เป็นวิธีการที่ใช้เวลามาก เกิดประโยชน์มาก คุ่มค่าทันที

๓.๑.๔ เป็นวิธีการที่ต้องใช้เวลามาก เกิดประโยชน์มากและต้องอดใจรอเป็น

เวลานาน

๓.๒ เกณฑ์ที่เกี่ยวกับผู้กระทำและผู้รับประโยชน์ ควรตระหนักในคุณค่าของศีลธรรม ความไม่เห็นแก่ตัว ทำงานด้วยวิธีการที่เหมาะสม โดยเลือกประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ ส่วนตน

๓.๓ ความเด่นชัดของประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติ

๓.๔ ความสมบูรณ์ของประโยชน์ที่เกิดขึ้นในการสอนและการฝึกอบรมศิษย์สามารถ ประเมินค่าตามหลักเกณฑ์พื้นฐานต่อไปนี้

๓.๔.๑ ประเมินค่าของความดีงามตามหลักศีลธรรม ความซื่อสัตย์ ความศรัทธา ศาสนา แบบอย่างที่ดี และศีลธรรม

๓.๔.๒ ประเมินค่าของความเหมาะสมตามหลักค่านิยมของบุคคลและกลุ่มชนใน สถานที่หนึ่ง ในยุคสมัยหนึ่ง

๓.๔.๓ ประเมินค่าของความสูงส่งตามหลักของวัฒนธรรม ประเพณี และวิถี ดำรงชีวิต

๓.๔.๔ ประเมินค่าของความถูกต้องตามหลักของกฎหมาย

๓.๔.๕ ชั้นวิจารณ์ความคิด (ฝึกทักษะการเลือกและการตัดสินใจ) เมื่อผู้เรียนได้ฝึก การประเมินค่าข้อมูลต่าง ๆ ไว้มากมาย ทางแล้วนั้น ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่เราให้ผู้เรียนได้คิด วิเคราะห์วิจารณ์ทางเลือกต่าง ๆ ก่อนตัดสินใจซึ่งมีความสำคัญมากผู้เรียนจะต้องรู้

๔. ขั้นตอนของการเลือกและตัดสินใจ

๔.๑ การรวบรวมข้อมูลที่ดี ทำให้สามารถกำหนดและอธิบายประเด็นสำคัญของสถานการณ์ หรือปัญหาได้

๔.๑.๑ การประเมินค่าตามเกณฑ์ที่ถูกต้อง ดึงมาเหมาะสม ทำให้สามารถคิดและคาดผลดีผลเสียในการเลือกและตัดสินใจ

๔.๑.๒ การวิเคราะห์เปรียบเทียบประเด็นที่ประเมินค่าแล้ว ทำให้สามารถกำหนดทางเลือก (Alternative) และทางออก (Assumption) ของสถานการณ์นั้นได้

๔.๑.๓ ถ้าไม่มีทางเลือก หรือมีทางเลือกทางเดียวที่ตัดสินใจไม่ได้ จะต้องหาทางออกใหม่ (New Assumption) ที่น่าเป็นไปได้

๔.๑.๔ ตัดสินใจเลือกทางที่ดีที่สุด

๔.๑.๕ เมื่อมีทางเลือกหลายทาง บุคคลต้องอาศัยประสบการณ์ หลักการและการทำนายผลช่วยกำหนดเกณฑ์ เพื่อเลือกทางเลือกที่ดีที่สุด

๔.๑.๖ วางแนวทางปฏิบัติให้ได้ผล

๔.๒ ลักษณะของทางเลือก เมื่อบุคคลประเมินค่าของข้อมูลความรู้เกี่ยวกับสถานการณ์และปัญหาแล้วเขาจะพบสถานการณ์ดังนี้

๔.๒.๑ พบทางเลือกหลายทาง และเป็นทางเลือกที่ดีทุกทาง เกิดประโยชน์แก่ตนและส่วนรวม และสามารถนำไปปฏิบัติได้ผลดี

๔.๒.๒ พบทางเลือกหลายทาง และเป็นทางเลือกที่ร้ายทุกทาง เกิดผลเสียแก่ตนเอง หรือผู้อื่น ถ้านำไปปฏิบัติจะเกิดผลร้าย

๔.๒.๓ พบทางเลือกหลายทาง และเป็นทางเลือกที่ดีบ้าง ร้ายบ้าง ปะปนกัน ซึ่งต้องเปรียบเทียบและตัดสินใจโดยรู้จักความเสียสละ คำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว หรือร้ายก็ตาม ก็ต้องเลือกและตัดสินใจ สำหรับข้อนี้ได้มีผู้ถกเถียงว่าไม่น่าจะมี เพราะเมื่อคนเรามีปัญหาจะต้องสามารถแก้ปัญหาได้ เมื่อพบทางตันก็ต้องหาทางออกใหม่^{๓๔}

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์ มี ๖ ขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ ๑ การสร้างศรัทธา คือ เอาประเด็นสถานการณ์หรือข่าวหรือนิทานที่เป็นที่น่าสนใจมาเล่าให้นักเรียนฟังโดยการจูงใจกระตุ้นผู้เรียน

ขั้นที่ ๒ ศึกษาสังคม คือ เอาเนื้อหาหลักธรรมที่สอดคล้องกับประเด็นที่ยกมาข้างต้นให้นักเรียนได้ทำการศึกษา

ขั้นที่ ๓ ระดมเผชิญสถานการณ์ คือ เลือกตัวแทนนักเรียนมาอภิปรายหลังจากที่ได้ศึกษาเนื้อหาหลักธรรมแล้ว

ขั้นที่ ๔ วิเคราะห์ความคิด คือ ให้มีการถกเถียงกันเกี่ยวกับการอภิปรายโดยมีการให้เลือกว่าสิ่งไหนควรหรือไม่ควร ถูกหรือไม่ถูก ดีหรือไม่ดี เป็นต้น

^{๓๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๙๘- ๒๐๓.

ขั้นที่ ๕ ฝึกปฏิบัติ คือ ให้ตัวแทนนักเรียนได้กลับไปนั่งที่เดิมแล้วให้ทุกคนได้ลงมือทำใบงานที่ครูได้จัดทำไว้

ขั้นที่ ๖ สรุปและประเมินผล คือ ครูสรุปให้นักเรียนฟังพร้อมทั้งประเมินผลนักเรียนจากการที่นักเรียนได้ทำการพูด เขียน และแสดงความคิดเห็น

๒.๕.๓ ประโยชน์ของกระบวนการแบบเผชิญสถานการณ์

ประโยชน์ของกระบวนการแบบเผชิญสถานการณ์นั้น มีผู้อธิบายไว้ดังนี้

สุคนธ์ สิ้นรพานนท์ และคณะ ได้กล่าวถึงตามแนวคิดของสมุน อมรวิวัฒน์ สามารถสรุปประโยชน์ของกระบวนการแบบเผชิญสถานการณ์ได้ดังนี้

๑. ทำให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการค้นคว้าหาความรู้จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ อย่างหลากหลายตลอดจนเป็นผู้ที่ทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน ทำให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

๒. ผู้เรียนรู้จักวิเคราะห์สถานการณ์ วิเคราะห์ข้อมูลข่าวสารที่ได้รับมาอย่างเป็นผู้ที่รู้เท่าทัน มีหลักเกณฑ์ในการวิเคราะห์สถานการณ์อย่างหลักหลาย โดยคำนึงถึงเกณฑ์มาตรฐานของสังคมและเกณฑ์ด้านคุณธรรมจริยธรรม

๓. ผู้เรียนรู้จักวิธีการเลือกและการตัดสินใจ โดยอาศัยพื้นฐานจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ซึ่งมีหลากหลาย เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตปัจจุบัน เนื่องจากผู้เรียนไม่อาจจะเผชิญสถานการณ์ที่รุนแรงหรือร้ายแรงได้จริง แต่การที่ได้ตัวอย่างเหตุการณ์จริง จะทำให้ผู้เรียนสามารถฝึกทักษะการเลือกและการตัดสินใจในการแก้ปัญหาอย่างมีหลักการ

๔. ผู้เรียนสามารถปฏิบัติตนเพื่อให้เผชิญสถานการณ์และการแก้ปัญหาชีวิตจริง ซึ่งจะต้องใช้วิธีการปฏิบัติ โดยอาศัยหลักธรรมของศาสนาเป็นแนวทาง เพื่อให้การปฏิบัติตนได้บรรลุผลโดยมีการฝึกฝนตนเองให้มีสติสัมปชัญญะรู้เท่าทันปัญหาและสถานการณ์ที่กำลังเผชิญ เพื่อจะได้ปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้อง การเผชิญสถานการณ์มีหลายระดับ ทั้งในบุคคล ครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติ ตลอดจนระดับโลก ซึ่งทุกระดับจะมีความสัมพันธ์กัน การแก้ปัญหาจึงต้องมีความสัมพันธ์กัน ศรัทธาวิธีการคิดที่ถูกต้อง การปฏิบัติมีวิธีการหลากหลายและต้องมีการปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม^{๓๕}

ทศนา แคมมณี ได้อธิบายถึงประโยชน์ของกระบวนการแบบเผชิญสถานการณ์ว่า ผู้เรียนจะได้พัฒนาความสามารถในการเผชิญปัญหาและสามารถคิดและตัดสินใจได้อย่างเหมาะสม^{๓๖}

สรุปได้ว่า กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์มีประโยชน์ ๔ ด้าน คือ

๑. ด้านการมีส่วนร่วมของผู้เรียนในการจัดการเรียนรู้ของผู้สอน ซึ่งสอดคล้องกับขั้นตอนที่ ๑ การสร้างศรัทธา ขั้นตอนที่ ๒ ศึกษาสังคม ขั้นตอนที่ ๓ ระดมเผชิญสถานการณ์ และขั้นตอนที่ ๔ วิจักษ์ความคิด

๒. ด้านการพัฒนาผู้เรียนให้ผู้เรียนคิดเป็นวิเคราะห์เป็น ซึ่งสอดคล้องกับขั้นตอนที่ ๒ ศึกษาสังคม ขั้นตอนที่ ๓ ระดมเผชิญสถานการณ์ และขั้นตอนที่ ๔ วิจักษ์ความคิด

^{๓๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๘.

^{๓๖} ทศนา แคมมณี, ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๘. (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๒๗๗.

๓. ด้านผู้เรียนสามารถสร้างการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับขั้นตอนที่ ๓ ระดมเผชิญสถานการณ์ ขั้นตอนที่ ๔ วิจารณ์ความคิด และขั้นตอนที่ ๕ ฝึกปฏิบัติ

๔. ด้านผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ ซึ่งสอดคล้องกับขั้นตอนที่ ๕ ฝึกปฏิบัติ และขั้นตอนที่ ๖ สรุปและประเมินผล

๒.๗ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับหลักธรรมหมวด ๔

๒.๗.๑ ความหมายและความสำคัญของอปสเนนธรรม

หลักธรรมที่ชื่อว่าอปสเนนธรรม (ธรรมดุจพนักพิง)^{๓๗} มีผู้ให้ความหมายและความสำคัญดังต่อไปนี้

อปสเนนธรรม แปลว่า ธรรมดุจพนักพิง หมายถึง ธรรมเป็นที่อิงหรือพึ่งอาศัยของผู้มีปัญหาที่รู้จักพิจารณาปฏิบัติต่อสิ่งต่าง ๆ ให้ถูกต้อง เพื่อไม่ให้เกิดทุกข์โทษแก่ตน เป็นทางป้องกันไม่ให้อกุศลเกิดขึ้น และให้กุศลเจริญยิ่งขึ้น มี ๔ อย่าง คือ

๑. พิจารณาแล้วเสพของอย่างหนึ่ง หมายถึง เมื่อจำเป็นจะต้องเกี่ยวข้องกับสิ่งของเครื่องใช้ที่เหมาะสม ได้แก่ ปัจจัย ๔ คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และบุคคลตลอดถึงธรรมเป็นต้นที่จำเป็นจะต้องเกี่ยวข้อง พึงพิจารณาแล้วจึงใช้สอยและเสพให้เป็นประโยชน์อกุศลจะไม่เกิดและที่เกิดแล้วก็จะเสื่อมสิ้นไป

๒. พิจารณาแล้วอดกลั้นของอย่างหนึ่ง หมายถึง เมื่อประสบกับอนิฏฐารมณ์ คือ อารมณ์ที่ไม่น่าปรารถนา มี หนว ร้อน หิว กระจาย ถ้อยคำเสียดแทงและทุกขเวทนาอันแรงกล้า พึงรู้จักพิจารณาแล้วอดกลั้น เช่น บุคคลที่รู้จักพิจารณาว่า “เวรย่อมระงับด้วยการไม่จองเวร” แล้วอดกลั้นได้เป็นต้น

๓. พิจารณาแล้วเว้นของอย่างหนึ่ง หมายถึง เมื่อรู้ว่าสิ่งที่เป็นโทษก่ออันตรายแก่ร่างกายหรือจิตใจ เช่น คนพาล การพนัน สุราเมรัย สิ่งเสพติด เมื่อเข้าใกล้หรือเสพเข้าแล้ว อกุศลที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น และกุศลที่เกิดแล้วย่อมเสื่อมสิ้นไป พึงรู้จักพิจารณาหลักเว้นเสีย เช่น เมื่อรู้ว่า “คบคนพาล พาลพาไปหาผิด” ก็พึงเว้นการคบหาสมาคมกับคนพาล

๔. พิจารณาแล้วบรรเทาของอย่างหนึ่ง หมายถึง เมื่อสิ่งที่เป็นโทษก่ออันตราย แก่ร่างกายหรือจิตใจ เช่น อกุศลวิตกอันประกอบด้วยกาม พยาบาท และเบียดเบียนกัน ตลอดถึงความชั่วร้ายทั้งหลายซึ่งเกิดขึ้นแล้ว พึงรู้จักพิจารณาแก้ไขบำบัดหรือขจัดให้สิ้นไป

อปสเนนธรรมทั้ง ๔ นี้เรียกอีกอย่างว่าอุปนิสัย ๔ หมายถึงธรรมเป็นที่พึ่งพิง หรือธรรมช่วยอุดหนุนให้ตั้งมั่นอยู่ในกุศลธรรมอื่น ๆ เพราะเมื่อรู้จักพิจารณาปฏิบัติต่อสิ่งต่าง ๆ ให้ถูกต้องด้วยปัญญาตามหลักอปสเนนธรรม หรืออุปนิสัย ๔ อย่างนี้ ย่อมเป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ก็ไม่เกิดขึ้นที่ที่เกิดขึ้นแล้วก็จะบรรเทาและสูญสิ้นไป^{๓๘}

^{๓๗} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๓๖/๓๒๖.

^{๓๘} สำนักส่งเสริมกิจการการศึกษาและสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, แนวทางการจัดการเรียนรู้ ธรรมศึกษา ชั้นโท วิชาธรรม, (กรุงเทพมหานคร : ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๘), หน้า ๕๖.

อป ศัพทเป็นอุปสรรค แปลว่า ปราศ,หลัก^{๓๙} เสน แปลว่า ที่นอน วิเคราะห์ว่า สยุนติ เอตถาติ เสนํ ที่เป็นที่นอน เสน แปลว่า เหยี่ยว วิเคราะห์ว่า เสดติ คจฺจาทิตติ เสนํ นกที่บินไป คือบินหาเหยื่อเรื่อยไป, เสดติ พนธตติ เสนํ นกที่จับเหยื่อ^{๔๐} ฌมม แปลว่า ธรรม, ความดี, บุญ, กุศล วิเคราะห์ว่า ธรติ สพฺพนติ ฌมมํ กรรมที่ทรงไว้ซึ่งความดีทุกอย่าง, อดฺตานํ ธารเณเต อปาเย วกฺกฺกทุกฺเข จ อปตฺมานเณ กตฺวา ธารตติติ ฌมโม สภาวะที่ทรงผู้ธำรงตนไว้มิให้ตกไปในอบายและวัฏทุกข์, อปาเยสฺวปตฺมานเณ อธิคตมคฺคาทิกเก สุตเต ธารตติติ ฌมโม สภาวะที่ทรงไว้ซึ่งสัตว์ผู้บรรลุมรรคเป็นต้นไม่ให้ตกไปในอบาย, สลกฺขณํ ธารติ ปจฺจเยหิ ธริยตติติ ฌมโม สภาวะที่ทรงลักษณะของตนไว้ หรืออันทังจยฺยทั้งหลายทรงไว้ โสตาปนฺนนาทิตฺติ อริเยหิ ธริยตติติ น ปุณฺณชฺเชนทิตติ ฌมโม สภาวะอันพระอริยะมิโสดบันเป็นต้นทรงไว้ ปุณฺณชฺชทรงไว้ไม่ได้ หมายถึงโลกุตตระธรรม^{๔๑}

อปัสเสนธรรม ธรรมที่เป็นที่พึงที่พำนักดุจนักพิงมี ๔ คือ ๑. ของอย่างหนึ่งพิจารณาแล้วเสพ เช่น ปัจจยสํ ๒. ของอย่างหนึ่งพิจารณาแล้วอดกลั้น ได้แก่อนิฏฐารมณํต่าง ๆ ๓. ของอย่างหนึ่งพิจารณาแล้วเว้นเสีย เช่น สุราเมรย์ การพนัน คนพาลเป็นต้น ๔. ของอย่างหนึ่งพิจารณาแล้วเว้นเสีย เช่นอกุศลวิตกต่าง ๆ^{๔๒}

อปัสเสนธรรม (ธรรมเป็นดุจนักพิง ๔) ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ๑. พิจารณาแล้วเสพอย่างหนึ่ง ๒. พิจารณาแล้วอดกลั้นอย่างหนึ่ง ๓. พิจารณาแล้วเว้นอย่างหนึ่ง ๔. พิจารณาแล้วบรรเทาอย่างหนึ่ง^{๔๓}

สรุปได้ว่า อปัสเสนธรรม เป็นหลักธรรมที่พึงที่อาศัยของผู้มีปัญญาในการพิจารณา ๔ อย่าง คือ ๑. พิจารณาแล้วเสพอย่างหนึ่ง ๒. พิจารณาแล้วอดกลั้นอย่างหนึ่ง ๓. พิจารณาแล้วเว้นอย่างหนึ่ง และ ๔. พิจารณาแล้วบรรเทาอย่างหนึ่ง ถ้าหากว่าผู้ใดปฏิบัติตามหลักอปัสเสนธรรมแล้ว ผู้ นั้นชื่อว่า เป็นผู้ผู้เจริญ

๒.๗.๒ ความหมายและความสำคัญของอัปมัญญา

หลักธรรมที่ชื่อว่าอัปมัญญา (การแผ่กุศลโดยไม่มีประมาณ)^{๔๔} มีผู้ให้ความหมายและความสำคัญดังต่อไปนี้

อัปมัญญา แปลว่า ภาวะจิตที่แผ่ไปโดยไม่มีประมาณ หมายถึง การแผ่คุณธรรม คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ไปในหมู่มนุษย์และสัตว์หาประมาณมิได้ คือ ไม่จำกัดขอบเขต แต่ถ้าแผ่ไปโดยเจาะจงต่อบุคคล หรือโดยไม่เจาะจงต่อบุคคลแต่ยังมุ่งจำกัดเอาหมู่มนุษย์หรือสัตว์ เรียกว่า พรหม

^{๓๙} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.๙,ราชบัณฑิต), ศัพท์วิเคราะห์, พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพมหานคร : เลียงเชียง, ๒๕๕๐), หน้า ๗๕๑.

^{๔๐} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.๙,ราชบัณฑิต), ศัพท์วิเคราะห์, พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพมหานคร : เลียงเชียง, ๒๕๕๐), หน้า ๗๒๘.

^{๔๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๓๔.

^{๔๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๙, (กรุงเทพมหานคร : พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๖), หน้า ๔๙๙.

^{๔๓} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๓๖/๓๒๖.

^{๔๔} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๖๔๒/๔๒๖.

วิหาร แปลว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหม หรือธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ หมายถึง พรหม โดยสมมติ คือ ท่านผู้เป็นผู้ใหญ่ ในที่นี้หมายถึง ธรรม ๔ อย่าง คือ

๑. เมตตา ความรักสนิทสนม หมายถึง ความรักใคร่ที่เว้นจากราคะความกำหนัดเป็น ความปรารถนาดีอยากให้ผู้อื่นสัตว์อื่นมีความสุขความเจริญ มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่ มนุษย์และสัตว์ทั่วหน้า การเจริญเมตตาให้พิจารณาเห็นโทษของโทสะ คือ ความคิดประทุษร้ายผู้อื่น และเห็นอันส่งผลดีของขันติ คือ ความอดทนอดกลั้นที่ควรประกอบให้มีในจิตเพื่อข่มโทสะนั้นลงให้ได้แล้วจึงเจริญเมตตาจิตไปในสรรพสัตว์ไม่มีประมาณ เมื่อเริ่มเจริญนั้นพึงตั้งเมตตาจิตในตนก่อนใน ท่านองว่า “ขอเราจงเป็นสุข อย่าได้มีทุกข์ มีเวรมีภัยแก่ใคร ๆ เลย อย่าได้มีความทุกข์กายทุกข์ใจ จง เป็นสุข ๆ รักษาตนให้พ้นจากทุกข์ภัยทั้งสิ้นเถิด” ดังนี้ เพื่อทำตนให้เป็นพยานเปรียบเทียบให้เห็นว่า ตนรักสุขเกลียดทุกข์ฉนั้นใด ผู้อื่นหรือสัตว์อื่นก็รักสุขเกลียดทุกข์ฉนั้นนั้น เมื่อพิจารณาได้ดังนี้ จิตของ บุคคลนั้นก็จะมีความสุข ในลำดับนั้นพึงเจริญเมตตาจิตไปในสรรพสัตว์ทั่วไปไม่มีประมาณไม่มี ขอบเขตในท่านองว่า “ขอให้สัตว์ทั้งปวงจงอย่ามีเวร อย่ามีความพยาบาทต่อกันและกันเลยอย่าได้มี ความทุกข์กายทุกข์ใจ จงมีความสุข รักษาตนให้พ้นจากทุกข์ภัยทั้งสิ้นเถิด” เมตตาภาวนานี้เป็นข้าศึก แก่โทสะและเป็นคุณธรรมที่ทำลายความรู้สึกละแวกโดยตรง เมื่อบุคคลเจริญเมตตาณนี้ย่อมละโทสะ และพยาบาทได้ จิตก็จะตั้งมั่นเป็นสมาธิโดยเร็ว ผลที่ได้รับจากการเจริญเมตตาอยู่เสมอ

๒. กรุณา ความสงสาร ความห่วงใยเมื่อเห็นผู้อื่นประสบทุกข์ หมายถึง เห็นผู้อื่นตกทุกข์เดือดร้อนคิดจะช่วยให้พ้นทุกข์ โดยใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของ ปวงสัตว์ไม่มีประมาณ การเจริญกรุณา คือ ความสงสารรู้สึกเห็นใจต่อคนหรือสัตว์กำลังประสบความ ทุกข์ภัยอันตราย ผู้เจริญกรุณาต้องกำหนดใจว่า “ขอคนหรือสัตว์ผู้ประสบทุกข์จงพ้นจากความทุกข์ ภัยเกิด” เมื่อกำหนดจิตไว้อย่างนี้บ่อย ๆ ย่อมจะกำจัดวิหิงสา (หรือวิหิงสา) คือ ความคิดเบียดเบียนต่อคนหรือสัตว์ทั้งหลายลงไปได้และจะไม่เศร้าโศกเสียใจ เมื่อคนหรือสัตว์ เหล่านั้นไม่พ้นจากความทุกข์ตามที่ตนต้องการเพราะภาวะจิตมีแต่ความสงบ

๓. มุทิตา ความพลอยยินดีด้วย หมายถึง เห็นผู้อื่นอยู่ดีมีสุขและเจริญองงามประสบ ความสำเร็จ ก็พลอยมีใจแช่มชื่นเบิกบานตรงกันข้ามกับผู้ที่มีจิตริษยา การเจริญมุทิตา คือ ความพลอย ยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี ผู้เจริญมุทิตาต้องใช้ในกรณีทีพบเห็นผู้อื่นได้ดีโดยให้กำหนดใจว่า “ขอให้สัตว์ ทั้งหลายอย่าได้เสื่อมจากสมบัติที่ตนได้แล้ว” หรือขอให้สัตว์เหล่านั้นยังยืนอยู่ในสุขสมบัติของตน ๆ” เมื่อนึกกำหนดใจเช่นนี้ จิตก็จะกำจัดความไม่ยินดีในสมบัติของผู้อื่นลงไปได้ ความคิดริษยาก็จะไม่ เกิดขึ้น

๔. อุเบกขา ความวางเฉย หมายถึง ความวางใจเป็นกลาง เช่น ไม่สามารถที่จะแผ่ เมตตากรุณาไปในคนร้ายทำความผิดถูกตำรวจจับหรือไม่สามารถแผ่มุทิตา คือ พลอยยินดีด้วยการ ได้รับทรัพย์สินเงินทองของบุคคลผู้ทำโจรกรรมมาได้หรือกรณีที่เห็นคนสองฝ่ายเป็นความพ้องร้องกัน เมื่อศาลตัดสินให้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดชนะจะพลอยยินดีกับฝ่ายชนะเสียใจไปกับฝ่ายแพ้ เช่นนี้ไม่สามารถ ทำได้ จึงควรมีอุเบกขา คือ ความวางจิตเรียบสงบ สม่่าเสมอ เทียงตรงดุจตราขึง มองเห็นมนุษย์และ สัตว์ทั้งหลายได้รับผลดีผลร้ายตามเหตุปัจจัยและกรรมที่กระทำไว้ ไม่เอนเอียงไปด้วยความชอบหรือ ความชัง การเจริญอุเบกขา อุเบกขา คือจิตวางเฉย เป็นกลาง ไม่แสดงความคิดเห็น ในกรณีที่ศัตรูคู่แ่ง ประสบความพินิจและเสียใจในกรณีที่คนรักและผู้เกี่ยวข้องประสบความพินิจ เพราะกรรมคือการ

กระทำของเขาเอง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำไว้แล้วอันควรได้รับผลดีหรือชั่วสมควรแก่เหตุที่กระทำ พร้อมทั้งจะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม ผู้เจริญอุเบกขาพึงมีความรู้สึกเป็นกลาง ๆ ในสรรพสัตว์ไม่ตีใจหรือเสียใจในเหตุสุขทุกข์ของสรรพสัตว์ โดยมีความรู้สึกที่ “สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของของตน ย่อมเป็นไปตามกรรม ทำกรรมใดไว้ ย่อมได้รับผลของกรรมนั้น” พึงนึกบริกรรมเช่นนี้เรื่อยไปจนกว่าจิตจะตั้งมั่นเป็นสมาธิเมื่อคิดอยู่เช่นนี้เรื่อย ๆ จิตก็จะละราคะและภวัชระ ในบุคคลอื่นหรือสัตว์อื่นลงไปได้ และตั้งมั่นเป็นสมาธิโดยเร็ว

บุคคลใดก็ตามเมื่อจะแผ่คุณธรรมทั้ง ๔ อย่างนี้ให้เป็นอัมปณัญญา พึงแผ่ออกไปในมนุษย์หรือสัตว์ทั้งหลายอย่างมีจิตใจสม่ำเสมอทั่วกัน ไม่มีประมาณ ไม่จำกัดขอบเขต^{๔๕}

อุป ป แปลว่า น้อย, เล็กน้อย วิเคราะห์ว่า อีสกมตต อเปสิ อคมาสีติ อุปปิ สิ่งถึงประมาณ นิดหน่อย^{๔๖} มข ธาตุในความบริสุทธิ์, สะอาด แปลง ข เป็น ญ ลง ญ ปัจจัย ลบสระที่สุทธาตุ วิเคราะห์ว่า มขญตติ มขญ จุตที่หมดจด^{๔๗}

อัมปณัญญา ธรรมที่แผ่ไปไม่มีประมาณ หมายถึง เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ที่แผ่ไปในมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายอย่างกว้างขวางสม่ำเสมอทั่วกัน ไม่จำกัดขอบเขตมี ๔ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ที่กล่าวแล้วนั้น^{๔๘}

อัมปณัญญา ๔ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ๑. มีเมตตาจิตแผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องล่าง ทิศเฉียง แผ่ไปตลอดโลกทั่วทุกหมู่เหล่าในที่ทุกสถาน ด้วยเมตตาจิตอันไพบุลย์ เป็นมหัคคตะ ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่ ๒. มีกรุณาจิตแผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องล่าง ทิศเฉียง แผ่ไปตลอดโลกทั่วทุกหมู่เหล่าในที่ทุกสถาน ด้วยเมตตาจิตอันไพบุลย์ เป็นมหัคคตะ ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่ ๓. มีมุทิตาจิตแผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องล่าง ทิศเฉียง แผ่ไปตลอดโลกทั่วทุกหมู่เหล่าในที่ทุกสถาน ด้วยเมตตาจิตอันไพบุลย์ เป็นมหัคคตะ ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่ ๔. มีอุเบกขาจิตแผ่ไปตลอดทิศที่ ๑ ทิศที่ ๒ ทิศที่ ๓ ทิศที่ ๔ ทิศเบื้องบน ทิศเบื้องล่าง ทิศเฉียง แผ่ไปตลอดโลกทั่วทุกหมู่เหล่าในที่ทุกสถาน ด้วยเมตตาจิตอันไพบุลย์ เป็นมหัคคตะ ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียนอยู่^{๔๙}

สรุปได้ว่า อัมปณัญญา เป็นหลักธรรมที่แผ่กุศลไปโดยไม่มีประมาณ ไม่เจาะจงบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เชื้อชาติ ศาสนา ซึ่งเป็นหลักธรรมของบุคคลทั่วไปที่สามารถปฏิบัติได้ มีอยู่ด้วยกัน ๔ ประการ คือ ๑. เมตตา ๒. กรุณา ๓. มุทิตา ๔. อุเบกขา

^{๔๕} สำนักส่งเสริมกิจการการศึกษาและสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, **แนวทางการจัดการเรียนรู้ธรรมศึกษา ชั้นโท วิชาธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๘), หน้า ๕๗-๕๘.

^{๔๖} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.๙, ราชบัณฑิต), **ศัพท์วิเคราะห์**, พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพมหานคร : เลียงเชียง, ๒๕๕๐), หน้า ๓๗.

^{๔๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๐๒.

^{๔๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๙, (กรุงเทพมหานคร : พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๖), หน้า ๕๓๕.

^{๔๙} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๘/๒๘๐.

๒.๗.๓ ความหมายและความสำคัญของอริยบุคคล ๔

หลักธรรมที่ชื่อว่าอริยบุคคล (บุคคลผู้ประเสริฐ)^{๕๐} มีผู้ให้ความหมายและความสำคัญดังต่อไปนี้

อริยบุคคล แปลว่า บุคคลผู้ประเสริฐ หมายถึง บุคคลผู้ได้บรรลุอริยผลอันเป็นโลกุตตระ จึงจัดเป็นผู้ประเสริฐในพระพุทธศาสนา เพราะสามารถละสังโยชน์กิเลสได้เด็ดขาดตามภูมิธรรมของตน จัดลำดับเป็น ๔ ชั้น คือ

๑. พระโสดาบัน ผู้แรกถึงกระแสพระนิพพาน หมายถึง ท่านผู้บรรลุโสดาปัตติผลแล้ว เรียกว่า ผู้เข้าถึงกระแสแห่งอริยมรรคที่เจ็ดนำไปสู่พระนิพพาน โดยมีความเป็นผู้ไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา คือ ไม่มีอันต้องไปเกิดในอบายภูมิจัดเป็นพระอริยบุคคลชั้นแรกสุดในพระพุทธศาสนาละสังโยชน์ได้ ๓ อย่าง คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สลัปปตปราคาส

๒. พระสกทาคามี ผู้กลับมาเกิดอีกชาติเดียว หมายถึง ท่านผู้บรรลุสกทาคามีผล แล้วเป็นผู้กลับมาเกิดในมนุษยโลกอีกครั้งเดียวก็ปรินิพพาน โดยยังจะต้องไปเกิดในเทวโลกอีกครั้งหนึ่งแล้วจึงจะกลับมาเกิดในมนุษยโลก แล้วจะได้บรรลุอรหัตผลปรินิพพานไปในที่สุด จัดเป็นพระอริยบุคคลชั้นที่ ๒ ในพระพุทธศาสนา พระสกทาคามีละสังโยชน์ได้ ๓ อย่าง เช่นเดียวกับพระโสดาบัน พร้อมทั้งทำราคะ โทสะ และโมหะให้เบาบางลง

๓. พระอนาคามี ผู้ไม่กลับมาเกิดอีก หมายถึง ท่านผู้ปฏิบัติอุโบสถศีล สำรวมอินทรีย์ ๖ สำเร็จอนาคามีผล ซึ่งจัดเป็นพระอริยบุคคลชั้นที่ ๓ เมื่อสิ้นชีวิตแล้วไม่ต้องกลับมาเกิดในมนุษยโลกอีก จะไปเกิดในพรหมโลกชั้นสุทธาวาส (ที่เกิดอยู่ของท่านผู้บริสุทธิ์ ๕ ชั้น คือ อวิหา อตปปา สุทสสา สุทสสี และอกนิฐา) และจะปรินิพพานในที่นั้น พระอนาคามีละสังโยชน์ขั้นต้นหรือขั้นต่ำ เรียกว่าโอรัมภาคิยสังโยชน์ ได้ ๕ อย่าง คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สลัปปตปราคาส กามราคะ ปฏิกขะ และทำราคะ โทสะ โมหะ ให้เบาบางลง

๔. พระอรหันต์ ผู้ไกลจากกิเลสโดยสิ้นเชิง หมายถึง ท่านผู้บรรลุอรหัตผลสำเร็จเป็นพระอริยบุคคลชั้นสูงสุดในพระพุทธศาสนาและเป็นอเสขบุคคลผู้อยู่จบพรหมจรรย์แล้วพระอรหันต์ละสังโยชน์ได้ทั้ง ๑๐ อย่าง คือ ทั้งโอรัมภาคิยสังโยชน์ คือสังโยชน์เบื้องต้น ๕ อย่างและอุทมัภาคิยสังโยชน์ คือสังโยชน์เบื้องสูงได้อีก ๕ อย่าง คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ และอวิชชา และทำราคะ โทสะ โมหะ ให้หมดไป

พระอริยบุคคล ๔ ประเภทนี้จัดเป็นพระอริยสงฆ์ในพระพุทธศาสนา เพราะละสังโยชน์ได้เด็ดขาดเป็นขั้น ๆ น้อยหรือมากแตกต่างกันไป เป็นนัยานุญของโลกละมีนาบุญอื่นเสมอเหมือนหากผู้ศึกษาใครจะพ้นทุกข์บรรลุถึงสันติสุขอย่างแท้จริง ก็ควรระลึกถึงให้เป็นสังฆานุสสติและน้อมนำเอาปฏิบัติของท่านมาเป็นแบบอย่างในการดำเนินต่อไป^{๕๑}

อริย แปลว่า อริยะ, พระอริยะ, ประเสริฐ, ยอดเยี่ยม วิเคราะห์ว่า กิเลสสารโย หนตติ อรโห, โส เอว อริโย ผู้ฆ่าข้าศึกคือกิเลส เหตุนี้ชื่อว่าอรหันต์นั้นนั่นแล เป็นอริยะ, อรติ มคฺคผลธมฺเม

^{๕๐} ที.สี. (ไทย) ๙/๒๕๐-๒๕๓/๑๙๙-๒๐๐.

^{๕๑} สำนักส่งเสริมกิจการการศึกษาและสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, แนวทางการจัดการเรียนรู้ ธรรมศึกษา ชั้นโท วิชาธรรม, (กรุงเทพมหานคร : ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๘), หน้า ๕๘-๕๙.

อริยคจณตติ อริโย ผู้บรรลุลหรรณคือมรรคและผล ชื่อว่าอริยะ, กิเลสเหิ อารกาทิ อริโย ผู้ไกลจากกิเลส ชื่อว่าอริยะ, โลเกหิ อรณียโย อุปคนตพโพติ อริโย ผู้อันชาวโลกพึงเข้าถึง ชื่อว่าอริยะ, อริโย ผล ลภาเปติ ชเนตติ อริโย ผู้ยังชาวโลกให้ได้รับผลอันประเสริฐ ชื่อว่าอริยะ^{๕๒} บุคคล แปลว่าบุคคล, สัตว์ วิเคราะห์ ว่า ปุณฺ นิริยํ คคตติ คจณตติ บุคคโล ผู้เคลื่อนไปสู่ณรก ชื่อว่าบุคคล, บุติสงขาตํ อาหารํ คคตติ อทตติ บุคคโล ผู้กินอาหารคือของบูตเน่า ชื่อว่าบุคคล, สตตานํ आयุงฺ ปุเรนโต คจณตติ บุคคโล ผู้กินอาหารที่ยังอายุของสัตว์ให้เต็มเป็นไป ชื่อว่าบุคคล, สตตนิกายสส ปุณฺโต จวนฺนูปชชนธมมตาย คคนโต จ บุคคโล ผู้ทำหมู่สัตว์โลกให้เต็มและเคลื่อนไปสู่ธรรมาคคือจติและอุบัติ ชื่อว่าบุคคล^{๕๓}

อริยบุคคล บุคคลผู้เป็นอริยะ ท่านผู้บรรลุลหรรณวิเศษ มีโสดาปัตติมรรคเป็นต้น มี ๔ คือ ๑. พระโสดาบัน ๒. พระสกทาคามี (หรือสกิทาคามี) ๓. พระอนาคามี ๔. พระอรหันต์ แบ่งพิสดารเป็น ๘ คือ พระผู้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติมรรคและพระผู้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติผลคู่ ๑, พระผู้ตั้งอยู่ในสกทาคามีมรรคและพระผู้ตั้งอยู่ในสกทาคามีผลคู่ ๑, พระผู้ตั้งอยู่ในอนาคามีมรรคและพระผู้ตั้งอยู่ในอนาคามีผลคู่ ๑, พระผู้ตั้งอยู่ในอรหัตตมรรคและพระผู้ตั้งอยู่ในอรหัตตผลคู่ ๑^{๕๔}

สรุปได้ว่า อริยบุคคล เป็นหลักธรรมของผู้ประเสริฐ หรือผู้ที่บรรลุมรรคผลขั้นใดขั้นหนึ่ง ซึ่งมีอยู่ ๔ ชั้น คือ ๑. พระโสดาบัน ๒. พระสกทาคามี ๓. พระอนาคามี ๔. พระอรหันต์เมื่อบุคคลบรรลุดังกล่าวแล้ว ย่อมมีสุคติเป็นที่ไปในภพหน้า ย่อมไม่เข้าสู่อบายภูมิอีกต่อไป

๒.๗.๔ ความหมายและความสำคัญของสัมปรายิกัตถประโยชน์ ๔

หลักธรรมที่ชื่อว่าสัมปรายิกัตถประโยชน์ (ประโยชน์ในอนาคต)^{๕๕} มีผู้ให้ความหมายและความสำคัญดังต่อไปนี้

สัมปรายิกัตถประโยชน์ แปลว่า ประโยชน์ในภพหน้า หรือประโยชน์ในภพหน้าชาติหน้า หมายถึง คุณธรรมที่จะเป็นเหตุให้มีความสุขในภพหน้า มี ๔ อย่าง คือ

๑. สัทธาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศรัทธา คือ ความเชื่อประกอบด้วยปัญญา มีเหตุมีผลไม่เชื่ออย่างงมงายไร้เหตุผล โดยมีหลักความเชื่อ ๔ อย่าง คือ ๑) กัมมสัทธา เชื่อกรรม ได้แก่ การกระทำ ซึ่งเป็นเหตุแห่งความสุขหรือความทุกข์ ๒) วิปากสัทธา เชื่อในผลของการกระทำเชื่อว่าทุกคนที่เกิดมามีความแตกต่างกันก็เพราะผลของการกระทำในอดีตของตน ๓) กัมมัสสกตาสัทธา เชื่อว่าสัตว์โลกมีกรรมเป็นของตัว ทำดีจักได้ดี ทำชั่วจักได้ชั่ว ทำบุญได้บุญ ทำบาปได้บาปเป็นต้น ๔) ตถาคตโพธิสัทธา เชื่อพระปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า

๒. สีลสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศีล คือ การสำรวมกาย วาจาให้เรียบร้อยดี ไม่มีโทษสำหรับคฤหัสถ์ สมาทานศึกษาปฏิบัติตามศีล ๕ หรือ ศีล ๘ สำหรับบรรพชิต หรือนักบวชในพระพุทธศาสนา ต้องปฏิบัติเคร่งครัดอยู่ในจุดปาริสุทธิศีล ๔ มี สำรวมในพระปาติโมกข์ คือ ศีล ๒๒๗ เป็นต้น

^{๕๒} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.๙,ราชบัณฑิต), ศัพท์วิเคราะห์, พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพมหานคร : เลียงเชียง, ๒๕๕๐), หน้า ๔๙.

^{๕๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๔๒.

^{๕๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๙, (กรุงเทพมหานคร : พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๖), หน้า ๑๓๗๙.

^{๕๕} ๐.ง.อ.ภ.ก. (บาลี) ๒๓/๑๔๔/๒๙๒.

๓. จากสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการบริจาคทานเป็นการเฉลี่ยความสุขให้แก่ผู้อื่น คือ การเผื่อแผ่เจือจานแก่บุคคลในระดับต่าง ๆ เช่น ให้แก่ภิกษุ สามเณร บิดา มารดา ผู้ที่มีอุปการคุณเป็นต้น ตลอดถึงให้เพื่อสงเคราะห์อนุเคราะห์แก่บุคคลผู้ตกทุกข์ได้ยาก การให้เป็นการสละความตระหนี่ มีใจกรุณาปราณีบรรเทาความโลภความเห็นแก่ตัวได้

๔. ปัญญาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยปัญญา รู้จักบาป บุญ คุณ โทษ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ คือ มีปัญญารู้เท่าทันเหตุแห่งความเสื่อมและเหตุแห่งความเจริญ แล้วหลีกเลี่ยงเหตุแห่งความเสื่อมนั้น เสียประกอบแต่เหตุแห่งความเจริญ โดยอาศัยความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผลสามารถแก้ปัญหาได้ทุกกรณี สามารถส่งให้ถึงพระนิพานได้

สัมปรายิกัตถธรรม ๔ อย่างนี้ เป็นหลักธรรมที่ทำให้บุคคลผู้ปฏิบัติได้รับผลในภพหน้าหรือโลกหน้า หลักธรรมที่มีศรัทธาจะต้องมีปัญญาควบคู่เสมอเพราะหากมีแต่ความเชื่ออย่างเดียวอาจทำให้เป็นคนงมงายเชื่อง่ายโดยไม่มีเหตุผลและหากมีปัญญาอย่างเดียวไม่มีความเชื่อใครหรือสิ่งใดเลย ก็จะเป็นคนแข็งกระด้างเพราะทะนงตนว่าเฉลียวฉลาดกว่าคนอื่นและไม่ยอมรับเหตุผลของคนอื่น อาจทำให้พลาดโอกาสอันดีงามไป^{๕๖}

สมปรายิก แปลว่า ปรโลก, โลกหน้า, ภาพหน้า, ชาติน้ำ วิเคราะห์ว่า สมปรายะ ชาต ภาวว่า สมปรายิก สิ่งที่เกิดหรือที่มีในภาพหน้า ชื่อว่าสัมปรายิก^{๕๗} อตถ แปลว่า ทรัพย์สมบัติ วิเคราะห์ว่า อรณติ ปวตตณติ อนเณนาติ อตโถ สิ่งเป็นเครื่องให้ดำเนินไปได้ ชื่อว่า อตถะ, อตถ แปลว่า ประโยชน์, ความเกื้อกูล วิเคราะห์ว่า การณณ อริยติ ปวตตติยติ อตโถ สิ่งที่ให้ดำเนินไปตามการณ ชื่อว่า อตถะ, อตถ แปลว่า เหตุ, สาเหตุ, คติความ วิเคราะห์ว่า อสตี ภาวติ เอเตนนาติ อตโถ สิ่งเป็นเหตุให้มีให้เป็น ชื่อว่า อตถะ, อตถ แปลว่า ผล วิเคราะห์ว่า เหตุอนุสาเรน อริยติ อธิคมียติ อตโถ สิ่งอันบุคคลถึงคือ ได้รับตามครรลองแห่งเหตุ ชื่อว่า อตถะ, อตถ แปลว่า ความหมาย, ความมุ่งหมาย, เนื้อความ วิเคราะห์ว่า สทโท เอเตน ปวตตตนิमितเตน อสตี ภาวติ อตโถ เหตุให้มีให้เป็นศัพท์ โดยเครื่องหมายแห่งความเป็นไป ชื่อว่า อตถะ, อตถ แปลว่า การร้องขอ, ความต้องการ วิเคราะห์ว่า อตถตติ อตโถ ภาวะที่ต้องการ ชื่อว่า อตถะ, อตถ แปลว่า ความพินาศ, ความดำรงอยู่ไม่ได้ วิเคราะห์ว่า อรติ นสฺสตี อตโถ ภาวะที่พินาศ ชื่อว่า อตถะ^{๕๘}

สัมปรายิกัตถะ ประโยชน์ภพหน้า, ประโยชน์ขั้นสูงขึ้นไป อันได้แก่ความมีจิตใจเจริญอกงามด้วยคุณธรรมความดี ทำให้ชีวิตมีค่าและเป็นหลักประกันชีวิตในภพหน้า ซึ่งจะสำเร็จได้ด้วยธรรม ๔ ประการ คือ ๑. สัทธาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ๒. สีลสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศีล ๓. จากสัมปทา

^{๕๖} สำนักส่งเสริมกิจการการศึกษาและสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, **แนวทางการจัดการเรียนรู้ ธรรมศึกษา ชั้นโท วิชาธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๘), หน้า ๖๐.

^{๕๗} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.๙,ราชบัณฑิต), **ศัพท์วิเคราะห์**, พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพมหานคร : เลียงเชียง, ๒๕๕๐), หน้า ๖๗๕.

^{๕๘} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.๙,ราชบัณฑิต), **ศัพท์วิเคราะห์**, พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพมหานคร : เลียงเชียง, ๒๕๕๐), หน้า ๒๑.

ถึงพร้อมด้วยการบริจาค ๔. ปัญญาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยปัญญา ธรรม ๔ อย่างนี้เรียกเต็มว่า สัมปรายิกัตถสังวัตตนิกธรรม (ธรรมอันเป็นไปเพื่อสัมปรายิกัตถะ)^{๕๙}

สัมปรายิกัตถะ เรียกเต็มว่า สัมปรายิกัตถสังวัตตนิกธรรม ๔ เรียกติดปากอย่างไทย ๆ ว่า สัมปรายิกัตถประโยชน์ คือประโยชน์ขั้นสูงขึ้นไป ประโยชน์ภายนอก สัมปรายภาพ หมายถึง ภพชาติ ถัดจากภพชาตินี้ต่อไป คุณธรรมที่ทำให้เจริญก้าวหน้าในภพชาติหน้า เป็นประโยชน์ในขั้นที่สูงขึ้นไป ประโยชน์เบื้องต้น ภาษาบาลีเรียกว่า สัมปรายิกัตถะ เบื้องหน้าก็คือสูงขึ้นไปตามองไม่เห็น ประโยชน์ที่เป็นจุดหมายถึงขั้นตาไม่มองเห็น คือเรื่องนามธรรมเกี่ยวกับคุณธรรมความดี ที่เป็นการพัฒนาชีวิตจิตใจ ให้มีความสุข ความซึ่งใจอย่างประณีตที่ตามองไม่เห็น เช่น ความสุขใจ อิ่มใจ ภูมิใจ มั่นใจ เรียกอีกอย่างว่าสัมปรายิกัตถะประโยชน์ มี ๔ ประการ คือ ๑. สัทธาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศรัทธา มีหลักใจที่ยึดเหนี่ยวน่าใจไม่ให้อ้างว้าง ให้นั่นใจในความดีและกรรมดี ๒. สีลสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศีล รักษากายวาจาให้เรียบร้อย ดำรงอยู่ในความประพฤติดีงาม ตั้งอยู่ในความสุจริต ๓. จากสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการเสียสละ เอื้ออาทร ความมีจิตใจกว้างขวาง เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ เสียสละบำเพ็ญประโยชน์ สละกิเลสในจิตใจออกไปได้ ทำให้ใจโล่งใจโปร่งเบาและผ่องใส ๔. ปัญญาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยปัญญา รู้จักเข้าใจในบาปบุญคุณโทษ รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง^{๖๐}

สรุปได้ว่า สัมปรายิกัตถะประโยชน์ เป็นหลักธรรมที่ว่าด้วยประโยชน์ในอนาคต หรือในชาติหน้า ประกอบด้วย ๔ อย่าง คือ ๑. สัทธาสัมปทา ๒. สีลสัมปทา ๓. จากสัมปทา ๔. ปัญญาสัมปทา

๒.๗.๕ ความหมายและความสำคัญของมรรค ๔

หลักธรรมที่ชื่อว่ามรรค (ทาง)^{๖๑} มีผู้ให้ความหมายและความสำคัญดังต่อไปนี้

มรรค แปลว่า ทาง หมายถึง ทางเข้าถึงความเป็นพระอรหันต์ ได้แก่ ญาณ คือ ความรู้ที่เป็นเหตุให้ผู้ปฏิบัติสามารถละสังโยชน์ได้เด็ดขาดเป็นขั้น ๆ มี ๔ คือ

๑. โสตาปัตติมรรค หมายถึง มรรคอันให้ถึงกระแสที่นำไปสู่พระนิพพานที่แรกหรือ มรรคอันให้ถึงความเป็นพระโสดาบัน อันเป็นเหตุให้ละสังโยชน์ ๓ อย่าง คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา และสีลัพพตปรามาส

๒. สกทาคามิมรรค หมายถึง มรรคอันให้ถึงความเป็นพระสกทาคามี เป็นเหตุละสังโยชน์ได้ ๓ เหมือนโสดาปัตติมรรค และทำราคะ โทสะ โมหะ ให้เบาบางลง

๓. อนาคามิมรรค หมายถึง มรรคอันให้ถึงความเป็นพระอนาคามี ผู้ปฏิบัติในอนาคามิมรรคไม่มีความยินดีในคู่ครอง เพราะละสังโยชน์เบื้องต้นได้ทั้ง ๕ คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส กามราคะ และปฏิฆะ

^{๕๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๙, (กรุงเทพมหานคร : พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๖), หน้า ๔๓๔.

^{๖๐} พระมหาสมบุรณ์ สุธมโม, ดร., สารนิพนธ์ พุทธศาสตรบัณฑิต ประจำปี ๒๕๕๘, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๘), หน้า ๑๓๘.

^{๖๑} อภิ.วิ. (บาลี) ๓๕/๘๓๗/๔๕๓.

๔. อรหัตตมรรค หมายถึง มรรคอันให้ถึงความเป็นพระอรหันต์ เป็นเหตุละสังโยชน์เบื้องต่ำ ๕ คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส กามราคะ ปญฺหิฆะ และสังโยชน์เบื้องสูง ๕ คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อหังการะ อวิชชา โดยสิ้นเชิง

มรรค ๔ นี้ เป็นปฏิปทา คือ แนวทางการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุอริยผลของบุคคล ผู้บรรลุผล
จัดตามประเภทบุคคล เรียกว่า โสดาบัน สกทาคามี อนาคามี อรหันต์ ตามลำดับ^{๖๒}

มคค แปลว่า มรรค, ทาง, ถนน, ทางดำเนิน วิเคราะห์ว่า อัจฉิตฐานัน อุษัก มคคติ อุปคจฉ
ติ เอเตนาติ มคโค ทางเป็นเครื่องไปสู่ที่ต้องการได้โดยตรง ชื่อว่ามัคคะ, ปถิเกหิ มชชเต นิตติณ กรียเต
ติ มคโค ที่ ๆ สะอาดโดยพวกคนเดินทาง ชื่อว่ามัคคะ, ปถิเกหิ มคคียเตติ มคโค ที่อันพวกคนเดินทาง
แสวงหา ชื่อว่ามัคคะ, มํ สิวํ คจฉติ เอเตนาติ มคโค ธรรมเป็นเครื่องถึงพระนิพพาน ชื่อว่ามัคคะ, นิพ
พานํ มคเคตตีติ มคโค ธรรมที่ยังบุคคลให้ถึงพระนิพพาน ชื่อว่ามัคคะ, นิพพานตถิเกหิ มคคียตีติ มคโค
ทางอันผู้ต้องการพระนิพพานดำเนินไป ชื่อว่ามัคคะ, กิเลเส มาเรตีติ โม, คจฉตีติ โค, โม จ โส โค จาติ
มคโค วิธีที่ไปฆ่ากิเลส ชื่อว่ามัคคะ^{๖๓}

มรรค ทาง, หนทาง มรรคว่าโดยองค์ประกอบคือ ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ เรียกเต็มว่า อริยอัฏฐังคิกมรรค แปลว่า ทางมีองค์แปดประการอันประเสริฐ เรียกสามัญว่า มรรคมิ้องค์ ๘ คือ ๑. สัมมาทิฐิ เห็นชอบ ๒. สัมมาสังกัปปะ ดำริชอบ ๓. สัมมาวาจา เจรจาชอบ ๔. สัมมากัมมันตะ ทำการชอบ ๕. สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ ๖. สัมมาวายามะ เพียรชอบ ๗. สัมมาสติ ระลึกรชอบ ๘. สัมมาสมาธิ ตั้งจิตชอบ มรรคว่าโดยระดับการให้สำเร็จกิจ คือทางอันให้ถึงความเป็นอริยบุคคลแต่ละขั้น, ญาณที่ทำให้ละสังโยชน์ได้เด็ดขาด เป็นชื่อแห่งโลกุตตรธรรมคู่กับผล มี ๔ ขั้น คือ โสดาปัตติ มรรค ๑ สกทาคามีมรรค ๑ อนาคามีมรรค ๑ อรหัตตมรรค ๑^{๖๔}

สรุปได้ว่า มรรค เป็นหลักธรรมที่ดำเนินไปสู่ความเป็นพระอริยบุคคล หรือวิธีที่ทำให้ถึงความเป็นพระอริยบุคคล มี ๔ อย่าง คือ ๑. โสดาปัตติมรรค ๒. สกาคามีมรรค ๓. อนาคามีมรรค ๔. อรหัตตมรรค

๒.๗.๖ ความหมายและความสำคัญของผล ๔

หลักธรรมที่ชื่อว่าผล (สิ่งที่ได้รับ หรือเสวยผล)^{๖๕} มีผู้ให้ความหมายและความสำคัญดังต่อไปนี้

ผล เป็นธรรมารมณ์สืบเนื่องมาจากมรรค เป็นผลที่เกิดจากการละกิเลสได้ด้วยมรรค หรือธรรมารมณ์อันพระอริยบุคคลพึงเสวย เป็นชื่อของโลกุตตรธรรมที่ใช้คู่กับมรรคมี ๔ อย่าง คือ

๖๒ สำนักส่งเสริมกิจการการศึกษาและสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, แนวทางการจัดการเรียนรู้
 ธรรมศึกษา ชั้นโท วิชาธรรม, (กรุงเทพมหานคร : ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๘), หน้า
 ๖๑.

^{๖๓} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.๘,ราชบัณฑิต), ศัพท์วิเคราะห์, พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพมหานคร : เลียงเชียง, ๒๕๕๐), หน้า ๔๘๘-๔๘๙.

^{๖๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๙, (กรุงเทพมหานคร : พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๖), หน้า ๒๙๙.

๖๕ ส.ม. (ไทย) ๑๙/๘๓๗/๕๖๙.

๑. โสตาปัตติผล หมายถึง ผลแห่งการเข้าถึงกระแสที่นำไปสู่พระนิพพาน ผลคือความเป็นพระโสดาบัน หรือผลอันพระโสดาบันพึงเสวยหรือได้รับ

๒. สกทาคามีผล หมายถึง ผลคือความเป็นพระสกทาคามี หรือผลอันพระสกทาคามี พึงเสวยหรือได้รับ

๓. อนาคามีผล หมายถึง ผลคือความเป็นพระอนาคามี หรือผลอันพระอนาคามีพึงเสวยหรือได้รับ

๔. อรหัตตผล หมายถึง ผลคือความเป็นพระอรหันต์ หรือผลอันพระอรหันต์พึงเสวย หรือได้รับผู้บำเพ็ญเพียรที่บรรลุอริยผลทั้ง ๔ นี้ จัดเป็นพระอริยบุคคล ๔ จำพวกดังกล่าวแล้ว เรียกอีกอย่างว่า สามัญญผล หมายถึง ผลของความเป็นสมณะ หรือผลแห่งการบำเพ็ญสมณธรรม

ในพระพุทธศาสนาสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ทรงแสดงข้ออุปมาเปรียบเทียบมรรคกับผลให้เข้าใจชัดไว้ว่า สังโยชน์ที่มรรคกำจัดเสียได้นั้นเปรียบเหมือนโรคในร่างกาย มรรคเปรียบเหมือนยารักษาโรคให้หาย ผลเปรียบเหมือนความสุขอันเกิดแต่ความหมดโรค อีกนัยหนึ่งสังโยชน์เปรียบได้กับเหล่าโจรในป่า มรรคเปรียบได้กับกิริยาที่ปราบเหล่าโจร ผลเปรียบได้กับความสงบราบคาบที่เกิดขึ้นเพราะหมดเหล่าโจรนั้น^{๖๖}

ผล แปลว่า ผลไม้, ผลลัพธ์, ประโยชน์ วิเคราะห์ว่า ผลตีติ ผล สิ่งที่เกิดออก ชื่อว่าผล, ผลตี เอเตนาติ ผล สิ่งเป็นเครื่องแผ่ไป คือขยายพันธ์ต่อไป ชื่อว่าผล, ผล แปลว่า องค์ชาติ, เครื่องหมาย เพศชาย วิเคราะห์ว่า ผลตี เอเตน ปุตตนติ ผล อวัยวะเป็นเครื่องผลิตบุตร ชื่อว่าผล^{๖๗}

ผล สิ่งที่เกิดจากเหตุ ประโยชน์หรือโทษที่ได้รับสนองหรือตอบแทน ผล มีชื่อเรียกหลายอย่างตามความหมายที่จำเพาะหรือที่มีนัยต่างกันออกไป เฉพาะอย่างยิ่งคือวิบาก (วิบากผล) นิสสันท์ (นิสสันท์ผล) อานิสงส์ (อานิสงส์ผล) คำเหล่านี้มีความหมายก้ำกึ่งกันอยู่บ้าง และบางทีก็ใช้อย่างหลวม ๆ ทำให้ปะปนสับสนกัน แต่ว่าตามความหมายพื้นฐาน วิบากหมายถึงผลโดยตรงของกรรมต่อชีวิตของผู้กระทำ ไม่ว่าจะเป็นผลดีหรือผลร้ายสุดแต่กรรมดีหรือกรรมชั่วที่เขาได้ทำ นิสสันท์ หมายถึงผลโดยอ้อมที่สืบเนื่องหรือพ่วงพลอยมากับผลแห่งกรรมนั้น ไม่ว่าจะเป็นอภิสันดานหรืออภิสันดานอันนำมาซึ่งสุขหรือโศก ทั้งที่เกิดแก่ตัวเองและผู้อื่นที่เกี่ยวข้อง และสันนิสสันท์นั้นใช้ได้กับผลในเรื่องทั่วไป เช่น เอาวัตถุดิบมาเข้าโรงงานอุตสาหกรรมเกิดเป็นนิสสันท์หลังไหลออกมาทั้งที่นำปารรณาคือผลิตภัณฑ์และที่ไม่นำปารรณา เช่น กากและของเสียต่าง ๆ อานิสงส์ หมายถึงผลดีที่งอกเงย หรือคุณค่าประโยชน์แลดูเหมือนเป็นกำไรซึ่งพลอยได้หรือพ่วงเพิ่มสืบเนื่องมาจากกรรมที่ดี เช่นเอาความรู้ที่เป็นประโยชน์ไปสอนเขา แล้วเกิดมีอานิสงส์ เช่น เขารักใคร่นับถือ ตลอดจนได้บางอย่างตอบแทนดังนั้นก็มิ ซึ่งหมายถึงผลดี คุณค่า ประโยชน์ของการอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยทั่วไปก็ได้ ผล

^{๖๖} สำนักส่งเสริมกิจการการศึกษาและสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, แนวทางการจัดการเรียนรู้ธรรมศึกษา ชั้นโท วิชาธรรม, (กรุงเทพมหานคร : ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๘), หน้า ๖๐.

^{๖๗} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.๙,ราชบัณฑิต), ศัพท์วิเคราะห์, พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพมหานคร : เลียงเชียง, ๒๕๕๐), หน้า ๔๕๘.

เป็นชื่อแห่งโลกุตตรธรรมคู่กับมรรค เป็นผลแห่งมรรค มี ๔ ชั้นคือ โสดาปัตติผล ๑ สกทาคามิผล ๑ อนาคามิผล ๑ อรหัตตผล ๑^{๖๘}

สรุปได้ว่า ผล เป็นหลักธรรมที่ได้รับผล หรือส่วยผลจากเหตุ ในที่นี้หมายถึงอริยผล มีอยู่ ๔ อย่าง คือ ๑. โสดาปัตติผล ๒. สกทาคามิผล ๓. อนาคามิผล ๔. อรหัตตผล

๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๘.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศ

เบญจวรรณ ปรางประเสริฐ ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาผลการเรียนรู้เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาโดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ร่วมกับการคิดแบบโยนิโสมนสิการ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ ผลการวิจัยพบว่า ๑. ผลการเรียนรู้ เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ก่อนเรียนและหลังเรียนโดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ร่วมกับการคิดแบบโยนิโสมนสิการของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ โดยผลการเรียนรู้หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน ๒. การคิดแบบโยนิโสมนสิการก่อนเรียนและหลังเรียนโดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ โดยการคิดแบบโยนิโสมนสิการหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน ๓. ความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ร่วมกับการคิดแบบโยนิโสมนสิการ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้แก่ ด้านประโยชน์ของการจัดการเรียนรู้ ด้านบรรยากาศในการเรียน และด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามลำดับ^{๖๙}

สุวิทย์ ศรีรักษา ได้ทำการวิจัยเรื่องผลการสอนตามกระบวนการเผชิญสถานการณ์ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดแบบบรรดสัมพันธ์ เรื่องหลักธรรมสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ โรงเรียนตชด.บ้านท่าข้าม จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการวิจัยพบว่า ๑. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนเรื่องหลักธรรมของนักเรียนโดยการสอนตามกระบวนการเผชิญสถานการณ์ สูงกว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่มีระดับ .๐๕ ๒. ความสามารถในการคิดแบบบรรดสัมพันธ์ของนักเรียน โดยการสอนตามกระบวนการเผชิญสถานการณ์ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่มีระดับ .๐๕^{๗๐}

จิระ ว่องไววิริยะ ได้ทำการวิจัยเรื่องความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณโดยใช้การเรียนรู้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ในสาระพัฒนาสังคมและชุมชนของผู้เรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเขาชะเมา จังหวัดระยอง

^{๖๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๙, (กรุงเทพมหานคร : พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๖), หน้า ๒๕๐-๒๕๑.

^{๖๙} เบญจวรรณ ปรางประเสริฐ, การศึกษาผลการเรียนรู้ เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาโดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ร่วมกับการคิดแบบโยนิโสมนสิการ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๓).

^{๗๐} สุวิทย์ ศรีรักษา, ผลการสอนตามกระบวนการเผชิญสถานการณ์ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดแบบบรรดสัมพันธ์ เรื่องหลักธรรมสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ โรงเรียนตชด. บ้านท่าข้าม จังหวัดนครศรีธรรมราช, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๔).

ผลการวิจัยพบว่า ผู้เรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้การเรียนรู้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ มีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณสูงกว่าก่อนได้รับการจัดการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑^{๗๑}

ทัศนพล ชื่นจิตต์ ได้ทำการวิจัยเรื่องการจัดการเรียนรู้หน้าที่พลเมือง โดยใช้กระบวนการแบบเผชิญสถานการณ์ เพื่อเสริมสร้างทักษะการคิดแก้ปัญหา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน ผลการวิจัยพบว่า ๑. การพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้สาระหน้าที่พลเมือง โดยใช้กระบวนการแบบเผชิญสถานการณ์ ประกอบด้วย ๖ ขั้นตอน คือ ขั้นที่ ๑ การสร้างศรัทธา ขั้นที่ ๒ การศึกษาสังคม ขั้นที่ ๓ การระดมเผชิญสถานการณ์ ขั้นที่ ๔ การวิจารณ์ความคิด ขั้นที่ ๕ การปรับพฤติกรรม ขั้นที่ ๖ การสรุปและประเมินผล ซึ่งแผนการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นสามารถเสริมสร้างทักษะการคิดแก้ปัญหาและพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนได้ ๒. การศึกษาระดับทักษะการคิดแก้ปัญหา สาระหน้าที่พลเมืองโดยใช้กระบวนการแบบเผชิญสถานการณ์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน พบว่า นักเรียนมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) การคิดแก้ปัญหาพฤติกรรมของเยาวชนไทย เท่ากับ ๓.๕๓ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ ๐.๗๗ อยู่เกณฑ์ในระดับดีมาก ซึ่งมีระดับการแก้ปัญหาสูงกว่าสมมติฐานทางการวิจัย คือ นักเรียนที่เรียนสาระหน้าที่พลเมืองโดยใช้กระบวนการแบบเผชิญสถานการณ์มีระดับการคิดแก้ปัญหาอยู่ในระดับดี ๓. การศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้เกี่ยวกับปัญหาพฤติกรรมของเยาวชนไทย ก่อนและหลังเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน พบว่า นักเรียนมีคะแนนแบบทดสอบหลังเรียนมากกว่าก่อนเรียนและมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .๐๑ ซึ่งกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบเผชิญสถานการณ์สามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น^{๗๒}

พระครูกิตติวชิราทร [วิเชียร วชิรปญโญ (บมพรมราช)] ได้ทำการวิจัยเรื่องศึกษาปัจจัยที่สร้างแรงจูงใจต่อการเรียนธรรมศึกษาในโรงเรียนของนักเรียนโรงเรียนวัดสุทธาราม บางลำพูล่าง คลองสาน กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ พบว่านักเรียนหญิงกับนักเรียนชายมีแรงจูงใจในด้านเนื้อหาวิชาและวิธีการสอน ด้านการบริหารทั่วไป และด้านการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกพบว่าไม่มีความแตกต่างกัน ส่วนด้านการจัดครูสอนพบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ($t=๒.๓๙๗$, $p=๐.๐๑๘$) แรงจูงใจด้านเนื้อหาวิชาและวิธีการสอน พบว่ามีแรงจูงใจที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ด้านการบริหารทั่วไปพบว่ามีแรงจูงใจต่อการเรียนธรรมศึกษาที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ด้านการจัดครูสอนพบว่าแรงจูงใจด้านการจัดครูสอนที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ และ

^{๗๑} จิระ ว่องไววิริยะ, ความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณโดยใช้การเรียนรู้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ในสาระพัฒนาสังคมและชุมชนของผู้เรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเขาชะเมา จังหวัดระยอง, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, ๒๕๕๖).

^{๗๒} ทัศนพล ชื่นจิตต์, การจัดการเรียนรู้หน้าที่พลเมือง โดยใช้กระบวนการแบบเผชิญสถานการณ์ เพื่อเสริมสร้างทักษะการคิดแก้ปัญหา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน, *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๖).

ด้านการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกพบว่ามี ความแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕^{๗๓}

พระครูวิมลวรรณ [เฉลิม จานวโร (จันทศรี)] ได้ทำการวิจัยเรื่องศึกษาทัศนคติต่อการสอนธรรมศึกษาของพระสงฆ์ในโรงเรียนชุมชนวัดบ้านระกาศ อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์พบว่า นักเรียนหญิงกับนักเรียนชายมีแรงจูงใจในด้านเนื้อหาวิชาและวิธีการสอน ด้านการบริหารทั่วไป และด้านการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกพบว่ามี ความแตกต่างกัน ส่วนด้านการจัดครูสอนพบว่ามี ความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ($t=2.347$, $p=0.018$) แรงจูงใจด้านเนื้อหาวิชาและวิธีการสอน พบว่ามีแรงจูงใจที่แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ด้านการบริหารทั่วไปพบว่ามีแรงจูงใจต่อการเรียนธรรมศึกษาที่แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ด้านการจัดครูสอนพบว่าแรงจูงใจด้านการจัดครูสอนที่ แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ และด้านการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกพบว่ามี ความแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕^{๗๔}

จิราพร โบลิตธิเชษฐ์ ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะ กระบวนการคิดแก้ปัญหา เรื่อง สังคมไทย ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โดยใช้การจัดการ เรียนรู้ด้วยกระบวนการเผชิญสถานการณ์ ผลการวิจัยพบว่า ๑. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง สังคมไทย หลังเรียนด้วยกระบวนการเผชิญสถานการณ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ สูงกว่าก่อน เรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ๒. ทักษะกระบวนการคิดแก้ปัญหา เรื่อง สังคมไทย หลัง เรียนด้วยกระบวนการเผชิญสถานการณ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ๓. ทักษะกระบวนการคิดแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ระหว่างการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการเผชิญสถานการณ์มีพัฒนาการสูงขึ้น ๔. ความคิดเห็นของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการเผชิญสถานการณ์ อยู่ในระดับ เห็นด้วยมากที่สุด^{๗๕}

ปณิตดา ราศรี ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และกระบวนการคิด อย่างมีวิจารณ์ญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ในรายวิชา ส ๒๒๑๐๑ สังคมศึกษา ๓ ผลการวิจัยพบว่า ๑. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในรายวิชา ส ๒๒๑๐๑ สังคม ศึกษา ๓ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ มีคะแนนผ่านเกณฑ์คิดเป็นร้อยละ ๗๙.๕๒ และจำนวน นักเรียนที่ผ่านเกณฑ์ คิดเป็นร้อยละ ๘๑.๒๕ ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือร้อยละ ๗๐ ๒. ผล

^{๗๓} พระครูกิตติวิจิราพร [วิเชียร วชิรปัญญา (บมพรมารช)], ศึกษาปัจจัยที่สร้างแรงจูงใจต่อการเรียน ธรรมศึกษาในโรงเรียนของนักเรียนโรงเรียนวัดสุทธาราม บางลำพูล่าง คลองสาน กรุงเทพมหานคร, **วิทยานิพนธ์ พุทธศาสนมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

^{๗๔} พระครูวิมลวรรณ [เฉลิม จานวโร (จันทศรี)], ศึกษาทัศนคติต่อการสอนธรรมศึกษาของพระสงฆ์ใน โรงเรียนชุมชนวัดบ้านระกาศ อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต**, (บัณฑิต วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

^{๗๕} จิราพร โบลิตธิเชษฐ์, การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะกระบวนการคิดแก้ปัญหา เรื่อง สังคมไทยของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โดยใช้การจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการเผชิญสถานการณ์, **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทสาขามหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๗).

กระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ มีคะแนนผ่านเกณฑ์คิดเป็นร้อยละ ๗๖.๔๓ และจำนวนนักเรียนที่ผ่านเกณฑ์ คิดเป็นร้อยละ ๗๕ ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้คือร้อยละ ๗๐^{๗๖}

จิราพร ลุนพรม ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ในรายวิชา ส ๑๔๑๐๑ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบว่า ๑. นักเรียนร้อยละ ๘๓.๗๘ ของนักเรียนทั้งหมด มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ผ่านเกณฑ์ร้อยละ ๗๐ ของคะแนนเต็ม ๒. นักเรียน มีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ โดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ อยู่ในระดับมาก^{๗๗}

นันทพัทธ์ ป้องกัน ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบการสอนกระบวนการเผชิญสถานการณ์เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดแก้ปัญหา เรื่อง บทบาทหน้าที่และการดำรงชีวิตของพลเมืองดี สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ผลการวิจัยพบว่า ๑. ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน พบว่านักเรียนมีความสนใจในการจัดการเรียนการสอนด้วยรูปแบบการสอนกระบวนการเผชิญสถานการณ์เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดแก้ปัญหา เรื่อง บทบาทหน้าที่และการดำรงชีวิตของพลเมืองดี สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ เนื่องจากนักเรียนต้องการที่จะพัฒนาทักษะการคิดแก้ปัญหาเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุข สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒ ที่เน้นให้ผู้เรียนเป็นสำคัญในการจัดการเรียนการสอนและกำหนดสมรรถนะหลักที่สำคัญให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนคือมีภูมิคุ้มกันที่ดีต่อการเผชิญสถานการณ์และรับรู้เรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมอย่างมีสติปัญญาปรับตัว ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้เหมาะสม เลือกตัดสินใจแก้ปัญหาต่าง ๆ อย่างรอบด้านโดยอาศัยหลักการของเหตุผลและคุณธรรมเป็นเกณฑ์ในการพิจารณา ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษาเห็นด้วยกับรูปแบบการสอนกระบวนการเผชิญสถานการณ์เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดแก้ปัญหาที่จะนำมาพัฒนาศักยภาพในการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพเพื่อใช้ในการพัฒนาทักษะการคิดแก้ปัญหาของนักเรียน ๒. ผลการพัฒนารูปแบบการสอนกระบวนการเผชิญสถานการณ์ เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดแก้ปัญหา เรื่อง บทบาทหน้าที่และการดำรงชีวิตของพลเมืองดี สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ได้รูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นมีชื่อเรียกว่า PCPSPC Model โดยรูปแบบมีองค์ประกอบคือ หลักการ วัตถุประสงค์ เนื้อหากระบวนการกิจกรรม สิ่งที่เสริมการเรียนรู้ ได้แก่ ระบบสังคม หลักการตอบสนอง และสิ่งสนับสนุน สำหรับกระบวนการจัดกิจกรรมรูปแบบการ

^{๗๖} ปนัดดา ราศรี, การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ในรายวิชา ส ๒๒๑๐๑ สังคมศึกษา ๓, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๘).

^{๗๗} จิราพร ลุนพรม, การศึกษาความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ในรายวิชา ส ๑๔๑๐๑ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๘).

สอนกระบวนการเผชิญสถานการณ์เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดแก้ปัญหา มีขั้นตอนดังนี้ ๑) ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน (Presentation) ๒) ขั้นเผชิญสถานการณ์ (Confronted by Situations) ๓) ขั้นการวิเคราะห์ปัญหา (Problem Analysis) ๔) ขั้นสร้างทางเลือกแก้ปัญหา (Solutions to Problem) ๕) ขั้นปฏิบัติและตรวจสอบ (Practice and Verification) และ ๖) ขั้นสรุปและรายงาน (Conclusion and Report) ๓. ผลการทดลองใช้รูปแบบการสอนกระบวนการเผชิญสถานการณ์เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดแก้ปัญหา เรื่อง บทบาทหน้าที่และการดำรงชีวิตของพลเมืองดี สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ พบว่านักเรียนมีความสนใจและกระตือรือร้นในการเรียน ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติกิจกรรมกับเพื่อนเป็นอย่างดี นำเสนอผลงานเป็นที่น่าพอใจ ผลการทดลองใช้รูปแบบการสอนมีประสิทธิภาพ $E_1/E_2 = 81.23/80.33$ ๔. ผลการประเมิน/ปรับปรุงรูปแบบการสอนกระบวนการเผชิญสถานการณ์ เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดแก้ปัญหา เรื่อง บทบาทหน้าที่และการดำรงชีวิตของพลเมืองดี สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ พบว่า ๑) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่อง บทบาทหน้าที่และการดำรงชีวิตของพลเมืองดี หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ๒) นักเรียนมีทักษะกระบวนการคิดแก้ปัญหา หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ๓) นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนด้วยรูปแบบการสอนกระบวนการเผชิญสถานการณ์เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดแก้ปัญหา เรื่อง บทบาทหน้าที่และการดำรงชีวิตของพลเมืองดี สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด^{๗๘}

พระมหาหนูไกร เตชวโร (สมนาม) ได้ทำการวิจัยเรื่องการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา อำเภอมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา ผลการวิจัยพบว่า ๑. ศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ตามทัศนะของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา อำเภอมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยภาพรวมพบว่าอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งมีค่าเฉลี่ย = ๓.๕๕ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านสื่อการสอนธรรมศึกษาอยู่ในระดับมากที่สุดรองลงมาคือ ด้านกิจกรรมการเรียนการสอนธรรมศึกษา และด้านปัญหาของเนื้อหาธรรมศึกษาตามลำดับ ๒. ผลการเปรียบเทียบสภาพปัญหาการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาตามทัศนะของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา อำเภอมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งมีทั้งหมด ๔ ด้าน โดยผู้ให้ข้อมูลแบ่งเป็นชาย ๑๒๐ คน หญิง ๒๔๔ คน จำแนกตามเพศ อายุ และระดับชั้น พบว่านักเรียนมีเพศ อายุ และระดับชั้นต่างกัน มีความคิดเห็นต่อสภาพปัญหาการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาตามทัศนะของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา อำเภอมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ๓. ผลการศึกษาข้อเสนอแนะของนักเรียนพบว่า ควรให้มีการปรับปรุงเนื้อหาธรรมศึกษาให้สอดคล้องกับวัยของผู้เรียน เพื่อเป็นอุปการะในการเรียนรู้ธรรมศึกษา ควรมีการปรับปรุงสื่อการสอนให้หลากหลาย และอบรมครูผู้สอนด้านวิชาการความรู้ธรรมศึกษาให้รอบด้าน^{๗๙}

^{๗๘} นันทพัทธ์ ป้องกัน, การพัฒนารูปแบบการสอนกระบวนการเผชิญสถานการณ์เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดแก้ปัญหา เรื่อง บทบาทหน้าที่และการดำรงชีวิตของพลเมืองดี สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓, งานวิจัย, (กองการศึกษา เทศบาลเมืองวารินชำราบ : โรงเรียนเทศบาลวารินวิชาชาติ , ๒๕๕๙).

^{๗๙} พระมหาหนูไกร เตชวโร (สมนาม), การจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา อำเภอมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐).

พระราชรัตนมณี (บุญเทียม ญาณินโท), ผศ. ได้ทำการวิจัยเรื่องวิทยาการการสอนศีลธรรมของพระสงฆ์ในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผลการวิจัยพบว่า ๑. ต้องมีระบบการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Children Center) ๒. ต้องมีพุทธวิธีการสอน ควรยึดตามแบบลีลาการสอนของพระพุทธองค์มี ๔ ประการ คือ แจ่มแจ้ง จูงใจ แก่ล้าและรู้เรื่อง ๓. ต้องมีรูปแบบวิทยาการการสอนให้ผู้เรียนรู้จักใช้สมองวิเคราะห์เป็น คิดเป็น ไม่ใช่ท่องจำ ๔. ต้องมีการประยุกต์ทฤษฎีวิทยาการไปใช้ในการบริหารจัดการในการเรียนการสอน ๕. ต้องมีระบบการสอนที่เป็นรูปแบบมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยซึ่งเป็นการสอนที่เป็นระบบที่นิสิตต้องเรียนวิชาแกนคือวิชาพระพุทธศาสนาและเลือกเรียนวิชาอื่นๆตามสาขาที่ตนเองสนใจ การสอนก็เป็นระบบที่แน่นอน ๖. ต้องมีพุทธวิธีการสอน โดยพระสงฆ์ที่เป็นนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยทุกรูป จะต้องได้รับการอบรมพุทธวิธีการสอนในรูปแบบต่าง ๆ ๗. ต้องมีรูปแบบวิทยาการ หรือกระบวนการขั้นตอนในการเรียนการสอน ๘. ต้องมีการประยุกต์ทฤษฎีวิทยาการสอน รู้จักการทำสื่อการสอน สื่อสิ่งแวดล้อม สื่อบุคคล สื่อธรรมชาติที่พระพุทธองค์ทรงใช้สอน แสดงธรรม และทฤษฎีการสอนต่าง ๆ การประยุกต์ทฤษฎีวิทยาการสอนนั้น ควรบูรณาการองค์ประกอบต่าง ๆ ให้เหมาะสมและกลมกลืนกับทฤษฎี ระบบการสอน พุทธวิธีการสอน ซึ่งมีสาระสำคัญได้แก่ ผู้สอน ผู้เรียน สื่อการเรียนการสอน รวมถึงปัจจัย สภาพแวดล้อมและทรัพยากรที่มีอยู่ในแต่ละโรงเรียนและชุมชนนั้น ๆ^{๘๐}

๒.๘.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างประเทศ

Randall ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความพึงพอใจของหัวหน้างานในการปฏิบัติงานโครงการศึกษาครู พบว่า ปัจจัยในการจูงใจมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับความพึงพอใจปัจจัยสุขอนามัยมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับความไม่พึงพอใจ ปัจจัยจูงใจส่งผลให้ความสำเร็จของงาน ลักษณะของปัจจัยสุขอนามัย ได้แก่ นโยบายเพื่อนร่วมงาน ความรู้ความสามารถในงานของผู้บริหาร ความสัมพันธ์กับผู้บริหาร เงื่อนไขของงาน^{๘๑}

Caldron ได้ศึกษาเกี่ยวกับคุณลักษณะของครูที่สอนได้ดีเยี่ยมในทัศนะของนักเรียน เพื่อนครูและผู้บริหารโรงเรียน ในวิทยาลัยชุมชนในเมืองลอสแอนเจลิส ผลการศึกษาพบว่า นักเรียน ครู และผู้บริหารโรงเรียนมีความเห็นตรงกัน โดยเฉพาะในส่วนของที่เกี่ยวกับคุณภาพหรือคุณลักษณะที่ดี ๓ ลักษณะ คือ ลักษณะการสอนที่ดี ลักษณะเกี่ยวกับบุคลิกภาพที่ดี ลักษณะเกี่ยวกับอาชีพครู และไม่พบความแตกต่างระหว่างความคิดเห็นของทั้งสามกลุ่ม^{๘๒}

shaw ได้ศึกษาถึงวิธีการฝึกกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ในการแก้ปัญหาที่สามารถส่งผลถึงทักษะการแก้ปัญหาในวิชาวิทยาศาสตร์และสังคมศึกษา โดยการฝึกกระบวนการ แก้ปัญหาทาง

^{๘๐} พระราชรัตนมณี (บุญเทียม ญาณินโท), ผศ., วิทยาการการสอนศีลธรรมของพระสงฆ์ ในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **งานวิจัย**, (สำนักงานส่งเสริมบุคลากรสายวิชาการด้านการวิจัยและงานสร้างสรรค์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙).

^{๘๑} Randall (1986 : 238-A) อ้างใน พระราชรัตนมณี (บุญเทียม ญาณินโท), ผศ., วิทยาการการสอนศีลธรรมของพระสงฆ์ในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **งานวิจัย**, (สำนักงานส่งเสริมบุคลากรสายวิชาการด้านการวิจัยและงานสร้างสรรค์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๗๕.

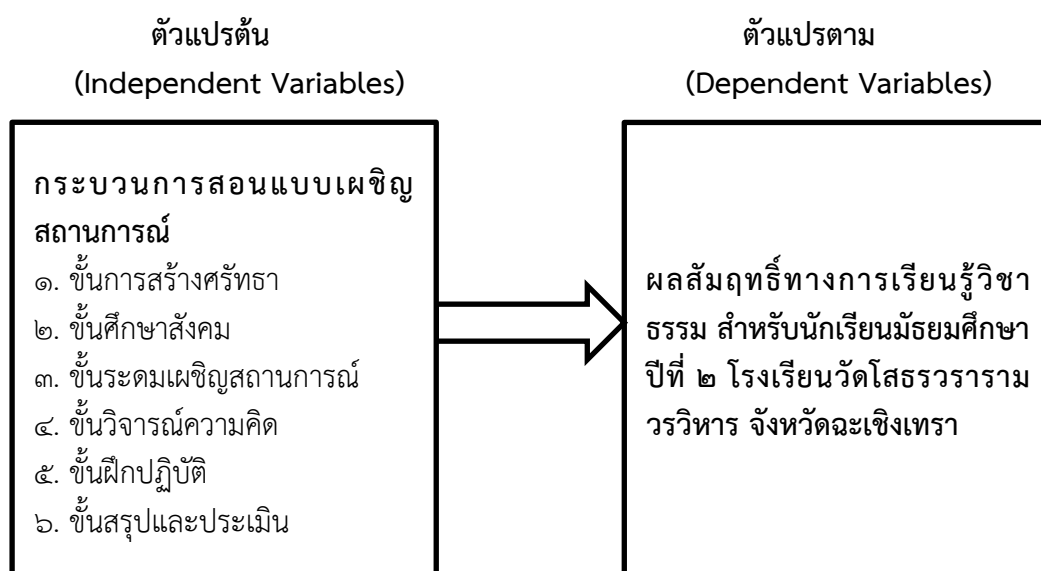
^{๘๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๕.

วิทยาศาสตร์ ให้กลุ่มทดลอง กลุ่มควบคุม ใช้เวลาฝึก ๒๔ สัปดาห์ แล้วนำเครื่องมือวัดความสามารถในการคิดแก้ปัญหาด้านวิทยาศาสตร์ และสังคมศึกษา พบว่ากลุ่มทดลองมีคะแนนสูงด้านทักษะการคิดแก้ปัญหาทางวิทยาศาสตร์และสังคมศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เป็นการแสดงว่า ทักษะการคิดแก้ปัญหาสามารถสอนโดยใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์และกระบวนการเหล่านั้นจะถ่ายทอดไปยังเนื้อหาวิชาสังคมศึกษาได้^{๘๓}

สรุป ได้จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศผู้วิจัยสรุปประเด็นสาระสำคัญได้ดังนี้ กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์เป็นการสอนที่ฝึกให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ได้มีครูผู้สอนเป็นกัลยาณมิตรช่วยให้เกิดการเรียนรู้ ได้มีโอกาสเผชิญกับสิ่งที่เรียนรู้ และสามารถนำประสบการณ์จากสิ่งที่ได้เรียนรู้ ไปเป็นแนวทางในการวิเคราะห์แก้ปัญหาและการปฏิบัติต่อไป

๒.๙ กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเรื่อง กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์วิชาธรรมหลักสูตรธรรมศึกษา สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ตามแผนภาพแสดงกรอบแนวคิดในการวิจัยดังนี้

แผนภาพที่ ๒.๑ แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

^{๘๓} shaw (1977 : 5337-A) อ้างอิงใน จิราพร โปสทธิพิเชษฐ์, การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะกระบวนการคิดแก้ปัญหา เรื่อง สังคมไทยของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โดยใช้การจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการเผชิญสถานการณ์, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๗), หน้า ๗๕.

บทที่ ๓

วิธีการดำเนินงานวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์วิชาชีพ หลัสูตรธรรมศึกษา สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นงานวิจัยแบบเชิงทดลอง (Experimental Design) ซึ่งได้ดำเนินการศึกษาวิจัยตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การสร้างและการหาคุณภาพเครื่องมือ
- ๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๗ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

๓.๑ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental design) โดยใช้วิจัยแบบ หนึ่งกลุ่มทดสอบก่อนเรียน-หลังเรียน (One Group Pre-Test, Post-Test Design) โดยมีรูปแบบการทดลองดังนี้

ตารางที่ ๓.๑ แบบแผนการวิจัยหนึ่งกลุ่มทดสอบก่อนเรียน-หลังเรียน (One Group Pre-Test, Post-Test Design)

กลุ่มทดลอง	การทดสอบ ก่อนการเรียน	ตัวแปรทดลอง	การทดสอบ หลังการเรียน
E	T ₁	X	T ₂
E	แทน	กลุ่มทดลอง	
T ₁	แทน	การทดสอบก่อนเรียน	
X	แทน	การทดลองจัดการเรียนรู้ โดยใช้กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา	
T ₂	แทน	การทดสอบหลังเรียน ^๑	

^๑ วาโร เฟิงส์วีสต์, วิธีวิทยาการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๕๑), หน้า ๙๖.

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๒.๑ ประชากร ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนที่กำลังศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา ที่เรียนวิชาธรรม โดยใช้หลักสูตรหมวด ๔ ภาคการเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๑ มีทั้งหมด ๑๓ ห้อง จำนวน ๖๐๘ คน

๓.๒.๒ กลุ่มตัวอย่าง ในการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน ๑ ห้องเรียน คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒/๘ ที่เรียนวิชาธรรม โดยใช้หลักสูตรหมวด ๔ ภาคการเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๑ จำนวน ๔๘ คน

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

๑. กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์วิชาธรรม หลักสูตรธรรมศึกษาโดยใช้หลักสูตรหมวด ๔ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยมีเนื้อหาในการจัดการเรียนรู้ ๖ ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ ๑ การสร้างศรัทธา คือ เอาประเด็นสถานการณ์หรือข่าวหรือนิทานที่เป็นที่น่าสนใจมาเล่าให้นักเรียนฟังโดยการตั้งใจกระตุ้นผู้เรียน

ขั้นที่ ๒ ศึกษาสังคม คือ เอาเนื้อหาหลักธรรมที่สอดคล้องกับประเด็นที่ยกมาข้างต้นให้นักเรียนได้ทำการศึกษา

ขั้นที่ ๓ ระดมเผชิญสถานการณ์ คือ เลือกตัวแทนนักเรียนมาอภิปรายหลังจากที่ได้ศึกษาเนื้อหาหลักธรรมแล้ว

ขั้นที่ ๔ วิจารณ์ความคิด คือ ให้มีการถกเถียงกันเกี่ยวกับการอภิปรายโดยมีการให้เลือกว่าสิ่งไหนควรหรือไม่ควร ถูกหรือไม่ถูก ดีหรือไม่ดี เป็นต้น

ขั้นที่ ๕ ฝึกปฏิบัติ คือ ให้ตัวแทนนักเรียนได้กลับไปนั่งที่เดิมแล้วให้ทุกคนได้ลงมือทำใบงานที่ครูได้จัดทำไว้

ขั้นที่ ๖ สรุปและประเมินผล คือ ครูสรุปให้นักเรียนฟังพร้อมทั้งประเมินผลนักเรียนจากการที่นักเรียนได้ทำการพูด เขียน และแสดงความคิดเห็น

๒. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์วิชาธรรม หลักสูตรธรรมศึกษาในหลักสูตรหมวด ๔ โดยใช้กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นแบบทดสอบอิงเกณฑ์ชนิดเลือกตอบ ๔ ตัวเลือก จำนวน ๓๐ ข้อ

๓.๔ ขั้นตอนการสร้างและการหาคุณภาพเครื่องมือในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

๓.๔.๑ สร้างวิธีการสอนแบบเผชิญสถานการณ์

๑. ศึกษาเอกสาร หนังสือ ที่เกี่ยวกับหลักการ วิธีการเกี่ยวกับกระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์ เพื่อกำหนดเป็นกรอบแนวคิดเป็นของตนเอง โดยการสร้างกระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์

๒. วิเคราะห์หลักการ วิธีการ ศึกษารายละเอียดของการสร้างกระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์

๓. ดำเนินการสร้างขั้นตอนของกระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์ ๖ ขั้นตอน โดยจัดทำเป็นคู่มือครูดังต่อไปนี้ คือ

ขั้นที่ ๑ การสร้างศรัทธา

๑.๑ ครูพานักเรียนสวดมนต์ไหว้พระและเก็บกวาดขยะของห้องเรียนให้สะอาด บรรยากาศในห้องเรียนพร้อม

๑.๒ ครูเล่าข่าวที่เกิดขึ้นหรือนิทาน โดยพูดเร้าใจให้นักเรียนได้เห็นความสำคัญของหลักธรรมจตุกกะธรรมหมวด ๔ ที่กำลังจะเรียน

ขั้นที่ ๒ ศึกษาสังคม

๒.๑ ครูสอบถามนักเรียนว่า เคยเรียนรู้หลักธรรมจตุกกะธรรมหมวด ๔ มาบ้างแล้วหรือไม่

๒.๒ หลักธรรมจตุกกะธรรมหมวด ๔ มีอะไรบ้างและมีความสำคัญต่อนักเรียนอย่างไร

๒.๓ ครูเอาเอกสาร ข้อมูลที่เป็นใบงานที่เกี่ยวกับหลักธรรมจตุกกะธรรมหมวด ๔ ให้นักเรียนได้ศึกษา

ขั้นที่ ๓ ระดมเผชิญสถานการณ์

๓.๑ ครูเลือกตัวแทนนักเรียนให้ออกมาอภิปรายในประเด็นสำคัญ

๓.๒ ครูเล่าข่าวที่เกิดขึ้นหรือนิทาน ให้นักเรียนได้ฝึกการสรุปที่เป็นประเด็นมา

ขั้นที่ ๔ วิเคราะห์ความคิด

๔.๑ ครูให้นักเรียนเลือกตัดสินใจในการแก้ไขปัญหา โดยให้นักเรียนฝึกกระบวนการทำงานเป็นกลุ่มที่เป็นตัวแทน ให้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและทดสอบกันด้วยเหตุผล

๔.๒ ครูให้นักเรียนเลือกสิ่งที่ถูกต้อง ซึ่งเป็นการลงมติร่วมกันภายในกลุ่มที่เป็นตัวแทน ฝึกความเป็นประชาธิปไตย

ขั้นที่ ๕ ฝึกปฏิบัติ

๕.๑ ครูให้นักเรียนที่เป็นตัวแทนกลับไปนั่งที่เดิมแล้วได้ฝึกปฏิบัติ เพื่อพิสูจน์ผลการเลือกสิ่งที่ถูกต้อง โดยครูมีใบงานให้นักเรียนได้ลองทำและให้นักเรียนปรึกษาหารือกับครูได้ โดยครูเป็นเสมือนกัลยาณมิตร

๕.๒ ครูให้ผู้เรียนนำแนวคิดดังกล่าวไปเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติต่อไป

ขั้นที่ ๖ สรุปและประเมินผล

๖.๑ ผู้เรียนแสดงออกด้วยการพูด การเขียน และการแสดงความคิดเห็น

๖.๒ ครูสรุปการอภิปรายของกลุ่มที่เป็นตัวแทนนักเรียน

๖.๓ ครูวัดผลและประเมินผลความคิดรวบยอดของนักเรียนเกี่ยวกับสิ่งที่ได้เรียนมา จากการอภิปรายของตัวแทนนักเรียน และจากการทำใบงานเป็นรายบุคคล

๖.๔ ครูให้นักเรียนซักถาม

๔. นำขั้นตอนของกระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์ ๖ ขั้นตอนที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น โดยจัดทำเป็นคู่มือครู เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัย เพื่อพิจารณาความถูกต้อง ความเหมาะสม ของเนื้อหาและภาษาที่ใช้ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ ก่อนที่จะนำเสนอผู้เชี่ยวชาญ

๕. นำขั้นตอนของกระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์ ๖ ขั้นตอนที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น โดยจัดทำเป็นคู่มือครูแก้ไขแล้วจากอาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัย แล้วนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ ทั้ง ๕ ท่าน เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง

๖. ปรับปรุงและแก้ไขขั้นตอนของกระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์ ๖ ขั้นตอนที่ ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นโดยจัดทำเป็นคู่มือครูตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบและปรับปรุงตามคำแนะนำอีกครั้ง ก่อนที่จะดำเนินการทดลองนำไปใช้

๗. จัดพิมพ์เป็นฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

๓.๔.๒ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์โดยใช้กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์ สำหรับ นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนด ขั้นตอนของการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียนและหลังเรียนตามรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. ศึกษาวิธีการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์และระเบียบกฎเกณฑ์การวัดผลประเมินผล จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒. ศึกษาการหาค่าอำนาจจำแนก และหาค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์

๓. ศึกษาและวิเคราะห์เนื้อหาของหลักสูตรหมวด ๔ ตามหลักสูตรธรรมศึกษาชั้นโท ในวิชาธรรม

๔. สร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้ครอบคลุมเนื้อหาและจุดประสงค์ การเรียนรู้ ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้แบบทดสอบเลือกตอบ (Objective Test) เป็นแบบทดสอบวัด ผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียนและหลังเรียน ซึ่งมีจำนวน ๓๐ ข้อ จำแนกออกเป็น ๖ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เรื่อง อปัสเสนธรรม ๔	จำนวน ๕ ข้อ ^๒
ตอนที่ ๒ เรื่อง อัปมัญญา ๔	จำนวน ๕ ข้อ ^๓
ตอนที่ ๓ เรื่อง อริยบุคคล ๔	จำนวน ๕ ข้อ ^๔
ตอนที่ ๔ เรื่อง สัมปรายิกัตถประโยชน์ ๔	จำนวน ๕ ข้อ ^๕
ตอนที่ ๕ เรื่อง มรรค ๔	จำนวน ๕ ข้อ ^๖
ตอนที่ ๖ เรื่อง ผล ๔	จำนวน ๕ ข้อ ^๗

๕. นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียนและหลังเรียนที่สร้างขึ้น เสนอต่ออาจารย์ที่ ปรึกษางานวิจัย เพื่อพิจารณาความถูกต้อง ความเหมาะสมของเนื้อหา และภาษาที่ใช้ แล้วนำมา ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ

^๒ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๓๖/๓๒๖.

^๓ อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๖๔๒/๔๒๖.

^๔ ที.สี. (ไทย) ๙/๒๕๐-๒๕๓/๑๙๙-๒๐๐.

^๕ อง.อภฏก. (บาลี) ๒๓/๑๔๔/๒๙๒.

^๖ อภิ.วิ. (บาลี) ๓๕/๘๓๗/๔๕๓.

^๗ ส.ม. (ไทย) ๑๙/๘๓๗/๕๖๙.

๖. นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียนและหลังเรียน มาแก้ไขแล้วจากอาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัย แล้วนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ของค่า IOC ในด้านความครอบคลุมเนื้อหาและจุดประสงค์การเรียนรู้โดยมีเกณฑ์การพิจารณาดังนี้

+๑ ถ้าแน่ใจว่าแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์มีความสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้

๐ ถ้าไม่แน่ใจว่าแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์มีความสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้

-๑ ถ้าแน่ใจว่าแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ยังไม่มี ความสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้

๗. นำผลการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๕ ท่านที่ได้ หาค่าเฉลี่ยทางสถิติด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรม Excel ซึ่งมีเกณฑ์กำหนดคือ ถ้าหากว่าได้ค่า IOC มากกว่าหรือเท่ากับ ๐.๕ สามารถนำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์นั้นไปใช้ได้ แต่ถ้าหากว่าได้ค่า IOC น้อยกว่า ๐.๕ ต้องนำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ไปปรับปรุง แก้ไข ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยจนกว่าจะสามารถนำไปใช้ได้

๘. นำข้อสอบที่ผ่านการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ แล้วมาพิมพ์เป็นแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียนและหลังเรียนแล้วนำไปทดสอบกับนักเรียนกลุ่มนอกตัวอย่าง (Try Out) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒/๑๓ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา ๑ ห้องเรียน จำนวน ๓๖ คน

๙. นำผลสอบมาวิเคราะห์หาคุณภาพของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ โดยนำแบบทดสอบที่ตรวจแล้วมาให้คะแนน โดยข้อที่ถูกให้ ๑ คะแนน ข้อที่ผิดให้ ๐ คะแนน โดยมีเกณฑ์ความยากง่ายที่ยอมรับได้มีค่าอยู่ระหว่าง ๐.๒๐ – ๐.๘๐ ถ้าค่า P มีค่านอกเกณฑ์ที่กำหนดจะต้องปรับปรุงแบบทดสอบนั้นหรือตัดทิ้งไป

๑๐. นำแบบทดสอบมาวิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนกต่อจากค่าความยากง่าย โดยมีเกณฑ์ของค่าอำนาจจำแนกที่ยอมรับได้จะมีค่าอยู่ระหว่าง ๐.๒๐ – ๑.๐๐ ถ้าค่าอำนาจจำแนกต่ำกว่า ๐.๒๐ จะต้องปรับปรุงแบบทดสอบข้อนั้น หรือตัดทิ้งไป

๑๑. นำแบบทดสอบมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นต่อจากค่าอำนาจจำแนก โดยมีเกณฑ์ค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ของการเรียนรู้ระหว่าง ๐.๒๑ – ๐.๔๐ ความเชื่อมั่นต่ำ ๐.๔๑ – ๐.๗๐ ความเชื่อมั่นปานกลาง และ ๐.๗๑ – ๑.๐๐ ความเชื่อมั่นสูง หากค่าความเชื่อมั่นต่ำกว่า ๐.๒๑ จะต้องปรับปรุงแบบทดสอบข้อนั้น หรือตัดทิ้งไป

๑๒. นำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ที่ผ่านการหาคุณภาพเรียบร้อยแล้ว นำไปลองใช้กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่างจริง ซึ่งเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒/๘ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน ๔๘ คน แล้วนำผลที่ได้ไปวิเคราะห์ในงานวิจัยเป็นลำดับต่อไป

๓.๔.๓ แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์ วิชาธรรม ในหลักสูตรหมวด ๔ สำหรับนักเรียนที่กำลังศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา ภาคการเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๑ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. ศึกษาเอกสาร หนังสือ เกี่ยวกับหลักการ วิธีการ รูปแบบแผนการจัดการเรียนรู้ โดย

ใช้กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์ เพื่อกำหนดเป็นกรอบแนวคิดสำหรับการสร้างแบบแผนการจัดการเรียนรู้ที่ดี

๒. ศึกษาหลักสูตรธรรมศึกษาชั้นโท วิชาธรรม มาตรฐานการเรียนรู้ เอกสารคู่มือที่ใช้จัดการเรียนการสอนปี พ.ศ. ๒๕๖๑ โดยกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม

๓. วิเคราะห์หลักสูตร การศึกษารายละเอียดของหลักสูตร คำอธิบายรายวิชาจุดประสงค์การเรียนรู้ สารและมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด โครงสร้าง เวลาเรียน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล จากคู่มือแนวทางการจัดการเรียนรู้ธรรมศึกษาชั้นโท วิชาธรรม

๔. ศึกษาเกี่ยวกับหลักธรรมในหมวด ๔ เพื่อนำข้อมูลมากำหนดเนื้อหา โดยยึดเอาหลักตัวชี้วัดพร้อมทั้งศึกษาทฤษฎี หลักการสร้างแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์

๕. ดำเนินการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ โดยใช้กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์ วิชาธรรม โดยใช้หลักธรรมหมวด ๔ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โดยกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด สารสำคัญ จุดประสงค์การเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ สื่อและแหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล จำนวน ๖ แผน เวลา ๖ ชั่วโมง ในภาคการเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๑ ตามตารางดังนี้

ตารางที่ ๓.๒ แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์

แผนการเรียนรู้ที่	เรื่อง	ชั่วโมง
๑	อปัสเสนธรรม ๔	๑
๒	อัปปมัญญา ๔	๑
๓	อริยบุคคล ๔	๑
๔	สัมปรายิกัตถประโยชน์ ๔	๑
๕	มรรค ๔	๑
๖	ผล ๔	๑
รวมทั้งสิ้น		๖

๖. ดำเนินการออกแบบใบความรู้ ใบงาน แผ่นละ ๑ รวม ๖ ชิ้น

๗. นำแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัย เพื่อพิจารณาความถูกต้อง ความเหมาะสมของเนื้อหา และภาษาที่ใช้ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ ก่อนที่จะนำเสนอผู้เชี่ยวชาญ

๘. นำแผนการจัดการเรียนรู้ เสนอผู้เชี่ยวชาญพร้อมแบบประเมินค่าดัชนีความสอดคล้องของแผนการจัดการเรียนรู้ ครอบคลุมกระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์วิชาธรรม ในหลักธรรมหมวด ๔ ผลการเรียนรู้ สารสำคัญ จุดประสงค์การเรียนรู้ สารการเรียนรู้/เนื้อหา การจัดการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ ภาระงาน/ชิ้นงาน การวัดและประเมินผล สื่อ/แหล่งการเรียนรู้

๙. นำแผนการจัดการเรียนรู้ มาแก้ไขจากอาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัย แล้วนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ของค่า IOC ในด้านความครอบคลุมเนื้อหาและจุดประสงค์การเรียนรู้โดยมีเกณฑ์การพิจารณาดังนี้

+๑ ถ้าแน่ใจว่าแผนการจัดการเรียนรู้มีความสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้

○ ถ้าไม่แน่ใจว่าแผนการจัดการเรียนรู้มีความสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้

-๑ ถ้าแน่ใจว่าแผนการจัดการเรียนรู้ยังไม่มีมีความสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้

๑๐. นำผลการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๕ ท่านที่ได้ หาค่าเฉลี่ยทางสถิติด้วย

เครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรม Excel ซึ่งมีเกณฑ์กำหนดคือ ถ้าหากว่าได้ค่า IOC มากกว่าหรือเท่ากับ ๐.๕ สามารถนำแผนการจัดการเรียนรู้ไปใช้ได้ แต่ถ้าหากว่าได้ค่า IOC น้อยกว่า ๐.๕ ต้องนำแผนการจัดการเรียนรู้ไปปรับปรุง แก้ไข ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยจนกว่าจะสามารถนำไปใช้ได้

๑๑. ผู้วิจัยนำแผนมาปรับปรุงแก้ไขจากคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญให้มีความเหมาะสมกับจุดประสงค์การเรียนรู้และการจัดการเรียนรู้ให้ดีขึ้นกว่าเดิม

๑๓. ผู้วิจัยจัดพิมพ์เป็นฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

๓.๕ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

วิจัยเรื่องกระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์วิชาธรรม หลักสูตรธรรมศึกษาสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑. ติดต่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยทำหนังสือจากผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถึงผู้อำนวยการโรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา เพื่อขอความร่วมมือในการทดลองสอนและเก็บรวบรวมข้อมูล

๒. ผู้วิจัยเตรียมดำเนินการทำตามแผนการจัดการเรียนรู้แบบเผชิญสถานการณ์วิชาธรรม โดยใช้หลักธรรมหมวด ๔

๓. ผู้วิจัยให้นักเรียนทำแบบทดสอบก่อนเรียนจำนวน ๓๐ ข้อ เพื่อวัดความรู้ความเข้าใจเดิมเกี่ยวกับหลักธรรมในหมวด ๔

๔. ผู้วิจัยได้ทำการสอนโดยใช้กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์ ซึ่งมี ๖ ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ ๑ การสร้างศรัทธา คือ เอาประเด็นสถานการณ์หรือข่าวหรือนิทานที่เป็นที่น่าสนใจมาเล่าให้นักเรียนฟัง

ขั้นที่ ๒ ศึกษาสังคม คือ เอาเนื้อหาที่สอดคล้องกับสถานการณ์ให้นักเรียนได้ทำการศึกษา

ขั้นที่ ๓ ระดมเผชิญสถานการณ์ คือ เลือกตัวแทนนักเรียนมาอภิปรายหลังจากที่ได้ศึกษาเนื้อหาแล้ว

ขั้นที่ ๔ วิเคราะห์ความคิด คือ ให้มีการถกเถียงกันเกี่ยวกับการอภิปรายโดยมีการให้เลือกว่าสิ่งไหนควรหรือไม่ควร ถูกหรือไม่ถูก ดีหรือไม่ดี

ขั้นที่ ๕ ฝึกปฏิบัติ คือ ให้ตัวแทนนักเรียนกลับไปนั่งที่เดิมแล้วให้ทุกคนได้ลงมือทำใบงานที่ครูได้จัดทำไว้

ขั้นที่ ๖ สรุปและประเมินผล คือ ครูสรุปให้นักเรียนฟังพร้อมทั้งประเมินผลนักเรียนจากการที่นักเรียนได้ทำการพูด เขียน และแสดงความคิดเห็น

๕. ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบหลังเรียนโดยใช้แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ผู้ศึกษาค้นคว้าสร้างขึ้นซึ่งเป็นแบบทดสอบชุดเดียวกับที่ใช้ทดสอบก่อนเรียน จำนวน ๓๐ ข้อ เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ต่อไป

ตารางที่ ๓.๓ ระยะเวลาในการทดลองวิจัย

เริ่มดำเนินการวิจัยในภาคการเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๑ ระหว่างวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๖๑ ถึงวันที่ ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑

วัน/เดือน/ปี	ดำเนินการทดลอง	เวลา/ชั่วโมง
๒๕ ตุลาคม ๒๕๖๑	ทดสอบก่อนเรียน	๑ ชั่วโมง
๒๖ ตุลาคม ๒๕๖๑	ดำเนินการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๑	๑ ชั่วโมง
๓๐ ตุลาคม ๒๕๖๑	ดำเนินการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๒	๑ ชั่วโมง
๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๑	ดำเนินการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๓	๑ ชั่วโมง
๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑	ดำเนินการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๔	๑ ชั่วโมง
๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑	ดำเนินการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๕	๑ ชั่วโมง
๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๑	ดำเนินการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๖	๑ ชั่วโมง
๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๑	ทดสอบหลังเรียน	๑ ชั่วโมง

ผลจากการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยพบว่า การใช้กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีการพัฒนาด้านการคิดวิเคราะห์ได้อย่างเป็นระบบและสามารถนำหลักธรรมจากที่ได้เรียนไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ และกระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์นั้นมีรูปแบบ ๖ ขั้นตอน คือ ขั้นที่ ๑ การสร้างศรัทธา ขั้นที่ ๒ ศึกษาสังคม ขั้นที่ ๓ ระดมเผชิญสถานการณ์ ขั้นที่ ๔ วิเคราะห์ความคิด ขั้นที่ ๕ ฝึกปฏิบัติ ขั้นที่ ๖ สรุปและประเมินผล นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบอีกว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้วิชาธรรม ในหมวด ๔ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ของการทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียนอยู่ที่ ๑๗.๗๗ และค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ของการทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์หลังเรียนอยู่ที่ ๒๕.๘๑

๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเป็น ๒ ตอน คือ

๑. วิเคราะห์หาคุณภาพของเครื่องมือ (IOC) โดยใช้โปรแกรม (Excel) ซึ่งมีการหาค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้, หาค่าความยากง่ายของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้, หาค่าอำนาจจำแนกของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้, และหาค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ของการเรียนรู้

๒. วิเคราะห์แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้อ่อนเรียนกับหลังเรียน โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป (SPSS) ซึ่งมีการหาค่าเฉลี่ย, ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน, และค่า T – Test

๓.๗ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์วิชาชีพสำหรับนักเรียนที่กำลังศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้วิจัยได้เลือกใช้สถิติดังต่อไปนี้

๑. การหาค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Validity) ของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ โดยใช้สูตร ดังนี้

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

IOC แทน ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อสอบกับจุดประสงค์
 $\sum R$ แทน ผลรวมคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด
 N แทน จำนวนผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด

๑.๑ การหาค่า IOC ของแผนการจัดการเรียนรู้

๑.๒ การหาค่า IOC ของใบงาน

๑.๓ การหาค่า IOC ของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้

โดยการหาค่า IOC ของแผนการจัดการเรียนรู้ ใบงาน และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ อยู่ในเกณฑ์ค่าความเที่ยงตรงที่ใช้ได้ คือ ระหว่าง ๐.๕๐ – ๑.๐๐ ส่วนค่าความเที่ยงตรง IOC ต่ำกว่า ๐.๕๐ ต้องปรับปรุง และยังใช้ไม่ได้

จากการนำเครื่องมือไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบว่า แผนการจัดการเรียนรู้ ใบงาน และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ มีค่า IOC ระหว่าง ๐.๘๐ – ๑.๐๐ ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่สามารถนำไปใช้ได้

๒. การหาค่าความยากง่ายของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ โดยใช้สูตรดังนี้

$$P = \frac{R}{N}$$

P คือ ดัชนีความยากของข้อสอบ

R คือ จำนวนนักเรียนที่ตอบข้อสอบนั้นได้ถูกต้อง

N คือ จำนวนนักเรียนที่ตอบข้อสอบทั้งหมด

เกณฑ์ความยากง่ายที่ยอมรับได้มีค่าอยู่ระหว่าง ๐.๔๐ – ๐.๘๐ สามารถนำไปใช้ได้ ถ้าค่าความยากง่ายอยู่ในระดับต่ำกว่า ๐.๒๐ หรือมากกว่า ๐.๘๐ ไม่สามารถนำไปใช้ได้ จะต้องปรับปรุงข้อสอบนั้นหรือตัดทิ้งไป

ผลจากการวิเคราะห์หาค่าความยากง่ายของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้จากการทดสอบ (Try Out) พบว่า แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ทุกข้อ มีค่าความยากง่าย (P) อยู่ระหว่าง ๐.๔๔ – ๐.๗๕ ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่สามารถนำไปใช้ได้

^๔ สมถวิล วิจิตรวรรณ และคณะ, การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน, (กรุงเทพมหานคร : เจริญดี มั่นคงการพิมพ์, ๒๕๕๖), หน้า ๕-๙.

๓. การหาค่าอำนาจจำแนกของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ โดยใช้สูตร ดังนี้

$$r = \frac{R_U - R_L}{N}$$

r	คือ	ค่าอำนาจจำแนก
R _U	คือ	จำนวนนักเรียนในกลุ่มสูงที่ตอบถูก
R _L	คือ	จำนวนนักเรียนในกลุ่มต่ำที่ตอบถูก
N	คือ	จำนวนนักเรียนในกลุ่มสูงหรือกลุ่มต่ำ

เกณฑ์อำนาจจำแนกที่ยอมรับได้จะมีค่าอยู่ระหว่าง ๐.๒๐ – ๑.๐๐ ถ้าค่าอำนาจจำแนกต่ำกว่า ๐.๒๐ จะต้องปรับปรุงแบบทดสอบข้อนั้น หรือตัดทิ้งไป

ผลจากการวิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้จากการทดสอบ (Try Out) พบว่า แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ทุกข้อ มีค่าอำนาจจำแนก (r) อยู่ในระหว่าง ๐.๒๐ – ๑.๐๐ ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่สามารถนำไปใช้ได้

๔. การหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ของการเรียนรู้โดยใช้สูตร KR-20 (Kuder – Richardson : KR) ดังนี้

$$r_t = \frac{n}{n-1} \left\{ 1 - \frac{\sum pq}{S_t^2} \right\}$$

$$S_t^2 = \frac{N \sum x^2 - (\sum x)^2}{N^2}$$

r _t	คือ	สัมประสิทธิ์ของความเชื่อมั่นของแบบทดสอบทั้งฉบับ
n	คือ	จำนวนข้อของแบบทดสอบ
p	คือ	สัดส่วนของผู้เรียนที่ทำข้อสอบข้อนั้นถูกกับผู้เรียนทั้งหมด
q	คือ	สัดส่วนของผู้เรียนที่ทำข้อสอบข้อนั้นผิดกับผู้เรียนทั้งหมด
S _t ²	คือ	ความแปรปรวนของคะแนนสอบทั้งฉบับ
N	คือ	จำนวนผู้เรียน

เกณฑ์ค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ของการเรียนรู้ระหว่าง ๐.๒๑ – ๐.๔๐ ความเชื่อมั่นต่ำ ๐.๔๑ – ๐.๗๐ ความเชื่อมั่นปานกลาง และ ๐.๗๑ – ๑.๐๐ ความเชื่อมั่นสูง

ผลจากการวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่น (Kr20) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้จากการทดสอบ (Try Out) พบว่า อยู่ในระดับ ๑.๐๐ ซึ่งมีความเชื่อมั่นสูง ที่สามารถนำไปใช้ได้

๕. การหาค่าเฉลี่ย (Arithmetic Mean) ใช้สูตรดังนี้

$$\bar{X} = \frac{\sum x}{N}$$

$\bar{X}$	แทน	ค่าเฉลี่ย
$\sum x$	แทน	ผลรวมของคะแนนทั้งหมด

N แทน จำนวนนักเรียนทั้งหมด^๙

ผลจากการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ของการทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้วิชาธรรม ในหมวด ๔ ก่อนเรียนและหลังเรียนพบว่า ผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียนมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) อยู่ที่ ๑๔.๗๗ และผลสัมฤทธิ์หลังเรียนมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) อยู่ที่ ๒๕.๘๑ ดังนั้นผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้วิชาธรรม ในหมวด ๔ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

๖. วิเคราะห์ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ใช้สูตร ดังนี้

$$S.D. = \frac{\sqrt{N \sum x^2 - (\sum x)^2}}{N(N-1)}$$

S.D. แทน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

$\sum x^2$ แทน คะแนนแต่ละคน

$\bar{X}$ แทน ค่าเฉลี่ย

N แทน จำนวนนักเรียนทั้งหมด

$\sum$ แทน ผลรวม^{๑๐}

ผลจากการหาค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) พบว่า ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) อยู่ที่ระดับ ๒.๒๖

๗. เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ของนักเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนคำนวณหาค่า T - Test (Dependent - Samples) โดยใช้สูตรดังนี้

$$T = \frac{\sum D}{\sqrt{n \sum D^2 - (\sum D)^2}}$$

$$X = \frac{\sqrt{n \sum D^2 - (\sum D)^2}}{(n-1)}$$

T แทน ค่าสถิติที่ใช้เปรียบเทียบกับค่าวิกฤตเพื่อทราบความมี

นัยสำคัญ

$\sum D$ 1 แทน ค่าผลต่างระหว่างคู่คะแนน

n แทน จำนวนกลุ่มตัวอย่างหรือจำนวนคู่คะแนน

$(\sum D)^2$ แทน ผลรวมของคะแนนยกกำลังสอง^{๑๑}

ผลจากการหาค่าความแตกต่างของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน พบว่า มีค่า T - Test อยู่ที่ -๓๓.๘๕๙ ซึ่งมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

^๙ บุญชม ศรีสะอาด อ่างใน สมถวิล วิจิตรวรณา และคณะ, การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน, (กรุงเทพมหานคร : เจริญดีมั่นคงการพิมพ์, ๒๕๕๖), หน้า ๕-๑๑.

^{๑๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕-๑๒.

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕-๑๕.

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบเชิงทดลอง (Experimental Design) เรื่องกระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์วิชาชีพสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน ๑ ห้องเรียน คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒/๘ จำนวน ๔๘ คน ซึ่งดำเนินการทดลองเพื่อเก็บข้อมูลในการวิจัยระหว่างเดือนตุลาคม – เดือนพฤศจิกายน โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษากระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์ สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา และเพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้วิชาชีพ โดยใช้กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์ ก่อนเรียนกับหลังเรียน สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังต่อไปนี้

๔.๑ สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๔.๒ ขั้นตอนการนำเสนอผลการวิจัย

๔.๓ ผลการสร้างและวิเคราะห์ข้อมูลคุณภาพเครื่องมือในการวิจัย

๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

๔.๑ สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

n แทน จำนวนคนทั้งหมด

$\bar{X}$ แทน ค่าเฉลี่ย

$\sum x$ แทน ผลรวมของคะแนนทั้งหมด

S.D. แทน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

X^2 แทน คะแนนแต่ละคนยกกำลังสอง

$\sum$ แทน ผลรวม

t แทน ค่าสถิติที่ใช้เปรียบเทียบกับค่าวิกฤตเพื่อทราบความมีนัยสำคัญ

$\sum D$ 1 แทน ค่าผลต่างระหว่างคู่คะแนน

$(\sum D^2)$ แทน ผลรวมของคะแนนยกกำลังสอง

* แทน มีนัยสำคัญทางสถิติ .๐๕

๔.๒ ขั้นตอนการนำเสนอผลการวิจัย

ตอนที่ ๑ แสดงผลการวิเคราะห์ของกระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์ หลักสูตร ธรรมศึกษา สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา

ตอนที่ ๒ แสดงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้วิชาธรรม หลักสูตรธรรมศึกษาในหมวด ๔ ก่อนเรียนกับหลังเรียน โดยใช้กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์ สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน และเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการทดสอบค่า t - test โดยรวมของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน

๔.๓ ผลการสร้างและวิเคราะห์ข้อมูลคุณภาพเครื่องมือในการวิจัย

ผู้วิจัยขอเสนอผลการสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือทางการวิจัย จากการดำเนินการวิจัย มาเป็นลำดับขั้นตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ แสดงผลการวิเคราะห์ของกระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์ หลักสูตร ธรรมศึกษา สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา

๑.๑ ผลจากการศึกษาหลักสูตรธรรมศึกษาชั้นโท วิชาธรรม มาตรฐานการเรียนรู้ เอกสาร คู่มือที่ใช้จัดการเรียนการสอนปี พ.ศ. ๒๕๖๑ โดยกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ด้านเนื้อหาที่ผู้วิจัยเห็นว่ามีคุณสมบัติสอดคล้องด้านระยะเวลาในภาคการศึกษาที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๑ นั้นได้แก่ หลักสูตรในหมวด ๔ ดังตารางต่อไปนี้

มาตรฐานการเรียนรู้	เนื้อหา/สาระการเรียนรู้	ชั่วโมง
มาตรฐาน ๓๑ ๓ รู้ แ ละ เข้าใจหลักธรรมของพระพุทธศาสนา มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข	- อปัสเสนธรรม ๔	๑
	- อปัมัญญา ๔	๑
	- อริยบุคคล ๔	๑
	- สัมปรายิกัตถประโยชน์ ๔	๑
	- มรรค ๔	๑
	- ผล ๔	๑

๑.๒ ผลการสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ หลังจากที่ได้ศึกษาด้านเนื้อหาและขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แล้ว ผู้วิจัยได้กำหนดองค์ประกอบของแผนการจัดการเรียนรู้ไว้ โดยแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้ประกอบด้วย ชื่อเรื่อง, จำนวนเวลา, ช่วงชั้น, ภาคการศึกษา, สาระการเรียนรู้, มาตรฐานการเรียนรู้, สาระสำคัญ, จุดประสงค์การเรียนรู้, เนื้อหา, กระบวนการจัดการเรียนรู้, การวัดผลและประเมินผล, ความเห็นของผู้บริหารและบันทึกหลังกิจกรรมการเรียนรู้ ดังตัวอย่างแผนการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

แผนการจัดการเรียนรู้มีลักษณะเป็นกระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์ โดยกล่าวถึงรายละเอียดตามลำดับดังต่อไปนี้

๑.๒.๑ ชื่อเรื่อง

- อปัสเสนธรรม ๔ (ธรรมคุณพนักพิง ๔ อย่าง) แผนที่ ๑

- อัปมัณฺญา ๔ (ภาวะจิตที่แผ่ไปโดยไม่มีประมาณ ๔ อย่าง) แผนที ๒
- พระอริยบุคคล ๔ (บุคคลผู้ประเสริฐ ๔ อย่าง) แผนที ๓
- สัมปรายิกัตถประโยชน์ ๔ (ประโยชน์ในภายหน้า ๔ อย่าง) แผนที ๔
- มรรค ๔ (ทาง ๔ อย่าง) แผนที ๕
- ผล ๔ (ผลที่เกิดจากทาง ๔ อย่าง) แผนที ๖

๑.๒.๒ จำนวนเวลาเรียน

- จำนวนเวลาเรียน รวม ๖ แผน ๆ ละ ๑ ชั่วโมง เป็น ๖ ชั่วโมง

๑.๒.๓ ช่วงชั้น

- ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

๑.๒.๔ ภาคการศึกษา

- ภาคการเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๑

๑.๒.๕ สารการเรียนรู้

- สารการเรียนรู้วิชาธรรม หลักสูตรธรรมศึกษาชั้นโท

๑.๒.๖ มาตรฐานการเรียนรู้

- มาตรฐาน ธศ ๑ รู้และเข้าใจหลักธรรมของพระพุทธศาสนา มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

๑.๒.๗ ผลการเรียนรู้

- รู้และเข้าใจหลักธรรมของพระพุทธศาสนาในจตุกกะธรรมหมวด ๔

๑.๒.๘ สารสำคัญ

- หลักธรรมของพระพุทธศาสนาในจตุกกะธรรมหมวด ๔ เป็นหลักธรรมที่ว่าด้วย

๑.อัสสเนธรรม ๔ (ธรรมดุจพนักพิง ๔ อย่าง), ๒.อัปมัณฺญา ๔ (ภาวะจิตที่แผ่ไปโดยไม่มีประมาณ ๔ อย่าง), ๓.พระอริยบุคคล ๔ (บุคคลผู้ประเสริฐ ๔ อย่าง), ๔.สัมปรายิกัตถประโยชน์ ๔ (ประโยชน์ในภายหน้า ๔ อย่าง), ๕.มรรค ๔ (ทาง ๔ อย่าง), ๖.ผล ๔ (ผลที่เกิดจากทาง ๔ อย่าง)

๑.๒.๙ จุดประสงค์การเรียนรู้

- นักเรียนสามารถอธิบายความหมายของจตุกกะธรรมหมวด ๔ มีดังนี้ ๑.อัสสเนธรรม ๔ (ธรรมดุจพนักพิง ๔ อย่าง), ๒.อัปมัณฺญา ๔ (ภาวะจิตที่แผ่ไปโดยไม่มีประมาณ ๔ อย่าง), ๓.พระอริยบุคคล ๔ (บุคคลผู้ประเสริฐ ๔ อย่าง), ๔.สัมปรายิกัตถประโยชน์ ๔ (ประโยชน์ในภายหน้า ๔ อย่าง), ๕.มรรค ๔ (ทาง ๔ อย่าง), ๖.ผล ๔ (ผลที่เกิดจากทาง ๔ อย่าง) ได้

- นักเรียนบอกความสำคัญและนำความรู้จากที่เรียนมาไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้

๑.๒.๑๐ สารการเรียนรู้ / เนื้อหา

- หลักธรรมหมวด ๔ คือ ๑.อัสสเนธรรม ๔ (ธรรมดุจพนักพิง ๔ อย่าง), ๒.อัปมัณฺญา ๔ (ภาวะจิตที่แผ่ไปโดยไม่มีประมาณ ๔ อย่าง), ๓.พระอริยบุคคล ๔ (บุคคลผู้ประเสริฐ ๔ อย่าง), ๔.สัมปรายิกัตถประโยชน์ ๔ (ประโยชน์ในภายหน้า ๔ อย่าง), ๕.มรรค ๔ (ทาง ๔ อย่าง), ๖.ผล ๔ (ผลที่เกิดจากทาง ๔ อย่าง)

๑.๒.๑๑ กระบวนการจัดการเรียนรู้ โดยกระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์
ดังต่อไปนี้

ทดสอบก่อนเรียน (๕ นาที)

ชั้นนำเข้าสู่บทเรียน

ขั้นที่ ๑ การสร้างศรัทธา (๕ นาที)

๑.๑ ครูพานักเรียนสวดมนต์ไหว้พระและเก็บกวาดขยะของห้องเรียนให้สะอาด
บรรยากาศในห้องเรียนพร้อม

๑.๒ ครูเล่าข่าวที่เกิดขึ้นหรือนิทาน โดยพูดเร้าใจให้นักเรียนได้เห็นความสำคัญ
ของหลักธรรมจตุกกะธรรมหมวด ๔ ที่กำลังจะเรียน

ขั้นที่ ๒ ศึกษาสังคม (๕ นาที)

๒.๑ ครูสอบถามนักเรียนว่า เคยเรียนรู้หลักธรรมจตุกกะธรรมหมวด ๔ มาบ้าง
แล้วหรือไม่

๒.๒ หลักธรรมจตุกกะธรรมหมวด ๔ มีอะไรบ้างและมีความสำคัญต่อนักเรียน
อย่างไร

๒.๓ ครูเอาเอกสาร ข้อมูลที่เป็นใบงานที่เกี่ยวกับหลักธรรมจตุกกะธรรมหมวด ๔
ให้นักเรียนได้ศึกษา

ขั้นที่ ๓ ระดมเผชิญสถานการณ์ (๑๐ นาที)

๓.๑ ครูเลือกตัวแทนนักเรียนให้ออกมาอภิปรายในประเด็นสำคัญ

๓.๒ ครูเล่าข่าวที่เกิดขึ้นหรือนิทาน ให้นักเรียนได้ฝึกการสรุปที่เป็นประเด็นมา

ขั้นที่ ๔ วิเคราะห์ความคิด (๑๐ นาที)

๔.๑ ครูให้นักเรียนเลือกตัดสินใจในการแก้ไขปัญหา โดยให้นักเรียนฝึก
กระบวนการทำงานเป็นกลุ่มที่เป็นตัวแทน ให้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและทดสอบกันด้วยเหตุผล

๔.๒ ครูให้นักเรียนเลือกสิ่งที่ถูกต้อง ซึ่งเป็นการลงมติร่วมกันภายในกลุ่มที่เป็น
ตัวแทน ฝึกความเป็นประชาธิปไตย

ขั้นที่ ๕ ฝึกปฏิบัติ (๑๕ นาที)

๕.๑ ครูให้นักเรียนที่เป็นตัวแทนกลับไปนั่งที่เดิมแล้วได้ฝึกปฏิบัติ เพื่อพิสูจน์ผล
การเลือกสิ่งที่ถูกต้อง โดยครูมีใบงานให้นักเรียนได้ลองทำและให้นักเรียนปรึกษาหารือกับครูได้ โดยครู
เป็นเสมือนกัลยาณมิตร

๕.๒ ครูให้ผู้เรียนนำแนวคิดดังกล่าวไปเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติต่อไป

ขั้นที่ ๖ สรุปและประเมินผล (๕ นาที)

๖.๑ ผู้เรียนแสดงออกด้วยการพูด การเขียน และการแสดงความคิดเห็น

๖.๒ ครูสรุปการอภิปรายของกลุ่มที่เป็นตัวแทนนักเรียน

๖.๓ ครูวัดผลและประเมินผลความคิดรวบยอดของนักเรียนเกี่ยวกับสิ่งที่ได้เรียน
มา จากการอภิปรายของตัวแทนนักเรียน และจากการทำใบงานเป็นรายบุคคล

๖.๔ ครูให้นักเรียนซักถาม

ทดสอบหลังเรียน (๕ นาที)

ตารางที่ ๑ : แผนการจัดการเรียนรู้กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์วิชาชีพ เรื่อง จตุกษะ
ธรรมหมวด ๔ สำหรับนักเรียนที่กำลังศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดโสธรวราราม
วรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา ภาคการเรียนรู้ที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๑

แผนการเรียนรู้	เรื่อง	ชั่วโมง
๑	อปัสเสนธรรม ๔	๑
๒	อัปมัญญา ๔	๑
๓	อริยบุคคล ๔	๑
๔	สัมปรายิกัตถประโยชน์ ๔	๑
๕	มรรค ๔	๑
๖	ผล ๔	๑
รวมทั้งสิ้น		๖

๑.๒.๑๓ การวัดและประเมินผล

กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์ประกอบด้วยแบบทดสอบดังต่อไปนี้

๑) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นแบบทดสอบชุดเดียวกันที่มี
ลักษณะเป็นปรนัยแบบเลือกตอบ ๔ ตัวเลือก จำนวน ๓๐ ข้อ ใช้ทดสอบก่อนเรียนและใช้ทดสอบหลัง
เรียน

๒) แบบทดสอบย่อยประจำกิจกรรม และใบงาน ซึ่งเป็นแบบทดสอบรายบุคคล ที่
ใช้ทดสอบตนเองก่อนเรียนและหลังเรียน จากที่นักเรียนเรียนจบเนื้อหาในแต่ละเรื่อง โดยครูจะต้อง
ดำเนินการสอบตามเวลาที่กำหนดไว้ในแผนการจัดการเรียนรู้แต่ละเรื่อง ถ้าหากว่านักเรียนไม่ผ่าน
เกณฑ์ในแต่ละเรื่อง คือร้อยละ ๖๐ ให้ครูดำเนินการสอนซ่อมสำหรับนักเรียนที่ไม่ผ่าน เพื่อเพิ่ม
คะแนนให้กับนักเรียนที่ไม่ผ่านเกณฑ์

๑.๓ จากการที่ผู้วิจัยได้ทำการทดลองสอนจริง ผลปรากฏว่า การใช้กระบวนการสอนแบบ
เผชิญสถานการณ์เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีการพัฒนาด้านการคิดวิเคราะห์ได้อย่าง
เป็นระบบและสามารถนำหลักธรรมจากที่ได้เรียนไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบอีก
ว่า กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์นั้นมีรูปแบบ ๖ ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ ๑ การสร้างศรัทธา เป็นรูปแบบที่สร้างแรงจูงใจ ความสนใจและความเชื่อถือให้กับ
ผู้เรียน โดยผู้สอนนำเสนอนิทานหรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมและเป็นที่สนใจของประชาชน จึง
ทำให้ผู้เรียนนั้นมีความอยากเรียนรู้กับผู้สอนท่านนี้มากขึ้น

ขั้นที่ ๒ ศึกษาสังคม เป็นรูปแบบที่ผู้เรียนได้รับรู้ถึงเนื้อหา สาระ ข้อมูล ที่จะทำการเรียนใน
วิชานั้น ทั้งจากการรู้มาก่อนหรือยังไม่เคยรู้

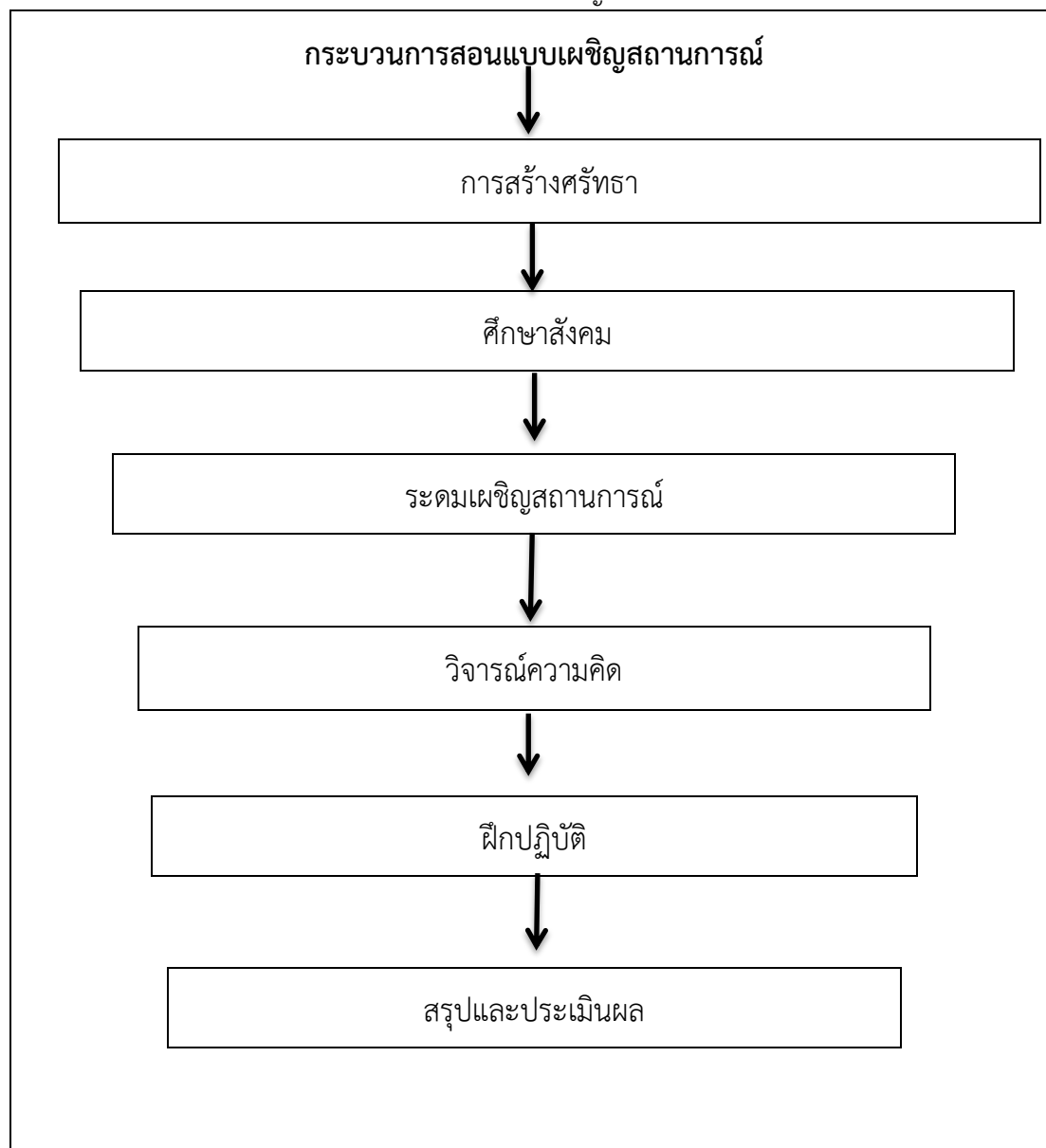
ขั้นที่ ๓ ระดมเผชิญสถานการณ์ เป็นรูปแบบที่ผู้เรียนได้ทำการอภิปราย ชี้แจง สรุป
ประเด็นจากการที่ได้เรียนรู้มาจากผู้สอนหรือหนังสือ

ขั้นที่ ๔ วิจาร์ณความคิด เป็นรูปแบบที่ผู้เรียนได้ฝึกทักษะในการเลือกตัดสินใจ เพื่อ
ประเมินผลของการแก้ไขปัญหา พร้อมทั้งมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันอีกด้วย

ขั้นที่ ๕ ฝึกปฏิบัติ เป็นรูปแบบที่ผู้เรียนได้ฝึกทักษะและทดลองทำ เพื่อให้เกิดความชำนาญในการเรียนรู้และปฏิบัติได้ เมื่อประสบต่อเหตุการณ์นั้น ๆ

ขั้นที่ ๖ สรุปและประเมินผล เป็นรูปแบบที่ผู้เรียนและผู้สอนได้สรุปและประเมินผลจากที่ได้ทำการเรียนการสอนมา เพื่อให้ผู้เรียนได้นำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ดังปรากฏในแผนภาพดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ ๔.๑ ขั้นตอนของกระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์

ตอนที่ ๒ แสดงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้วิชาธรรม หลักสูตรธรรมศึกษาในหมวด ๔ ก่อนเรียนกับหลังเรียน โดยใช้กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์ สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา จากการเก็บข้อมูลจริงผู้วิจัยได้หาค่าเฉลี่ย, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและค่า T-Test โดยใช้โปรแกรม SPSS ดังปรากฏต่อไปนี้

ตารางที่ ๔.๑ เป็นตารางสรุปค่าเฉลี่ยค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและจำนวน Case จำแนกตามตัวแปรคะแนนก่อนเรียนและคะแนนหลังเรียน

Paired Samples Statistics

	Mean	N	Std. Deviation	Std. Error Mean
Pair 1 PreTest	14.77	48	2.984	.431
PostTest	25.81	48	1.770	.256

ตารางที่ ๔.๒ เป็นตารางแสดงค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ได้ค่าที่ ๐.๖๕๖ แสดงว่าคะแนนก่อนเรียนและคะแนนหลังเรียนมีความสัมพันธ์กันค่อนข้างสูงและไปในทิศทางเดียวกัน

Paired Samples Correlations

	N	Correlation	Sig.
Pair 1 PreTest & PostTest	48	.656	.000

ตารางที่ ๔.๓ เป็นตารางค่าเฉลี่ยของผลต่างของคะแนนก่อนเรียนกับหลังเรียน (Mean) อยู่ที่ระดับ -๑๑.๗๔๒ ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของผลต่างของตัวแปรคะแนนก่อนเรียนกับคะแนนหลังเรียน (Std. Deviation) อยู่ที่ระดับ ๒.๒๕๙ ค่าสถิติทดสอบ (t) อยู่ที่ระดับ -๓๓.๘๕๙ และค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติแบบสองทาง (Sig) อยู่ในระดับที่ .๐๐๐ ซึ่งนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

Paired Samples Test

	Paired Differences					T	df	Sig. (2-tailed)
	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	95% Confidence Interval of the Difference				
				Lower	Upper			
Pair 1 PreTest – PostTest	-11.042	2.259	.326	-11.698	-10.386	-33.859	47	.000

ตารางที่ ๔.๔ สรุปผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยกระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์ วิชาธรรม หลักสูตรธรรมศึกษา สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา ระหว่างก่อนเรียนกับหลังเรียน

การทดสอบ	จำนวน นักเรียน (N)	ค่าเฉลี่ย คะแนน เต็ม ๓๐ ($\bar{X}$)	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)	ค่าความ ต่างเฉลี่ย	ค่าสถิติ ทดสอบ (T-Test)	ค่าระดับ นัยสำคัญ ทางสถิติ *
ก่อนเรียน	๔๘	๑๔.๗๗	๒.๙๘๔	-๑๑.๐๔๒	-๓๓.๘๕๙	.๐๐๐
หลังเรียน	๔๘	๒๕.๘๑	๑.๗๗๐			

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์วิชาธรรม หลักสูตรธรรมศึกษา สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยการทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียนมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) = ๑๔.๗๗ และหลังเรียนมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) = ๒๕.๘๑ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ก่อนเรียน = ๒.๙๘๔ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) หลังเรียน = ๑.๗๗๐ และผลการทดสอบ T-Test ก่อนเรียนและหลังเรียนมีค่าทางสถิติที่ -๓๓.๘๕๙ แสดงว่าคะแนนหลังเรียนสูงกว่าคะแนนก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

การวิจัยเรื่อง กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์วิชาธรรม หลักสูตรธรรมศึกษา สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้วิจัยได้รับองค์ความรู้ดังนี้

๑. กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีการพัฒนาการคิดวิเคราะห์ได้อย่างเป็นระบบและสามารถนำผลการเรียนรู้ที่ได้ผ่านกระบวนการสอนไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

๒. ขั้นตอนของกระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์ ซึ่งสามารถนำมาใช้ในจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๓. ผลสัมฤทธิ์ที่เกิดจากกระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์ ซึ่งทำให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

๔. จากการดำเนินการเก็บข้อมูลวิจัย โดยการนำกระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์ไปใช้ทำให้ทราบว่า ผู้เรียนเกิดความสนใจต่อสิ่งที่เรียนมากขึ้น เพราะเหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่ผู้เรียนได้รับจากการเรียนนั้น กำลังเป็นที่สนใจหรือเกิดขึ้นจริงในปัจจุบัน

๕. ครูผู้สอนได้มีกระบวนการสอนที่มีคุณภาพและสอดคล้องกับศตวรรษใหม่ในการจัดการเรียนรู้สู่การศึกษา ๔.๐

๖. สถานศึกษาได้มีรูปแบบแนวทางการจัดการเรียนรู้ ที่พัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของโรงเรียนสืบต่อไป

บทที่ ๕

สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์วิชาชีพ หลัสูตรธรรมศึกษา สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นการวิจัยแบบเชิงทดลอง (Experimental design) โดยใช้แบบแผนการวิจัยหนึ่งกลุ่มทดสอบก่อนเรียน-หลังเรียน (One Group Pre-Test, Post-Test Design) โดยสรุปเป็นขั้นตอนดังต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๒ อภิปรายผล

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการสอนโดยใช้กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์วิชาชีพ หลัสูตรธรรมศึกษา สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๒/๘ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทราจำนวน ๔๘ คน สามารถสรุปได้ดังนี้

๕.๑.๑ ผลของการศึกษากระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์ พบว่า เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีการพัฒนาด้านการคิดวิเคราะห์ได้อย่างเป็นระบบและสามารถนำหลักธรรมจากที่ได้เรียนไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งมีขั้นตอนของกระบวนการชัดเจนและมีประสิทธิภาพต่อการเรียนรู้ เนื่องจากผู้วิจัยได้ทำการทดลองผู้เรียนแล้วทำให้ทราบถึงผลของการเรียนรู้ โดยผู้เรียนนั้นมีความอยากเรียนรู้กับผู้สอนท่านนี้มากขึ้น รู้จักวิเคราะห์สถานการณ์มากขึ้น รู้จักวิธีการเลือกและการตัดสินใจโดยอาศัยพื้นฐานจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงจากการที่ได้เรียนมา และผู้เรียนมีแนวคิดจากที่ได้เรียนไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

๕.๑.๒ ผลการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากกระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์ ก่อนเรียนและหลังเรียน โดยการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน และเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการทดสอบค่า t - test โดยรวมของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน ทั้งหมดได้จากผลการเรียนรู้ในแต่ละแผน ซึ่งมี ๖ แผน จำนวน ๖ ชั่วโมง ดังนี้

แผนที่ ๑ เรื่อง อปัสเสนธรรม ๔	จำนวน ๑ ชั่วโมง
แผนที่ ๒ เรื่อง อัปมัญญา ๔	จำนวน ๑ ชั่วโมง
แผนที่ ๓ เรื่อง พระอริยบุคคล ๔	จำนวน ๑ ชั่วโมง
แผนที่ ๔ เรื่อง สัมปรายิกัตถประโยชน์ ๔	จำนวน ๑ ชั่วโมง
แผนที่ ๕ เรื่อง มรรค ๔	จำนวน ๑ ชั่วโมง

แผนที่ ๖ เรื่อง ผล ๔

จำนวน ๑ ชั่วโมง

จากกระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์สามารถสรุปได้ว่า กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์วิชาธรรม หลักสูตรธรรมศึกษาสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า การทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียนมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) = ๑๔.๗๗ และหลังเรียนมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) = ๒๕.๘๑ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ก่อนเรียน = ๒.๙๘๔ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) หลังเรียน = ๑.๗๗๐ และผลการทดสอบ T-Test ก่อนเรียนและหลังเรียนมีค่าทางสถิติที่ -๓๓.๘๕๙ แสดงว่าคะแนนหลังเรียนสูงกว่าคะแนนก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเรื่อง กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์วิชาธรรม หลักสูตรธรรมศึกษาสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๒ สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

๑. การจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการแบบเผชิญสถานการณ์วิชาธรรม สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๒ เป็นการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญโดยการฝึกให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ได้มีโอกาสสัมผัสกับสิ่งที่เรียนรู้ ทำให้สามารถนำประสบการณ์จากการเรียนรู้นั้นเป็นแนวทางในการเลือกและตัดสินใจ โดยผ่านการวิเคราะห์และประเมินค่า เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้

ซึ่งสอดคล้องกับ **สมุน อมรวิวัฒน์** ได้เริ่มคิดค้นคำอธิบาย กระบวนการเผชิญสถานการณ์ โดยประยุกต์มาจากหลักพุทธธรรม เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้ในห้องเรียนว่า กระบวนการเผชิญสถานการณ์นั้น เป็นกระบวนการการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงการกระทำกับการคิดวิเคราะห์เข้าด้วยกัน โดยผู้สอนสร้างหรือนำสถานการณ์ด้านต่าง ๆ มาให้ผู้เรียนได้เผชิญสถานการณ์ลักษณะต่าง ๆ ซึ่งอาจเป็นประสบการณ์ส่วนหนึ่งที่จะเกิดขึ้นในชีวิตจริงของผู้เรียน เป็นการฝึกให้ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นในการนำความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร มาสรุปประเด็น เพื่อประเมินค่าว่า สิ่งใดถูกต้อง ดีงาม เกิดประโยชน์ ควรหรือไม่ควรแก่การปฏิบัติและสามารถนำความรู้ไปใช้ปฏิบัติได้จริง เมื่อมีการเผชิญสถานการณ์และเจอปัญหา วิธีการจัดการเรียนรู้เป็นการประยุกต์มาจากหลักพุทธธรรมและพุทธวิธี เพื่อนำไปใช้ให้เหมาะสมกับกาลเวลา ลักษณะเนื้อหาสาระและวัยของผู้เรียน^๑

ซึ่งสอดคล้องกับ **Higard and Bower** ได้กล่าวไว้ว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งได้รับจากประสบการณ์และการฝึกฝนมา ทั้งนี้ไม่รวมถึงพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลง โดยเกิดจากการตอบสนองตามสัญชาตญาณ หรือปฏิกิริยาสะท้อนกลับของมนุษย์^๒ และยังสอดคล้องกับ **สุคนธ์ ลินธพานนท์ และคณะ** ได้อธิบายว่า ทักษะกระบวนการเผชิญสถานการณ์เป็นกระบวนการเรียนรู้อย่างหนึ่งที่ฝึกให้ผู้เรียนได้ฝึกการเรียนรู้ด้วยตนเอง ได้มีโอกาสสัมผัสกับสิ่งที่

^๑ สมุน อมรวิวัฒน์, การจัดการเรียนรู้แบบเผชิญสถานการณ์, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียร์สโตร์, ๒๕๓๓), หน้า ๑๖๗-๑๗๐.

^๒ ฮิลกราดและบาวเวอ (Higard and Bower), อ้างในลักขณา สรวิวัฒน์, จิตวิทยาสำหรับครู, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียร์สโตร์, ๒๕๕๗), หน้า ๑๕๓.

จะเรียนรู้ หรือมีกัลยาณมิตร ช่วยให้เกิดการเรียนรู้และสามารถนำประสบการณ์จากการเรียนรู้ นั้น มาเป็นแนวทางในการเลือกและตัดสินใจ โดยผ่านการวิเคราะห์และประเมินค่า เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ^๓

ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ตามมาตรา ๓๐ ให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งการส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา^๔ สืบต่อไป

และยังสอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔) ระยะแรก ช่วง ๕ ปีแรก พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔ เป็นการดำเนินการตามยุทธศาสตร์ของแผนการศึกษาแห่งชาติในเป้าหมายและตัวชี้วัดที่ได้กำหนดผลลัพธ์ไว้ โดยหน่วยงานที่จัดการศึกษาจะต้องนำยุทธศาสตร์ แนวทางการพัฒนา เป้าหมายและตัวชี้วัด ไปจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาระยะ ๕ ปี และจัดทำรายละเอียดการดำเนินการแต่ละปีในลักษณะแผนปฏิบัติการประจำปี เพื่อให้บรรลุผลตามที่กำหนดไว้^๕

สรุปว่า กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ฝึกให้นักเรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ได้มีการสัมผัสกับสิ่งที่เรียน พร้อมทั้งได้มีการปฏิบัติตามขั้นตอนกระบวนการโดยการคิดวิเคราะห์และเลือกตัดสินใจได้ ซึ่งสามารถนำประสบการณ์จากการเรียนรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

๒. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้วิชาธรรม หลักสูตรธรรมศึกษา ในหมวด ๔ หลังเรียนด้วยกระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ พบว่านักเรียนมีผลสัมฤทธิ์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัยที่ได้ตั้งไว้ ทั้งนี้เป็นเพราะกระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์ส่งเสริมให้นักเรียนมีการพัฒนาด้านการคิดวิเคราะห์ได้อย่างเป็นระบบและสามารถนำหลักธรรมจากที่ได้เรียนโดยกระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์นั้นไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุวิทย์ ศรีรักษา ได้ทำการวิจัยเรื่องผลการสอนตามกระบวนการเผชิญสถานการณ์ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดแบบอรรถสัมพันธ์ เรื่องหลักธรรมสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ โรงเรียนดชด.บ้านท่าข้าม จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการวิจัยพบว่า ๑. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนเรื่องหลักธรรมของนักเรียน โดยการสอนตามกระบวนการเผชิญสถานการณ์ สูงกว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่มีระดับ .๐๕ ๒. ความสามารถในการคิดแบบอรรถสัมพันธ์ของนักเรียน โดยการ

^๓ สุคนธ์ สิ้นพานนท์ และคณะ, วิธีสอนตามแนวปฏิรูปการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพของเยาวชน, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ๙๑๑๙ เทคนิควิธีคิด, ๒๕๕๔), หน้า ๕๒.

^๔ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพ.ศ. ๒๕๔๒, ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร. ให้ไว้ ณ วันที่ ๑๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๒ เป็นปีที่ ๕๔ ในรัชกาลที่ ๑๐, หน้า ๒, ๘-๙.

^๕ แผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔), กรุงเทพมหานคร : การศาสนา, ๒๕๕๙, หน้า ๒-๑๖.

สอนตามกระบวนการเผชิญสถานการณ์ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่มีระดับ .๐๕^๖

และสอดคล้องกับงานวิจัยของ จิราพร โบลิตธิพิเชษฐ์ ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะกระบวนการคิดแก้ปัญหา เรื่อง สังคมไทย ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โดยใช้การจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการเผชิญสถานการณ์ ผลการวิจัยพบว่า ๑. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องสังคมไทย หลังเรียนด้วยกระบวนการเผชิญสถานการณ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ๒. ทักษะกระบวนการคิดแก้ปัญหา เรื่อง สังคมไทย หลังเรียนด้วยกระบวนการเผชิญสถานการณ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ๓. ทักษะกระบวนการคิดแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ระหว่างการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการเผชิญสถานการณ์มีพัฒนาการสูงขึ้น ๔. ความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการเผชิญสถานการณ์ อยู่ในระดับเห็นด้วยมากที่สุด^๗

ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ นันทพัทธ์ ปองกัน ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาแบบการสอนกระบวนการเผชิญสถานการณ์เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดแก้ปัญหา เรื่อง บทบาทหน้าที่และการดำรงชีวิตของพลเมืองดี สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ผลการวิจัยพบว่า ๑. ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน พบว่า นักเรียนมีความสนใจในการจัดการเรียนการสอนด้วยรูปแบบการสอนกระบวนการเผชิญสถานการณ์เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดแก้ปัญหา เรื่อง บทบาทหน้าที่และการดำรงชีวิตของพลเมืองดี สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ เนื่องจากนักเรียนต้องการที่จะพัฒนาทักษะการคิดแก้ปัญหาเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุข สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒ ที่เน้นให้ผู้เรียนเป็นสำคัญในการจัดการเรียนการสอนและกำหนดสมรรถนะหลักที่สำคัญให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน คือมีภูมิคุ้มกันที่ดีต่อการเผชิญสถานการณ์และรับรู้เรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมอย่างมีสติปัญญา ปรับตัว ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้เหมาะสม เลือกตัดสินใจแก้ปัญหาต่าง ๆ อย่างรอบด้านโดยอาศัยหลักการของเหตุผลและคุณธรรมเป็นเกณฑ์ในการพิจารณา ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษาเห็นด้วยกับรูปแบบการสอนกระบวนการเผชิญสถานการณ์เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดแก้ปัญหาที่จะนำมาพัฒนาศักยภาพในการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพเพื่อใช้ในการพัฒนาทักษะการคิดแก้ปัญหาของนักเรียน

๒. ผลการพัฒนารูปแบบการสอนกระบวนการเผชิญสถานการณ์ เพื่อส่งเสริมทักษะการ

^๖ สุวิทย์ ศรีรักษา, “ผลการสอนตามกระบวนการเผชิญสถานการณ์ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดแบบอรรถสัมพันธ์ เรื่องหลักธรรมสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ โรงเรียน ดชด. บ้านท่าข้าม จังหวัดนครศรีธรรมราช”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๔).

^๗ จิราพร โบลิตธิพิเชษฐ์, “การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะกระบวนการคิดแก้ปัญหา เรื่อง สังคมไทยของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โดยใช้การจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการเผชิญสถานการณ์”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๗).

คิดแก้ปัญหา เรื่อง บทบาทหน้าที่และการดำรงชีวิตของพลเมืองดี สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ได้รูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นมีชื่อเรียกว่า PCSPC Model โดยรูปแบบมีองค์ประกอบ คือ หลักการ วัตถุประสงค์ เนื้อหากระบวนการกิจกรรม สิ่งที่เสริมการเรียนรู้ได้แก่ ระบบสังคม หลักการตอบสนอง และสิ่งสนับสนุน สำหรับกระบวนการจัดกิจกรรมรูปแบบการสอนกระบวนการเผชิญสถานการณ์เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดแก้ปัญหา มีขั้นตอนดังนี้ ๑) ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน (Presentation) ๒) ขั้นเผชิญสถานการณ์ (Confronted by Situations) ๓) ขั้นการวิเคราะห์ปัญหา (Problem Analysis) ๔) ขั้นสร้างทางเลือกแก้ปัญหา (Solutions to Problem) ๕) ขั้นปฏิบัติและตรวจสอบ (Practice and Verification) และ ๖) ขั้นสรุปและรายงาน (Conclusion and Report)

๓. ผลการทดลองใช้รูปแบบการสอนกระบวนการเผชิญสถานการณ์เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดแก้ปัญหา เรื่อง บทบาทหน้าที่และการดำรงชีวิตของพลเมืองดี สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ พบว่านักเรียนมีความสนใจและกระตือรือร้นในการเรียน ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติกิจกรรมกับเพื่อนเป็นอย่างดี นำเสนอผลงานเป็นที่น่าพอใจ ผลการทดลองใช้รูปแบบการสอนมีประสิทธิภาพ $E1/E2 = ๘๑.๒๓/๘๐.๓๓$ ๔. ผลการประเมิน/ปรับปรุงรูปแบบการสอนกระบวนการเผชิญสถานการณ์เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดแก้ปัญหา เรื่อง บทบาทหน้าที่และการดำรงชีวิตของพลเมืองดี สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ พบว่า ๑) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องบทบาทหน้าที่และการดำรงชีวิตของพลเมืองดี หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ๒) นักเรียนมีทักษะกระบวนการคิดแก้ปัญหา หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ๓) นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนด้วยรูปแบบการสอนกระบวนการเผชิญสถานการณ์เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดแก้ปัญหา เรื่องบทบาทหน้าที่และการดำรงชีวิตของพลเมืองดี สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด^๔

สรุปว่า ผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนหลังจากที่ได้ผ่านขั้นตอนของการเรียนรู้แบบเผชิญสถานการณ์แล้วมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์วิชาธรรม หลักสูตรธรรมศึกษา สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา ครั้งนี้ผู้วิจัยขอเสนอแนะดังนี้

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑.๑ โรงเรียนควรมีการจัดและเลือกกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสม โดยสอดคล้องกับกระบวนการสอน เพื่อพัฒนาการผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน ส่งผลให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้อย่างเต็มศักยภาพ ตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ได้

^๔ นันทพัทธ์ ป่องกัน, “การพัฒนากระบวนการสอนกระบวนการเผชิญสถานการณ์เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดแก้ปัญหา เรื่อง บทบาทหน้าที่และการดำรงชีวิตของพลเมืองดี สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓”, รายงานวิจัย, (กองการศึกษา เทศบาลเมืองวารินชำราบ : โรงเรียนเทศบาลวารินวิชาชาติ , ๒๕๕๙).

๑.๒ โรงเรียนควรส่งเสริมกระบวนการสอนทุกรูปแบบ ทั้งด้านการอำนวยความสะดวก ทั้งด้านงบประมาณ เพื่อพัฒนากระบวนการให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๑.๓ โรงเรียนควรมีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารด้านกระบวนการสอนที่มีประสิทธิภาพ ให้เป็นแบบอย่างของโรงเรียนอื่น ผ่านทางสื่อสิ่งพิมพ์ หรือเว็บไซต์ สื่อออนไลน์ เป็นต้น

๒. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

๒.๑ จากการวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นว่ากระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์สามารถพัฒนานักเรียนให้มีทักษะด้านการคิดวิเคราะห์ได้อย่างเป็นระบบและสามารถนำผลจากการที่ได้เรียนรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

๒.๒ ครูได้มีรูปแบบการใช้กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์ โดยครูควรศึกษาข้อมูล และหลักการของกระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์ ให้เกิดความชำนาญในการที่จะนำไปใช้กับนักเรียนก่อน เพื่อไม่ให้เกิดการข้ามขั้นตอนของกระบวนการและเพื่อให้ได้ประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นไป

๒.๓ สถานศึกษาได้มีการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการเผชิญสถานการณ์ในการพัฒนาผู้เรียนอย่างเป็นระบบ เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษาต่อไป

๓. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๓.๑ ควรมีการนำไปทดลองใช้กับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ และรายวิชาธรรมชาติศึกษาชั้นโท อีก ๓ วิชา คือ วิชาเรียงความแก่กระทู้ธรรม, วิชาอนุพุทธประวัติ, และวิชาอุโบสถศีล เป็นต้น

๓.๒ ควรมีการนำไปทดลองใช้กับระดับอุดมศึกษา เช่น ปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก เป็นต้น

๓.๓ ควรมีการสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ในรูปแบบอื่น ๆ เช่น แบบเติมคำ, แบบจับคู่, แบบถูก-ผิด เป็นต้น

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กระทรวงศึกษาธิการ. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตราที่ ๒๔ ในเรื่องการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ. กรุงเทพมหานคร : การศาสนา. ๒๕๔๔.

_____. แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔). กรุงเทพมหานคร : การศาสนา. ๒๕๕๙.

_____. ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑. กรุงเทพมหานคร : การศาสนา. ๒๕๕๑.

_____. คู่มือครู แผนการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ม. ๒. กรุงเทพมหานคร : การศาสนา. ๒๕๕๑.

กรมการศาสนา. คู่มือดำเนินงานตามโครงการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงวัฒนธรรม. ๒๕๔๘.

ทิตนา แหมมณี. ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. พิมพ์ครั้งที่ ๑๘. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๕๗.

ธนศักดิ์ อัสวจุฬามณี. จิตวิทยาการเรียนรู้ (Psychology of Learning). กรุงเทพมหานคร : เอสอาร์พริ้นติ้ง. ๒๕๕๒.

ประดินันท์ อุปรนัย. ชุมติวิชาพื้นฐานการศึกษา (มนุษย์กับการเรียนรู้). พิมพ์ครั้งที่ ๕. นนทบุรี : ชวนพิมพ์. ๒๕๔๐.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.๙,ราชบัณฑิต). ศัพท์วิเคราะห์. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : เลียงเชียง. ๒๕๕๐.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๑๙. กรุงเทพมหานคร : พระพุทธศาสนาของธรรมสภา. ๒๕๕๖.

- พระมหาสมบุรณ์ สุทธิโม, ดร. การสอนตามพุทธวิธี. ในสารนิพนธ์ พุทธศาสตรบัณฑิต ประจำปี ๒๕๕๘, กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๕๘.
- พิชิต ฤทธิ์จัญญ. **หลักการวัดและประเมินผลการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : แฮสส์ออฟเคอร์มีส์. ๒๕๕๑.
- พิสนุ ฟองศรี. **การประเมินทางการศึกษา : แนวคิดสู่การปฏิบัติ**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : ด้านสุทธาการพิมพ์ จำกัด. ๒๕๕๑.
- เยาวดี วิบูลย์ศรี. **การวัดผลและการสร้างแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๕๑.
- ราชบัณฑิตยสถาน. ๒๕๒๖. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕**. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์. พระมหาปัญญา จอมนาสวน. ๒๕๔๙.
- ลักขณา สรวิวัฒน์. **จิตวิทยาสำหรับครู**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียร์สโตร. ๒๕๕๗.
- วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวช. **การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาที่ท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร : เลิฟเอนด์ลิฟเพรส. ๒๕๔๒.
- วศิน กาญจนวณิชกุล. เอกสารประกอบการสอนรายวิชา การวัดและประเมินผลการศึกษา. ภาควิชาบริหารการศึกษาและกิจการคณะสงฆ์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๕๔.
- วาโร เพ็งสวัสดิ์. **วิธีวิทยาการวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น. ๒๕๕๑.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ป.ป.ส.) และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร.). **คู่มือการจัดการเรียนรู้สาระ ศาสนา ศีลธรรมจริยธรรม เพื่อป้องกันและสร้างภูมิคุ้มกันยาเสพติดในเยาวชนไทย ระดับประถมศึกษาปีที่ ๑-๓ ระดับอาชีวศึกษาปีที่ ๑-๓ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร : หจก. อรุณการพิมพ์. ๒๕๕๕.
- สุนน อมรวิวัฒน์. **การจัดการเรียนรู้แบบเผชิญสถานการณ์**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียร์สโตร. ๒๕๓๕.
- _____ . **สมบัติพิพยของการศึกษาไทย**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๓๓.
- สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ. ๒๐ **วิธีจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมค่านิยมและการเรียนรู้โดยการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง**. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ภาพพิมพ์. ๒๕๔๕.
- สุคนธ์ สินธพานนท์ และคณะ. **วิธีสอนตามแนวปฏิรูปการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพของเยาวชน**. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ๙๑๑๙ เทคนิคพรินต์. ๒๕๕๔.
- สมนึก ภัททิยธนี. **การวัดผลการศึกษา**. ภาพสนธิ์ : ประสานการพิมพ์. ๒๕๔๙.
- สมถวิล วิจิตรวรรณ และคณะ. **การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน**. กรุงเทพมหานคร : เจริญดีมั่นคงการพิมพ์. ๒๕๕๖.
- สำนักงานส่งเสริมกิจการการศึกษาและสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. **แนวทางการจัดการเรียนรู้ธรรมศึกษา ชั้นโท วิชาธรรม**. กรุงเทพมหานคร : ชุมชุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด. ๒๕๕๘.

สำนักงานส่งเสริมวิชาการและทะเบียน. **คู่มือการจัดระบบการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : เทียนวัฒนาพรินท์ติ้ง. ๒๕๕๓.

สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. **คู่มือครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ปีงบประมาณ ๒๕๕๙**. กรุงเทพมหานคร : องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.). ๒๕๕๙.

(๒) วิทยานิพนธ์ :

จิระ ว่องไววิริยะ. “ความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณโดยใช้การเรียนรู้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ในสาระพัฒนาสังคมและชุมชนของผู้เรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นศูนย์ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเขาชะเมา จังหวัดระยอง”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี. ๒๕๕๖.

จิราพร โปสิทธิพิเชษฐ์. “การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะกระบวนการคิดแก้ปัญหาเรื่องสังคมไทยของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โดยใช้การจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการเผชิญสถานการณ์”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร. ๒๕๕๗.

จิราพร ลุนพรม. “การศึกษาความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ ด้วยการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ในรายวิชา ส ๑๔๐๑๑ สังคม ศาสนาและวัฒนธรรม”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ๒๕๕๘.

ทัศนพล ชื่นจิตต์. “การจัดการเรียนรู้หน้าที่พลเมือง โดยใช้กระบวนการแบบเผชิญสถานการณ์ เพื่อเสริมสร้างทักษะการคิดแก้ปัญหา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนจักรคำคณาทร จังหวัดลำพูน”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ๒๕๕๖.

เบญจวรรณ ปรางประเสริฐ. “การศึกษาลักษณะการเรียนรู้ เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาโดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ร่วมกับการคิดแบบโยนิโสมนสิการ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร. ๒๕๕๓.

ปนัดดา ราศรี. “การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ในรายวิชา ส ๒๒๐๑๑ สังคมศึกษา ๓”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ๒๕๕๘.

พระครูกิตติวิจิราทร [วิเชียร วชิรปญโญ (บมพรมาช)]. “ศึกษาปัจจัยที่สร้างแรงจูงใจต่อการเรียนธรรมศึกษาในโรงเรียนของนักเรียนโรงเรียนวัดสุทธาราม บางลำภูล่าง คลองสาน กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๕๗.

พระครูปลัดทนงค์ จิตรสีก (ธรรมคุณย์). “ศึกษาความเข้าใจเรื่องเบญจศีลของนักเรียนโรงเรียนวัดชะลอ อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๕๗.

พระครูวิมลวรรณ [เฉลิม จานวโร (จันทศรี)]. “ศึกษาทัศนคติต่อการสอนธรรมศึกษาของพระสงฆ์ใน โรงเรียนชุมชนวัดบ้านระกาศ อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๕๗.

พระมหาธีรภ ฐานิสโร (วงศ์ทะนี). “การจัดการเรียนการสอนศีลธรรมแบบการมีส่วนร่วมของพระ สอนศีลธรรมในจังหวัดฉะเชิงเทรา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิต วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๕๙.

พระมหาหนูไกร เตชวโร (สมนาม). “การจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา อำเภอ เมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐.

สุวิทย์ ศรีรักษา. “ผลการสอนตามกระบวนการเผชิญสถานการณ์ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและ ความสามารถในการคิดแบบบรรณสัมพันธ์ เรื่องหลักธรรมสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปี ที่ ๑ โรงเรียน ตชด. บ้านท่าข้าม จังหวัดนครศรีธรรมราช”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. ๒๕๕๔.

(๓) งานวิจัย :

พระราชรัตนมณี (บุญเทียน ญาณินโท) ผศ. “วิทยาการการสอนศีลธรรมของพระสงฆ์ในมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย”. **งานวิจัย**, สำนักงานส่งเสริมบุคลากรสายวิชาการด้านการ วิจัยและงานสร้างสรรค์ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๕๙.

นันทพัทธ์ ป่องกัน. “การพัฒนารูปแบบการสอนกระบวนการเผชิญสถานการณ์เพื่อส่งเสริมทักษะการ คิดแก้ปัญหา เรื่อง บทบาทหน้าที่และการดำรงชีวิตของพลเมืองดี สำหรับนักเรียนชั้น มัธยมศึกษาปีที่ ๓”. **รายงานวิจัย**, กองการศึกษา เทศบาลเมืองวารินชำราบ : โรงเรียน เทศบาลวารินวิชาชาติ. ๒๕๕๙.

(๔) ข้อมูลออนไลน์ :

กระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติความเป็นมาของการศึกษาไทย [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.moe.go.th/moe/upload/blog/htmlfile/107-9400.html> [๒๒ สิงหาคม ๒๕๖๑].

จิตติเทพ นาอุดม. วิถีชีวิตของนักปรัชญาและศาสนา: บทบาทพระสอนศีลธรรมใน โรงเรียน.[ออนไลน์] แหล่งที่มา : <http://semonsila.blogspot.com/2013/08/blog-post.html> [๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๐].

จักรี บำรุงศักดิ์, การศึกษาไทยและครูชั้นวิชาชีพในสังคมไทย [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://jakkreenoi.blogspot.com/2013/07/perennialism-essentialism-pregressivism.html>. [๒๒ สิงหาคม ๒๕๖๑].

บ้านจอมยุทธ, การศึกษาสมัยการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญ (พ.ศ. ๒๔๗๕ – ปัจจุบัน) [ออนไลน์], แหล่งที่มา : https://www.baanjomut.com/library_3/extension-1/study_of_thailand/09.html

[๒๒ สิงหาคม ๒๕๖๑].

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร.). โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน. [ออนไลน์]

แหล่งที่มา : <https://www.krupa.net/new/index.php?url=krupa> [๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๐].

ยรรยง ยรรยงค์เมธ, การวัดผลและประเมินผลการศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตทางการสอน. [ออนไลน์], แหล่งที่มา : http://www.ipesp.ac.th/learning/websatiti/chapter12/chapter12/unit12_4_3.html. [๒๒ สิงหาคม ๒๕๖๑].

๒ ภาษาอังกฤษ :

1. SECONNARY SOURCES :

Randall, C.M. Job satisfaction of Chief Administrative officers of teacher education Programs, Dissertation Abstracts International, 1986.

Caldron L.A. Characteristis of the excellent teacher as perceived by student, Los Angeles Community College. Dissertation Abstracts International, 49(9): 2512-A ; march, 1989.

Shaw,Terry J. (1997, March). The Effect of Problem Solving Training in Science Upon Utilization of Problem Solving skills in science and Social Studies. Dissertation Abstracts International, 38 (9): 5330-A.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย เรื่อง กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์
 วิชาธรรม หลักสูตรธรรมศึกษา สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดโสธรวราราม
 วรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา ของพระมหาสมเดช สุมโน (พรหม) ประกอบด้วย

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญ

ประวัติการศึกษา

๑. พระมหาสมบุรณ์ สุธมโม รศ.ดร.	Ph.D. (Buddhist Studies)
พธ.ม. (พระพุทธศาสนา)
พธ.บ. (การสอนภาษาไทย)
น.ธ. เอก, ป.ธ. ๗
ตำแหน่งทางวิชาการ : รองศาสตราจารย์
๒. ผศ.ดร.จตุพล พรหมมี	Ph.D. (Social Science)
กศ.ม. (การบริหารการศึกษา)
ศศ.บ. (มัธยมศึกษา – สังคมศึกษา)
น.ธ. เอก, ป.ธ. ๔
ตำแหน่งทางวิชาการ : ผู้ช่วยศาสตราจารย์
๓. นางสุธาทิพย์ หมอกเจริญ	กศ.บ. (สังคมศึกษา)
ตำแหน่งครู คศ. ๓ (ครูชำนาญการพิเศษ)
๔. นางสมพร ทองกุล	บธ.บ. (บริหารธุรกิจบัณฑิต)
ตำแหน่งครู คศ.๓ (ครูชำนาญการพิเศษ)
๕. นางอิชฐิฐาน เชื้อโพน	กศ.ม. (การบริหารการศึกษา)
ค.บ. (สังคมศึกษา)
ตำแหน่งครู คศ.๓ (ครูชำนาญการพิเศษ)

ภาคผนวก ข

หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ โทร. ๐๘๒-๔๕๐-๘๗๓๒

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๔ / ๑๕ วันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระมหาสมบุรณ์ สุมนโม, รศ.ดร.

ด้วย พระมหาสมเดช ฉายา สุมนโม นามสกุล พรหม รหัสประจำตัว ๖๐๐๑๒๐๒๒๐๒
นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์วิชาชีพธรรม หลักสูตรธรรม
ศึกษาสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา” เพื่อเป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา
พิจารณาเห็นแล้วว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออนุญาตท่านเป็น
ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจสอบแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมนี้ โครงการหลักสูตร
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็น
อย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมชัย ศรีนोक)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา

๖๑๐๓.๔/๑๕๐๓.๔ (๑๕๐๓.๔/๑๕๐๓.๔)
๑๐ ก.ย. ๖๑

ผู้ประสานงาน

อาจารย์ กิตติศักดิ์ ณ สงขลา ๐๘๔-๓๕๐-๖๔๖๔

พระศักดิ์ดา อุดมบุญ ๐๘๑-๓๘๖-๔๑๖๔

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะครุศาสตร์ โทร. ๐๘๒-๔๕๐-๘๗๒๒

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๔ / ๑๔ วันที่ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผศ.ดร.จุฑาล พรหมมี

ด้วย พระมหาสมเดช ฉายา สุมโน นามสกุล พรหม รหัสประจำตัว ๖๐๐๑๒๐๒๒๐๒
นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์วิชาชีพครู หลักสูตรธรรม
ศึกษาสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา” เพื่อเป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา
พิจารณาเห็นแล้วว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็น
ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมนี้ โครงการหลักสูตร
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็น
อย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมชัย ศรีนोक)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา

๓๗๖/๑๔/๑๔๖๐๑/๑๔๖๐

(๐๘๓.๓๖ จุฑาล พรหมมี)

ผู้ประสานงาน

อาจารย์ กิตติศักดิ์ ณ สงขลา ๐๘๔-๓๕๐-๖๔๖๔

พระศักดิ์ดา อุดมบุญ ๐๘๑-๓๕๖-๔๓๖๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๘๘ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอนับชัย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๙ สิงหาคม ๒๕๖๓

เรื่อง	ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์		
เรียน	นางสุราทิพย์ ทนออกเจริญ		
ที่ส่งมาด้วย	๑. เล่มวิทยานิพนธ์ ๓ บท	จำนวน ๑ เล่ม	
	๒. เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์	จำนวน ๑ ฉบับ	

ด้วย พระมหาสมเดช ฉายา สุมโน นามสกุล พรหม รหัสประจำตัว ๖๐๐๑๒๐๒๒๐๒
 นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
 ราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาค้นคว้าเรื่อง “กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์วิชาชีพครู หลักสูตรธรรม
 ศึกษาสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา” เพื่อเป็น
 ส่วนหนึ่งของการศึกษาลัทธิธรรมคัมภีร์

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสนธรรมบาลันตติ สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาจรรยาวัชระเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมนี้ โครงการหลักสูตร พุทธศาสนธรรมบาลันตติ สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการ ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อทราบและดำเนินการต่อไป.

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์.ดร สมชัย ศรีนอก)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา

75724

02
12.7.51. 2561

๗ ตุลาคม ๒๕๖๓ เล่มที่ ๑๐๔ หน้า ๓

๑๑. ค. ๑๕๖๓๐๖๓๑ ใน กค. ทำวิจัยงาน ๕
๑๒. แผนปฏิบัติงาน IOD ของ แผนปฏิบัติการป้องกัน, ๑๒๖๓๐๖๓๑
๑๓. แผน กค. ๑๕๖๓๐๖๓๑ ส่วนใหญ่ สอดคล้องกันมาก.

ติดต่อประสานงาน

อาจารย์กิตติศักดิ์ ณ สงขลา ๐๙๔-๓๕๐-๖๔๖๔

พระศักดิ์ดา อคฺคปญฺโญ ๐๘๑-๑๘๖-๔๑๖๔

๑๒. แผนทศสอ-๑ ส่วนใหญ่ สอดคล้องดีมาก

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๔/๑๖

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๕ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๕ ๘๐๓๔

www.mcu.ac.th

๑๙ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์
 เรียน นางสมพร ทองกุล
 ที่ส่งมาด้วย ๑. เล่มวิทยานิพนธ์ ๓ บท จำนวน ๑ เล่ม
 ๒. เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหาสมเดช ฉายา สุมโน นามสกุล พรหม รหัสประจำตัว ๖๐๐๑๒๐๒๒๐๒
 นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณ
 ราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์วิชาชีพครู หลักสูตรธรรม
 ศึกษาสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา” เพื่อเป็น
 ส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา
 พิจารณาเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็น
 ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมนี้ โครงการหลักสูตร
 พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็น
 อย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อทราบและดำเนินการต่อไป.

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์.ดร สมชัย ศรีนอก)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา

ติดต่อประสานงาน

อาจารย์กิตติศักดิ์ ณ สงขลา ๐๙๕-๓๕๐-๖๔๖๔

พระศักดิ์ดา อุดคปญโญ ๐๘๑-๑๘๖-๔๑๖๔

ที่ ศธ ๖๑๐๓.๔/๑๖

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๙๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๙๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๙ สิงหาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุมัติตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์
เรียน นางอริชฐาน เชื้อโพน
ที่ส่งมาด้วย ๑. เล่มวิทยานิพนธ์ ๓ บท จำนวน ๑ เล่ม
๒. เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหาสมเดช ฉายา สุมโน นามสกุล พรหม รหัสประจำตัว ๖๐๐๑๒๐๒๒๐๒
นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์วิชาชีพธรรม หลักสูตรธรรมศึกษาสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา พิจารณาเห็นแล้วว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อทราบและดำเนินการต่อไป.

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์.ดร สมชัย ศรีนอก)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา

ติดต่อประสานงาน

อาจารย์กิตติศักดิ์ ณ สงขลา ๐๙๔-๓๕๐-๖๕๖๔
พระศักดิ์ดา อุดมบุญโญ ๐๘๑-๑๘๖-๔๑๖๔

พพช นนทินน เชื้อโพน ไม่ตรงชื่อเดิม

ทำไว้ในดงหนังสือเป็นวิทยาทานพระมหาสมเดช สุมโน

มีแนบท้ายเรื่องเดิม

(นนทินน เชื้อโพน)

ภาคผนวก ค
ผลการตรวจสอบความสอดคล้องของเครื่องมือ (IOC)

ผลการวิเคราะห์แบบประเมินค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)
ของแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์วิชาการ
หลักสูตรธรรมศึกษา สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัด
ฉะเชิงเทรา

รายการที่ประเมิน	คะแนนความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ					ΣR	IOC	ความ คิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ
	๑	๒	๓	๔	๕			
๑.มาตรฐานการเรียนรู้								
๑.๑ มาตรฐานการเรียนรู้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้และเนื้อหา	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๒.ผลการเรียนรู้								
๒.๑ ผลการเรียนรู้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้และเนื้อหา	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๓.สาระสำคัญ								
๓.๑ สาระการเรียนรู้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้และเนื้อหา	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๔.จุดประสงค์การเรียนรู้								
๔.๑ จุดประสงค์การเรียนรู้สอดคล้องกับตัวชี้วัด	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๔.๒ จุดประสงค์การเรียนรู้ชัดเจนสามารถวัดผลสัมฤทธิ์ได้	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๔.๓ เขียนจุดประสงค์การเรียนรู้ถูกต้องตามหลักการเขียน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๕.สาระการเรียนรู้/เนื้อหา								
๕.๑ เนื้อหาสาระสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๕.๒ เนื้อหาสาระสอดคล้องกับตัวชี้วัด	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๕.๓ การจัดลำดับเนื้อหาสาระมีความเหมาะสม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๕.๔ เนื้อหาสาระมีความเหมาะสมกับเวลา	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้

รายการที่ประเมิน	คะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ					ΣR	IOC	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ
	๑	๒	๓	๔	๕			
๖.การจัดการเรียนรู้								
๖.๑ การจัดการเรียนรู้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๖.๒ การจัดการเรียนรู้สอดคล้องกับเนื้อหา	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๖.๓ การจัดการเรียนรู้สอดคล้องกับเวลา	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๖.๔ การจัดการเรียนรู้ครบถ้วนตามกระบวนการแผนปฏิบัติการ	+๑	+๑	๐	+๑	+๑	๔	๐.๘	นำไปใช้ได้
๖.๕ การจัดการเรียนรู้มีลำดับขั้นตอนเป็นระบบ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๗.สื่อการเรียนรู้								
๗.๑ สื่อการเรียนรู้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๘.ภาระงาน/ชิ้นงาน								
๘.๑ ภาระงาน/ชิ้นงานสอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๙.การวัดและประเมินผล								
๙.๑ การวัดและประเมินผลสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๙.๒ การวัดและประเมินผลสอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๙.๓ เครื่องมือที่ใช้วัดผลมีความเหมาะสมกับเนื้อหาสาระ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๑๐.สื่อ/แหล่งการเรียนรู้								
๑๐.๑ สื่อ/แหล่งการเรียนรู้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๑๐.๒ สื่อ/แหล่งการเรียนรู้สอดคล้องกับเนื้อหาสาระ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๑๐.๓ สื่อ/แหล่งการเรียนรู้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้

จากการนำเครื่องมือไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบพบว่า ผลการวิเคราะห์แบบประเมินค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแผนการจัดการเรียนรู้ โดยใช้กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์วิชาชีพ หลักสูตรธรรมศึกษา สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา มีค่า (IOC) ระหว่าง ๐.๘๐ – ๑.๐๐ ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่สามารถนำไปใช้ได้

ของใบงานโดยใช้กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์วิชาชีพ หลัสูตรธรรมชาติศึกษา
สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา

รายการที่ประเมิน	คะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ					ΣR	IOC	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ
	๑	๒	๓	๔	๕			
๑. จากเหตุการณ์ดังกล่าวทีมฟุตบอลหมู่บ้านอะคาเดมี ใช้ข้อเสนอนธรรม (ธรรมคุณนักฟิง) ข้อใด จนได้ออกมาจากถ้ำได้อย่างปลอดภัย ตอบ พิจารณาแล้วอดกลั้น	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๒. ถ้าหากว่าทีมฟุตบอลหมู่บ้านอะคาเดมี ๑๓ คน รอบคอบตรวจสอบสภาพอากาศให้ดีกว่านี้ และพบว่าจะมีฝนตกในบริเวณดังกล่าว ทีมฟุตบอลหมู่บ้านอะคาเดมี ๑๓ คน ควรใช้ข้อเสนอนธรรม (ธรรมคุณนักฟิง) ข้อใด เพื่อไม่ให้ติดถ้ำ ตอบ พิจารณาแล้วละเว้น	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๓. โค้ชเอกพล จันทะวงษ์ ผู้ช่วยผู้ฝึกสอนที่สามารถดูแลลูกทีมทั้ง ๑๑ คนให้ยังอยู่รอดปลอดภัย รอความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ได้โดยที่ไม่มีใครเป็นอะไรเลย นักเรียนคิดว่าข้อเสนอนธรรม (ธรรมคุณนักฟิง) ข้อใด ที่ควรใช้กับโค้ชเอกพล ตอบ พิจารณาแล้วเสพ	+๑	๐	+๑	+๑	+๑	๔	๐.๘	นำไปใช้ได้

รายการที่ประเมิน	คะแนนความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ					ΣR	IOC	ความ คิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ
	๑	๒	๓	๔	๕			
๔. จากเหตุการณ์ดังกล่าว แสดงว่าคนไทยประพฤติดังกล่าวผิดของอปปมัญญา (ภาวะจิตที่แผ่ไปโดยไม่มีประมาณ) ที่ส่งความช่วยเหลือแก่ผู้ประสบภัยครั้งนี้ ตอบ กรุณา	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๕. นายคำดีได้ทำบุญและแผ่เมตตาจิตให้กับทุกคนที่ประสบเหตุการณ์อุทกภัยเขื่อนแตกในสปป.ลาว. โดยที่ไม่รู้จักใครสักคนเลย การกระทำของนายคำดีจัดเป็นการแผ่เมตตาแบบใด ตอบ การแผ่เมตตาแบบอปปมัญญา	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๖. ชาวต่างชาติหรือผู้ที่ไม่ใช่คนในประเทศอยากจะช่วยเหลือกับเหตุการณ์ครั้งนี้ มากกว่านี้แต่ทำอะไรไม่ได้ เนื่องจากติดอุปสรรคทางด้านกฎหมายของประเทศเขาดังนั้นควรใช้หลักธรรมอปปมัญญา (ภาวะจิตที่แผ่ไปโดยไม่มีประมาณ) ข้อใด ตอบ อุเบกขา	+๑	๐	+๑	+๑	+๑	๔	๐.๘	นำไปใช้ได้

รายการที่ประเมิน	คะแนนความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ					ΣR	IOC	ความ คิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ
	๑	๒	๓	๔	๕			
๗. จากสถานการณ์ที่ ๑ ดังกล่าว บ่งบอกถึงความเป็นพระอริยบุคคลชั้นใด ตอบ พระโสดาบัน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๘. จากสถานการณ์ที่ ๒ ลูกสาวของท่านเศรษฐีซึ่งเรียกผู้เป็นพ่อว่า "น้องชาย" เพราะบรรลุนิพพานชั้นใด ตอบ พระสกทาคามี	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๙. จากสถานการณ์ที่ ๓ อัมมิกะอุบาสกบรรลุนิพพานชั้นใด ตอบ พระอนาคามี	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๑๐. จากสถานการณ์ที่ ๔ พระราหุลได้ฟังพระพุทธโฆสาวาทเกี่ยวกับวิปัสสนาคล้ายกับโฆวาทที่ตรัสสอนภิกษุปัญจวัคคีย์ เพียงแต่ในที่นี้ยกอายตนะภายในภายนอก เป็นต้น ขึ้นแสดงแทนขั้นที่ ๕ พระราหุลส่งจิตไปตามพระธรรมเทศนาจนได้บรรลุนิพพานชั้นใด ตอบ พระอรหันต์	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้

รายการที่ประเมิน	คะแนนความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ					ΣR	IOC	ความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ
	๑	๒	๓	๔	๕			
๑๑. จากสถานการณ์ดังกล่าว จ.อ.สมาน กุนัน หรือจำแخم ได้รับการยกย่องในเรื่องใด ตามหลักธรรมสัมปรายิกัตถประโยชน์ ตอบ จากสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความเสียสละ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๑๒. เพราะเหตุใด จ.อ.สมาน กุนัน หรือจำแخم รักในอาชีพหน่วยสงครามพิเศษทางเรือ กองเรือยุทธการ นักทำลายใต้น้ำจู่โจม หรือหน่วยซีล ตอบ สัทธาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศรัทธาในอาชีพ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๑๓. จ.อ.สมาน กุนัน หรือจำแخم ถึงแม้ว่าได้จากไปแล้วก็ตาม แต่มีคุณธรรมสัมปรายิกัตถประโยชน์ข้อใด ที่ยังคงอยู่และเปรียบดังกลิ่นดอกไม้หอมทั่วปฐพี ตอบ สีสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศีล	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้

รายการที่ประเมิน	คะแนนความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ					ΣR	IOC	ความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ
	๑	๒	๓	๔	๕			
๑๔. จากสถานการณ์ดังกล่าว บุคคล ผู้จะได้บรรลุมรรค ๔ มีกี่ประเภท อะไรบ้าง ตอบ บุคคลผู้จะได้บรรลุมรรค ๔ มี ๕ ประเภท คือ ๑. ผู้ได้ข่าว ๒. ผู้ เห็นรูป ๓. ผู้ได้ยินเสียง ๔. ผู้ได้เห็น และได้ฟังเสียง ๕. ผู้ลงมือปฏิบัติ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๑๕. ผู้ได้เห็นเพียงรูปของพระพุทธเจ้า เข้าสู่อนาคามิมรรค คือใคร ตอบ พระราชาพระนามว่า "มหา กัปปินะ" พร้อมข้าราชการบริวารหนึ่งพัน และพระมเหสีพร้อมด้วยภรรยาของ มหาอำมาตย์หนึ่งพันคน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๑๖. ศึกษาเรียนรู้ ได้ฟังและได้ สอบถามแล้วเกิดศรัทธาเลื่อมใส ใช้ ปัญญาพิจารณาให้เห็นตามความเป็น จริง และลงมือปฏิบัติ ประเภทนี้ทำ ให้เข้าสู่มรรคใด ตอบ อรหัตตมรรค	+๑	๐	+๑	+๑	+๑	๔	๐.๘	นำไปใช้ได้

รายการที่ประเมิน	คะแนนความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ					ΣR	IOC	ความ คิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ
	๑	๒	๓	๔	๕			
๑๗. จากเหตุการณ์ดังกล่าวสอนให้รู้ถึงหลักธรรมอะไร มีกี่อย่าง ประกอบด้วยอะไรบ้าง ตอบ ผลสมบัติ มี ๔ อย่าง ประกอบด้วยพระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๑๘. ผู้เข้าถึงผลขั้นใด ที่เป็นผลสมบัติขั้นสุดท้าย ตอบ อรหันตผลเป็นผลสมบัติขั้นสุดท้าย	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๑๙. ผู้ไกลจากกิเลสเครื่องเศร้าหมอง เป็นความหมายของผลขั้นใด ตอบ ผู้ไกลจากกิเลสเครื่องเศร้าหมอง เป็นความหมายของอรหันตผล	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้

จากการนำเครื่องมือไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบพบว่า ผลการวิเคราะห์แบบประเมินค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของใบงาน โดยใช้กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์วิชาธรรมหลักสูตรธรรมศึกษา สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา มีค่า (IOC) ระหว่าง ๐.๘๐ – ๑.๐๐ ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่สามารถนำไปใช้ได้

ผลการวิเคราะห์แบบประเมินค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)
ของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ โดยใช้กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์วิชาการ
หลักสูตรธรรมศึกษาสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัด
ฉะเชิงเทรา

รายการที่ประเมิน	คะแนนความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ					ΣR	IOC	ความ คิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ
	๑	๒	๓	๔	๕			
๑. กรณีของข่าวที่มินิกีฬาฟุตบอล “หมูป่าอะคาเดมี” นำโดยโค้ชเอก นายเอกพล จันทะวงษ์ ผู้ช่วยผู้ฝึกสอน ที่สามารถดูแลลูกทีมทั้ง ๑๑ คนให้ยัง อยู่รอดปลอดภัย รอคอยความช่วยเหลือ จากเจ้าหน้าที่ได้โดยที่ไม่มีใครเป็น อะไรเลย พฤติกรรมของโค้ชเอกจัดอยู่ ในธรรมอัสเสนธรรมข้อใดต่อไปนี้ ก. พิจารณาแล้วเสพ ข. พิจารณาแล้วอดกลั้น ค. พิจารณาแล้วเว้น ง. พิจารณาแล้วบรรเทา	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๒. ทีมนักกีฬาฟุตบอล “หมูป่าอะคา เดมี” ทั้ง ๑๓ คนติดอยู่ในถ้ำถึง ๑๐ วัน ตลอดระยะเวลาที่อยู่ในถ้ำ ๑๓ ชีวิตนั้นควรนำธรรมอัสเสนธรรมข้อ ใดมาปฏิบัติ ก. พิจารณาแล้วเสพ ข. พิจารณาแล้วอดกลั้น ค. พิจารณาแล้วเว้น ง. พิจารณาแล้วบรรเทา	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้

รายการที่ประเมิน	คะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ					ΣR	IOC	ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ
	๑	๒	๓	๔	๕			
๓. พิจารณาแล้วเห็นว่า ทีมนักกีฬาฟุตบอล “หมูป่าอะคาเดมี” ทั้ง ๑๓ คนควรจะต้องปฏิบัติก่อนเข้าถ้ำ ซึ่งสอดคล้องกับข้อใดต่อไปนี้ ก. ฤดูร้อน ข. ฤดูหนาว ค. ฤดูฝน ง. ฤดูแล้ง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๔. จากการติดถ้ำนานถึง ๑๐ วัน ของทีมนักกีฬาฟุตบอล “หมูป่าอะคาเดมี” เมื่อเกิดหิวข้าวโค้ชเอกจะคอยบอกกับลูกทีมตามข้อใด เพื่อพิจารณาแล้วบรรเทาความหิว ก. แม่เมตตา ข. ไหว้เจ้าที่ ค. อธิษฐาน ง. นั่งสมาธิ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๕. พิจารณาแล้วอดกลั้นเป็นหลักธรรมที่โค้ชเอกต้องปฏิบัติกับเหตุการณ์ใดต่อไปนี้ ก. หน่วยซีลช่วยให้ออกเป็นคนสุดท้าย ข. ต้องงดใช้ค่าเสียหายทั้งหมด ค. ต้องบวชทดแทนตลอดชีวิต ง. ถีนายิ่งแจ้งความเอาผิด	+๑	๐	+๑	+๑	+๑	๔	๐.๘	นำไปใช้ได้

รายการที่ประเมิน	คะแนนความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ					ΣR	IOC	ความ คิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ
	๑	๒	๓	๔	๕			
๖. คนไทยทั้งประเทศ ร่วมกันบริจาค ช่วยเหลือสิ่งของไปให้กับเหตุอุทกภัย เขื่อนแตกในสปป.ลาว. ควรนำ หลักธรรมอัมปมัญญาข้อใดมาใช้ ก. เมตตา ข. กรุณา ค. มุทิตา ง. อุเบกขา	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๗. โครงการโรงไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนเซ เปียน-เซน้ำน้อยของสปป.ลาว. ถ้า ประสบผลสำเร็จจะสามารถขายไฟฟ้า ให้กับประเทศในอาเซียน นักเรียนควร ใช้หลักธรรมอัมปมัญญาข้อใดต่อไปนี้ ใช้กับสปป.ลาว. ก. เมตตา ข. กรุณา ค. มุทิตา ง. อุเบกขา	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๘. ชาวพุทธจะแผ่เมตตาให้กับ ประชาชนที่ประสบเหตุอุทกภัยเขื่อน แตกในสปป.ลาว.อย่างไร ที่จัดเป็น เมตตาในหลักอัมปมัญญา ก. เจาะจงบุคคล ข. จำกับุคคล ค. ไม่จำกับุคคล ง. ถูกทุกข้อ	+๑	๐	+๑	+๑	+๑	๔	๐.๘	นำไปใช้ได้

รายการที่ประเมิน	คะแนนความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ					ΣR	IOC	ความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ
	๑	๒	๓	๔	๕			
๙. เมตตาที่แผ่ไปโดยไม่เจาะจงในหลักอปปมัญญา ซึ่งสอดคล้องกับข้อใดต่อไปนี้ ก. นางคำใสแผ่เมตตาให้กับทุกคนที่ประสบเหตุการณ์อุทกภัยเขื่อนแตก ข. นายคำจันทร์แผ่เมตตาให้กับจำแชนที่เสียชีวิตในถ้ำ ค. หมวดจรรยาแผ่เมตตาให้กับครูปรีชา ง. นางสาวทัศนีย์แผ่เมตตาให้กับแมว	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๑๐. หลักธรรมอุเบกขาในอปปมัญญาจัดอยู่ในข้อใดต่อไปนี้ ก. ลูกชายของสมศักดิ์ติดคุกในคดียาเสพติด ข. ลูกสาวของสมศรีติดคุกในคดีขโมยทอง ค. ลูกศิษย์ของครูสมทรงโดนปรับตกในวิชาธรรมเนื่องจากทุจริตข้อสอบ ง. เหตุการณ์อุทกภัยเขื่อนแตกในสปป.ลาว. ยังมีผู้สูญหายอีกหลายสิบคน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๑๑. ข้อใดที่พระโศดบัน ยังละสังโยชนไม่ได้ ก. มานะ ข. สักกายทิฐิ ค. วิจิกิจฉา ง. สีลพทปราคาส	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้

รายการที่ประเมิน	คะแนนความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ					ΣR	IOC	ความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ
	๑	๒	๓	๔	๕			
๑๒. ผู้เข้าถึงกระแสพระนิพพาน หมายถึงพระอริยบุคคลประเภทใด ก. พระโสดาบัน ข. พระสกทาคามี ค. พระอนาคามี ง. พระอรหันต์	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๑๓. พระอริยบุคคลประเภทใด ละ สังโยชนได้ทั้งหมด ก. พระโสดาบัน ข. พระสกทาคามี ค. พระอนาคามี ง. พระอรหันต์	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๑๔. ความหมายของพระอรหันต์ ตรง กับข้อใด ก. ผู้ไม่มาสู่โลกนี้อีก ข. ผู้เกิดอีกครั้งเดียว ค. ผู้ห่างไกลจากกิเลส ง. ผู้ถึงกระแสพระนิพพาน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๑๕. พระอนาคามี ละสังโยชนชนิดใด ได้เด็ดขาด ก. สักกายทิฐิ ข. รูปราคะ ค. อรูปราคะ ง. มานะ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้

รายการที่ประเมิน	คะแนนความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ					ΣR	IOC	ความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ
	๑	๒	๓	๔	๕			
๑๖. การรักษากาย วาจาให้เรียบร้อย ไม่มีโทษ จัดเป็นสัมปทาใด ก. สีสัมปทา ข. สัทธาสัมปทา ค. จาคสัมปทา ง. ปัญญาสัมปทา	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๑๗. ธรรมที่เป็นเหตุให้มีความสุขใน ภพหน้า ตรงกับข้อใด ก. ทิณฐธัมมิกัตถะ ข. สัมปรายิกัตถะ ค. ปรมัตถะ ง. อธิษฐานธรรม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๑๘. ศรัทธาในสัมปรายิกัตถประโยชน์ มีความหมายตรงกับข้อใด ก. เชื่อพระ ข. เชื่อตำรา ค. เชื่อพ่อแม่ ง. เชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๑๙. ผู้รู้จักบาปบุญคุณโทษ จัดเป็น สัมปทาใด ก. สีสัมปทา ข. สัทธาสัมปทา ค. จาคสัมปทา ง. ปัญญาสัมปทา	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้

รายการที่ประเมิน	คะแนนความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ					ΣR	IOC	ความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ
	๑	๒	๓	๔	๕			
๒๐. ข้อใดคือสอดคล้องกับปัญหา สัมปทา ก. มีปัญญารู้เท่าทันเหตุแห่งความ เสื่อมและเหตุแห่งความเจริญ ข. ผู้ที่บริจาทานเป็นการเกลี้ย ความสุขให้แก่ผู้อื่น ค. ผู้ที่มีการสำรวมกาย วาจาให้ เรียบร้อยดี ง. ผู้ที่ถึงพร้อมด้วยศรัทธา	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๒๑. มรรคระดับใดเป็นเหตุละโอ รัมภาคิยสังโยชน์ทั้ง ๕ ได้ ก. โสดาปัตติมรรค ข. สกทาคามีมรรค ค. อนาคามีมรรค ง. อรหัตตมรรค	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๒๒. ผู้บรรลุมรรคระดับใดขึ้นไปจึงจะ ไม่ไปสู่อาย ก. สกทาคามีมรรค ข. อนาคามีมรรค ค. อรหัตตมรรค ง. โสดาปัตติมรรค	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๒๓. ทางถึงความดับทุกข์ ได้แก่อะไร ก. ไตรสิกขา ข. มรรค ค. นิโรธ ง. ปฏิจจสมุปบาท	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้

รายการที่ประเมิน	คะแนนความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ					ΣR	IOC	ความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ
	๑	๒	๓	๔	๕			
๒๔. ข้อใดต่อไปนี ที่โศดาปัตติมรรค ละสังโยชนไม่ได้ ก. สักกายทิฏฐิ ข. วิจิกิจฉา ค. สीलัพพตปราคาส ง. กามราคะ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๒๕. อนาคามีมรรค ละสังโยชนได้กั อย่าง ก. ๓ ข. ๔ ค. ๕ ง. ๖	+๑	+๑	๐	+๑	+๑	๔	๐.๘	นำไปใช้ได้
๒๖. ความหมายของผล คือข้อใด ก. ชื่อของผลไม้ ข. ชื่อของกำลัง ค. ทางเข้าถึงความเป็นพระอริยบุคคล ง. ธรรมารมณอันพระอริยบุคคลพึง เสวย	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๒๗. ผลแห่งการเข้าถึงกระแสที่นำไปสู่ พระนิพพาน เป็นความหมายของผล อะไร ก. โสดาปัตติผล ข. สกทาคามีผล ค. อนาคามีผล ง. อรหัตตผล	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้

รายการที่ประเมิน	คะแนนความคิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ					ΣR	IOC	ความ คิดเห็นของ ผู้เชี่ยวชาญ
	๑	๒	๓	๔	๕			
๒๘. ความหมายของสภาคามีผลคืออะไร ก. ผลแห่งการเข้าถึงกระแสที่นำไปสู่พระนิพพาน ข. ผลคือความเป็นผู้มาสู่กามภพอีกครั้งหนึ่ง ค. ผลคือความเป็นผู้ไม่มาสู่กามภพอีก ง. ผลคือความเป็นผู้ห่างไกลจากกิเลส	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๒๙. ผลเปรียบเสมือนกับอะไรดังต่อไปนี้ ก. โรค ข. หมอ ค. ยารักษา ง. หายจากโรคแล้ว	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้
๓๐. สูงสุดของอริยผลคือข้อใด ก. อรหัตตผล ข. อนาคามีผล ค. สภาคามีผล ง. โสดาปัตติผล	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	นำไปใช้ได้

จากการนำเครื่องมือไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบพบว่า ผลการวิเคราะห์แบบประเมินค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ โดยใช้กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์วิชาชีพ หลักสูตรธรรมศึกษา สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา มีค่า (IOC) ระหว่าง ๐.๘๐ – ๑.๐๐ ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่สามารถนำไปใช้ได้

ภาคผนวก ง

หนังสือขอความอนุเคราะห์ในการทดลองเครื่องมือ

ที่ ศธ ๖๓๐๓.๔/๒๐

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๔ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๕ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๕ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

กัณยาน ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ทดลองเครื่องมือวิจัย (try out)
เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร
ที่ส่งมาด้วย แบบทดลองเครื่องมือวิจัย จำนวน ๓๐ ชุด

โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร
เลขรับทั่วไป ๖๒๓/๒๕๖๑
วันที่ 13 ก.ย. ๖1
เวลา 15.3๐ น.

ด้วย พระมหาสมเดช ฉายา สุมโน นามสกุล พรหม รหัสประจำตัว ๖๐๐๑๒๐๒๒๐๒
นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์วิชาชีพธรรม หลักสูตรธรรม
ศึกษาสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา” เพื่อเป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรดังกล่าว

ในการนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องทดลองเครื่องมือเพื่อวิจัยประกอบการทำวิทยานิพนธ์ และ
แนวทางโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จาก ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดโสธรวราราม
วรวิหาร ด้วยดี ดังมีเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ในการทดลองเครื่องมือวิจัย ขอขอบคุณอย่างสูงมา ณ
โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

เรียน ผู้อำนวยการ
จึงเรียนมาเพื่อ

☐ โปรดทราบ
☒ ความอนุเคราะห์

ออกโดยที่
๑๐๐๓๓๓๓๓
๑๓ ก.ย. ๖๑

(รองศาสตราจารย์.ดร สมชัย ศรีนอก)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา

ติดต่อประสานงาน

อาจารย์กิตติศักดิ์ ณ สงขลา ๐๙๔-๓๕๐-๖๔๖๔
พระศักดิ์ดา อุดมปัญญา ๐๘๑-๑๘๖-๔๑๖๔

๑๓
๑๓๐๔ ๑๓๐๔๓๓๓๓
๑๓๐๔

ภาคผนวก จ
ผลการวิเคราะห์ทดลองเครื่องมือ (try out)

ผลวิเคราะห์ความยากง่าย (P) ของข้อสอบ

จากนักเรียนนอกกลุ่มตัวอย่าง (Try Out) ม.๒/๑๓ จำนวน ๓๖ คน ต่อข้อสอบ ๓๐ ข้อ

ลำดับ ข้อสอบ	จำนวนคนที่ ตอบถูก	ค่าความ ยาก-ง่าย (P)	ผลวิเคราะห์	แปลความ	ระดับเกณฑ์
๑	๑๘	๐.๕๐	ดีมาก	ยากพอเหมาะ	นำไปใช้ได้
๒	๑๙	๐.๕๓	ดีมาก	ยากพอเหมาะ	นำไปใช้ได้
๓	๒๗	๐.๗๕	ดี	ค่อนข้างง่าย	นำไปใช้ได้
๔	๒๕	๐.๖๙	ดี	ค่อนข้างง่าย	นำไปใช้ได้
๕	๒๐	๐.๕๖	ดีมาก	ยากพอเหมาะ	นำไปใช้ได้
๖	๑๘	๐.๕๐	ดีมาก	ยากพอเหมาะ	นำไปใช้ได้
๗	๑๙	๐.๕๓	ดีมาก	ยากพอเหมาะ	นำไปใช้ได้
๘	๒๓	๐.๖๔	ดี	ค่อนข้างง่าย	นำไปใช้ได้
๙	๒๐	๐.๕๖	ดีมาก	ยากพอเหมาะ	นำไปใช้ได้
๑๐	๑๙	๐.๕๓	ดีมาก	ยากพอเหมาะ	นำไปใช้ได้
๑๑	๒๔	๐.๖๗	ดี	ค่อนข้างง่าย	นำไปใช้ได้
๑๒	๑๘	๐.๕๐	ดีมาก	ยากพอเหมาะ	นำไปใช้ได้
๑๓	๑๙	๐.๕๓	ดีมาก	ยากพอเหมาะ	นำไปใช้ได้
๑๔	๑๘	๐.๕๐	ดีมาก	ยากพอเหมาะ	นำไปใช้ได้
๑๕	๑๘	๐.๕๐	ดีมาก	ยากพอเหมาะ	นำไปใช้ได้
๑๖	๒๗	๐.๗๕	ดี	ค่อนข้างง่าย	นำไปใช้ได้
๑๗	๒๕	๐.๖๙	ดี	ค่อนข้างง่าย	นำไปใช้ได้
๑๘	๒๗	๐.๗๕	ดี	ค่อนข้างง่าย	นำไปใช้ได้
๑๙	๒๕	๐.๖๙	ดี	ค่อนข้างง่าย	นำไปใช้ได้
๒๐	๒๓	๐.๖๔	ดี	ค่อนข้างง่าย	นำไปใช้ได้
๒๑	๑๘	๐.๕๐	ดีมาก	ยากพอเหมาะ	นำไปใช้ได้
๒๒	๒๐	๐.๕๖	ดีมาก	ยากพอเหมาะ	นำไปใช้ได้
๒๓	๒๖	๐.๗๒	ดี	ค่อนข้างง่าย	นำไปใช้ได้
๒๔	๑๙	๐.๕๓	ดีมาก	ยากพอเหมาะ	นำไปใช้ได้
๒๕	๑๘	๐.๕๐	ดีมาก	ยากพอเหมาะ	นำไปใช้ได้
๒๖	๒๒	๐.๖๑	ดี	ค่อนข้างง่าย	นำไปใช้ได้
๒๗	๒๕	๐.๖๙	ดี	ค่อนข้างง่าย	นำไปใช้ได้

๒๘	๑๘	๐.๕๐	ดีมาก	ยากพอเหมาะ	นำไปใช้ได้
๒๙	๑๙	๐.๕๓	ดีมาก	ยากพอเหมาะ	นำไปใช้ได้
๓๐	๒๖	๐.๗๒	ดี	ค่อนข้างง่าย	นำไปใช้ได้

จากการนำเครื่องมือแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ไปให้นักเรียนกลุ่มนอกตัวอย่าง (Try Out) ได้ลองทำ พบว่า แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทุกข้อ มีค่าความยากง่าย (P) อยู่ในระหว่าง ๐.๔๔ – ๐.๗๕ ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่สามารถนำไปใช้ได้

ผลวิเคราะห์ค่าอำนาจจำแนก (r) ของข้อสอบนักเรียนนอกกลุ่มตัวอย่าง (**Try Out**) ม.๒/๑๓ จำนวน ๓๖ คน ต่อข้อสอบ ๓๐ ข้อ

ลำดับ ข้อสอบ	กลุ่มที่แบ่ง ตามระดับ คะแนน	จำนวนคน ที่ตอบถูก	ค่าอำนาจ จำแนก (r)	ผลการวิเคราะห์	ระดับเกณฑ์
๑	กลุ่มสูง	๑๓	๐.๔๔	อำนาจจำแนกดี	นำไปใช้ได้
	กลุ่มต่ำ	๕			
๒	กลุ่มสูง	๑๒	๐.๒๘	อำนาจจำแนก พอใช้	นำไปใช้ได้
	กลุ่มต่ำ	๗			
๓	กลุ่มสูง	๑๗	๐.๓๙	อำนาจจำแนก พอใช้	นำไปใช้ได้
	กลุ่มต่ำ	๑๐			
๔	กลุ่มสูง	๑๕	๐.๒๘	อำนาจจำแนก พอใช้	นำไปใช้ได้
	กลุ่มต่ำ	๑๐			
๕	กลุ่มสูง	๑๕	๐.๕๖	อำนาจจำแนกดี	นำไปใช้ได้
	กลุ่มต่ำ	๕			
๖	กลุ่มสูง	๑๓	๐.๔๔	อำนาจจำแนกดี	นำไปใช้ได้
	กลุ่มต่ำ	๕			
๗	กลุ่มสูง	๑๒	๐.๒๘	อำนาจจำแนก พอใช้	นำไปใช้ได้
	กลุ่มต่ำ	๗			
๘	กลุ่มสูง	๑๗	๐.๖๑	อำนาจจำแนกดี มาก	นำไปใช้ได้
	กลุ่มต่ำ	๖			
๙	กลุ่มสูง	๑๕	๐.๕๖	อำนาจจำแนกดี	นำไปใช้ได้
	กลุ่มต่ำ	๕			
๑๐	กลุ่มสูง	๑๖	๐.๗๒	อำนาจจำแนกดี มาก	นำไปใช้ได้
	กลุ่มต่ำ	๓			
๑๑	กลุ่มสูง	๑๘	๐.๖๗	อำนาจจำแนกดี มาก	นำไปใช้ได้
	กลุ่มต่ำ	๖			
๑๒	กลุ่มสูง	๑๕	๐.๖๗	อำนาจจำแนกดี มาก	นำไปใช้ได้
	กลุ่มต่ำ	๓			
๑๓	กลุ่มสูง	๑๕	๐.๖๑	อำนาจจำแนกดี มาก	นำไปใช้ได้
	กลุ่มต่ำ	๔			
๑๔	กลุ่มสูง	๑๖	๐.๗๘	อำนาจจำแนกดี มาก	นำไปใช้ได้
	กลุ่มต่ำ	๒			

๑๕	กลุ่มสูง	๑๔	๐.๕๖	อำนาจจำแนกดี	นำไปใช้ได้
	กลุ่มต่ำ	๔			
๑๖	กลุ่มสูง	๑๘	๐.๕๐	อำนาจจำแนกดี	นำไปใช้ได้
	กลุ่มต่ำ	๙			
๑๗	กลุ่มสูง	๑๘	๐.๖๑	อำนาจจำแนกดี มาก	นำไปใช้ได้
	กลุ่มต่ำ	๗			
๑๘	กลุ่มสูง	๑๖	๐.๒๘	อำนาจจำแนก พอใช้	นำไปใช้ได้
	กลุ่มต่ำ	๑๑			
๑๙	กลุ่มสูง	๑๗	๐.๕๐	อำนาจจำแนกดี	นำไปใช้ได้
	กลุ่มต่ำ	๘			
๒๐	กลุ่มสูง	๑๕	๐.๓๙	อำนาจจำแนก พอใช้	นำไปใช้ได้
	กลุ่มต่ำ	๘			
๒๑	กลุ่มสูง	๑๓	๐.๔๔	อำนาจจำแนกดี	นำไปใช้ได้
	กลุ่มต่ำ	๕			
๒๒	กลุ่มสูง	๑๘	๐.๘๙	อำนาจจำแนกดี มาก	นำไปใช้ได้
	กลุ่มต่ำ	๒			
๒๓	กลุ่มสูง	๑๕	๐.๒๒	อำนาจจำแนก พอใช้	นำไปใช้ได้
	กลุ่มต่ำ	๑๑			
๒๔	กลุ่มสูง	๑๓	๐.๓๙	อำนาจจำแนก พอใช้	นำไปใช้ได้
	กลุ่มต่ำ	๖			
๒๕	กลุ่มสูง	๑๕	๐.๖๗	อำนาจจำแนกดี มาก	นำไปใช้ได้
	กลุ่มต่ำ	๓			
๒๖	กลุ่มสูง	๑๕	๐.๔๔	อำนาจจำแนกดี	นำไปใช้ได้
	กลุ่มต่ำ	๗			
๒๗	กลุ่มสูง	๑๗	๐.๕๐	อำนาจจำแนกดี	นำไปใช้ได้
	กลุ่มต่ำ	๘			
๒๘	กลุ่มสูง	๑๒	๐.๓๓	อำนาจจำแนก พอใช้	นำไปใช้ได้
	กลุ่มต่ำ	๖			
๒๙	กลุ่มสูง	๑๓	๐.๓๙	อำนาจจำแนก พอใช้	นำไปใช้ได้
	กลุ่มต่ำ	๖			
๓๐	กลุ่มสูง	๑๖	๐.๓๓	อำนาจจำแนก พอใช้	นำไปใช้ได้
	กลุ่มต่ำ	๑๐			

จากการนำเครื่องมือแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ไปให้นักเรียนกลุ่มนอกตัวอย่าง (Try Out) ได้ลองทำ พบว่า แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทุกข้อ มีค่าอำนาจจำแนก (r) อยู่ในระหว่าง ๐.๒๐ – ๑.๐๐ ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่สามารถนำไปใช้ได้

ผลวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (Kr20) ของแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
เพื่อนำไปใช้ทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้โปรแกรม **Excel** ตามตารางดังต่อไปนี้

ข้อที่	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	x	x ²	
1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	28	84	
2	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	28	84	
3	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	28	78	
4	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	28	78	
5	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	0	27	72	
6	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	27	72	
7	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	0	1	26	67	
8	0	0	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	26	67	
9	1	1	1	0	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	25	62	
10	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	1	1	1	1	1	25	62	
11	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	0	25	62	
12	1	1	1	0	1	0	1	1	1	1	1	1	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	24	57	
13	0	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	0	0	24	57	
14	0	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	0	1	0	1	24	57	
15	1	0	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	0	23	52	
16	0	0	1	1	1	0	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	0	23	52	
17	1	1	1	0	0	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1	23	52	
18	1	0	0	1	1	0	0	1	0	0	1	1	1	1	0	1	1	1	0	1	0	0	1	1	1	1	0	1	1	0	1	18	32
19	1	1	0	1	0	0	1	1	1	0	0	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0	1	0	0	0	0	1	17	28
20	0	0	1	0	0	1	1	0	1	0	1	1	0	1	0	0	1	0	1	0	1	0	1	1	0	0	1	0	1	1	0	16	25
21	1	1	1	0	0	1	0	0	1	0	1	1	1	0	1	0	0	1	0	1	0	0	0	0	1	0	1	0	1	0	1	15	22
22	0	1	1	1	0	0	1	1	0	1	0	0	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	1	1	0	0	1	12	14
23	0	0	0	1	1	0	0	1	0	1	1	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	12	14
24	1	0	1	1	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	1	0	0	0	1	0	0	1	0	1	0	1	0	0	11	12
25	0	1	1	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	1	0	1	0	0	1	0	0	0	1	0	1	1	11	12
26	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	1	0	1	0	0	1	0	1	0	0	1	0	1	0	10	10
27	1	0	0	1	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	1	1	1	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	1	0	1	10	10
28	0	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	1	0	1	0	1	0	0	0	1	1	0	1	10	10
29	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	1	0	0	1	10	10
30	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	1	0	1	0	1	1	0	1	0	0	0	1	10	10
31	1	0	1	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	9	8
32	0	0	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0	1	0	1	0	1	0	0	1	0	1	1	1	9	8
33	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	1	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0	1	1	9	8
34	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1	1	1	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0	8	6
35	0	0	0	1	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	6	3
36	0	0	1	1	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	6	3
Σx	16	15	21	25	20	16	19	23	20	15	24	16	15	16	16	27	25	21	25	23	16	20	26	15	18	22	25	16	15	26	643	41344	
p	0.50	0.53	0.75	0.69	0.56	0.50	0.53	0.64	0.56	0.53	0.67	0.50	0.53	0.50	0.50	0.75	0.69	0.75	0.69	0.64	0.50	0.56	0.72	0.53	0.50	0.61	0.69	0.50	0.53	0.72			
q	0.50	0.47	0.25	0.31	0.44	0.50	0.47	0.36	0.44	0.47	0.33	0.50	0.47	0.50	0.50	0.25	0.31	0.25	0.31	0.36	0.50	0.44	0.28	0.47	0.50	0.39	0.31	0.50	0.47	0.28			
pq	0.25	0.25	0.19	0.21	0.25	0.25	0.25	0.23	0.25	0.25	0.22	0.25	0.25	0.25	0.25	0.19	0.21	0.19	0.21	0.23	0.25	0.25	0.20	0.25	0.25	0.24	0.21	0.25	0.25	0.20	6.97		
Σpq																																	
Kr20	1.03																																

ผลจากการวิเคราะห์ ค่าความเชื่อมั่น (Kr20) สามารถแทนค่าตามสูตรดังต่อไปนี้

$$S_t^2 = \frac{(\sum X^2 - \frac{(\sum X)^2}{N})}{N - 1}$$

เมื่อ

$$X = 643$$

$$X^2 = 41344$$

$$N = 36$$

$$N^2 = 1296$$

$$Pq = 6.97$$

$$n-1 = 35$$

$$S_t^2 = 1165.68$$

$$r_t = \frac{n}{n-1} \left\{ 1 - \frac{\sum pq}{s_t^2} \right\}$$

เมื่อ

n	=	๓๐
n-1	=	๒๙
$\sum pq$	=	๖.๙๗
s_t^2	=	๑๑๑๖๕.๖๘
Kr20	=	๑.๐

จากการนำเครื่องมือแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ไปให้นักเรียนกลุ่มนอกตัวอย่าง (Try Out) ได้ลองทำ พบว่า ค่าความเชื่อมั่น (Kr20) อยู่ในระดับ ๑.๐ ซึ่งมีความเชื่อมั่นสูง ที่สามารถนำไปใช้ได้

ภาคผนวก ฉ
หนังสือเพื่อความอนุเคราะห์แจกเครื่องมือวิจัย

ที่ ศธ ๖๓๐๓.๔/๕๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๘๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๘๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๗ ตุลาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์หลังพื้นที่ทดลองการสอนจริง เพื่อการวิจัย
เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร

โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร
เลขที่หัวใบ ๗๘๕/๒๕๖๑
วันที่ ๒๕ ต.ค. ๖๑
เวลา ๑๐.๓๐ น.

ด้วย พระมหาสมเดช ฉายา สุมโน นามสกุล พรหม รหัสประจำตัว ๖๐๐๑๒๐๒๒๐๒๒ นิสิตปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้
ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์วิชาชีพธรรม หลักสูตรธรรมศึกษาสำหรับ
นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๒ โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาหลักสูตรดังกล่าว

ในการนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลเพื่อวิจัยประกอบการทำวิทยานิพนธ์ และทางโครงการ
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากผู้อำนวยการโรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหารด้วยดี
จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อทราบและอนุเคราะห์ดำเนินการต่อไป.

เรียน ผู้อำนวยการ

จึงเรียนมาเพื่อ

☐ โปรดทราบ

☒ ความรอบคอบ

ขอแสดงความนับถือ

๒๕ ต.ค. ๖๑

(รองศาสตราจารย์.ดร สมชัย ศรีนอก)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา

ติดต่อประสานงาน

อาจารย์กิตติศักดิ์ ณ สงขลา ๐๙๔-๓๕๐-๖๔๖๔

พระศักดิ์ดา อุดมบุญ ๐๘๑ ๑๘๖ ๔๑๖๔

๑๗
๖๐๕๕๖๖
๖๕๐๐๕๖

ภาคผนวก ข
ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจริง

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการเก็บข้อมูลจริง เพื่อหาค่าเฉลี่ย, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่า T-Test โดยใช้โปรแกรม SPSS ได้ดังต่อไปนี้

จำนวน นักเรียน (N)	คะแนนทดสอบก่อนเรียน (Pretest) ๓๐	คะแนนทดสอบหลังเรียน (Posttest) ๓๐
๑	๑๒	๒๔
๒	๑๔	๒๖
๓	๑๓	๒๕
๔	๑๑	๒๔
๕	๑๗	๒๗
๖	๑๒	๒๔
๗	๑๖	๒๖
๘	๑๗	๒๗
๙	๑๙	๒๙
๑๐	๑๓	๒๔
๑๑	๑๗	๒๘
๑๒	๑๘	๒๙
๑๓	๑๗	๒๗
๑๔	๑๘	๒๘
๑๕	๑๕	๒๕
๑๖	๖	๒๔
๑๗	๑๕	๒๖
๑๘	๑๕	๒๙
๑๙	๑๘	๒๗
๒๐	๗	๒๔
๒๑	๑๔	๒๕
๒๒	๑๕	๒๖
๒๓	๘	๒๔
๒๔	๑๐	๒๕
๒๕	๑๕	๒๕
๒๖	๑๔	๒๔
๒๗	๑๐	๒๔
๒๘	๑๕	๒๖
๒๙	๑๖	๒๕
๓๐	๑๗	๒๘

๓๑	๑๖	๒๗
๓๒	๑๘	๒๙
๓๓	๑๓	๒๔
๓๔	๑๕	๒๕
๓๕	๑๗	๒๕
๓๖	๑๖	๒๔
๓๗	๑๖	๒๗
๓๘	๑๔	๒๕
๓๙	๑๕	๒๕
๔๐	๑๖	๒๘
๔๑	๑๔	๒๘
๔๒	๑๕	๒๔
๔๓	๑๖	๒๔
๔๔	๑๗	๒๕
๔๕	๑๓	๒๔
๔๖	๑๖	๒๔
๔๗	๑๘	๒๖
๔๘	๒๐	๓๐
รวม	๗๐๙	๑๒๓๙
ค่าเฉลี่ย	๑๔.๗๗	๒๕.๘๑
ค่า S.D.	๒.๙๘	๑.๗๗
ค่า T	-๓๓.๘๕๙	

Paired Samples Statistics

	Mean	N	Std. Deviation	Std. Error Mean
Pair 1 PreTest	14.77	48	2.984	.431
PostTest	25.81	48	1.770	.256

Paired Samples Correlations

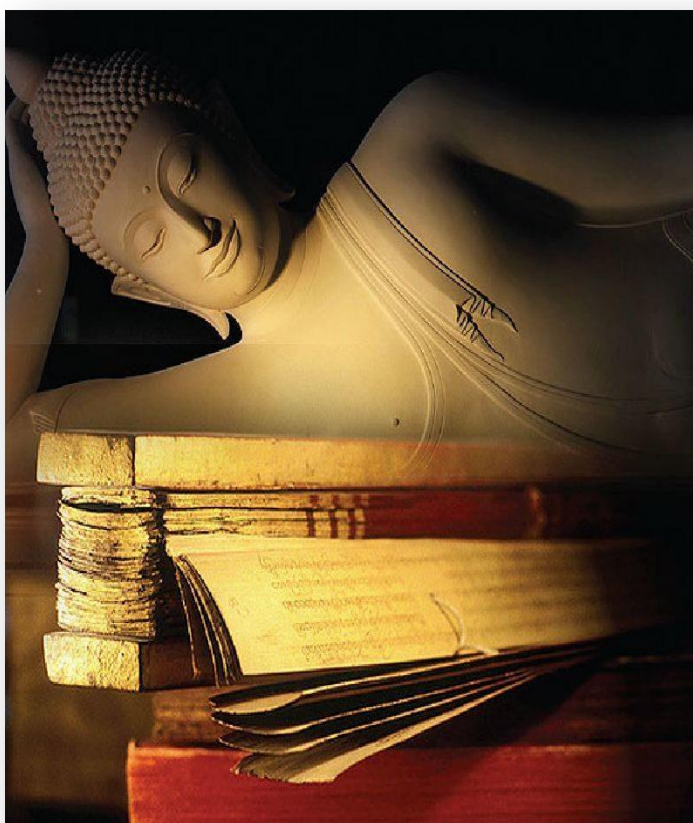
	N	Correlation	Sig.
Pair 1 PreTest & PostTest	48	.656	.000

Paired Samples Test

	Paired Differences					T	df	Sig. (2-tailed)
	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	95% Confidence Interval of the Difference				
				Lower	Upper			
Pair 1 PreTest – PostTest	-11.042	2.259	.326	-11.698	-10.386	-33.859	47	.000

ภาคผนวก ซ
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์
 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
 หลักสูตรธรรมศึกษาชั้นโท
 เรื่อง หลักธรรมหมวด ๔
 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

จัดทำโดย
 พระมหาสมเดช สุมโน (พรหม)
 นิสิตหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
 สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 พุทธศักราช ๒๕๖๑

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๑		
หลักสูตรธรรมศึกษาชั้นโท	สาระการเรียนรู้วิชาธรรม	จุดกะธรรมหมวด ๔
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒	ภาคการเรียนรู้ที่ ๒	ปีการศึกษา ๒๕๖๑
เรื่อง อปัสเสนธรรม ๔	โดยใช้กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์	เวลา ๑ ชั่วโมง

๑. มาตรฐานการเรียนรู้

มาตรฐาน ธศ ๑ รู้และเข้าใจหลักธรรมของพระพุทธศาสนา มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

๒. ผลการเรียนรู้

รู้และเข้าใจหลักธรรมของพระพุทธศาสนาในจุดกะธรรมหมวด ๔

๓. สาระสำคัญ

หลักธรรมของพระพุทธศาสนาในจุดกะธรรมหมวด ๔ เป็นหลักธรรมที่ว่าด้วยอปัสเสนธรรม หมายถึงธรรมเป็นที่อิงหรือพึ่งอาศัยของผู้มีปัญญา ที่รู้จักพิจารณาปฏิบัติต่อสิ่งต่าง ๆ ให้ถูกต้อง เพื่อไม่ให้เกิดทุกข์โทษแก่ตน เป็นทางป้องกันไม่ให้กุศลเกิดขึ้นและให้กุศลเจริญยิ่งขึ้นมี ๔ อย่าง

๔. จุดประสงค์การเรียนรู้

๑. นักเรียนสามารถอธิบายความหมายของอปัสเสนธรรม ๔ ได้
๒. นักเรียนบอกความสำคัญและนำความรู้จากที่เรียนมาไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้

๕. สาระการเรียนรู้/เนื้อหา

อปัสเสนธรรม ๔ คือ ธรรมเป็นที่อิงหรือพึ่งอาศัย ๔ อย่าง

๖. กระบวนการจัดการเรียนรู้

วิธีสอนโดยกระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์	เวลา ๑ ชั่วโมง
---	----------------

ทดสอบก่อนเรียน (๕ นาที)

ชั้นนำเข้าสู่บทเรียน

ขั้นที่ ๑ การสร้างศรัทธา (๕ นาที)

๑.๑ ครูพานักเรียนสวดมนต์ไหว้พระและเก็บกวาดขยะของห้องเรียนให้สะอาด
บรรยากาศในห้องเรียนพร้อม

๑.๒ ครูเล่าข่าวเรื่องหมูป่า โดยพูดเร้าใจให้นักเรียนได้เห็นความสำคัญของ
หลักธรรมอปัสเสนธรรม ๔ ที่กำลังจะเรียน

ขั้นที่ ๒ ศึกษาสังคม (๕ นาที)

๒.๑ ครูสอบถามนักเรียนว่า เคยเรียนรู้หลักธรรมอปสเสนธรรม ๔ มาบ้างแล้วหรือไม่

๒.๒ หลักธรรมอปสเสนธรรม ๔ มีอะไรบ้างและมีความสำคัญต่อนักเรียนอย่างไร

๒.๓ ครูเอาเอกสาร ข้อมูลที่เป็นใบงานที่เกี่ยวกับหลักธรรมอปสเสนธรรม ๔ ให้นักเรียนได้ศึกษา

ขั้นที่ ๓ ระดมเผชิญสถานการณ์ (๑๐ นาที)

๓.๑ ครูเลือกตัวแทนนักเรียนให้ออกมาอภิปรายในประเด็นสำคัญของหลักธรรมอปสเสนธรรม ๔

๓.๒ ครูเอาข่าวเรื่องหมูป่า ให้นักเรียนได้ฝึกการสรุปที่เป็นประเด็นมา

ขั้นที่ ๔ วิจารณ์ความคิด (๑๐ นาที)

๔.๑ ครูให้นักเรียนเลือกตัดสินใจในการแก้ไขปัญหา โดยให้นักเรียนฝึกกระบวนการทำงานเป็นกลุ่มที่เป็นตัวแทน ให้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและทดสอบกันด้วยเหตุผล

๔.๒ ครูให้นักเรียนเลือกสิ่งที่ถูกต้อง ซึ่งเป็นการลงมติร่วมกันภายในกลุ่มที่เป็นตัวแทน ฝึกความเป็นประชาธิปไตย

ขั้นที่ ๕ ฝึกปฏิบัติ (๑๕ นาที)

๕.๑ ครูให้นักเรียนที่เป็นตัวแทนกลับไปนั่งที่เดิมแล้วได้ฝึกปฏิบัติ เพื่อพิสูจน์ผลการเลือกสิ่งที่ถูกต้อง โดยครูมีใบงานให้นักเรียนได้ลองทำและให้นักเรียนปรึกษารื้อกับครูได้ โดยครูเป็นเสมือนกัลยาณมิตร

๕.๒ ครูให้ผู้เรียนนำแนวคิดดังกล่าวไปเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติต่อไป

ขั้นที่ ๖ สรุปและประเมินผล (๕ นาที)

๖.๑ ผู้เรียนแสดงออกด้วยการพูด การเขียน และการแสดงความคิดเห็น

๖.๒ ครูสรุปการอภิปรายของกลุ่มที่เป็นตัวแทนนักเรียน

๖.๓ ครูวัดผลและประเมินผลความคิดรวบยอดของนักเรียนเกี่ยวกับสิ่งที่ได้เรียนมาจากการอภิปรายของตัวแทนนักเรียน และจากการทำใบงานเป็นรายบุคคล

๖.๔ ครูให้นักเรียนซักถาม

ทดสอบหลังเรียน (๕ นาที)

๗. สื่อการเรียนรู้

- ใบความรู้ เรื่อง หลักธรรมอปสเสนธรรม ๔

๘. ภาระงาน/ชิ้นงาน

ที่	กิจกรรม/ใบงาน	ชิ้นงาน
๑	ตอบคำถามเกี่ยวกับหลักธรรมอปสเสนธรรม ๔	ใบงาน ๑ ชิ้น

๙. การวัดและประเมินผล

สิ่งที่ต้องการวัด	เครื่องมือวัด	วิธีการวัด	เกณฑ์การประเมิน
ด้านความรู้ (K)	- แบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน	- สอนโดยใช้กระบวนการแบบเผชิญสถานการณ์ - ผลสัมฤทธิ์ระหว่างก่อนเรียนกับหลังเรียน	๖๐ คะแนน
ด้านทักษะ/กระบวนการ (P)	- ใบงาน	- ประเมินชิ้นงาน	๓๐ คะแนน
ด้านคุณลักษณะ (A)	- ใบรายชื่อ - สังเกตพฤติกรรม การเรียนรู้โดยการซักถาม	- เวลาเรียน - มารยาท	๑๐ คะแนน
รวมคะแนน			๑๐๐ คะแนน
ระดับเกณฑ์การประเมินผลของนักเรียน	ผ่าน = ได้คะแนนร้อยละ ๖๐ ขึ้นไป ไม่ผ่าน = ได้คะแนนต่ำกว่าร้อยละ ๖๐ ลงมา		

๑๐. สื่อ/แหล่งการเรียนรู้

๑๐.๑ สื่อการเรียนรู้

- หนังสือเรียนธรรมศึกษาชั้นโท ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๑

๑๐.๒ แหล่งการเรียนรู้

- ห้องสมุดธรรมะมีชีวิต
- <http://www.gongtham.net>

ใบความรู้
เรื่อง หลักธรรมอปัสเสนธรรม ๔

อปัสเสนธรรม ๔

๑. พิจารณาแล้วเสพของอย่างหนึ่ง
๒. พิจารณาแล้วอดกลิ่นของอย่างหนึ่ง
๓. พิจารณาแล้วเว้นของอย่างหนึ่ง
๔. พิจารณาแล้วบรรเทาของอย่างหนึ่ง

อธิบาย

อุปสเนนธรรม แปลว่า ธรรมคุณนักฟัง หมายถึง ธรรมเป็นที่อิงหรือพึ่งอาศัยของผู้มีปัญญาที่รู้จักพิจารณาปฏิบัติต่อสิ่งต่าง ๆ ให้ถูกต้อง เพื่อไม่ให้เกิดทุกข์โทษแก่ตน เป็นทางป้องกันไม่ให้กุศลเกิดขึ้น และให้กุศลเจริญยิ่งขึ้น มี ๔ อย่าง คือ

๑. พิจารณาแล้วเสพของอย่างหนึ่ง หมายถึง เมื่อจำเป็นจะต้องเกี่ยวข้องกับสิ่งของเครื่องใช้ที่เหมาะสม ได้แก่ ปัจจัย ๔ คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และบุคคลตลอดถึงธรรมเป็นต้น ที่จำเป็นจะต้องเกี่ยวข้อง พึงพิจารณาแล้วจึงใช้สอยและเสพให้เป็นประโยชน์อกุศลจะไม่เกิดและที่เกิดแล้วก็จะเสื่อมสิ้นไป

๒. พิจารณาแล้วอดกลั้นของอย่างหนึ่ง หมายถึง เมื่อประสบกับอนิฏฐารมณ์ คืออารมณ์ที่ไม่น่าปรารถนา มี หนว ร้อน หิว กระหาย ถ้อยคำเสียดแทง และทุกข์เวทนาอันแรงกล้า พึงรู้จักพิจารณาแล้วอดกลั้น เช่น บุคคลที่รู้จักพิจารณาว่า “เวรย่อมระงับด้วยการไม่จองเวร” แล้วอดกลั้นได้เป็นต้น

๓. พิจารณาแล้วเว้นของอย่างหนึ่ง หมายถึง เมื่อรู้ว่าสิ่งที่เป็นโทษก่ออันตรายแก่ร่างกายหรือจิตใจ เช่น คนพาล การพนัน สุราเมรัย สิ่งเสพติด เมื่อเข้าใกล้หรือเสพเข้าแล้วอกุศลที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น และกุศลที่เกิดแล้วย่อมเสื่อมสิ้นไป พึงรู้จักพิจารณาหลีกเลี่ยงเสีย เช่น เมื่อรู้ว่า “คบคนพาลพาลพาไปหาผิด” ก็พึงเว้นการคบหาสมาคมกับคนพาล

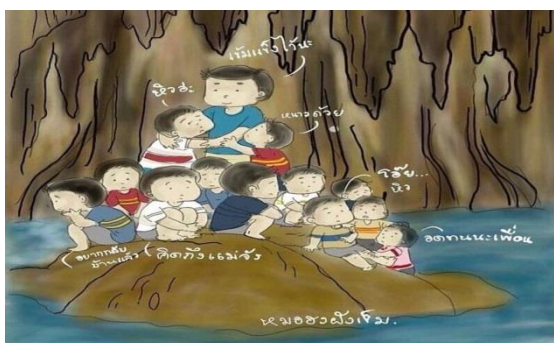
๔. พิจารณาแล้วบรรเทาของอย่างหนึ่ง หมายถึง เมื่อสิ่งที่เป็นโทษก่ออันตรายแก่ร่างกายหรือจิตใจ เช่น อกุศลวิตกอันประกอบด้วยกาม พยาบาท และเบียดเบียนกัน ตลอดถึงความชั่วร้ายทั้งหลายซึ่งเกิดขึ้นแล้ว พึงรู้จักพิจารณาแก้ไขบำบัดหรือขจัดให้สิ้นไป

อุปสเนนธรรมทั้ง ๔ นี้ เรียกอีกอย่างว่า อุปนิสัย ๔ หมายถึง ธรรมเป็นที่พึ่งพิง หรือธรรมช่วยอุดหนุนให้ตั้งมั่นอยู่ในกุศลธรรมอื่น ๆ เพราะเมื่อรู้จักพิจารณาปฏิบัติต่อสิ่งต่างๆ ให้ถูกต้องด้วยปัญญาตามหลักอุปสเนนธรรม หรืออุปนิสัย ๔ อย่างนี้ ย่อมเป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดก็ไม่เกิดขึ้น ที่เกิดขึ้นแล้วก็จะบรรเทาและสูญสิ้นไป

ใบงาน

คำชี้แจง : ให้นักเรียนอ่านสถานการณ์ข้างล่างแล้วตอบคำถาม จำนวน ๓ ข้อ
ดังต่อไปนี้

สถานการณ์

ลำดับเหตุการณ์ค้นหาทีมหมูป่า จากวันที่ ๒๓ มิถุนายน ๒๕๖๑ พบว่า เยาวชน ๑๓ คน ของทีมฟุตบอลหมูป่าอะคาเดมีและโค้ชผู้ฝึกสอน หายไปในถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน อ.แม่สาย จ. เชียงราย โดยวันที่ ๒๓ นักฟุตบอลเด็กอายุ ๑๑-๑๖ ปี ของทีมฟุตบอลหมูป่าอะคาเดมี เดินทางถึง สนามฟุตบอลในต.โป่งผา อ. แม่สาย จ. เชียงราย ราว ๑๐.๐๐ น. เพื่อฝึกซ้อม จากนั้นเวลา ๑๐.๔๒ น. นายเอกพล จันทะวงษ์ ผู้ฝึกสอนทีมฟุตบอลวัย ๒๕ ปี โพสต์วิดีโอการฝึกซ้อมผ่านเฟซบุ๊กไลฟ์ ต่อมาประมาณ ๑๕.๐๐ น. เจ้าหน้าที่วนอุทยานถ้ำหลวง-ขุนน้ำนางนอน สังเกตเห็นรถจักรยานจอด อยู่ ๑๑ คัน บริเวณปากทางเข้าถ้ำหลวง จึงเข้าไปตรวจสอบ และทราบจากผู้ปกครองคนหนึ่งว่าติดต่อกับลูกชายไม่ได้ เวลาประมาณ ๒๒.๐๐ น. ทีมกู้ภัยของมูลนิธิสยามรวมใจแม่สาย และศูนย์วิทยุ ๑๙๑ สภ. แม่สาย ได้รับแจ้งเหตุว่ามีเด็กหายตัวเข้าไปในถ้ำหลวง ได้มีการประสานงานกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ ทหาร จิตอาสา ขอความช่วยเหลือจากหน่วยทำลายได้น้ำจืด หรือหน่วยซีลของกองทัพเรือ ขอกำลัง ทีมกู้ภัยจำนวน ๓ คน จากองค์กรดาร์บีเซอร์ประเทศอังกฤษ จนผ่านพ้นมาสิบวัน ถึงวันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๕๖๑ เจ้าหน้าที่พบทั้ง ๑๓ ชีวิตปลอดภัย

ที่มา : ลำดับเหตุการณ์ค้นหาทีมหมูป่า จากวันแรกถึงวันที่พบ ๑๓ ชีวิต : วันที่ ๓ กรกฎาคม ๒๕๖๑ เวลา ๐๕.๕๐ น. https://www.khaosod.co.th/special-stories/news_1291506

๑. จากเหตุการณ์ดังกล่าว ทีมฟุตบอลหมูป่าอะคาเดมี ใช้ข้อปัสเสนธรรม (ธรรมดุษณักพิง) ข้อใด จนได้ออกมาจากถ้ำได้อย่างปลอดภัย

.....

.....

๒. ถ้าหากว่าทีมฟุตบอลหมูป่าอะคาเดมี ๑๓ คน รอบคอบตรวจสอบสภาพอากาศให้ดีกว่านี้ และพบว่าจะมีฝนตกในบริเวณดังกล่าว ทีมฟุตบอลหมูป่าอะคาเดมี ๑๓ คน ควรใช้ข้อปัสเสนธรรม (ธรรมดุษณักพิง) ข้อใด เพื่อไม่ให้ติดถ้ำ

.....

.....

๓. โค้ชเอกพล จันทะวงษ์ ผู้ช่วยผู้ฝึกสอนที่สามารถดูแลลูกทีมทั้ง ๑๑ คนให้ยังอยู่รอดปลอดภัย รอความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ได้โดยที่ไม่มีใครเป็นอะไรเลย นักเรียนคิดว่าข้อปัสเสนธรรม (ธรรมดุษณักพิง) ข้อใด ที่ควรใช้กับโค้ชเอกพล

.....

.....

เฉลย

๑. จากเหตุการณ์ดังกล่าว ทีมฟุตบอลหมูป่าอะคาเดมี ใช้ข้อปัสเสนธรรม (ธรรมดุษณักพิง) ข้อใด จนได้ออกมาจากถ้ำได้อย่างปลอดภัย

ตอบ พิจารณาแล้วอดกลั้น

๒. ถ้าหากว่าทีมฟุตบอลหมูป่าอะคาเดมี ๑๓ คน รอบคอบตรวจสอบสภาพอากาศให้ดีก่อน และพบว่าจะมีฝนตกในบริเวณดังกล่าว ทีมฟุตบอลหมูป่าอะคาเดมี ๑๓ คน ควรใช้อุปกรณ์ (ธรรมดุงพนักพิง) ข้อใด เพื่อไม่ให้ติดถ้า

ตอบ พิจารณาแล้วละเว้น

๓. โค้ชเอกพล จันทะวงษ์ ผู้ช่วยผู้ฝึกสอนที่สามารถดูแลลูกทีมทั้ง ๑๑ คนให้ยังอยู่รอดปลอดภัย รอความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ได้โดยที่ไม่มีใครเป็นอะไรเลย นักเรียนคิดว่าอุปกรณ์ (ธรรมดุงพนักพิง) ข้อใด ที่ควรใช้กับโค้ชเอกพล

ตอบ พิจารณาแล้วเสพ

แบบทดสอบก่อนเรียน-หลังเรียน

ชื่อ.....นามสกุล..... เลขที่..... ชั้น.....

คำชี้แจง : ให้นักเรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องเพียงข้อเดียว

๑. กรณีของข่าวทีมนักกีฬาฟุตบอล “หมูป่าอะคาเดมี” นำโดยโค้ชเอกพล จันทะวงษ์ ผู้ช่วยผู้ฝึกสอนที่สามารถดูแลลูกทีมทั้ง ๑๑ คนให้ยังอยู่รอดปลอดภัย รอความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ได้โดยที่ไม่มีใครเป็นอะไรเลย พฤติกรรมของโค้ชเอกจัดอยู่ในธรรมอุปสรรคธรรมข้อใดต่อไปนี้

- ก. พิจารณาแล้วเสพ
- ข. พิจารณาแล้วอดกลั้น
- ค. พิจารณาแล้วเว้น
- ง. พิจารณาแล้วบรรเทา

๒. ทีมนักกีฬาฟุตบอล “หมูป่าอะคาเดมี” ทั้ง ๑๓ คนติดอยู่ในถ้ำถึง ๑๐ วัน ตลอดระยะเวลาที่อยู่ในถ้ำ ๑๓ ชีวิตนั้นควรนำธรรมอุปสรรคธรรมข้อใดมาปฏิบัติ

- ก. พิจารณาแล้วเสพ
- ข. พิจารณาแล้วอดกลั้น
- ค. พิจารณาแล้วเว้น
- ง. พิจารณาแล้วบรรเทา

๓. พิจารณาแล้วเว้น ทีมนักกีฬาฟุตบอล “หมูป่าอะคาเดมี” ทั้ง ๑๓ คนควรปฏิบัติก่อนเข้าถ้ำ ซึ่งสอดคล้องกับข้อใดต่อไปนี้

- ก. ฤดูร้อน
- ข. ฤดูหนาว
- ค. ฤดูฝน
- ง. ฤดูแล้ง

๔. จากการติดถ้ำนานถึง ๑๐ วัน ของทีมนักกีฬาฟุตบอล “หมูป่าอะคาเดมี” เมื่อเกิดหิวข้าวโค้ชเอกจะคอยบอกกับลูกทีมตามข้อใด เพื่อพิจารณาแล้วบรรเทาความหิว

- ก. แม่เมตตา
- ข. ไหว้เจ้าที่
- ค. อธิษฐาน

ง. นั่งสมาธิ

๕. พิจารณาแล้วอดกลั้น เป็นหลักธรรมที่โค้ชเอกต้องปฏิบัติกับเหตุการณ์ต่อไปนี้

ก. หน่วยซีลช่วยให้รอดเป็นครั้งสุดท้าย

ข. ต้องชดใช้ค่าเสียหายทั้งหมด

ค. ต้องบวชทดแทนตลอดชีวิต

ง. สิ้นน้ำจืดสร้างความเอือม

เฉลย

๑. ก ๒. ข ๓. ค ๔. ง ๕. ง

บันทึกผลหลังการเรียนรู้การสอน

.....

.....

.....

.....

.....

ปัญหาและอุปสรรค

.....

.....

.....

.....

.....

แนวทางแก้ไขปัญหา / ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ลงชื่อ.....

(พระมหาสมเดช สุ่มโน/พรหม)

นิสิตผู้ทำวิจัย

...../...../.....

ความคิดเห็นหัวหน้ากลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

.....

.....

.....

ลงชื่อ.....

(นางสาวอัญชลี พรพิทักษ์กุล)

หัวหน้ากลุ่มสาระสังคมศึกษาฯ

...../...../.....

ความคิดเห็นผู้อำนวยการโรงเรียน

.....

.....

.....

ลงชื่อ.....

(นางรุจิรดา วรรณศิริ)

ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร

...../...../.....

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๒		
หลักสูตรธรรมศึกษาชั้นโท	สาระการเรียนรู้วิชาธรรม	จุดกะธรรมหมวด ๔
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒	ภาคการเรียนรู้ที่ ๒	ปีการศึกษา ๒๕๖๑
เรื่อง อปัมณญา ๔	โดยใช้กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์	เวลา ๑ ชั่วโมง

๑. มาตรฐานการเรียนรู้

มาตรฐาน ธศ ๑ รู้และเข้าใจหลักธรรมของพระพุทธศาสนา มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

๒. ผลการเรียนรู้

รู้และเข้าใจหลักธรรมของพระพุทธศาสนาในจุดกะธรรมหมวด ๔

๓. สาระสำคัญ

หลักธรรมของพระพุทธศาสนาในจุดกะธรรมหมวด ๔ เป็นหลักธรรมที่ว่าด้วยอปัมณญา ๔ หมายถึงการแผ่คุณธรรม คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ไปในหมู่มนุษย์และสัตว์หาประมาณมิได้ คือ ไม่จำกัดขอบเขต แต่ถ้าแผ่ไปโดยเจาะจงตัวบุคคลหรือโดยไม่เจาะจงตัวบุคคลแต่ยังมุ่งจำกัดเอาหมู่คนหรือสัตว์เรียกว่า พรหมวิหาร แปลว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหมหรือธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ หมายถึง พรหมโดยสมมติ คือ ท่านผู้เป็นผู้ใหญ่

๔. จุดประสงค์การเรียนรู้

๑. นักเรียนสามารถอธิบายความหมายของอปัมณญา ๔ ได้
๒. นักเรียนบอกความสำคัญและนำความรู้จากที่เรียนมาไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้

๕. สาระการเรียนรู้/เนื้อหา

อปัมณญา ๔ คือ ธรรมที่มีการแผ่คุณธรรม คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ไปในหมู่มนุษย์และสัตว์หาประมาณมิได้ โดยไม่จำกัดขอบเขต

๖. กระบวนการจัดการเรียนรู้

วิธีสอนโดยกระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์	เวลา ๑ ชั่วโมง
---	----------------

ทดสอบก่อนเรียน (๕ นาที)

ชั้นนำเข้าสู่บทเรียน

ขั้นที่ ๑ การสร้างศรัทธา (๕ นาที)

๑.๑ ครูพานักเรียนสวดมนต์ไหว้พระและเก็บกวาดขยะของห้องเรียนให้สะอาด
บรรยากาศในห้องเรียนพร้อม

๑.๒ ครูเล่าข่าวเรื่องเขื่อนแตกในประเทศลาว โดยพูดเร้าใจให้นักเรียนได้เห็น
ความสำคัญของหลักธรรมอัปมัณฺญา ๔ ที่กำลังจะเรียน

ขั้นที่ ๒ ศึกษาสังคม (๕ นาที)

๒.๑ ครูสอบถามนักเรียนว่า เคยเรียนรู้หลักธรรมอัปมัณฺญา ๔ มาบ้างแล้วหรือไม่

๒.๒ หลักธรรมอัปมัณฺญา ๔ มีอะไรบ้างและมีความสำคัญต่อนักเรียนอย่างไร

๒.๓ ครูเอาเอกสาร ข้อมูลที่เป็นใบงานที่เกี่ยวกับหลักธรรมอัปมัณฺญา ๔ ให้
นักเรียนได้ศึกษา

ขั้นที่ ๓ ระดมเผชิญสถานการณ์ (๑๐ นาที)

๓.๑ ครูเลือกตัวแทนนักเรียนให้ออกมาอภิปรายในประเด็นสำคัญ

๓.๒ ครูเอาข่าวเรื่องเขื่อนแตกในประเทศลาว ให้นักเรียนได้ฝึกการสรุปที่เป็น
ประเด็นมา

ขั้นที่ ๔ วิเคราะห์ความคิด (๑๐ นาที)

๔.๑ ครูให้นักเรียนเลือกตัดสินใจในการแก้ไขปัญหา โดยให้นักเรียนฝึกกระบวนการ
ทำงานเป็นกลุ่มที่เป็นตัวแทน ให้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและทดสอบกันด้วยเหตุผล

๔.๒ ครูให้นักเรียนเลือกสิ่งที่ถูกต้อง ซึ่งเป็นการลงมติร่วมกันภายในกลุ่มที่เป็น
ตัวแทน ฝึกความเป็นประชาธิปไตย

ขั้นที่ ๕ ฝึกปฏิบัติ (๑๕ นาที)

๕.๑ ครูให้นักเรียนที่เป็นตัวแทนกลับไปนั่งที่เดิมแล้วได้ฝึกปฏิบัติ เพื่อพิสูจน์ผลการ
เลือกสิ่งที่ถูกต้อง โดยครูมีใบงานให้นักเรียนได้ลองทำและให้นักเรียนปรึกษาหารือกับครูได้ โดยครู
เป็นเสมือนกัลยาณมิตร

๕.๒ ครูให้ผู้เรียนนำแนวคิดดังกล่าวไปเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติต่อไป

ขั้นที่ ๖ สรุปและประเมินผล (๕ นาที)

๖.๑ ผู้เรียนแสดงออกด้วยการพูด การเขียน และการแสดงความคิดเห็น

๖.๒ ครูสรุปการอภิปรายของกลุ่มที่เป็นตัวแทนนักเรียน

๖.๓ ครูวัดผลและประเมินผลความคิดรวบยอดของนักเรียนเกี่ยวกับสิ่งที่ได้เรียนมา
จากการอภิปรายของตัวแทนนักเรียน และจากการทำใบงานเป็นรายบุคคล

๖.๔ ครูให้นักเรียนซักถาม

ทดสอบหลังเรียน (๕ นาที)

๗. สื่อการเรียนรู้

- ใบความรู้ เรื่อง หลักธรรมอัปมัณฺญา ๔

๘. ภาระงาน/ชิ้นงาน

ที่	กิจกรรม/ใบงาน	ชิ้นงาน
๑	ตอบคำถามเกี่ยวกับหลักธรรมอัปมัณฺญา ๔	ใบงาน ๑ ชิ้น

๙. การวัดและประเมินผล

สิ่งที่ต้องการวัด	เครื่องมือวัด	วิธีการวัด	เกณฑ์การประเมิน
ด้านความรู้ (K)	- แบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน	- สอนโดยใช้กระบวนการแบบเผชิญสถานการณ์ - ผลสัมฤทธิ์ระหว่างก่อนเรียนกับหลังเรียน	๖๐ คะแนน
ด้านทักษะ/กระบวนการ (P)	- ใบงาน	- ประเมินชิ้นงาน	๓๐ คะแนน
ด้านคุณลักษณะ (A)	- ใบรายชื่อ - สังเกตพฤติกรรม การเรียนรู้โดยการซักถาม	- เวลาเรียน - มารยาท	๑๐ คะแนน
รวมคะแนน			๑๐๐ คะแนน
ระดับเกณฑ์การประเมินผลของนักเรียน	ผ่าน = ได้คะแนนร้อยละ ๖๐ ขึ้นไป		
	ไม่ผ่าน = ได้คะแนนต่ำกว่าร้อยละ ๖๐ ลงมา		

๑๐. สื่อ/แหล่งการเรียนรู้

๑๐.๑ สื่อการเรียนรู้

- หนังสือเรียนธรรมศึกษาชั้นโท ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๑

๑๐.๒ แหล่งการเรียนรู้

- ห้องสมุดธรรมะมีชีวิต
- <http://www.gongtham.net>

ใบความรู้
เรื่อง หลักธรรมอแปปมัญญา ๔

อแปปมัญญา ๔

๑. เมตตา ความรักสันนิทสนม

๒. กรุณา ความสงสาร ความเห็นใจเมื่อเห็นผู้อื่นประสบทุกข์

๓. มุทิตา ความพลอยยินดีด้วย

๔. อุเบกขา ความวางเฉย

อธิบาย

อแปปมัญญา แปลว่า ภาวะจิตที่แผ่ไปโดยไม่มีประมาณ หมายถึง การแผ่คุณธรรม คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ไปในหมู่มนุษย์และสัตว์หาประมาณมิได้ คือ ไม่จำกัดขอบเขต แต่ถ้าแผ่

ไปโดยเจาจะจงตัวบุคคล หรือโดยไม่เจาจะจงตัวบุคคลแต่ยังมุ่งจำกัดเอาหมู่คนหรือสัตว์ เรียกว่า พรหมวิหาร แปลว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหม หรือธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ หมายถึง พรหมโดยสมมติ คือ ท่านผู้เป็นผู้ใหญ่ ในที่นี้หมายถึง ธรรม ๔ อย่าง คือ

๑. เมตตา ความรักสนิทสนม หมายถึง ความรักใคร่ที่เว้นจากราคะความกำหนดเป็นความปรารถนาดีอยากให้ผู้อื่นสัตว์อื่นมีความสุขความเจริญ มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์และสัตว์ทั่วหน้า การเจริญเมตตาให้พิจารณาเห็นโทษของโทสะ คือ ความคิดประทุษร้ายผู้อื่นและเห็นอานิสงส์ผลดีของขันติ คือ ความอดทนอดกลั้นที่ควรประกอบให้มีในจิตเพื่อข่มโทสะนั้นลงให้ได้แล้วจึงเจริญเมตตาจิตไปในสรรพสัตว์ไม่มีประมาณ เมื่อเริ่มเจริญนั้นพึงตั้งเมตตาจิตในตนก่อนในทำนองว่า “ขอเราจงเป็นสุข อย่าได้มีทุกข์ มีเวรมีภัยแก่ใครๆเลย อย่าได้มีความทุกข์กายทุกข์ใจ จงเป็นสุข ๗ รักษาตนให้พ้นจากทุกข์ภัยทั้งสิ้นเถิด” ดังนี้ เพื่อทำตนให้เป็นพยานเปรียบเทียบให้เห็นว่า ตนรักสุขเกลียดทุกข์ฉันทใด ผู้อื่นหรือสัตว์อื่นก็รักสุขเกลียดทุกข์ฉันทนั้น เมื่อพิจารณาได้ดังนี้ จิตของบุคคลนั้นก็จะมีความสุข ในลำดับนั้นพึงเจริญเมตตาจิตไปในสรรพสัตว์ทั่วไปไม่มีประมาณไม่มีขอบเขตในทำนองว่า “ขอให้สัตว์ทั้งปวงจงอย่ามีเวร อย่ามีความพยายาบาทต่อกันและกันเลยอย่าได้มีความทุกข์กายทุกข์ใจ จงมีความสุข รักษาตนให้พ้นจากทุกข์ภัยทั้งสิ้นเถิด” เมตตาภาวนานี้เป็นข้าศึกแก่โทสะและเป็นคุณธรรมที่ทำลายความรู้สึกละพยายาบาทโดยตรง เมื่อบุคคลเจริญเมตตานี้ย่อมละโทสะและพยายาบาทได้ จิตก็จะตั้งมั่นเป็นสมาธิโดยเร็ว ผลที่ได้รับจากการเจริญเมตตาอยู่เสมอ

๒. กรุณา ความสงสาร ความห่วงใยเมื่อเห็นผู้อื่นประสบทุกข์ หมายถึง เห็นผู้อื่นตกทุกข์เดือดร้อนคิดจะช่วยให้พ้นทุกข์ โดยใส่ใจในอันจะปลดปล่อยบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์ไม่มีประมาณ การเจริญกรุณา คือ ความสงสารรู้สึกเห็นใจต่อคนหรือสัตว์กำลังประสบความทุกข์ภัยอันตราย ผู้เจริญกรุณาต้องกำหนดใจว่า “ขอคนหรือสัตว์ผู้ประสบทุกข์จงพ้นจากความทุกข์เกิด” เมื่อกำหนดจิตไว้อย่างนี้บ่อย ๆ ย่อมจะกำจัดวิหิงสา(หรือวิหเสสา) คือ ความคิดเบียดเบียนต่อคนหรือสัตว์ทั้งหลายลงไปได้และจะไม่เศร้าโศกเสียใจ เมื่อคนหรือสัตว์เหล่านั้นไม่พ้นจากความทุกข์ตามที่ตนต้องการเพราะภาวะจิตมีแต่ความสงบ

๓. มุทิตา ความพลอยยินดีด้วย หมายถึง เห็นผู้อื่นอยู่ดีมีสุขและเจริญงอกงามประสบความสำเร็จ ก็พลอยมีใจแช่มชื่นเบิกบานตรงกันข้ามกับผู้มีจิตริษยา การเจริญมุทิตา คือ ความพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี ผู้เจริญมุทิตาต้องใช้ในกรณีที่พบเห็นผู้อื่นได้ดีโดยให้กำหนดใจว่า “ขอให้สัตว์ทั้งหลายอย่าได้เสื่อมจากสมบัติที่ตนได้แล้ว” หรือขอให้สัตว์เหล่านั้นยังยืนอยู่ในสุขสมบัติของตน ๆ ” เมื่อนึกกำหนดใจเช่นนี้ จิตก็จะกำจัดความไม่ยินดีในสมบัติของผู้อื่นลงไปได้ความคิดริษยาก็จะไม่เกิดขึ้น

๔. อุเบกขา ความวางเฉย หมายถึง ความวางใจเป็นกลาง เช่น ไม่สามารถที่จะแผ่เมตตา กรุณาไปในคนร้ายทำความผิดถูกตำรวจจับหรือไม่สามารถแผ่มุทิตา คือ พลอยยินดีด้วยการได้รับทรัพย์สินเงินทองของบุคคลผู้ทำโจรกรรมมาได้หรือกรณีให้เห็นคนสองฝ่ายเป็นความพ้องร้องกัน เมื่อศาลตัดสินให้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดชนะจะพลอยยินดีกับฝ่ายชนะเสียใจไปกับฝ่ายแพ้ เช่นนี้ไม่สามารถทำได้ จึงควรมีอุเบกขา คือ ความวางจิตเรียบสงบ สม่่าเสมอ เทียงตรงดุจดราขัง มองเห็นมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายได้รับผลดีผลร้ายตามเหตุปัจจัยและกรรมที่กระทำไว้ ไม่เอนเอียงไปด้วยความชอบหรือความชัง การเจริญอุเบกขา อุเบกขา คือจิตวางเฉย เป็นกลาง ไม่แสดงความยินดี ในกรณีที่ศัตรูคู่แค้น

ประสบการณ์พิบัติและเสียใจในกรณีที่คนรักและผู้เกี่ยวข้องประสบความพิบัติ เพราะกรรมคือการกระทำของเขาเอง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำไว้แล้วอันควรได้รับผลดีหรือชั่วสมควรแก่เหตุที่กระทำ พร้อมทั้งจะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม ผู้เจริญอุเบกขาพึงมีความรู้สึกเป็นกลาง ๆ ในสรรพสัตว์ไม่ดีใจหรือเสียใจในเหตุสุขทุกข์ของสรรพสัตว์ โดยมีความรู้สึกที่ “สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของของตน ย่อมเป็นไปตามกรรม ทำกรรมใดไว้ ย่อมได้รับผลของกรรมนั้น” พึงนึกบริกรรมเช่นนี้เรื่อยไปจนกว่าจิตจะตั้งมั่นเป็นสมาธิเมื่อคิดอยู่เช่นนี้เรื่อย ๆ จิตก็จะละราคะและปฏิฆะ ในบุคคลอื่นหรือสัตว์อื่นลงไปได้และตั้งมั่นเป็นสมาธิโดยเร็ว

บุคคลใดก็ตามเมื่อจะแผ่คุณธรรมทั้ง ๔ อย่างนี้ให้เป็นอัมปณัญญา พึงแผ่ออกไปในมนุษย์หรือสัตว์ทั้งหลายอย่างมีจิตใจสม่ำเสมอทั่วกัน ไม่มีประมาณ ไม่จำกัดขอบเขต

ใบงาน

คำชี้แจง : ให้นักเรียนอ่านสถานการณ์ข้างล่างแล้วตอบคำถาม จำนวน ๓ ข้อ
ดังต่อไปนี้

สถานการณ์

ธารน้ำใจคนไทย ส่งไปช่วยเหลือผู้ประสบภัย จากเขื่อนแตกที่ สปป.ลาว ทั้งทีมแพทย์และสาธารณสุข รวมไปถึงสิ่งของอุปโภคบริโภค และเงินบริจาค เริ่มที่ทำเนียบรัฐบาล ตั้งศูนย์รับบริจาคเงินช่วยเหลือ สปป.ลาว ณ เรือนพอเพียงและเปิดบัญชีธนาคารกรุงไทย สาขาทำเนียบรัฐบาล ชื่อบัญชี "หัวใจไทยส่งไป สปป. ลาว" เลขที่บัญชี ๐๖๗-๐-๑๒๘๘๖-๔ รับบริจาคเงินส่งไปช่วยเหลือ ส่วนสิ่งของเปิดรับบริจาคที่กระทรวงมหาดไทย ไม่รับอาหารสด ล่าสุด พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี โทรศัพท์หารือกับ นายทองลุน สีสุลิต นายกรัฐมนตรี สปป.ลาว และทางการลาว ขอบคุณที่รัฐบาลไทยส่งทีมกู้ภัยเข้าช่วยเหลือเร่งด่วน อีกทั้งรัฐบาลไทย จะช่วยเหลือช่วงการฟื้นฟูด้วย และวันนี้ เป็นวันที่ ๒ ของการลำเลียงสิ่งของทางเครื่องบิน C-๑๓๐ ๒ เที่ยวบิน นำอาหารจิตอาสา หน่วยพระราชทานกองทัพอากาศ ๒๐ นาย ลำเลียงสิ่งของไปยังท่าอากาศยานนานาชาติปากเซ สปป.ลาว เพื่อนำไปช่วยเหลือ กระจายไปยังผู้ที่ได้รับความเดือดร้อน และศูนย์อพยพ พร้อมกันนี้ ยังเปิด

ศูนย์รับบริจาคสิ่งของที่กองบิน ๒๑ จังหวัดอุบลราชธานี ขณะที่ กระทรวงสาธารณสุข เปิดศูนย์ปฏิบัติการภาวะฉุกเฉิน หรือ EOC สนับสนุนช่วยเหลือด้านการแพทย์และสาธารณสุข กรณีสันเขื่อนเซเปียน-เซินน้อยแตก ในวันนี้ ศูนย์ EOC ส่งทีมประเมินสถานการณ์ ทีมเฝ้าระวังสอบสวนเคลื่อนที่เร็ว ทีมช่วยเหลือเยียวยาจิตใจ เข้าไปยังที่แขวงจำปาสักแล้ว พร้อมนำเวชภัณฑ์ อุปกรณ์การแพทย์ นำยาชุดน้ำท่วมไป ๕,๐๐๐ ชุด และจากนี้ ตั้งทีมปฏิบัติการฉุกเฉินทางการแพทย์ ๓ ทีม เตรียมส่งไปจุดอพยพเมืองสนามไซ เมืองปากซอง และจะร่วมตรวจคัดกรองผู้ป่วยที่ด่านตรวจคนเข้าเมืองช่องเม็ก จังหวัดอุบลราชธานี ขณะที่ สภากาชาดไทย จัดบรรจุสิ่งของเป็นชุดธารน้ำใจกว่า ๒,๐๐๐ ชุด ประกอบด้วย อาหาร เครื่องอุปโภคบริโภค ไฟฉาย ชุดยาสامันต์ประจำบ้าน และยารักษาโรคน้ำกัดเท้า ส่งไปช่วยเหลือผู้ประสบภัยน้ำท่วมที่ลาว โดยจะจัดส่งไปผ่านทางช่องเม็ก เพื่อส่งมอบให้เจ้าแขวงจำปาสัก ส่งไปมอบให้ชาวลาวผู้ประสบภัยต่อไป

ที่มา : ธารน้ำใจคนไทย เปิดศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยเขื่อนแตกที่ สปป.ลาว : วันที่ ๒๖ ก.ค. ๒๕๖๑ เวลา ๒๐:๑๔ น. <http://news.ch7.com/detail/296446>

๑. จากเหตุการณ์ดังกล่าว แสดงว่าคนไทยประพฤติดังกล่าว ขัดต่อหลักธรรมข้อใด ของอภิปมัญญา (ภาวะจิตที่แผ่ไปโดยไม่มีประมาณ) ที่ส่งความช่วยเหลือแก่ผู้ประสบภัยครั้งนี้

.....

.....

.....

๒. นายคำดีได้ทำบุญและแผ่เมตตาจิตให้กับทุกคนที่ประสบเหตุการณ์อุทกภัยเขื่อนแตกในสปป.ลาว. โดยที่ไม่รู้จักใครสักคนเลย การกระทำของนายคำดีจัดเป็นการแผ่เมตตาแบบใด

.....

.....

.....

๓. ชาวต่างชาติหรือผู้ที่ไม่ใช่คนไทยในประเทศอาจจะช่วยเหลือกับเหตุการณ์ครั้งนี้ มากกว่านี้แต่ทำอะไรไม่ได้ เนื่องจากติดอุปสรรคทางด้านกฎหมายของประเทศเขา ดังนั้นควรใช้หลักธรรมอภิปมัญญา (ภาวะจิตที่แผ่ไปโดยไม่มีประมาณ) ข้อใด

.....

.....

.....

เฉลย

๑. จากเหตุการณ์ดังกล่าว แสดงว่าคนไทยประพฤติดังกล่าว ขัดต่อหลักธรรมข้อใด ของอภิปมัญญา (ภาวะจิตที่แผ่ไปโดยไม่มีประมาณ) ที่ส่งความช่วยเหลือแก่ผู้ประสบภัยครั้งนี้

ตอบ กรุณา

๒. นายคำดีได้ทำบุญและแผ่เมตตาจิตให้กับทุกคนที่ประสบเหตุการณ์อุทกภัยเขื่อนแตกในสปป.ลาว. โดยที่ไม่รู้จักใครสักคนเลย การกระทำของนายคำดีจัดเป็นการแผ่เมตตาแบบใด

ตอบ การแผ่เมตตาแบบอัมปมัญญา

๓. ชาวต่างชาติหรือผู้ที่ไม่ใช่คนในประเทศอยากจะช่วยเหลือกับเหตุการณ์ครั้งนี้ มากกว่านี้แต่ทำอะไรไม่ได้ เนื่องจากติดอุปสรรคทางด้านกฎหมายของประเทศเขา ดังนั้นควรใช้หลักธรรมอัมปมัญญา (ภาวะจิตที่แผ่ไปโดยไม่มีประมาณ) ข้อใด

ตอบ อุเบกขา

แบบทดสอบก่อนเรียน-หลังเรียน

ชื่อ.....นามสกุล..... เลขที่..... ชั้น.....

คำชี้แจง : ให้นักเรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องเพียงข้อเดียว

๑. คนไทยทั้งประเทศ ร่วมกันบริจาคช่วยเหลือสิ่งของไปให้กับเหตุอุทกภัยเขื่อนแตกในสปป.

ลาว. ควรนำหลักธรรมอัมปมัญญาข้อใดมาใช้

ก. เมตตา

ข. กรุณา

ค. มุทิตา

ง. อุเบกขา

๒. โครงการโรงไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนเซเปียน-เซินน้อยของสปป.ลาว. ถ้าประสบผลสำเร็จจะสามารถขายไฟฟ้าให้กับประเทศในอาเซียน นักเรียนควรใช้หลักธรรมอัมปมัญญาข้อใดต่อไปนี้จะใช้กับสปป.ลาว.

ก. เมตตา

ข. กรุณา

ค. มุทิตา

ง. อุเบกขา

๓. ชาวพุทธจะแผ่เมตตาให้กับประชาชนที่ประสบเหตุอุทกภัยเขื่อนแตกในสปป.ลาว.อย่างไร ที่จัดเป็นเมตตาในหลักอัมปมัญญา

ก. เจาะจงบุคคล

ข. จำกัดบุคคล

ค. ไม่จำกัดบุคคล

ง. ถูกทุกข้อ

๔. เมตตาที่แผ่ไปโดยไม่เจาะจงในหลักอัมปมัญญา ซึ่งสอดคล้องกับข้อใดต่อไปนี

ก. นางคำใสแผ่เมตตาให้กับทุกคนที่ประสบเหตุการณ์อุทกภัยเขื่อนแตก

ข. นายคำจันทร์แผ่เมตตาให้กับจำแหมที่เสียชีวิตในถ้ำ

ค. หมวดจรรูญแผ่เมตตาให้กับครูปรีชา

ง. นางสาวทัศนีย์แผ่เมตตาให้กับแมว

๕. หลักธรรมอุเบกขาในอัปปมัญญา จัดอยู่ในข้อใดต่อไปนี้

- ก. ลูกชายของสมศักดิ์ติดคุกในคดียาเสพติด
- ข. ลูกสาวของสมศรีติดคุกในคดีขโมยทอง
- ข. ลูกศิษย์ของครูสมทรงโดนปรับตกในวิชาธรรมเนื่องจากทุจริตข้อสอบ
- ง. เหตุการณ์อุทกภัยเขื่อนแตกในสปป.ลาว. ยังมีผู้สูญหายอีกหลายสิบคน

เฉลย

๑. ข ๒. ค ๓. ค ๔. ก ๕. ง

บันทึกผลหลังการเรียนการสอน

.....

.....

.....

.....

.....

ปัญหาและอุปสรรค

.....

.....

.....

.....

.....

แนวทางแก้ไขปัญหา / ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ลงชื่อ.....

(พระมหาสมเดช สุ่มโน/พรหม)

นิสิตผู้ทำวิจัย

...../...../.....

ความคิดเห็นหัวหน้ากลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

.....

.....

.....

ลงชื่อ.....

(นางสาวอัญชลี พรพิทักษ์กุล)

หัวหน้ากลุ่มสาระสังคมศึกษาฯ

...../...../.....

ความคิดเห็นผู้อำนวยการโรงเรียน

.....

.....

.....

ลงชื่อ.....

(นางรุจิรดา วรรณศิริ)

ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร

...../...../.....

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๓		
หลักสูตรธรรมศึกษาชั้นโท	สาระการเรียนรู้วิชาธรรม	จุดกะระรวมหมวด ๔
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒	ภาคการเรียนรู้ที่ ๒	ปีการศึกษา ๒๕๖๑
เรื่อง อริยบุคคล ๔	โดยใช้กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์	เวลา ๑ ชั่วโมง

๑. มาตรฐานการเรียนรู้

มาตรฐาน ธศ ๑ รู้และเข้าใจหลักธรรมของพระพุทธศาสนา มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

๒. ผลการเรียนรู้

รู้และเข้าใจหลักธรรมของพระพุทธศาสนาในจุดกะระรวมหมวด ๔

๓. สาระสำคัญ

หลักธรรมของพระพุทธศาสนาในจุดกะระรวมหมวด ๔ เป็นหลักธรรมที่ว่าด้วยอริยบุคคล แปลว่า บุคคลผู้ประเสริฐ หมายถึง บุคคลผู้ได้บรรลุอริยผลอันเป็นโลกุตตระ จึงจัดเป็นผู้ประเสริฐในพระพุทธศาสนา เพราะสามารถละสังโยชน์กิเลสได้เด็ดขาดตามภูมิธรรมของตนจัดลำดับเป็น ๔ อย่าง

๔. จุดประสงค์การเรียนรู้

๑. นักเรียนสามารถอธิบายความหมายของอริยบุคคล ๔ ได้
๒. นักเรียนบอกความสำคัญและนำความรู้จากที่เรียนมาไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้

๕. สาระการเรียนรู้/เนื้อหา

อริยบุคคล ๔ คือ บุคคลผู้ได้บรรลุอริยผลอันเป็นโลกุตตระ ๔ อย่าง

๖. กระบวนการจัดการเรียนรู้

วิธีสอนโดยกระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์	เวลา ๑ ชั่วโมง
---	----------------

ทดสอบก่อนเรียน (๕ นาที)

ชั้นนำเข้าสู่บทเรียน

ขั้นที่ ๑ การสร้างศรัทธา (๕ นาที)

๑.๑ ให้นักเรียนเก็บกวาดขยะของห้องเรียนให้สะอาด บรรยากาศในห้องเรียนพร้อม

๑.๒ ครูพูดเร้าใจให้นักเรียนได้เห็นความสำคัญของบทที่จะเรียนต่อไป

ขั้นที่ ๒ ศึกษาสังคม (๕ นาที)

๒.๑ ครูสอบถามนักเรียนว่า เคยเรียนรู้หลักธรรมอริยบุคคล ๔ มาบ้างแล้วหรือไม่

๒.๒ หลักธรรมอริยบุคคล ๔ มีอะไรบ้างและมีความสำคัญต่อนักเรียนอย่างไร

๒.๓ ครูเอาเอกสาร ข้อมูล หนังสือ ที่เกี่ยวกับหลักธรรมอริยบุคคล ๔ ให้นักเรียนได้
ศึกษา

ขั้นที่ ๓ ระดมเผชิญสถานการณ์ (๑๐ นาที)

๓.๑ ครูเลือกตัวแทนนักเรียนให้ออกมาอภิปรายในประเด็นสำคัญ

๓.๒ ครูเอาเหตุการณ์ให้นักเรียนได้ฝึกการสรุปเป็นประเด็น

ขั้นที่ ๔ วิเคราะห์ความคิด (๕ นาที)

๔.๑ ครูให้นักเรียนตัดสินใจ โดยให้นักเรียนฝึกกระบวนการทำงานเป็นกลุ่มที่เป็น
ตัวแทน ให้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและทดสอบกันด้วยเหตุผล

๔.๒ ครูให้นักเรียนเลือกสิ่งที่ถูกต้อง ซึ่งเป็นการลงมติร่วมกันภายในกลุ่มที่เป็น
ตัวแทน ฝึกความเป็นประชาธิปไตย

ขั้นที่ ๕ ฝึกปฏิบัติ (๑๐ นาที)

๕.๑ ครูให้นักเรียนฝึกปฏิบัติ เพื่อพิสูจน์ผลการเลือกสิ่งที่ถูกต้อง โดยมีครูคอยสังเกต
และแนะนำ และใช้วิธีให้คำปรึกษาหารือเสมือนกัลยาณมิตร

๕.๒ ครูให้ผู้เรียนนำแนวคิดดังกล่าวไปเป็นหลักในการประพฤติ ปฏิบัติต่อไป

ขั้นที่ ๖ สรุปและประเมินผล (๕ นาที)

๖.๑ ผู้เรียนแสดงออกด้วยวิธีการ การพูด การเขียน และการแสดงความคิดเห็น

๖.๒ ครูสรุปการอภิปรายของกลุ่มที่เป็นตัวแทนนักเรียน

๖.๓ ครูวัดผลและประเมินผลความคิดรวบยอดของนักเรียนเกี่ยวกับสิ่งที่ได้เรียนมา
จากการอภิปรายของตัวแทนนักเรียน พร้อมทดสอบข้อเขียนและสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียน

สรุปประเด็นและนักเรียนซักถาม (๕ นาที)

ทดสอบหลังเรียน (๕ นาที)

๗. สื่อการเรียนรู้

- ใบความรู้ เรื่อง หลักธรรมอริยบุคคล ๔

๘. ภาระงาน/ชิ้นงาน

ที่	กิจกรรม/ใบงาน	ชิ้นงาน
๑	ตอบคำถามเกี่ยวกับหลักธรรมอริยบุคคล ๔	ใบงาน ๑ ชิ้น

๙. การวัดและประเมินผล

สิ่งที่ต้องการวัด	เครื่องมือวัด	วิธีการวัด	เกณฑ์การประเมิน
ด้านความรู้ (K)	- แบบทดสอบก่อน เรียนและหลังเรียน	- สอนโดยใช้กระบวนการ การแบบเผชิญสถานการณ์ การ - ผลสัมฤทธิ์ระหว่าง ก่อนเรียนกับหลังเรียน	๖๐ คะแนน

ด้านทักษะ/กระบวนการ (P)	- ใบงาน	- ประเมินชิ้นงาน	๓๐ คะแนน
ด้านคุณลักษณะ (A)	- ใบรายชื่อ - สังเกตพฤติกรรม การเรียนรู้โดยการ ซักถาม	- เวลาเรียน - มารยาท	๑๐ คะแนน
รวมคะแนน			๑๐๐ คะแนน
ระดับเกณฑ์การประเมิน ผลของนักเรียน	ผ่าน = ได้คะแนนร้อยละ ๖๐ ขึ้นไป		
	ไม่ผ่าน = ได้คะแนนต่ำกว่าร้อยละ ๖๐ ลงมา		

๑๐. สื่อ/แหล่งการเรียนรู้

๑๐.๑ สื่อการเรียนรู้

- หนังสือเรียนธรรมศึกษาชั้นโท ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๑

๑๐.๒ แหล่งการเรียนรู้

- ห้องสมุดธรรมะมีชีวิต
- <http://www.gongtham.net>

ใบความรู้ เรื่อง หลักธรรมอริยบุคคล ๔

๑. พระโสดาบัน ผู้แรกถึงกระแสพระนิพพาน
๒. พระสกทาคามี ผู้กลับมาเกิดอีกชาติเดียว
๓. พระอนาคามี ผู้ไม่กลับมาเกิดอีก
๔. พระอรหันต์ ผู้ไกลจากกิเลสโดยสิ้นเชิง

อธิบาย

อริยบุคคล แปลว่า บุคคลผู้ประเสริฐ หมายถึง บุคคลผู้ได้บรรลุอริยผลอันเป็นโลกุตตระ จึงจัดเป็นผู้ประเสริฐในพระพุทธศาสนา เพราะสามารถละสังโยชน์กิเลสได้เด็ดขาดตามภูมิธรรมของตน จัดลำดับเป็น ๔ ชั้น คือ

๑. พระโสดาบัน ผู้แรกถึงกระแสพระนิพพาน หมายถึง ท่านผู้บรรลุโสดาปัตติผลแล้วเรียกว่า ผู้เข้าถึงกระแสแห่งอริยมรรคที่จะนำไปสู่พระนิพพาน โดยมีความเป็นผู้ไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา คือ ไม่ต้องไปเกิดในอบายภูมิจัดเป็นพระอริยบุคคลชั้นแรกสุดในพระพุทธศาสนาละสังโยชน์ได้ ๓ อย่าง คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส

๒. พระสกทาคามี ผู้กลับมาเกิดอีกชาติเดียว หมายถึง ท่านผู้บรรลุสกทาคามีผล แล้วเป็นผู้กลับมาเกิดในมนุษย์โลกอีกครั้งเดียวก็ปรินิพพาน โดยยังจะต้องไปเกิดในเทวโลกอีกครั้งหนึ่งแล้วจึงจะกลับมาเกิดในมนุษย์โลก แล้วจะได้บรรลุอรหัตผลปรินิพพานไปในที่สุด จัดเป็นพระอริยบุคคลชั้นที่ ๒

ในพระพุทธศาสนา พระสกทาคามีละสังโยชน์ได้ ๓ อย่าง เช่นเดียวกับพระโสดาบัน พร้อมทั้งทำราคะ โทสะ และโมหะให้เบาบางลง

๓. พระอนาคามี ผู้ไม่กลับมาเกิดอีก หมายถึง ท่านผู้ปฏิบัติอุโบสถศีล สำรวมอินทรีย์ ๖ สำเร็จอนาคามีผล ซึ่งจัดเป็นพระอริยบุคคลชั้นที่ ๓ เมื่อสิ้นชีวิตแล้วไม่ต้องกลับมาเกิดในมนุษยโลกอีก จะไปเกิดในพรหมโลกชั้นสุทธาวาส (ที่เกิดอยู่ของท่านผู้บริสุทธิ์ ๕ ชั้น คือ อวิหา อตปปา สุทัสสา สุทัสสี และอกนิฐฐา) และจะปรินิพพานในที่นั้น พระอนาคามีละสังโยชน์ขั้นต้นหรือขั้นต่ำ เรียกว่าโอรัมภาคียสังโยชน์ ได้ ๕ อย่าง คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สลัปปตปราคาส กามราคะ ปฏิฆะ และทำราคะ โทสะ โมหะ ให้เบาบางลง

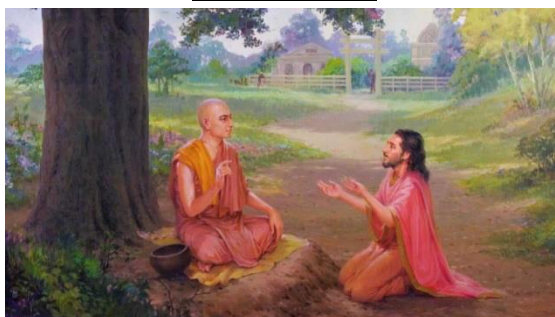
๔. พระอรหันต์ ผู้ไกลจากกิเลสโดยสิ้นเชิง หมายถึง ท่านผู้บรรลุอรหัตผลสำเร็จเป็นพระอริยบุคคลชั้นสูงสุดในพระพุทธศาสนาและเป็นอเสขบุคคลผู้อยู่จบพรหมจรรย์แล้วพระอรหันต์ละสังโยชน์ได้ทั้ง ๑๐ อย่าง คือ ทั้งโอรัมภาคียสังโยชน์ คือสังโยชน์เบื้องต้น ๕ อย่างและอุทัมภาคียสังโยชน์ คือสังโยชน์เบื้องสูงได้อีก ๕ อย่าง คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ และอวิชชา และทำราคะ โทสะ โมหะ ให้หมดไป

พระอริยบุคคล ๔ ประเภทนี้จัดเป็นพระอริยสงฆ์ในพระพุทธศาสนา เพราะละสังโยชน์ได้เด็ดขาดเป็นขั้น ๆ น้อยหรือมากแตกต่างกันไป เป็นนื่อนาบุญของโลกไม่มีนาบุญอื่นเสมอเหมือนหากผู้ศึกษาใครจะพ้นทุกข์บรรลถึงสันติสุขอย่างแท้จริง ก็ควรระลึกถึงให้เป็นสังฆานุสสติและน้อมนำเอาปฏิบัติของท่านมาเป็นแบบอย่างในการดำเนินต่อไป

ใบงาน

คำชี้แจง : ให้นักเรียนอ่านสถานการณ์ข้างล่างแล้วตอบคำถาม จำนวน ๔ ข้อ
ดังต่อไปนี้

สถานการณ์ที่ ๑

ในสมัยพุทธกาล มีพระภิกษุรูปหนึ่ง ซึ่งตั้งหน้าบำเพ็ญสมณธรรมจนได้บรรลุฌานสมาบัติ ภิกษุรูปนี้มีนามปรากฏว่า ติสสะ ต่อมาไม่นานท่านได้มรณภาพลงด้วยโรคประจำตัวแล้วไปอุบัติเป็นพรหมผู้วิเศษ มีรัศมีรุ่งเรือง สถิตอยู่ที่พรหมวิมานชั้นมหาพรหมในพรหมโลกท่านติสสะมหาพรหมผู้นี้เป็นผู้มีฤทธิ์มีอานุภาพมาก เป็นที่เคารพนับถือของเหล่าพรหมด้วยกันและยังเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางของเหล่าทวยเทพในสวรรค์ทั้ง ๖ ชั้น ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่าท่านเป็นผู้มีอัธยาศัยดีงาม และได้เที่ยวทำความรู้จักกับบรรดาพรหมและเทวดาทั้งหลายอยู่เป็นประจำ

วันหนึ่ง พระมหาโมคคัลลانهผู้เลิศในด้านมฤตยู หะชั้นไปสำรวจดูสวรรค์ชั้นต่าง ๆ แล้ว ก็ใช้ฤทธาณภาพที่เกิดจากการเจริญอิทธิบาท ๔ จนชำนาญเป็นวสี หะมุ่งตรงไปยังพรหมวิมานของท่านติสสมหาพรหมด้วยกายเนื้อ โดยใช้เวลาเพียงชั่วเหยียดแขนออกและคู้แขนเข้าเท่านั้นเอง ครั้นติสสมหาพรหม อดีตติสสะบวชเป็นภิกษุในบรรพพระพุทธศาสนา เห็นท่านพระเถระซึ่งอุตสาหามาเยือนถึงพรหมโลกด้วยฤทธาณภาพเช่นนั้น ก็มีจิตยินดียิ่งนัก จึงทักทายด้วยสุรเสียงอันไพเราะก้องกังวานว่า "ขอพระเดชพระคุณผู้เป็นที่เคารพบูชาของข้าพเจ้า จงกรุณาเข้ามาเถิด นิมนต์เข้ามาภายในเถิด นิมนต์พระเดชพระคุณจงนั่งลงก่อนเถิด ข้าพเจ้ามีปิตินดีที่พระเดชพระคุณผู้นิรทุกข์ได้กรุณามาเยี่ยม"

ครั้นพระมหาโมคคัลลانهได้ยินคำอาราธนาของท่านติสสมหาพรหมแล้ว จึงนั่งลงหลังจากที่ได้สนทนาปราศรัยกันในเรื่องต่าง ๆ พอสมควร พระมหาโมคคัลลانهถามขึ้นว่า "ดูก่อนท่านติสสมหาพรหม ในบรรดาเทวดาที่ท่านรู้จักมากมายนั้น เทวดาชั้นไหนหนอ ที่เป็นพระอริยบุคคลชั้นโสดาบัน ซึ่งเป็นผู้ไม่ตกต่ำ เป็นผู้เที่ยงแท้ที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า" ท่านติสสมหาพรหมตอบว่า "ข้าแต่ท่านผู้นิรทุกข์ ปวงเทพเจ้าที่ได้สำเร็จเป็นพระอริยบุคคลโสดาบันนั้น สถิตอยู่ที่สวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกาก็มี ชั้นดาวดึงส์ก็มี ชั้นยามาก็มี ชั้นดุสิตก็มี ชั้นนิมมานรดีก็มี ชั้นปรนิมมิตวสวัตดีก็มี เทวดาพระโสดาบันอริยบุคคลเหล่านี้ เป็นผู้ไม่ตกต่ำเป็นผู้เที่ยงแท้ที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า"

พระเถระได้ถามต่อไปว่า "ท่านติสสมหาพรหม จะมีที่สังเกตรู้ได้อย่างไรว่า เทวดาเหล่าใดเป็นพระโสดาบันอริยบุคคล และเทวดาเหล่าใดไม่ใช่พระโสดาบันอริยบุคคล" ท่านติสสมหาพรหม ซึ่งเป็นผู้กว้างขวางในหมู่เทวดาและหมู่พรหมทั้งหลาย ตอบว่า "ข้าแต่พระเดชพระคุณผู้นิรทุกข์ มีที่สังเกตกำหนดหมายได้อย่างเดียว คือ หากทวยเทพเหล่าใดมีใจไม่ประกอบด้วยความเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า ในพระธรรม ในพระอริยสงฆ์ และไม่ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าพอใจ เทวดาเหล่านั้นก็ไม่ใช่เป็นเทวดาโสดาบันอริยบุคคล ส่วนเทพเหล่าใด เป็นผู้มีใจประกอบไปด้วยความเลื่อมใสไม่หวั่นไหวในพระผู้มีพระภาคเจ้า ในพระธรรม ในพระอริยสงฆ์ และเป็นผู้ประกอบไปด้วยศีลที่พระอริยเจ้าพอใจเทพเหล่านั้นพึงทราบได้ว่า เป็นเทพโสดาบันอริยบุคคล เป็นผู้ไม่ตกต่ำ เป็นผู้เที่ยงแท้ที่จะได้ตรัสรู้ในเบื้องหน้า ข้าพเจ้าสังเกตรู้ได้เช่นนี้ พระเดชพระคุณ" พระเถระฟังดังนั้นแล้วก็กล่าวอนุโมทนาและชมเชยว่าตอบได้ถูกต้องแล้ว จากนั้นก็อำลาท่านติสสมหาพรหม กลับมายังโลกมนุษย์เพื่อบำเพ็ญสมณกิจตามปกติต่อไป

สถานการณ์ที่ ๒

ในสมัยพุทธกาล ผู้ได้บรรลุนิพพานเป็นพระสัททาคามี แล้วไปเสวยทิพยสมบัติในสวรรค์ก็คือ ลูกสาวคนเล็กของท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี เรื่องของนางมีอยู่ว่า ลูกสาวคนโตของท่านเศรษฐี ตั้งแต่

มหาสุรทัตทา จูฬสุรทัตทา ต่างบรรลุลุทธิธรรมเป็นพระโสดาบัน เมื่อถึงเวลานางทั้งสองได้แต่งงาน และแยกย้ายครอบครัวไปอยู่กับสามี

ส่วนลูกสาวคนเล็กชื่อสุมนา เมื่อมาทำหน้าที่ช่วยพ่อจัดภัตตาหารถวายพระ นางมีโอกาสปังธรรมและได้บรรลุลุทธิธรรมที่สูงกว่าพ่อ ก่อนที่นางจะเสียชีวิต ท่านเศรษฐีได้มาเยี่ยมนางเรียกท่านเศรษฐีผู้เป็นพ่อว่า "น้องชาย" เศรษฐีถามว่า "ลูกแพ้อหรือ" นางตอบว่า "ไม่ได้แพ้น้องชาย" จากนั้นนางก็ละสังขารเสียชีวิตไปบังเกิดเป็นเทพนารีอริยบุคคล เสวยสุขอยู่ในสวรรค์ชั้นดุสิต ทั้งคำพูดเพียงคำเดียวว่า "น้องชาย" เป็นปริศนาให้กับท่านเศรษฐีผู้เป็นพ่อต้องไปกราบทูลถามพระบรมศาสดา พระพุทธองค์ทรงพยากรณ์ว่า ลูกสาวของท่านเศรษฐีนั้นไม่ได้แพ้ ถึงแม้จะถูกความเจ็บป่วยรุมเร้าก็ตาม แต่มีลูกสาวของท่านเศรษฐี มีสติสัมปชัญญะบริบูรณ์ ที่ลูกสาวของท่านเศรษฐีเรียกว่า น้องชาย เพราะท่านเศรษฐีได้บรรลุลุทธิธรรมเพียงชั้นพระโสดาบันเท่านั้น แต่ลูกสาวของท่านเศรษฐีได้บรรลุลุทธิธรรมเป็นพระสกทาคามี ซึ่งคุณธรรมของพระสกทาคามีสูงกว่า จึงมีศักดิ์เป็นพี่ แล้วได้เรียกท่านเศรษฐีเรียกว่า น้องชาย

สถานการณ์ที่ ๓

ในสมัยพุทธกาล มีอุบาสกอยู่ท่านหนึ่งชื่อว่าธัมมิกะอุบาสก ซึ่งเป็นคนชาวเมืองสาวัตถี ผู้มีศีลมีธรรมอันงดงาม และเป็นผู้นิยมในการฟังธรรมท่านได้บรรลุพระอนาคามี ส่วนภรรยา และบุตร ๗ คน ธิดาอีก ๗ คน ก็เป็นผู้ยินดีในธรรมเช่นเดียวกัน ต่อมาเมื่อท่านใกล้จะละโลก นอนอยู่บนเตียงคนไข้ ท่านรู้สึกอยากฟังธรรมเป็นอย่างยิ่ง จึงได้ให้คนนิมนต์พระมาแสดงธรรมที่บ้าน เมื่อพระมาแล้วก็นั่งบนอาสนะล้อมรอบเตียงของท่าน ๆ เห็นพระแล้วก็ดีใจ แล้วบอกว่า กระผมเป็นคนทุพพลภาพ อาจจะไม่ได้เห็นพระคุณเจ้าอีกแล้ว ขอพระคุณเจ้าทั้งหลาย ได้โปรดสาธยายพระสูตร บทใด บทหนึ่งให้กระผมได้ฟังด้วยเถิด พระท่านก็ถามว่า อุบาสก อยากฟังพระสูตรบทไหนล่ะ ท่านกราบเรียนว่า อยากฟังบทสติปัฏฐานสูตร พระก็เริ่มสวดสาธยายบทสวดสติปัฏฐาน ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับการพิจารณาตามเห็นกายในกาย เวทนาในเวทนา จิตในจิต ธรรมในธรรม แล้วก็ชี้บอกหนทางสายกลางอันเป็นทางสายเอก ซึ่งเรียกว่า เอกายนมรรค เป็นเส้นทางแห่งความบริสุทธิ์ไปสู่พระนิพพาน

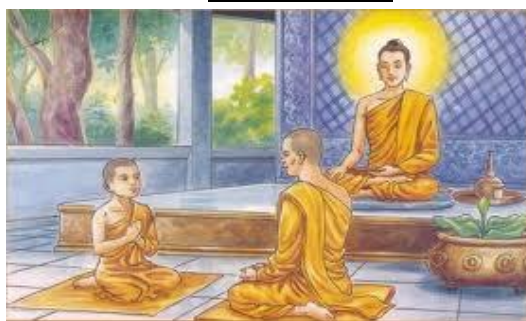
ในขณะที่พระท่านกำลังสวดสาธยายอยู่นั้น ได้มีชาวสวรรค์ทั้ง ๖ ชั้น ประดับเครื่องทรงอันเป็นทิพย์ พร้อมด้วยราชรถมารออยู่ เทวดาที่ยืนอยู่ตรงราชรถของชาวสวรรค์แต่ละชั้น ต่างก็เชื้อเชิญท่านธัมมิกะอุบาสกให้ไปเป็นสหายของตน โดยบอกว่า ข้าพเจ้านำท่านไปยังเทวโลกชั้นของข้าพเจ้า ท่านจงลงภาชนะดิน แล้วถือเอาภาชนะทองคำเถิด มาอยู่ร่วมกับข้าพเจ้าที่สวรรค์ชั้นนี้เถิด ชาวสวรรค์ทุกชั้นเลย ต่างก็เชื้อเชิญท่านให้เป็นสหายในชั้นของตน คนมีบุญมากก็อย่างนี้แหละ แม้แต่เทวดายังอยากจะเป็นสหายด้วย ท่านอยากอยู่ร่วมกับผู้มีบุญ เพราะอยู่ด้วยแล้วมีความสุข ฝ่ายท่านธัมมิกะ

อุบาสกซึ่งเป็นผู้เคารพในธรรม เมื่อกำลังฟังธรรมอยู่ ก็ไม่ยากให้การฟังธรรมหยุดชะงักไป จึงได้กล่าวกับเทวดาทั้งหลายว่า ขอท่านจงหยุดก่อน ๆ พระท่านซึ่งกำลังสวดสาธยายธรรมอยู่นั้น เข้าใจว่าท่านธัมมิกะอุบาสกสั่งให้หยุด จึงได้หยุดสวดและปรึกษากันว่า คงไม่เป็นโอกาสเหมาะในการสาธยายธรรมเสียแล้ว ดังนั้นลุกจากอาสนะแล้วเดินทางกลับวัด ฝ่ายบุตรและธิดาของท่าน นึกว่าท่านธัมมิกะอุบาสกห้ามพระสวดมนต์ก็รู้สึกเสียใจว่า เมื่อก่อนพ่อของเราเป็นผู้ไม่อึมในธรรม แต่ขณะนี้ถูกทุกขเวทนาครอบงำ จนกระทั่งเพื่อห้ามพระสวดมนต์ แล้วต่างก็ร้องไห้เสียใจ

พอเวลาผ่านไปสักครู่หนึ่ง ท่านธัมมิกะอุบาสกก็ถามลูก ๆ ว่า พระคุณเจ้าหายไปไหนหมด ลูกของท่านก็บอกว่า ก็เมื่อกี้พ่อได้สั่งห้ามพระสวดมนต์เสียเอง พระท่านจึงกลับวัดหมดแล้ว ท่านธัมมิกะอุบาสกบอกว่า พ่อไม่ได้พูดกับพระ แต่พ่อพูดกับเทวดา เขาเอาราชรถมาเชิญให้พ่อกลับวิมาน พ่อจึงบอกให้เขาหยุดก่อน ๆ พ่อจะฟังพระท่านที่กำลังสวดสาธยายธรรม บุตรก็ถามว่า ราชนรถที่ไหนล่ะพ่อ พวกผมไม่เห็นเลย ท่านธัมมิกะอุบาสกจึงบอกว่า จังลูกจงเอาดอกไม้มาร้อยเป็นพวงมาลัย แล้วถามลูกต่อว่า ลูกคิดว่าสวรรค์ชั้นไหนน่ารื่นรมย์ล่ะ ลูก ๆ ก็บอกว่า ชั้นดุสิตดีพ่อ เพราะเป็นที่ประทับของพระโพธิสัตว์ และผู้มีบุญมีบารมีทั้งหลาย ท่านธัมมิกะอุบาสกจึงบอกว่า ถ้าอย่างนั้น เจ้าจงอธิษฐานจิตไปที่เทวดาชั้นดุสิต แล้วโยนพวงมาลัยขึ้นไปบนอากาศ ลูก ๆ ของท่านได้โยนพวงมาลัยขึ้นไป พวงมาลัยก็ไปคล้องกับแอกของราชรถชั้นดุสิต พวกลูก ๆ ก็มองไม่เห็นราชรถ เห็นแต่พวงมาลัยลอยอยู่ในอากาศ มีแต่ท่านธัมมิกะอุบาสกเห็นเพียงคนเดียวจึงบอกว่า ลูกเห็นพวงดอกไม้ที่ลอยอยู่นั้นไหม ลูกก็บอกว่า เห็นแต่พวงดอกไม้ แต่ไม่เห็นรถ

ฝ่ายท่านธัมมิกะอุบาสกจึงกล่าวว่า ตอนนี้พวงดอกไม้ นั้น ได้ห้อยอยู่ที่ราชรถซึ่งมาจากชั้นดุสิตแล้ว พ่อกำลังจะไปอยู่ภพดุสิต พวกเจ้าอย่าได้วิตกไปเลย ถ้าพวกเจ้ามีความปรารถนาจะไปอยู่ร่วมกับพ่อ ก็จงหมั่นทำบุญให้มาก ๆ อย่างที่พ่อได้ทำไว้แล้วเถิด ท่านธัมมิกะอุบาสกกล่าวเสร็จแล้วก็ได้ทำกาละ คือ ถึงแก่กรรมลงในเวลานั้น ละจากอัตภาพมนุษย์ไปเป็นเทพบุตร มีกายทิพย์ที่สวยงาม สว่างไสวนั่งอยู่บนราชรถซึ่งมาจากชั้นดุสิต เหล่าเทวดาทั้งหลายก็นำท่านไปสู่วิมาน เป็นวิมานแก้ว มีความอลังการสวยงามมากเต็มไปด้วยบริวาร เหล่าบริวารที่แวดล้อมเทพบุตรธัมมิกะ ต่างก็ปลื้มปิติดีใจที่นายของตนกลับมาสู่วิมานอย่างผู้มีชัยชนะ เต็มเปี่ยมด้วยบุญบารมี ต่างก็อนุโมทนาบุญกับท่านธัมมิกะอุบาสก ที่ได้ทำบุญไว้ดีแล้ว

สถานการณ์ที่ ๔

ในสมัยพุทธกาล มีพระเถระรูปหนึ่งได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ ได้รับยกย่องจากพระบรมศาสดาว่า เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดในการศึกษา นั่นก็คือพระราหุล ซึ่งเป็นพระโอรสของเจ้าชายสิทธัตถะกับพระนางยโสธรา (พิมพา) เป็นพระนัดดาของพระเจ้าสุทโธทนะ ผู้ครองนครกบิลพัสดุ์ เมื่อพระบรมศาสดาได้ตรัสรู้แล้วเสด็จมาเทศนาโปรดพระประยูรญาติที่กรุงกบิลพัสดุ์ประทับอยู่ที่นิโครธาราม วันหนึ่งพระองค์เสด็จไปที่พระราชนิเวศน์ของพระนางยโสธรา พระราชเทวีเก่าของพระองค์ พระนางได้ส่งพระราหุลกุมาร ผู้เป็นพระโอรสออกมาทูลขอพระราชสมบัติที่ควรจะได้ ราหุลกุมารออกไปเฝ้าเจ้าประจักษ์แสดงความรักใคร่มีประการต่าง ๆ

ครั้นเห็นพระบรมศาสดาจะเสด็จกลับ จึงร้องทูลขอราชสมบัติพลางตามเสด็จพระบรมศาสดาทรงดำริว่า ทรัพย์สมบัติทั้งหลาย ที่จะมั่นคงถาวร และประเสริฐยิ่งกว่าอริยทรัพย์นั้นไม่มี ควรที่เราจะให้อริยทรัพย์แก่ราหุลเถิด เมื่อพระพุทธรูปทรงดำริอย่างนี้แล้ว จึงตรัสสั่งพระสารีบุตรว่า สารีบุตร ถ้าอย่างนั้น เธอจงให้ราหุลบวชเถิด ขณะนั้นราหุลกุมารยังเยาว์อยู่มียายุยังไม่ครบอุปสมบท พระสารีบุตรจึงทูลถามว่า จะโปรดให้ข้าพระพุทธเจ้าบวชราหุลกุมารอย่างไร พระบรมศาสดาทรงปรารภเรื่องนี้ให้เป็นเหตุ จึงทรงอนุญาตให้ภิกษุบวชกุลบุตรที่มีอายุยังไม่ครบอุปสมบทให้เป็นสามเณร ด้วยการให้สรณคมน์ ๓ นับได้ว่าราหุลเป็นสามเณรรูปแรกในพระพุทธศาสนา เมื่อราหุลกุมารบวชเป็นสามเณรแล้ว ตามเสด็จพระบรมศาสดา และพระอุปัชฌาย์ของตนไป ครั้นมีอายุครบแล้วก็ได้อุปสมบทเป็นภิกษุ

วันหนึ่งในขณะที่พระราหุลพักอยู่ ณ สวนมะม่วงแห่งหนึ่งในกรุงราชคฤห์ พระบรมศาสดาเสด็จไป ณ ที่นั้น ทรงแสดงราหุโลวาทสูตรซึ่งว่าด้วยภวชนะน้ำเปล่า บรรยายเปรียบเทียบด้วยคนพูดมุสาวาทเป็นต้น ตรัสสอนให้พระราหุลสำเหนียกตามเทศนานั้นแล้วเสด็จกลับไป ต่อมาอีกวันหนึ่งพระราหุลเข้าไปเฝ้า พระบรมศาสดาตรัสสอนด้วยมหาราหุโลวาท ซึ่งว่าด้วยรูปกรรมฐานธาตุ ๕ อย่างคือ ปฐวีธาตุ ธาตุดิน, อาโปธาตุ ธาตุน้ำ, เตโชธาตุ ธาตุไฟ, วาโยธาตุ ธาตุลม และอากาศธาตุ ช่องว่าง ให้ใช้ปัญญาพิจารณาให้เห็นตามสภาพที่เป็นจริงว่า สิ่งนั้นไม่ใช่ของเรา ส่วนนั้นไม่เป็นของเรา ส่วนนั้นไม่ใช่ของตัวเรา เป็นต้น ในที่สุดก็ตรัสสอนในกรรมฐานอื่น ๆ ให้เจริญเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา อสุภสัญญา อนิจจสัญญา

ครั้นทรงสอนจบแล้วพระราหุลมีจิตยินดีในคำสอนของพระบรมศาสดา ต่อมาพระราหุลได้ฟังพระพุทธโฆสาวาทเกี่ยวกับวิปัสสนา คล้ายกับโอวาทที่ตรัสสอนภิกษุปัญจวัคคีย์ เพียงแต่ในที่นี้ยกอายตนะภายในภายนอก เป็นต้น ขึ้นแสดงแทนขันธ์ ๕ พระราหุลส่งจิตไปตามพระธรรมเทศนาก็ได้บรรลุพระอรหัตตผลเป็นพระอรหันต์ พระราหุลนั้น ท่านเป็นผู้ใดในการศึกษาธรรมวินัย ตามประวัติกล่าวไว้ว่า ครั้นท่านลุกขึ้นแต่เช้าก็ไปกอบทรายให้เต็มฝ่าพระหัตถ์แล้ว ตั้งความปรารถนาว่า ในเวลานี้ข้าพเจ้าพึงได้รับซึ่งโอวาทคำสอนจากสำนักของพระบรมศาสดา หรือจากสำนักของอุปัชฌาย์อาจารย์ทั้งหลายให้ได้มากประมาณเท่าเม็ดทรายในกำมือแห่งข้าพเจ้านี้ ด้วยเหตุนี้เอง พระราหุลจึงได้รับยกย่องจากพระบรมศาสดาว่า เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลาย ในด้านผู้ใดการศึกษา ครั้นพระราหุลดำรงชนมายุสังขารโดยสมควรแก่กาลแล้วก็ดับขันธปรินิพพาน

ที่มา : พระอริยบุคคล : วันที่ ๑๙ กรกฎาคม ๒๕๖๑ : http://www.kalyanamitra.org/th/article_detail.php?i=15308

๑. จากสถานการณ์ที่ ๑ ดังกล่าว บ่งบอกถึงความเป็นพระอริยบุคคลชั้นใด

.....

.....

.....

๒. จากสถานการณ์ที่ ๒ ลูกสาวของท่านเศรษฐีซึ่งเรียกผู้เป็นพ่อว่า "น้องชาย" เพราะบรรลุนิพพานชั้นใด

.....

.....

.....

๓. จากสถานการณ์ที่ ๓ อัมมิกะอุบาสกบรรลุนิพพานชั้นใด

.....

.....

.....

๔. จากสถานการณ์ที่ ๔ พระราहुลได้ฟังพระพุทธโฆสาวาทเกี่ยวกับวิปัสสนา คล้ายกับโอวาทที่ตรัสสอนภิกษุปัญจวัคคีย์ เพียงแต่ในที่นี้ยกอายตนะภายในภายนอก เป็นต้น ขึ้นแสดงแทนขั้นที่ ๕ พระราहुลส่งจิตไปตามพระธรรมเทศนาจนได้บรรลุนิพพานชั้นใด

.....

.....

.....

เฉลย

๑. จากสถานการณ์ที่ ๑ ดังกล่าว บ่งบอกถึงความเป็นพระอริยบุคคลชั้นใด

ตอบ พระโสดาบัน

๒. จากสถานการณ์ที่ ๒ ลูกสาวของท่านเศรษฐีซึ่งเรียกผู้เป็นพ่อว่า "น้องชาย" เพราะบรรลุนิพพานชั้นใด

ตอบ พระสกทาคามี

๓. จากสถานการณ์ที่ ๓ อัมมิกะอุบาสกบรรลุนิพพานชั้นใด

ตอบ พระอนาคามี

๔. จากสถานการณ์ที่ ๔ พระราहुลได้ฟังพระพุทธโฆสาวาทเกี่ยวกับวิปัสสนา คล้ายกับโอวาทที่ตรัสสอนภิกษุปัญจวัคคีย์ เพียงแต่ในที่นี้ยกอายตนะภายในภายนอก เป็นต้น ขึ้นแสดงแทนขั้นที่ ๕ พระราहुลส่งจิตไปตามพระธรรมเทศนาจนได้บรรลุนิพพานชั้นใด

ตอบ พระอรหันต์

แบบทดสอบก่อนเรียน-หลังเรียน

ชื่อ.....นามสกุล..... เลขที่..... ชั้น.....

คำชี้แจง : ให้นักเรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องเพียงข้อเดียว

๑. ข้อใดที่พระโสดาบัน ยังละสังโยชนไม่ได้

ก. มานะ

ข. สักกายทิฏฐิ

ค. วิจิติกษ์

ง. สัมผัสพดปรางมาส

๒. ผู้เข้าถึงกระแสพระนิพพาน หมายถึงพระอริยบุคคลประเภทใด

ก. พระโสดาบัน

ข. พระสกทาคามี

ค. พระอนาคามิ

ง. พระอรหันต์

๓. พระอริยบุคคลประเภทใด ละสังโยชน์ได้ทั้งหมด

ก. พระโสดาบัน

ข. พระสกทาคามี

ค. พระอนาคามิ

ง. พระอรหันต์

๔. ความหมายของพระอรหันต์ ตรงกับข้อใด

ก. ผู้ไม่มาสู่โลกนี้อีก

ข. ผู้เกิดอีกครั้งเดียว

ค. ผู้ห่างไกลจากกิเลส

ง. ผู้ถึงกระแสนพระนิพพาน

๕. พระอนาคามี ละสังโยชน์ชนิดใดได้เด็ดขาด

ก. สักกายทิฏฐิ

ข. รุปราคา

ค. อรูปราคะ

၁. မာဏး

ឆ្នើម

୧. ମି ୨. ମି ୩. ଂ ୪. ମି ୫. ମି

บันทึกผลหลังการเรียนรู้การสอน

[illegible]

ปัญหาและอุปสรรค

[illegible]

แนวทางแก้ไขปัญหา / ข้อเสนอแนะ

ลงชื่อ.....

(พระมหาสมเดช สุ่มโน/พรหม)

นิสิตผู้ทำวิจัย

...../...../.....

ความคิดเห็นหัวหน้ากลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

.....

.....

.....

ลงชื่อ.....

(นางสาวอัญชลี พรพิทักษ์กุล)

หัวหน้ากลุ่มสาระสังคมศึกษาฯ

...../...../.....

ความคิดเห็นผู้อำนวยการโรงเรียน

.....

.....

.....

ลงชื่อ.....

(นางรุจิรดา วรรณศิริ)

ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร

...../...../.....

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๔

หลักสูตรธรรมศึกษาชั้นโท

สาระการเรียนรู้วิชาธรรม

จุดกกระธรรมหมวด ๔

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

ภาคการเรียนรู้ที่ ๒

ปีการศึกษา ๒๕๖๑

เรื่องสัมปรายิกัตถประโยชน์ ๔ โดยใช้กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์ เวลา ๑ ชั่วโมง

๑. มาตรฐานการเรียนรู้

มาตรฐาน ธศ ๑ รู้และเข้าใจหลักธรรมของพระพุทธศาสนา มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

๒. ผลการเรียนรู้

รู้และเข้าใจหลักธรรมของพระพุทธศาสนาในจุดกกระธรรมหมวด ๔

๓. สาระสำคัญ

หลักธรรมของพระพุทธศาสนาในจุดกกระธรรมหมวด ๔ เป็นหลักธรรมที่ว่าด้วยสัมปรายิกัตถประโยชน์คือธรรมเป็นสัมปรายิกัตถประโยชน์ แปลว่า ประโยชน์ในภายใน หรือประโยชน์ในภพหน้าชาติหน้า หมายถึง คุณธรรมที่จะเป็นเหตุให้มีความสุขในภพหน้ามี ๔ อย่าง

๔. จุดประสงค์การเรียนรู้

๑. นักเรียนสามารถอธิบายความหมายของสัมปรายิกัตถประโยชน์ ๔ ได้
๒. นักเรียนบอกความสำคัญและนำความรู้จากที่เรียนมาไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้

๕. สาระการเรียนรู้/เนื้อหา

สัมปรายิกัตถประโยชน์ ๔ คือ คุณธรรมที่จะเป็นเหตุให้มีความสุขในภพหน้ามี ๔ อย่าง

๖. กระบวนการจัดการเรียนรู้

วิธีสอนโดยกระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์	เวลา ๑ ชั่วโมง
---	----------------

ทดสอบก่อนเรียน (๕ นาที)

ชั้นนำเข้าสู่บทเรียน

ขั้นที่ ๑ การสร้างศรัทธา (๕ นาที)

๑.๑ ครูพานักเรียนสวดมนต์ไหว้พระและเก็บกวาดขยะของห้องเรียนให้สะอาด
บรรยากาศในห้องเรียนพร้อม

๑.๒ ครูเล่าข่าวเรื่องหมูป่า โดยพูดเร้าใจให้นักเรียนได้เห็นความสำคัญของหลักธรรม
สัมปรายิกัตถประโยชน์ ๔ ที่กำลังจะเรียน

ขั้นที่ ๒ ศึกษาสังคม (๕ นาที)

๒.๑ ครูสอบถามนักเรียนว่า เคยเรียนรู้หลักธรรมสัมปรายิกัตถประโยชน์ ๔ มาบ้างแล้วหรือไม่

๒.๒ หลักธรรมสัมปรายิกัตถประโยชน์ ๔ มีอะไรบ้างและมีความสำคัญต่อนักเรียนอย่างไร

๒.๓ ครูเอาเอกสาร ข้อมูลที่เป็นใบงานที่เกี่ยวกับหลักธรรมสัมปรายิกัตถประโยชน์ ๔ ให้นักเรียนได้ศึกษา

ขั้นที่ ๓ ระดมเผชิญสถานการณ์ (๑๐ นาที)

๓.๑ ครูเลือกตัวแทนนักเรียนให้ออกมาอภิปรายในประเด็นสำคัญของหลักธรรมสัมปรายิกัตถประโยชน์ ๔

๓.๒ ครูเอาข่าวเรื่องหมูป่า ให้นักเรียนได้ฝึกการสรุปที่เป็นประเด็นมา

ขั้นที่ ๔ วิเคราะห์ความคิด (๑๐ นาที)

๔.๑ ครูให้นักเรียนเลือกตัดสินใจในการแก้ไขปัญหา โดยให้นักเรียนฝึกกระบวนการทำงานเป็นกลุ่มที่เป็นตัวแทน ให้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและทดสอบกันด้วยเหตุผล

๔.๒ ครูให้นักเรียนเลือกสิ่งที่ถูกต้อง ซึ่งเป็นการลงมติร่วมกันภายในกลุ่มที่เป็นตัวแทน ฝึกความเป็นประชาธิปไตย

ขั้นที่ ๕ ฝึกปฏิบัติ (๑๕ นาที)

๕.๑ ครูให้นักเรียนที่เป็นตัวแทนกลับไปนั่งที่เดิมแล้วได้ฝึกปฏิบัติ เพื่อพิสูจน์ผลการเลือกสิ่งที่ถูกต้อง โดยครูมีใบงานให้นักเรียนได้ลองทำและให้นักเรียนปรึกษาหารือกับครูได้ โดยครูเป็นเสมือนกัลยาณมิตร

๕.๒ ครูให้ผู้เรียนนำแนวคิดดังกล่าวไปเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติต่อไป

ขั้นที่ ๖ สรุปและประเมินผล (๕ นาที)

๖.๑ ผู้เรียนแสดงออกด้วยการพูด การเขียน และการแสดงความคิดเห็น

๖.๒ ครูสรุปการอภิปรายของกลุ่มที่เป็นตัวแทนนักเรียน

๖.๓ ครูวัดผลและประเมินผลความคิดรวบยอดของนักเรียนเกี่ยวกับสิ่งที่ได้เรียนมาจากการอภิปรายของตัวแทนนักเรียน และจากการทำใบงานเป็นรายบุคคล

๖.๔ ครูให้นักเรียนซักถาม

ทดสอบหลังเรียน (๕ นาที)

๗. สื่อการเรียนรู้

- ใบความรู้ เรื่อง หลักธรรมสัมปรายิกัตถประโยชน์ ๔

๘. ภาระงาน/ชิ้นงาน

ที่	กิจกรรม/ใบงาน	ชิ้นงาน
๑	ตอบคำถามเกี่ยวกับหลักธรรมสัมปรายิกัตถประโยชน์ ๔	ใบงาน ๑ ชิ้น

๙. การวัดและประเมินผล

สิ่งที่ต้องการวัด	เครื่องมือวัด	วิธีการวัด	เกณฑ์การประเมิน
-------------------	---------------	------------	-----------------

ด้านความรู้ (K)	- แบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน	- สอนโดยใช้กระบวนการแบบเผชิญสถานการณ์ - ผลสัมฤทธิ์ระหว่างก่อนเรียนกับหลังเรียน	๖๐ คะแนน
ด้านทักษะ/กระบวนการ (P)	- ใบงาน	- ประเมินชิ้นงาน	๓๐ คะแนน
ด้านคุณลักษณะ (A)	- ใบรายชื่อ - สังเกตพฤติกรรม การเรียนรู้โดยการซักถาม	- เวลาเรียน - มารยาท	๑๐ คะแนน
รวมคะแนน			๑๐๐ คะแนน
ระดับเกณฑ์การประเมินผลของนักเรียน	ผ่าน = ได้คะแนนร้อยละ ๖๐ ขึ้นไป		
	ไม่ผ่าน = ได้คะแนนต่ำกว่าร้อยละ ๖๐ ลงมา		

๑๐. สื่อ/แหล่งการเรียนรู้

๑๐.๑ สื่อการเรียนรู้

- หนังสือเรียนธรรมศึกษาชั้นโท ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๑

๑๐.๒ แหล่งการเรียนรู้

- ห้องสมุดธรรมะมีชีวิต
- <http://www.gongtham.net>

ใบความรู้ เรื่อง หลักธรรมสัมปรายิกัตถประโยชน์ ๔

สัมปรายิกัตถประโยชน์ ๔

๑. สัทธาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศรัทธา
๒. สีลสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศีล
๓. จาคสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการบริจาคทาน เป็นการเฉลี่ยสุขให้แก่ผู้อื่น
๔. ปัญญาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยปัญญา รู้จักบาป บุญ คุณโทษ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์

อธิบาย

สัมปรายิกัตถประโยชน์ แปลว่า ประโยชน์ในกายหน้า หรือประโยชน์ในภพหน้าชาติหน้า หมายถึง คุณธรรมที่จะเป็นเหตุให้มีความสุขในภพหน้า มี ๔ อย่าง คือ

๑. สัทธาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศรัทธา คือ ความเชื่อประกอบด้วยปัญญา มีเหตุมีผลไม่เชื่ออย่างงมงายไร้เหตุผล โดยมีหลักความเชื่อ ๔ อย่าง คือ ๑) กัมมสัทธา เชื่อกรรม ได้แก่ การกระทำ ซึ่งเป็นเหตุแห่งความสุขหรือความทุกข์ ๒) วิปากสัทธา เชื่อในผลของการกระทำเชื่อว่าทุกคน

ที่เกิดมามีความแตกต่างกันก็เพราะผลของการกระทำในอดีตของตน ๓) กัมมัฏสสกาตาสัทธา เชื่อว่าสัตว์โลกมีกรรมเป็นของตัว ทำดีจักได้ดี ทำชั่วจักได้ชั่ว ทำบุญได้บุญ ทำบาปได้บาปเป็นต้น ๔) ตลาคตโพธิสัทธา เชื่อพระปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า

๒. สีสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศีล คือ การสำรวมกาย วาจาให้เรียบร้อยดี ไม่มีโทษสำหรับคฤหัสถ์ สมาทานศึกษาปฏิบัติตามศีล ๕ หรือ ศีล ๘ สำหรับบรรพชิต หรือนักบวชในพระพุทธศาสนา ต้องปฏิบัติเคร่งครัดอยู่ในจตุปาริสุทธิศีล ๔ มี สำรวมในพระปาติโมกข์ คือ ศีล ๒๒๗ เป็นต้น

๓. จาคสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการบริจาคทานเป็นการเฉลี่ยความสุขให้แก่ผู้อื่น คือ การเผื่อแผ่เจือจานแก่บุคคลในระดับต่าง ๆ เช่น ให้แก่ภิกษุ สามเณร บิดา มารดา ผู้ที่มีอุปการคุณเป็นต้น ตลอดจนถึงให้เพื่อสงเคราะห์อนุเคราะห์แก่บุคคลผู้ตกทุกข์ได้ยาก การให้เป็นการสละความตระหนี่ มีใจกรุณาปราณีบรรเทาความโลภความเห็นแก่ตัวได้

๔. ปัญญาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยปัญญา รู้จักบาป บุญ คุณ โทษ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ คือ มีปัญญารู้เท่าทันเหตุแห่งความเสื่อมและเหตุแห่งความเจริญ แล้วหลีกเลี่ยงเหตุแห่งความเสื่อมนั้นเสีย ประกอบแต่เหตุแห่งความเจริญ โดยอาศัยความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผลสามารถแก้ปัญหาได้ทุกกรณี สามารถส่งให้ถึงพระนิพานได้

สัมปรายิกัตถธรรม ๔ อย่างนี้ เป็นหลักธรรมที่ทำให้บุคคลผู้ปฏิบัติได้รับผลในภพหน้าหรือโลกหน้า หลักธรรมที่มีศรัทธาจะต้องมีปัญญาควบคู่เสมอเพราะหากมีแต่ความเชื่ออย่างเดียวอาจทำให้เป็นคนงมงายเชื่อง่ายโดยไม่มีเหตุผลและหากมีปัญญาอย่างเดียวไม่มีความเชื่อใครหรือสิ่งใดเลย ก็จะเป็นคนแข็งกระด้างเพราะทะนงตนว่าเฉลี่ยฉลาดกว่าคนอื่นและไม่ยอมรับเหตุผลของคนอื่น อาจทำให้พลาดโอกาสอันดีงามไป

ใบงาน

คำชี้แจง : ให้นักเรียนอ่านสถานการณ์ข้างล่างแล้วตอบคำถาม จำนวน ๓ ข้อ
ดังต่อไปนี้

สถานการณ์

ผ.ท.ร. มีสารประกาศเกียรติคุณชื่นชม จ่าแซม-พล.ร.ต.อาภากร-ผู้การอนันท์-กำลังพลท.ร.-หน่วยซีล ปิดทองหลังพระ เสียสละชีวิตช่วยเหลือ ๑๓ ชีวิตติดถ้ำหลวงฯ เมื่อวันที่ ๒๐ ก.ค. พล.ร.อ.นริศ ประทุมสุวรรณ ผู้บัญชาการทหารเรือ (ผ.ท.ร.) ได้มีสารประกาศเกียรติคุณให้แก่คุณข้าราชการทหารเรือที่ให้การช่วยเหลือผู้ประสบภัยโดยมีใจความสรุปว่า “จากเหตุการณ์ที่มีเยาวชนทีมฟุตบอลหมูป่าอะคาเดมีจำนวน ๑๓ คน ประสบภัยติดอยู่ในถ้ำหลวงฯ ตั้งแต่วันที่ ๒๓ มิ.ย.๖๑ กำลังพลของหน่วยสงครามพิเศษทางเรือ กองเรือยุทธการ นักทำลายใต้น้ำจู่โจมทั้ง ๑๒๗ นาย แพทย์

และเจ้าหน้าที่ ๓๒ นาย ได้แสดงขีดความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ ระดมกำลังเข้าถึงพื้นที่ภายใน
ถ้ำ ผ่านพื้นที่แคบ น้ำขุนด้วยโคลน ซึ่งลึกและไกลเข้าไปในถ้ำกว่า ๕ กิโลเมตร ท่ามกลางความหวัง
ของคนไทยทั้งประเทศ และชาวต่างชาติ ที่ร่วมกันส่งกำลังใจ ในปฏิบัติการช่วยเหลือเยาวชนทีมหมูป่า
ๆ

เราได้สูญเสีย จ.อ.สมาน กุนัน นักเรียนจ่าทหารเรือรุ่นที่ ๔๒ อดีตนักทำลายใต้น้ำจู่โจมของ
กองทัพอากาศ ซึ่งได้เสียสละความสุขของตนเองมาร่วมภารกิจที่เสี่ยงอันตรายจนถึงแก่ชีวิตอย่างกล้าหาญ
การกลับมาร่วมภารกิจกองทัพอากาศของ จ.อ.สมาน บ่งบอกถึงเลื่อมใสศรัทธาในความเป็นทหารเรือที่อยู่ในกาย ผม
ขอสดุดีในความเสียสละอันยิ่งใหญ่แม้ชีวิตอันมีค่าอุทิศตนเพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยจิตใจอัน
ประเสริฐ และขอประกาศเกียรติคุณหน่วยสงครามพิเศษทางเรือ กองเรือยุทธการ พล.ร.ต.อาภากร
อยู่คงแก้ว ผู้บัญชาการหน่วยสงครามพิเศษทางเรือ น.อ.อนันท์ สุรวรรณ ผู้บังคับการกรมรบพิเศษที่
๑ นักทำลายใต้น้ำจู่โจมทุกนาย รวมถึงผู้สนับสนุนหน้าที่ในภารกิจทั้งหมด

ในช่วงเวลาที่ผ่านมา ได้ทำหน้าที่สุดความสามารถอย่างผู้ปิดทองหลังพระ ไม่แสดงตัว ไม่
ต้องการคำสรรเสริญใด แต่ความเสียสละของท่านทั้งหลายได้เป็นตัวแทนของทหารเรือ บอกกล่าวให้
ประชาชนทราบถึงความจริงใจและความตั้งใจจริงในการดูแลทุกข์สุขของประชาชน ความแข็งแกร่ง
ของท่านมิได้อยู่เพียงแต่ในกายแต่อยู่ที่จิตใจ กองทัพอากาศภูมิใจให้หน่วยบัญชาการสงครามพิเศษ
ทางเรือ ปลาบปลื้มใจที่มีกำลังพลที่มีคุณค่ากล้าหาญ เสียสละ และมีจิตใจที่งดงาม จึงขอจารึกไว้เพื่อ
เป็นประวัติศาสตร์แห่งราชนาวีสืบไป

ที่มา : ผบ.ทร. ประกาศเชิดชู 'จ่าแซม' สละชีพช่วยทีมหมูป่า-ซีล ผู้ปิดทองหลังพระ : วันที่ ๒๐
กรกฎาคม ๒๕๖๑ : เวลา ๒๑.๒๐ น. <https://www.thairath.co.th/content/1338658>

๑. จากสถานการณ์ดังกล่าว จ.อ.สมาน กุนัน หรือจ่าแซม ได้รับการยกย่องในเรื่องใด ตามหลัก
ธรรมสัมปราชัยกัตถประโยชน์

.....

.....

.....

๒. เพราะเหตุใด จ.อ.สมาน กุนัน หรือจ่าแซม รักในอาชีพหน่วยสงครามพิเศษทางเรือ กองเรือ
ยุทธการ นักทำลายใต้น้ำจู่โจม หรือหน่วยซีล

.....

.....

.....

๓. จ.อ.สมาน กุนัน หรือจ่าแซม ถึงแม้ว่าได้จากไปแล้วก็ตาม แต่มีคุณธรรมสัมปราชัยกัตถประโยชน์ข้อ
ใด ที่ยังคงอยู่และเปรียบดังกลิ่นดอกไม้หอมทั่วปฐพี

.....

.....

.....

เฉลย

๑. จากสถานการณ์ดังกล่าว จ.อ.สมาน กุนัน หรือจ่าแซม ได้รับการยกย่องในเรื่องใด ตามหลัก
ธรรมสัมปราชัยกัตถประโยชน์

ตอบ จากสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความเสียสละ

๒. เพราะเหตุใด จ.อ.สมาน กุนัน หรือจ่าแซม รักในอาชีพหน่วยสงครามพิเศษทางเรือ กองเรือ
ยุทธการ นักทำลายใต้น้ำจู่โจม หรือหน่วยซีล

ตอบ สัทธาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศรัทธาในอาชีพ

๓. จ.อ.สมาน กุนัน หรือจ่าแซม ถึงแม้ว่าได้จากไปแล้วก็ตาม แต่มีคุณธรรมสัมปราชัยกัตถประโยชน์ข้อ
ใด ที่ยังคงอยู่และเปรียบดังกลิ่นดอกไม้หอมทั่วปฐพี

ตอบ สीलสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศีล

แบบทดสอบก่อนเรียน-หลังเรียน

ชื่อ.....นามสกุล..... เลขที่..... ชั้น.....

คำชี้แจง : ให้นักเรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องเพียงข้อเดียว

๑. การรักษากาย วาจาให้เรียบร้อย ไม่มีโทษ จัดเป็นสัมปทาใด

ก. สीलสัมปทา

ข. สัทธาสัมปทา

ค. จากสัมปทา

ง. ปัญญาสัมปทา

๒. ธรรมที่เป็นเหตุให้มีความสุขในภพหน้า ตรงกับข้อใด

ก. ทิณฐธัมมิกัตถะ

ข. สัมปราชัยกัตถะ

ค. ปรมัตถะ

ง. อธิฐานธรรม

๓. ศรัทธาในสัมปราชัยกัตถประโยชน์มีความหมายตรงกับข้อใด

ก. เชื่อพระ

ข. เชื่อตำรา

ค. เชื่อพ่อแม่

ง. เชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ

๔. ผู้รู้จักบาปบุญคุณโทษ จัดเป็นสัมปทาใด

ก. สीलสัมปทา

ข. สัทธาสัมปทา

ค. จากสัมปทา

ง. ปัญญาสัมปทา

๕. ข้อใดคือสอดคล้องกับปัญญาสัมปทา

ก. มีปัญญารู้เท่าทันเหตุแห่งความเสื่อมและเหตุแห่งความเจริญ

ข. ผู้ที่บริจาคทานเป็นการเฉลี่ยความสุขให้แก่ผู้อื่น

ค. ผู้ที่มีการสำรวมกาย วาจาให้เรียบร้อยดี

ง. ผู้ที่ถึงพร้อมด้วยศรัทธา

เฉลย

๑. ก ๒. ข ๓. ง ๔. ง ๕. ก

บันทึกผลหลังการเรียนการสอน

.....

.....

.....

.....

.....

ปัญหาและอุปสรรค

.....

.....

.....

.....

แนวทางแก้ไขปัญหา / ข้อเสนอแนะ

[illegible]

ลงชื่อ.....

(พระมหาสมเดช สุมโน/พรหม)

นิสิตผู้ทำวิจัย

ความคิดเห็นหัวหน้ากลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

.....

.....

ลงชื่อ.....

(นางสาวอัญชลี พรพิทักษ์กุล)

หัวหน้ากลุ่มสาระสังคมศึกษาฯ

/ /

ความคิดเห็นผู้อำนวยการโรงเรียน

.....

.....

.....

ลงชื่อ.....

(นางรุจิรดา วรรณศิริ)

ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร

...../...../.....

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๕		
หลักสูตรธรรมศึกษาชั้นโท	สาระการเรียนรู้วิชาธรรม	จุดกะธรรมหมวด ๔
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒	ภาคการเรียนรู้ที่ ๒	ปีการศึกษา ๒๕๖๑
เรื่องมรรค ๔	โดยใช้กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์	เวลา ๑ ชั่วโมง

๑. มาตรฐานการเรียนรู้

มาตรฐาน ธศ ๑ รู้และเข้าใจหลักธรรมของพระพุทธศาสนา มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

๒. ผลการเรียนรู้

รู้และเข้าใจหลักธรรมของพระพุทธศาสนาในจุดกะธรรมหมวด ๔

๓. สาระสำคัญ

หลักธรรมของพระพุทธศาสนาในจุดกะธรรมหมวด ๔ เป็นหลักธรรมที่ว่าด้วยมรรค หมายถึงทางเข้าถึงความเป็นพระอริยบุคคล ได้แก่ ญาณ คือ ความรู้ที่เป็นเหตุให้ผู้ปฏิบัติสามารถละสังโยชน์ได้เด็ดขาดเป็นขั้นๆ มี ๔ อย่าง

๔. จุดประสงค์การเรียนรู้

๑. นักเรียนสามารถอธิบายความหมายของมรรค ๔ ได้
๒. นักเรียนบอกความสำคัญและนำความรู้จากที่เรียนมาไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้

๕. สาระการเรียนรู้/เนื้อหา

มรรค ๔ คือ ธรรมทางเข้าถึงความเป็นพระอริยบุคคล ๔ อย่าง

๖. กระบวนการจัดการเรียนรู้

วิธีสอนโดยกระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์	เวลา ๑ ชั่วโมง
---	----------------

ทดสอบก่อนเรียน (๕ นาที)

ชั้นนำเข้าสู่บทเรียน

ขั้นที่ ๑ การสร้างศรัทธา (๕ นาที)

๑.๑ ครูพานักเรียนสวดมนต์ไหว้พระและเก็บกวาดขยะของห้องเรียนให้สะอาด
บรรยากาศในห้องเรียนพร้อม

๑.๒ ครูเล่าข่าวเรื่องหมูป่า โดยพูดเร้าใจให้นักเรียนได้เห็นความสำคัญของหลักธรรม
มรรค ๔ ที่กำลังจะเรียน

ขั้นที่ ๒ ศึกษาสังคม (๕ นาที)

- ๒.๑ ครูสอบถามนักเรียนว่า เคยเรียนรู้หลักธรรมมรรค ๔ มาบ้างแล้วหรือไม่
 ๒.๒ หลักธรรมมรรค ๔ มีอะไรบ้างและมีความสำคัญต่อนักเรียนอย่างไร
 ๒.๓ ครูเอาเอกสาร ข้อมูลที่เป็นใบงานที่เกี่ยวกับหลักธรรมมรรค ๔ ให้นักเรียนได้

ศึกษา

ขั้นที่ ๓ ระดมเผชิญสถานการณ์ (๑๐ นาที)

๓.๑ ครูเลือกตัวแทนนักเรียนให้ออกมาอภิปรายในประเด็นสำคัญของหลักธรรมมรรค ๔

๓.๒ ครูเอาข่าวเรื่องหมูป่า ให้นักเรียนได้ฝึกการสรุปที่เป็นประเด็นมา

ขั้นที่ ๔ วิเคราะห์ความคิด (๑๐ นาที)

๔.๑ ครูให้นักเรียนเลือกตัดสินใจในการแก้ไขปัญหา โดยให้นักเรียนฝึกกระบวนการทำงานเป็นกลุ่มที่เป็นตัวแทน ให้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและทดสอบกันด้วยเหตุผล

๔.๒ ครูให้นักเรียนเลือกสิ่งที่ถูกต้อง ซึ่งเป็นการลงมติร่วมกันภายในกลุ่มที่เป็นตัวแทน ฝึกความเป็นประชาธิปไตย

ขั้นที่ ๕ ฝึกปฏิบัติ (๑๕ นาที)

๕.๑ ครูให้นักเรียนที่เป็นตัวแทนกลับไปนั่งที่เดิมแล้วได้ฝึกปฏิบัติ เพื่อพิสูจน์ผลการเลือกสิ่งที่ถูกต้อง โดยครูมีใบงานให้นักเรียนได้ลองทำและให้นักเรียนปรึกษารื้อกับครูได้ โดยครูเป็นเสมือนกัลยาณมิตร

๕.๒ ครูให้ผู้เรียนนำแนวคิดดังกล่าวไปเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติต่อไป

ขั้นที่ ๖ สรุปและประเมินผล (๕ นาที)

๖.๑ ผู้เรียนแสดงออกด้วยการพูด การเขียน และการแสดงความคิดเห็น

๖.๒ ครูสรุปการอภิปรายของกลุ่มที่เป็นตัวแทนนักเรียน

๖.๓ ครูวัดผลและประเมินผลความคิดรวบยอดของนักเรียนเกี่ยวกับสิ่งที่ได้เรียนมาจากการอภิปรายของตัวแทนนักเรียน และจากการทำใบงานเป็นรายบุคคล

๖.๔ ครูให้นักเรียนซักถาม

ทดสอบหลังเรียน (๕ นาที)

๗. สื่อการเรียนรู้

- ใบความรู้ เรื่อง หลักธรรมมรรค ๔

๘. ภาระงาน/ชิ้นงาน

ที่	กิจกรรม/ใบงาน	ชิ้นงาน
๑	ตอบคำถามเกี่ยวกับหลักธรรมมรรค ๔	ใบงาน ๑ ชิ้น

๙. การวัดและประเมินผล

สิ่งที่ต้องการวัด	เครื่องมือวัด	วิธีการวัด	เกณฑ์การประเมิน
ด้านความรู้ (K)	- แบบทดสอบก่อน	- สอนโดยใช้กระบวนการ	๖๐ คะแนน

	เรียนและหลังเรียน	การแบบเผชิญสถานการณ์ - ผลสัมฤทธิ์ระหว่าง ก่อนเรียนกับหลังเรียน	
ด้านทักษะ/กระบวนการ (P)	- ใฝ่งาน	- ประเมินชิ้นงาน	๓๐ คะแนน
ด้านคุณลักษณะ (A)	- ใฝ่รายชื้อ - สังเกตพฤติกรรม การเรียนรู้โดยการ ซักถาม	- เวลาเรียน - มารยาท	๑๐ คะแนน
รวมคะแนน			๑๐๐ คะแนน
ระดับเกณฑ์การประเมิน ผลของนักเรียน	ผ่าน = ได้คะแนนร้อยละ ๖๐ ขึ้นไป		
	ไม่ผ่าน = ได้คะแนนต่ำกว่าร้อยละ ๖๐ ลงมา		

๑๐. สื่อ/แหล่งการเรียนรู้

๑๐.๑ สื่อการเรียนรู้

- หนังสือเรียนธรรมศึกษาชั้นโท ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๑

๑๐.๒ แหล่งการเรียนรู้

- ห้องสมุดธรรมะมีชีวิต
- <http://www.gongtham.net>

ใบความรู้ เรื่อง หลักธรรมมรรค ๔

มรรค ๔

๑. โสดาปัตติมรรค
๒. สกทาคามิมรรค
๓. อนาคามิมรรค
๔. อรหัตตมรรค

อธิบาย

มรรค แปลว่า ทาง หมายถึง ทางเข้าถึงความเป็นพระอริยบุคคล ได้แก่ ญาณ คือ ความรู้ที่เป็นเหตุให้ผู้ปฏิบัติสามารถละสังโยชน์ได้เด็ดขาดเป็นขั้น ๆ มี ๔ คือ

๑. โสดาปัตติมรรค หมายถึง มรรคอันให้ถึงกระแสที่นำไปสู่พระนิพพานที่แรกหรือ มรรคอันให้ถึงความเป็นพระโสดาบัน อันเป็นเหตุให้ละสังโยชน์ ๓ อย่าง คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา และสีลัพพตปรามาส

๒. สกทาคามิมรรค หมายถึง มรรคอันให้ถึงความเป็นพระสกทาคามี เป็นเหตุละสังโยชน์ ได้ ๓ เหมือนโสดาปัตติมรรค และทำราคะ โทสะ โมหะ ให้เบาบางลง

๓. อนาคามิมรรค หมายถึง มรรคอันให้ถึงความเป็นพระอนาคามี ผู้ปฏิบัติในอนาคามิมรรค ไม่มีความยินดีในคู่ครอง เพราะละสังโยชน์เบื้องต้นได้ทั้ง ๕ คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส กามราคะ และภริษะ

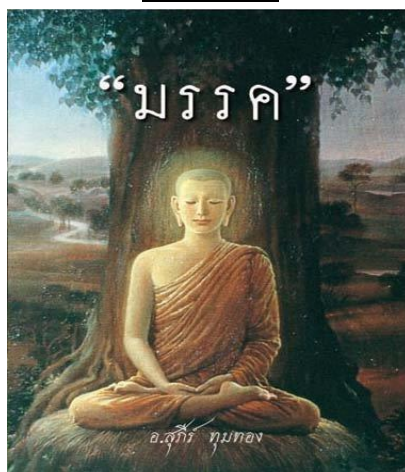
๔. อรหัตตมรรค หมายถึง มรรคอันให้ถึงความเป็นพระอรหันต์ เป็นเหตุละสังโยชน์เบื้องต้น ๕ คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส กามราคะ ภริษะ และสังโยชน์เบื้องสูง ๕ คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา โดยสิ้นเชิง

มรรค ๔ นี้ เป็นปฏิปทา คือ แนวทางการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุอริยผลของบุคคล ผู้บรรลุผลจัดตามประเภทบุคคล เรียกว่า โสดาบัน สกทาคามี อนาคามี อรหันต์ ตามลำดับ

ใบงาน

คำชี้แจง : ให้นักเรียนอ่านสถานการณ์ข้างล่างแล้วตอบคำถาม จำนวน ๓ ข้อ
ดังต่อไปนี้

สถานการณ์

บุคคลผู้ได้มรรค ๕ ประเภท คือ ๑. ผู้ได้ข่าว ๒. ผู้เห็นรูป ๓. ผู้ได้ยินเสียง ๔. ผู้ได้เห็น และได้ฟังเสียง ๕. ผู้ลงมือปฏิบัติ บุคคล ๕ ประเภทนี้ เป็นผู้ที่สามารถบรรลุผลได้ ผู้ได้ข่าว ได้แก่ นางกาฬี เพียงได้ยินข่าวว่าพระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมจักรกัปปวัตตนสูตรก็ใช้ ศรัทธาตัด วิจิกิจฉาแล้ว สักกายทิฏฐิก็ดับลงพร้อมกัน เกิดเป็นพระโสดาปัตติมรรค พระราชาพระนามว่าภคินสาติ เพียงได้ยินข่าวว่า "พระพุทธเจ้าทรงประกาศพระศาสนา อยู่ในเมืองราชคฤห์" ก็บรรลุเป็นพระโสดาปัตติมรรค ผู้ได้เห็นรูป ได้แก่พระราชาพระนามว่า "มหากัปปินะ" พร้อมข้าราชการบริวารหนึ่งพัน และพระมหาสีพร้อมด้วยภรรยาของมหาอำมาตย์หนึ่งพันคน เพียงได้เห็นพระรูปของพระพุทธเจ้า ก็ใช้ ศรัทธาตัดวิจิกิจฉา อตตาดับลงพร้อมกัน เข้าสู่อนาคามิมรรค ผู้ได้ยินเสียง ได้แก่มีการเศรษฐี พ่อสามี นางวิสาขา เป็นสาวกของนักบวชชี่เปลือย ไปเฝ้าพระพุทธเจ้าพร้อมกับนางวิสาขาด้วยความจำใจ แต่นักบวชชี่เปลือยบังคับให้มีการเศรษฐีกั้นผ้ามา่าน เพื่อมิให้เห็นพระพุทธรูป เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรม มีการเศรษฐีฟังธรรมอยู่หลังม่าน ก็ได้บรรลุธรรมเป็นสกทาคามิมรรค โดยไม่เห็นพระพุทธรูป ผู้ได้เห็นและได้ฟังได้แก่นางวิสาขา อนาถปิณฑิกเศรษฐี เป็นต้น ได้เห็นและได้ฟัง พระธรรมแล้วใช้

ศรัทธาตัดวิกิจฉาอัตตาก็ดับลงพร้อมกัน บรรลุเป็นพระโสดาปัตติมรรค ผู้ลงมือปฏิบัติ ได้แก่พระมหาสี
วะตลอดจนถึงพวกเราท่านทั้งหลาย ที่เป็นปกติสาวก ซึ่งได้ศึกษาเรียนรู้ ได้ฟังและได้สอบถามแล้วเกิด
ศรัทธาเลื่อมใส ใช้ปัญญาตัดอัสสทิส วิกิจฉาก็ดับพร้อมกันเข้าสู่ความเป็นอรัหัตตมรรค บุคคล
ประเภทลงมือปฏิบัตินี้ที่สามารถ เข้าสู่การบรรลุธรรมมีมากมายจนไม่อาจนับจำนวนได้
ที่มา : บุคคลผู้ได้บรรลุมรรค ๕ ประเภท : วันที่ ๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๑ : เวลา ๒๐.๑๔ น.
<https://www.dhammadhome.com/webboard/topic/20240>

๑. จากสถานการณ์ดังกล่าว บุคคลผู้จะได้บรรลุมรรค ๔ มีกี่ประเภท อะไรบ้าง

.....

.....

.....

๒. ผู้ได้เห็นเพียงรูปของพระพุทธเจ้าเข้าสู่อนาคามิมรรค คือใคร

.....

.....

.....

๓. ศึกษาเรียนรู้ ได้ฟังและได้สอบถามแล้วเกิดศรัทธาเลื่อมใส ใช้ปัญญาพิจารณาให้เห็นตามความเป็น
จริง และลงมือปฏิบัติ ประเภทนี้ทำให้เข้าสู่มรรคใด

.....

.....

.....

เฉลย

๑. จากสถานการณ์ดังกล่าว บุคคลผู้จะได้บรรลุมรรค ๔ มีกี่ประเภท อะไรบ้าง

ตอบ บุคคลผู้จะได้บรรลุมรรค ๔ มี ๕ ประเภท คือ ๑. ผู้ได้ข่าว ๒. ผู้เห็นรูป ๓. ผู้ได้ยินเสียง ๔. ผู้
ได้เห็นและได้ฟังเสียง ๕. ผู้ลงมือปฏิบัติ

๒. ผู้ได้เห็นเพียงรูปของพระพุทธเจ้าเข้าสู่อนาคามิมรรค คือใคร

ตอบ พระราชาพระนามว่า "มหากัปปิยะ" พร้อมข้าราชการบริวารหนึ่งพัน และพระมเหสีพร้อมด้วย
ภรรยาของมหาอำมาตย์หนึ่งพันคน

๓. ศึกษาเรียนรู้ ได้ฟังและได้สอบถามแล้วเกิดศรัทธาเลื่อมใส ใช้ปัญญาพิจารณาให้เห็นตามความเป็น
จริง และลงมือปฏิบัติ ประเภทนี้ทำให้เข้าสู่มรรคใด

ตอบ อรัหัตตมรรค

แบบทดสอบก่อนเรียน-หลังเรียน

ชื่อ.....นามสกุล..... เลขที่..... ชั้น.....

คำชี้แจง : ให้นักเรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องเพียงข้อเดียว

๑. มรรคระดับใดเป็นเหตุละโอรัมภาคิยสังโยชน์ทั้ง ๕ ได้

- ก. โสดาปัตติมรรค ข. สกทาคามีมรรค
ค. อนาคามีมรรค ง. อรหัตตมรรค
๒. ผู้บรรลุมรรคระดับใดขึ้นไปจึงจะไม่ใช่สอวสย
- ก. สกทาคามีมรรค ข. อนาคามีมรรค
ค. อรหัตตมรรค ง. โสดาปัตติมรรค
๓. ทางถึงความดับทุกข์ ได้แก่อะไร
- ก. ไตรสิกขา ข. มรรค
ค. นิโรธ ง. ปฏิจจนูปบาท
๔. ข้อใดต่อไปนี้ ที่โสดาปัตติมรรคละสังโยชนไม่ได้
- ก. สักกายทิฏฐิ ข. วิจิกิจฉา
ค. สीलัพพตปรามาส ง. กามราคะ
๕. อนาคามีมรรค ละสังโยชนได้กี่อย่าง
- ก. ๓ ข. ๔
ค. ๕ ง. ๖

ឆ្នើម

୧. ମି ୨. ଶ ୩. ଧ ୪. ଶ ୫. ମି

บันทึกผลหลังการเรียนรู้การสอน

.....

.....

.....

.....

.....

ปัญหาและอุปสรรค

.....

.....

.....

.....

.....

แนวทางแก้ไขปัญหา / ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ลงชื่อ.....

(พระมหาสมเดช สุ่มโน/พรหม)

นิสิตผู้ทำวิจัย

...../...../.....

ความคิดเห็นหัวหน้ากลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

.....

.....

.....

ลงชื่อ.....

(นางสาวอัญชลี พรพิทักษ์กุล)

หัวหน้ากลุ่มสาระสังคมศึกษาฯ

...../...../.....

ความคิดเห็นผู้อำนวยการโรงเรียน

.....

.....

.....

ลงชื่อ.....

(นางรุจิรดา วรรณศิริ)

ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร

...../...../.....

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๖		
หลักสูตรธรรมศึกษาชั้นโท	สาระการเรียนรู้วิชาธรรม	จุดกะธรรมหมวด ๔
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒	ภาคการเรียนรู้ที่ ๒	ปีการศึกษา ๒๕๖๑
เรื่องผล ๔	โดยใช้กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์	เวลา ๑ ชั่วโมง

๑. มาตรฐานการเรียนรู้

มาตรฐาน ธศ ๑ รู้และเข้าใจหลักธรรมของพระพุทธศาสนา มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

๒. ผลการเรียนรู้

รู้และเข้าใจหลักธรรมของพระพุทธศาสนาในจุดกะธรรมหมวด ๔

๓. สาระสำคัญ

หลักธรรมของพระพุทธศาสนา ในจุดกะธรรมหมวด ๔ เป็นหลักธรรมที่ว่าผล เป็นธรรมารมณ์สืบเนื่องมาจากมรรค เป็นผลที่เกิดจากการละกิเลสได้ด้วยมรรค หรือธรรมารมณ์อันพระอรหันตบุคคลพึงเสวย เป็นชื่อของโลกุตตรธรรมที่ใช้คู่กับมรรคมี ๔ อย่าง

๔. จุดประสงค์การเรียนรู้

- นักเรียนสามารถอธิบายความหมายของผล ๔ ได้
- นักเรียนบอกความสำคัญและนำความรู้จากที่เรียนมาไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้

๕. สาระการเรียนรู้/เนื้อหา

ผล ๔ คือ ธรรมารมณ์สืบเนื่องมาจากมรรค เป็นผลที่เกิดจากการละกิเลสได้ด้วยมรรค ๔ อย่าง

๖. กระบวนการจัดการเรียนรู้

วิธีสอนโดยกระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์	เวลา ๑ ชั่วโมง
---	----------------

ทดสอบก่อนเรียน (๕ นาที)

ชั้นนำเข้าสู่บทเรียน

ขั้นที่ ๑ การสร้างศรัทธา (๕ นาที)

๑.๑ ครูพานักเรียนสวดมนต์ไหว้พระและเก็บกวาดขยะของห้องเรียนให้สะอาด
บรรยากาศในห้องเรียนพร้อม

๑.๒ ครูเล่าข่าวเรื่องหมาป่า โดยพูดเร้าใจให้นักเรียนได้เห็นความสำคัญของผล ๔ ที่กำลังจะเรียน

ขั้นที่ ๒ ศึกษาสังคม (๕ นาที)

๒.๑ ครูสอบถามนักเรียนว่า เคยเรียนรู้หลักธรรมผล ๔ มาบ้างแล้วหรือไม่

๒.๒ หลักธรรมผล ๔ มีอะไรบ้างและมีความสำคัญต่อนักเรียนอย่างไร

๒.๓ ครูเอาเอกสาร ข้อมูลที่เป็นใบงานที่เกี่ยวกับหลักธรรมผล ๔ ให้นักเรียนได้

ศึกษา

ขั้นที่ ๓ ระดมเผชิญสถานการณ์ (๑๐ นาที)

๓.๑ ครูเลือกตัวแทนนักเรียนให้ออกมาอภิปรายในประเด็นสำคัญของผล ๔

๓.๒ ครูเอาข่าวเรื่องหมูป่า ให้นักเรียนได้ฝึกการสรุปที่เป็นประเด็นมา

ขั้นที่ ๔ วิเคราะห์ความคิด (๑๐ นาที)

๔.๑ ครูให้นักเรียนเลือกตัดสินใจในการแก้ไขปัญหา โดยให้นักเรียนฝึกกระบวนการทำงานเป็นกลุ่มที่เป็นตัวแทน ให้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและทดสอบกันด้วยเหตุผล

๔.๒ ครูให้นักเรียนเลือกสิ่งที่ถูกต้อง ซึ่งเป็นการลงมติร่วมกันภายในกลุ่มที่เป็นตัวแทน ฝึกความเป็นประชาธิปไตย

ขั้นที่ ๕ ฝึกปฏิบัติ (๑๕ นาที)

๕.๑ ครูให้นักเรียนที่เป็นตัวแทนกลับไปนั่งที่เดิมแล้วได้ฝึกปฏิบัติ เพื่อพิสูจน์ผลการเลือกสิ่งที่ถูกต้อง โดยครูมีใบงานให้นักเรียนได้ลองทำและให้นักเรียนปรึกษาหารือกับครูได้ โดยครูเป็นเสมือนกัลยาณมิตร

๕.๒ ครูให้ผู้เรียนนำแนวคิดดังกล่าวไปเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติต่อไป

ขั้นที่ ๖ สรุปและประเมินผล (๕ นาที)

๖.๑ ผู้เรียนแสดงออกด้วยการพูด การเขียน และการแสดงความคิดเห็น

๖.๒ ครูสรุปการอภิปรายของกลุ่มที่เป็นตัวแทนนักเรียน

๖.๓ ครูวัดผลและประเมินผลความคิดรวบยอดของนักเรียนเกี่ยวกับสิ่งที่ได้เรียนมาจากการอภิปรายของตัวแทนนักเรียน และจากการทำใบงานเป็นรายบุคคล

๖.๔ ครูให้นักเรียนซักถาม

ทดสอบหลังเรียน (๕ นาที)

๗. สื่อการเรียนรู้

- ใบความรู้ เรื่อง หลักธรรมผล ๔

๘. ภาระงาน/ชิ้นงาน

ที่	กิจกรรม/ใบงาน	ชิ้นงาน
๑	ตอบคำถามเกี่ยวกับหลักธรรมผล ๔	ใบงาน ๑ ชิ้น

๙. การวัดและประเมินผล

สิ่งที่ต้องการวัด	เครื่องมือวัด	วิธีการวัด	เกณฑ์การประเมิน
-------------------	---------------	------------	-----------------

ด้านความรู้ (K)	- แบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน	- สอนโดยใช้กระบวนการแบบเผชิญสถานการณ์ - ผลสัมฤทธิ์ระหว่างก่อนเรียนกับหลังเรียน	๖๐ คะแนน
ด้านทักษะ/กระบวนการ (P)	- ใบงาน	- ประเมินชิ้นงาน	๓๐ คะแนน
ด้านคุณลักษณะ (A)	- ใบรายชื่อ - สังเกตพฤติกรรม การเรียนรู้โดยการซักถาม	- เวลาเรียน - มารยาท	๑๐ คะแนน
รวมคะแนน			๑๐๐ คะแนน
ระดับเกณฑ์การประเมินผลของนักเรียน	ผ่าน = ได้คะแนนร้อยละ ๖๐ ขึ้นไป		
	ไม่ผ่าน = ได้คะแนนต่ำกว่าร้อยละ ๖๐ ลงมา		

๑๐. สื่อ/แหล่งการเรียนรู้

๑๐.๑ สื่อการเรียนรู้

- หนังสือเรียนธรรมศึกษาชั้นโท ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๖๑

๑๐.๒ แหล่งการเรียนรู้

- ห้องสมุดธรรมะมีชีวิต
- <http://www.gongtham.net>

ใบความรู้ เรื่อง หลักธรรมผล ๔

ผล ๔

๑. โสตาปัตติผล
๒. สกทาคามีผล
๓. อนาคามีผล
๔. อรหัตตผล

อธิบาย

ผล เป็นธรรมารมณ์สืบเนื่องมาจากมรรค เป็นผลที่เกิดจากการละกิเลสได้ด้วยมรรค หรือธรรมารมณ์อันพระอริยบุคคลพึงเสวย เป็นชื่อของโลกุตตรธรรมที่ใช้คู่กับมรรคมี ๔ อย่าง คือ

๑. โสตาปัตติผล หมายถึง ผลแห่งการเข้าถึงกระแสที่นำไปสู่พระนิพพาน ผลคือความเป็นพระโสดาบัน หรือผลอันพระโสดาบันพึงเสวยหรือได้รับ

๒. สกทาคามีผล หมายถึง ผลคือความเป็นพระสกทาคามี หรือผลอันพระสกทาคามีพึงเสวยหรือได้รับ

๓. อนาคามีผล หมายถึง ผลคือความเป็นพระอนาคามี หรือผลอันพระอนาคามีพึงเสวยหรือได้รับ

๔. อรหัตตผล หมายถึง ผลคือความเป็นพระอรหันต์ หรือผลอันพระอรหันต์พึงเสวย หรือได้รับผู้บำเพ็ญเพียรที่บรรลุนิพพานทั้ง ๔ นี้ จัดเป็นพระอริยบุคคล ๔ จำพวกดังกล่าวแล้ว เรียกอีกอย่างว่า สามัญญผล หมายถึง ผลของความเป็นสมณะ หรือผลแห่งการบำเพ็ญสมณธรรม

ในพระพุทธศาสนาสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ทรงแสดงข้ออุปมาเปรียบเทียบมรรคกับผลให้เข้าใจชัดไว้ว่า สังโยชน์ที่มรรคกำจัดเสียได้นั้นเปรียบเหมือนโรคในร่างกาย มรรคเปรียบเหมือนยารักษาโรคให้หาย ผลเปรียบเหมือนความสุขอันเกิดแต่ความหมดโรค อีกนัยหนึ่งสังโยชน์เปรียบได้กับเหล่าโจรในป่า มรรคเปรียบได้กับกิริยาที่ปราบเหล่าโจร ผลเปรียบได้กับความสงบราบคาบที่เกิดขึ้นเพราะหมดเหล่าโจรฉะนั้น

ใบงาน

คำชี้แจง : ให้นักเรียนอ่านสถานการณ์ข้างล่างแล้วตอบคำถาม จำนวน ๓ ข้อ
ดังต่อไปนี้

สถานการณ์

ผลสมาบัติ ได้แก่ การเสวยรสของอริยผล อันเป็นสุขสงบอย่างยอดเยี่ยมเป็นสามัญผลในพระพุทธศาสนา ผลสมาบัติ คือ การที่อริยผลจิตเข้าอยู่ในนิโรธ ได้แก่ ความดับ คือพระนิพพาน อธิบายว่า ผลสมาบัตินี้ก็คือ อปัณณาสติ มีนิพพานเป็นอารมณ์ ซึ่งเป็นวิบากของโลกุตตรกุศลจิต หมายถึงว่า ตลอดเวลาเข้าผลสมาบัตินั้น จิตจะมีสมาธิแนบแน่นเป็นอปัณณาสมาธิ มีพระนิพพานเป็นอารมณ์อย่างเดียว

ผลสมาบัติ เป็นผลที่เกิดจากการเข้าฌาน หรือสมาบัติ สำหรับผู้บรรลุผลขั้นนั้น ๆ เช่น ขั้น เจโตวิมุตติ คือความหลุดพ้นทางด้านจิต หมายถึงภาวะจิตที่ประกอบด้วยสมาธิซึ่งหลุดพ้นจากราคะได้ ซึ่งได้แก่ผลสมาบัติของพระอริยบุคคลทั้งหลาย ได้แก่ พระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์ เข้าสมาธิเสวยรสแห่งการบรรลุธรรมในระดับของตน ๆ (วิมุตติสุข เป็นผลสมาบัติขั้นสุดท้ายซึ่งเป็นของพระอรหันต์)

ที่มา : ผลสมบัติ : วันที่ ๓๑ สิงหาคม ๒๕๖๑ : เวลา ๒๑.๒๕ น. http://mediacenter.mcu.ac.th/data/caipyo/m6/web/l_toom/p29.php

๑. จากเหตุการณ์ดังกล่าวสอนให้รู้ถึงหลักธรรมอะไร มีกี่อย่าง ประกอบด้วยอะไรบ้าง

.....

.....

.....

๒. ผู้เข้าถึงผลขั้นใด ที่เป็นผลสมบัติขั้นสุดท้าย

.....

.....

๓. ผู้ไกลจากกิเลสเครื่องเศร้าหมอง เป็นความหมายของผลขั้นใด

.....

.....

.....

เฉลย

๑. จากเหตุการณ์ดังกล่าวสอนให้รู้ถึงหลักธรรมอะไร มีกี่อย่าง ประกอบด้วยอะไรบ้าง

ตอบ ผลสมบัติ มี ๔ อย่าง ประกอบด้วยพระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์

๒. ผู้เข้าถึงผลขั้นใด ที่เป็นผลสมบัติขั้นสุดท้าย

ตอบ อรหันตผลเป็นผลสมบัติขั้นสุดท้าย

๓. ผู้ไกลจากกิเลสเครื่องเศร้าหมอง เป็นความหมายของผลขั้นใด

ตอบ ผู้ไกลจากกิเลสเครื่องเศร้าหมอง เป็นความหมายของอรหันตผล

แบบทดสอบก่อนเรียน-หลังเรียน

ชื่อ.....นามสกุล..... เลขที่..... ชั้น.....

คำชี้แจง : ให้นักเรียนเลือกคำตอบที่ถูกต้องเพียงข้อเดียว

๑. ความหมายของผล คือข้อใด

- ก. ชื่อของผลไม้
- ข. ชื่อของกำลัง
- ค. ทางเข้าถึงความเป็นพระอริยบุคคล
- ง. ธรรมารมณอันพระอริยบุคคลพึงเสวย

๒. ผลแห่งการเข้าถึงกระแสที่นำไปสู่พระนิพพาน เป็นความหมายของผลอะไร

- ก. โสดาปัตติผล
- ข. สกทาคามีผล

ค. อนาคามีผล

ง. อรหัตตผล

๓. ความหมายของสภากามีผลคืออะไร

ก. ผลแห่งการเข้าถึงกระแสที่นำไปสู่พระนิพพาน

ข. ผลคือความเป็นผู้มาสู่กามภพอีกครั้งหนึ่ง

ค. ผลคือความเป็นผู้ไม่มาสู่กามภพอีก

ง. ผลคือความเป็นผู้ห่างไกลจากกิเลส

๔. ผลเปรียบเสมือนกับอะไรดังต่อไปนี้

ก. โรค

ข. หมอ

ค. ยารักษา

ง. หายจากโรคแล้ว

๕. สูงสุดของอริยผลคือข้อใด

ก. อรหัตตผล

ข. อนาคามีผล

ค. สภากามีผล

ง. โสตาปัตติผล

เฉลย

๑. ง ๒. ก ๓. ข ๔. ง ๕. ก

บันทึกผลหลังการเรียนรู้การสอน

.....

.....

.....

.....

.....

ปัญหาและอุปสรรค

.....

.....

.....

.....

.....

แนวทางแก้ไขปัญหา / ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ลงชื่อ.....

(พระมหาสมเดช สุ่มโน/พรหม)

นิสิตผู้ทำวิจัย

...../...../.....

ความคิดเห็นหัวหน้ากลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

.....

.....

.....

ลงชื่อ.....

(นางสาวอัญชลี พรพิทักษ์กุล)

หัวหน้ากลุ่มสาระสังคมศึกษาฯ

...../...../.....

ความคิดเห็นผู้อำนวยการโรงเรียน

.....

.....

.....

ลงชื่อ.....

(นางรุจิรดา วรรณศิริ)

ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร

...../...../.....

คู่มือครู

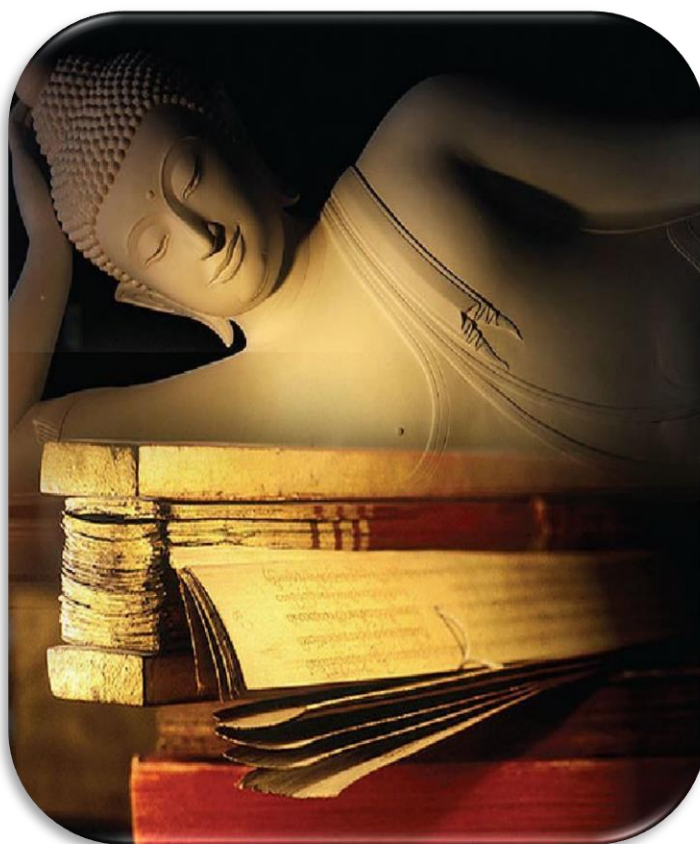
การจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

หลักสูตรธรรมศึกษาชั้นโท

เรื่อง หลักธรรมหมวด ๔

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

จัดทำโดย

พระมหาสมเดช สุมโน (พรหม)

นิสิตหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พุทธศักราช ๒๕๖๑

คำชี้แจง

คู่มือครูเล่มนี้เป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์ของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม หลักสูตรธรรมศึกษาชั้นโท เรื่อง หลักธรรมของพระพุทธศาสนา ในจุดกษะธรรมหมวด ๔ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ซึ่งมีหลักธรรมประกอบด้วยกัน คือ ๑. อปัสเสนธรรม ๔, ๒. อัปมัญญา ๔, ๓. พระอริยบุคคล ๔, ๔. สัมปรายิ กัตถประโยชน์ ๔, ๕. มรรค ๔, ๖. ผล ๔ มีลักษณะเป็นใบงานในการประกอบความรู้ พร้อมใบงานกิจกรรม จัดทำขึ้นเพื่อใช้เป็นทักษะกระบวนการในการสอนแบบเผชิญสถานการณ์ ตามทฤษฎีของ ศาสตราจารย์สุมน อมรวิวัฒน์ ซึ่งได้ประยุกต์มาจากหลักพุทธธรรมและพุทธวิธี เพื่อนำไปใช้ให้เหมาะแก่กาลเวลา ลักษณะเนื้อหาสาระและวัยของผู้เรียน

จุดประสงค์การเรียนรู้ ให้นักเรียนได้เรียนรู้และเข้าใจ สามารถอธิบาย พร้อมทั้งนำหลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติตามในชีวิตประจำวันได้ ดังต่อไปนี้

๑. เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้และเข้าใจพุทธธรรมที่ถูกต้อง สามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน อันมีผลต่อความเจริญมั่นคงของสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

๒. เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้คุณธรรมและเสริมสร้างศีลธรรม เป็นพลเมืองดีและมีคุณภาพ

๓. เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้กับผู้เรียนห่างไกลอบายมุข สิ่งเสพติด สิ่งผิดกฎหมาย และนำไปสู่ความสงบเรียบร้อยของสังคม

หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคู่มือการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์เล่มนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อครูผู้สอนและผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อที่จะนำไปใช้กับนักเรียนได้อย่างเหมาะสมต่อไป

จัดทำโดย

พระมหาสมเดช สุมนโน (พรหม)
 นิสิตปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
 สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา

ส่วนประกอบของกระบวนการสอน

กระบวนการจัดการการเรียนรู้เรื่อง จตุกษะธรรมหมวด ๔

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ กระบวนการสอนประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๑. คู่มือการใช้กระบวนการสอน

คู่มือกระบวนการสอนชุดนี้เป็นเอกสารที่กล่าวถึงรายละเอียดกับคำชี้แจง ส่วนประกอบการเรียนรู้ รูปแบบการจัดการเรียนรู้ สิ่งที่คุณสอนต้องเตรียม บทบาทของคุณสอน การจัดห้องเรียน เนื้อหาสาระของการจัดการเรียนรู้ แบบฝึกหัดปฏิบัติหรือใบงาน และแบบทดสอบก่อนเรียน-หลังเรียน

๒. แผนการจัดการเรียนรู้

แผนการจัดการเรียนรู้มีลักษณะเป็นกระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์ โดยกล่าวถึงรายละเอียดตามลำดับดังต่อไปนี้

๒.๑ ชื่อเรื่อง จำนวนเวลาเรียน ช่วงชั้น ภาคการศึกษา และสาระการเรียนรู้

๒.๒ มาตรฐานการเรียนรู้

๒.๓ ผลการเรียนรู้

๒.๔ สาระสำคัญ

๒.๕ จุดประสงค์การเรียนรู้

๒.๖ สาระการเรียนรู้ / เนื้อหา

๒.๗ กระบวนการจัดการเรียนรู้ โดยกระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์

๒.๘ การวัดและประเมินผล

คู่มือครู

รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามกระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์

กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์ ซึ่งเป็นทฤษฎีของ ศาสตราจารย์สุมน อมรวิวัฒน์ ซึ่งได้ประยุกต์มาจากหลักพุทธธรรมและพุทธวิธี ตามความหมายของกระบวนการเผชิญสถานการณ์ นั่นคือ กระบวนการการเรียนรู้ที่สามารถทำให้เลือกผู้เรียนได้ออกมาอภิปรายถึงลำดับเหตุการณ์ หรือ สถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในปัจจุบัน โดยการนำความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร มาสรุปประเด็น เพื่อประเมิน ค่าว่าสิ่งใดถูกต้อง ดีงาม เกิดประโยชน์ ควรหรือไม่ควรแก่การปฏิบัติ และสามารถนำความรู้ ประสบการณ์ไปใช้ปฏิบัติได้จริงในอนาคตที่จะต้องเผชิญสถานการณ์และเจอกับปัญหา เพื่อนำไปใช้ให้ เหมาะแก่กาลเวลา ลักษณะเนื้อหาสาระและวัยของผู้เรียน โดยมีขั้นตอนของกระบวนการแบบเผชิญ สถานการณ์ ๖ ขั้นตอน ดังนี้

๑. ขั้นการสร้างศรัทธา

๑.๑ ก่อนเริ่มบทเรียนแต่ละครั้ง ครูจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศในชั้นเรียนเพื่อ ส่งเสริมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับเนื้อหาของบทเรียนและเข้าใจให้นักเรียนเห็นความสำคัญของ บทเรียนให้มีลักษณะดังนี้

๑.๑.๑ ต้องมีความสงบเรียบร้อยของผู้เรียนและชั้นเรียน

๑.๑.๒ พยายามจัดให้นักเรียนได้ใกล้ชิดกับธรรมชาติ โดยเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ สัมผัสกับสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติมีการใช้แหล่งวิทยาการในชุมชนให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ ตรง

๑.๑.๓ จัดสภาพในชั้นเรียนให้มีความแปลกใหม่ไม่จำเจ เช่น จัดการเรียนรู้เป็น กลุ่มบ้าง มีการเปลี่ยนกลุ่มบ้าง เปลี่ยนที่นั่งบ้าง

๑.๑.๔ จัดบริเวณห้องเรียนและโรงเรียนให้สะอาดมีระเบียบและเรียบง่ายอยู่เสมอ

๑.๑.๕ สร้างบรรยากาศสร้างความสนใจตั้งใจเรียนเป็นพื้นฐาน ให้นักเรียนเป็น บรรยากาศที่ชวนให้สบายใจ ไม่มีการข่มขู่บังคับ ห้ามพูด ห้ามแสดงความคิดเห็น ห้ามลุกจากที่นั่ง แต่ เน้นการสำรวมกายวาจา ใจ ผีกลแผ่เมตตา ผีกลนั่งสมาธิอย่างง่าย ผีกลให้นักเรียนมีสติอยู่เสมอให้รู้ตัวว่า กำลังทำอะไร พุทอะไร คิดอะไร

๑.๒ สร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างครูกับศิษย์ ครูต้องปฏิบัติตัวเป็นกัลยาณมิตรของ ศิษย์ คือ ต้องมีบุคลิกภาพสำรวมน่าเชื่อถือ สร้างศรัทธา สง่า สะอาด แจ่มใส และมีความเชื่อมั่นใน ตัวเอง ต้องมีความรู้ มีคุณธรรม มีความเมตตา เอื้ออาทรทำให้ศิษย์มีความรู้สึกสบายใจที่จะเข้ามาหา และปรึกษา ครูสั่งสอนศิษย์ด้วยความรักและเป็นพี่ของศิษย์ได้อย่างแท้จริง ความเป็นกัลยาณมิตร ของครู จะเป็นสิ่งกระตุ้นให้ศิษย์เกิดฉันทะและวิริยะในการฝึกหัดอบรมตนเอง

๒. ขั้นศึกษาสังคม

๒.๑ ครูนำเสนอสิ่งเร้าและแรงจูงใจที่จะนำเข้าสู่เนื้อหา

๒.๒ เป็นการฝึกทักษะการแสวงหาและรวบรวมข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้และหลักการ โดยครู นำเสนอปัญหาหรือสถานการณ์ที่ใกล้ตัวผู้เรียนและเป็นสาระสำคัญของบทเรียน

๒.๓ ครูแนะแหล่งข้อมูลความรู้โดยเตรียมรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งความรู้อย่าง กว้างขวาง

๒.๔ ให้นักเรียนฝึกรวบรวมข้อมูลโดยฝึกทำงานอย่างเป็นระบบระเบียบโดยใช้ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และทางสังคม เช่น การสืบสอบแหล่งที่มาเพื่อกลั่นกรองข้อมูลความรู้ให้เกิดประโยชน์

๒.๕ ครูจัดกิจกรรมเร้าให้นักเรียนเกิดความคิดวิธีต่าง ๆ โดยใช้คำถามอย่างเหมาะสมเพื่อเร้าให้เกิดความคิดแบบใดแบบหนึ่ง (โยนิโสมนสิการ)

๓. ชั้นระดมเผชิญสถานการณ์

ให้นักเรียนฝึกการสรุปประเด็นสำคัญของข้อมูลเพื่อประเมินค่า หาทางเลือกวิธีแก้ปัญหาว่าทางใดดีที่สุด โดยใช้วิธีคิดหลาย ๆ วิธี (โยนิโสมนสิการ) ได้แก่ คิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย คิดแบบแยกแยะ คิดแบบสามัญลักษณ์ คิดแบบอริยสัจ คิดแบบบรรทัดธรรมสัมพันธ์ คิดแบบคุณโทษ และทางออก คิดแบบคุณค่าแท้และคุณค่าเทียม คิดแบบอุปายปลูกเร้า คิดแบบเป็นอยู่ในปัจจุบัน คิดแบบวิภาษวาท เป็นขั้นกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดจิตสำนึกขึ้นในสิ่งที่ตนเองเคยกระทำ หรือเคยปฏิบัติเป็นประจำด้วยการนำความรู้ที่ได้มาจัดสรุปประเด็นและประเมินว่า ประเด็นไหนน่าจะถูกต้องดีงามเหมาะสมเกิดประโยชน์สูงสุดแท้จริง

๔. ชั้นวิจารณ์ความคิด

ฝึกทักษะการเลือกและการตัดสินใจ โดยให้นักเรียนฝึกกระบวนการทำงานเป็นกลุ่มให้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและทดสอบกันด้วยเหตุผลจนมั่นใจว่าเป็นทางเลือกที่ถูกต้อง เป็นการลงมติร่วมกันภายในกลุ่มฝึกความเป็นประชาธิปไตยบนพื้นฐานของการคิดอย่างมีเหตุผลปราศจากอคติ เป็นขั้นที่เร้าให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ วิจารณ์ จากประเด็นปัญหา มีการสนทนา ซักถาม วิพากษ์ วิจารณ์ แสดงความคิดเห็นจากเรื่องที่เรียน อภิปรายอย่างมีเหตุผล การให้อิสระในการแสดงความคิดเห็นที่จะทำให้ผู้เรียนสบายใจ โดยไม่กลัวหรือหวาดระแวงว่าจะตอบผิดหรือถูก เพราะครูเปิดโอกาสให้นักเรียนมีอิสระในการแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่โดยใช้หลักการคิดอันแยบคายในการเลือกและตัดสินใจ

๕. ชั้นฝึกปฏิบัติ

ให้นักเรียนฝึกปฏิบัติเพื่อพิสูจน์ผลการเลือกทั้งในเวลาเรียนและนอกเวลาเรียน โดยมีครูคอยสังเกตและแนะนำและใช้วิธีให้คำปรึกษาหารือเหมือนกัลยาณมิตรเป็นขั้นที่ให้ผู้เรียนค้นหาคำตอบแนวทางปฏิบัติ มีข้อเสนอหรือแนวคิดที่ต่ออะไรบ้างในเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้น ให้ผู้เรียนนำแนวคิดดังกล่าวเป็นหลักในการประพฤติ ปฏิบัติ หรือนำมาแต่งเป็นคำขวัญ หรือข้อคิด ซึ่งเป็นการตรวจสอบได้ว่า ผู้เรียนเกิดสำนึกจริงหรือไม่

๖. ชั้นสรุปและประเมินผล

๖.๑ ผู้เรียนแสดงออกด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การพูด การเขียน การแสดงความคิดเห็นหรือกระทำในรูปแบบต่างๆที่เหมาะสมกับความสามารถของผู้เรียน

๖.๒ ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปและสังเกตวิธีปฏิบัติ ตรวจสอบปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติ

๖.๓ ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปบทเรียน เช่น การอภิปรายกลุ่มช่วยกันสรุปสาระสำคัญ

๖.๔ ครูวัดและประเมินผลการเรียนการสอน เช่น การวัดด้วยการประเมินความคิดรวบยอดของนักเรียนเกี่ยวกับสิ่งที่เรียน ทดสอบข้อเขียน การสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนอาจจะมีหลายท่าน

สิ่งที่ผู้สอนต้องเตรียม

ในการดำเนินการสอนโดยใช้กระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์ สิ่งที่คุณจะต้องจัดเตรียมและจัดหาไว้ล่วงหน้าก่อนดังต่อไปนี้

๑. ก่อนจะดำเนินการสอนทุกครั้ง ครูจะต้องศึกษาแผนการจัดการเรียนรู้อย่างละเอียด รวมทั้งรูปแบบขั้นตอนของกระบวนการสอนแบบเผชิญสถานการณ์ ตรวจสอบเครื่องมือ เครื่องใช้ และวัสดุต่าง ๆ ของการจัดการเรียนรู้ให้เรียบร้อยสมบูรณ์ครบถ้วน ตามรายการที่ได้กำหนดไว้

๒. ครูจะต้องเตรียมตัวด้านเทคนิคต่าง ๆ มาใช้ในการจัดการเรียนรู้อย่างหลากหลาย เช่น ข้าว นิทาน กรณียตัวอย่าง เป็นต้น เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็น มีการอภิปรายร่วมกันอย่างมีเหตุผล

๓. ครูจะต้องมีหลักพฤติกรรม ในการกระตุ้นการเรียนรู้ ๔ อย่าง คือ แจ่มแจ้ง จูงใจ แก่ล้า ร่าเริง เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความศรัทธาต่อการสอนของผู้สอน ซึ่งจะนำไปสู่ความสนใจในการเรียนรู้

๔. ครูจะต้องมีคุณธรรม คือมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้เรียน คุณธรรมที่สำคัญ คือความเมตตา กรุณา ครูเป็นผู้ชี้แนะและช่วยเหลือได้ทั้งด้านวิชาการและด้านการดำเนินชีวิต

๕. บุคลิกภาพ ครูที่แต่งกายสุภาพเรียบร้อยสะอาด จะทำให้ผู้เรียนเกิดความศรัทธา เลื่อมใส เพราะบุคลิกภาพดี ย่อมทำให้เป็นปัจจัยที่ทำให้ผู้เรียนศรัทธาในเบื้องต้น

บทบาทของผู้สอน

บทบาทที่ครูควรปฏิบัติในเวลาจัดการเรียนรู้ ครูผู้สอนควรจะต้องเป็นผู้ชี้แจงบทบาทของผู้เรียนให้ทราบก่อนดำเนินการสอนทุกครั้ง ดังต่อไปนี้

๑. ครูเป็นผู้นำสถานการณ์ที่อาจจะเป็นข่าว หรือนิทาน ที่เกิดขึ้นจริง ให้ผู้เรียนรู้ไปพร้อม ๆ กัน

๒. ครูเป็นผู้ชี้แจงเกี่ยวกับรายละเอียด เนื้อหา ที่จะทำการจัดการเรียนรู้

๓. ครูได้ทำการเลือกตัวแทนนักเรียน ให้ออกมาอภิปรายในประเด็นสำคัญ จากสถานการณ์ที่ได้ศึกษาตามเอกสารใบความรู้ที่ครูได้จัดทำขึ้น

๔. ครูคอยเป็นกัลยาณมิตรให้กับนักเรียน ในขณะที่มีการจัดการเรียนการสอน

๕. ครูสรุปผล จากการอภิปรายของตัวแทนนักเรียนที่ได้รับการคัดเลือก

๖. ครูวัดผลและประเมินผลความคิดรวบยอดของนักเรียนเกี่ยวกับสิ่งที่ได้เรียนมา จากการอภิปรายของตัวแทนนักเรียน และจากการทำใบงานเป็นรายบุคคล

การจัดห้องเรียน

ครูจะต้องดำเนินการห้องเรียนให้เป็นไปตามการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

๑. ความสงบของห้องเรียน โดยฝึกหัดให้ผู้เรียนรู้จักการสำรวมกาย วาจา ใจ มีการปรึกษาหารือกันอย่างสำรวม ไม่ตะคอกหรือตะโกนเสียงดัง

๒. ความใกล้ชิดกับธรรมชาติ สามารถนำธรรมชาติเข้ามาสู่ชั้นเรียน และนำผู้เรียนออกสู่สิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติและแหล่งวิทยาการในชุมชน ผู้เรียนได้ประสบการณ์ตรง ทำให้ผู้เรียนได้สัมผัสด้วยตนเอง และมีความจำเป็นที่จะต้องรักษาธรรมชาติไว้ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต

๓. มีความแปลกใหม่และเปลี่ยนแปลงไม่จำเจ มีการจัดห้องเรียนให้สอดคล้องกับเรื่องที่เรียน มีการจัดแต่งห้องด้วยรูปตามห้องเรื่องที่เรียน

๔. มีการจัดสภาพห้องเรียนให้มีความสะอาด และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระเบียบ

เนื้อหาสาระของการจัดการเรียนรู้

เนื้อหาสาระของการจัดการเรียนรู้โดยจัดเรียงตามลำดับดังต่อไปนี้

ลำดับ ที่	ชื่อเรื่อง	เนื้อหา
๑	อปัสเสนธรรม ๔	อปัสเสนธรรม ๔ ประกอบด้วย ๑. พิจารณาแล้วเสพของอย่างหนึ่ง ๒. พิจารณาแล้วอดกลั้นของอย่างหนึ่ง ๓. พิจารณาแล้วเว้นของอย่างหนึ่ง ๔. พิจารณาแล้วบรรเทาของอย่างหนึ่ง อธิบาย อปัสเสนธรรม แปลว่า ธรรมดุจพนักพิง หมายถึง ธรรมเป็นที่อิงหรือพึ่งอาศัยของผู้มีปัญญาที่รู้จักพิจารณาปฏิบัติต่อสิ่งต่าง ๆ ให้ถูกต้อง เพื่อไม่ให้เกิดทุกข์โทษแก่ตน เป็นทางป้องกันไม่ให้กุศลเกิดขึ้น และให้กุศลเจริญยิ่งขึ้น มี ๔ อย่าง คือ ๑. พิจารณาแล้วเสพของอย่างหนึ่ง หมายถึง เมื่อจำเป็นจะต้องเกี่ยวข้องกับสิ่งของเครื่องใช้ที่เหมาะสม ได้แก่ ปัจจัย ๔ คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และบุคคลตลอดถึงธรรม เป็นต้น ที่จำเป็นจะต้องเกี่ยวข้อง พึงพิจารณาแล้วจึงใช้สอยและเสพให้เป็นประโยชน์อกุศลจะไม่เกิด และที่เกิดแล้วก็จะเสื่อมสิ้นไป ๒. พิจารณาแล้วอดกลั้นของอย่างหนึ่ง หมายถึง เมื่อประสบกับอนิฏฐารมณ์ คืออารมณ์ที่ไม่น่าปรารถนา มี หนาว ร้อน หิว กระจาย ถ้อยคำเสียดแทง และทุกขเวทนาอันแรงกล้า พึงรู้จักพิจารณาแล้วอดกลั้น เช่น บุคคลที่รู้จักพิจารณาว่า “เวรย่อมระงับด้วยการไม่จองเวร” แล้วอดกลั้นได้เป็นต้น ๓. พิจารณาแล้วเว้นของอย่างหนึ่ง หมายถึง เมื่อรู้ว่าสิ่งที่เป็นโทษก่ออันตรายแก่ร่างกายหรือจิตใจ เช่น คนพาล การ

		พณัณ สุราเมรัย สิ่งเสพติด เมื่อเข้าใกล้หรือเสพเข้าแล้วอกุศลที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้น และอกุศลที่เกิดแล้วย่อมเสื่อมสิ้นไป พึงรู้จักพิจารณาหลักเว้นเสีย เช่น เมื่อรู้ว่า “คบคนพาล พาลพาไปหาผิด” ก็พึงเว้นการคบหาสมาคมกับคนพาล ๔. พิจารณาแล้วบรรเทาของอย่างหนึ่ง หมายถึง เมื่อสิ่งที่ เป็นโทษก่ออันตรายแก่ร่างกายหรือจิตใจ เช่น อกุศลวิตกอัน ประกอบด้วยกาม พยาบาท และเบียดเบียนกัน ตลอดถึงความชั่วร้ายทั้งหลายซึ่งเกิดขึ้นแล้ว พึงรู้จักพิจารณาแก้ไขบำบัดหรือ ขจัดให้สิ้นไป อปัสเสนธรรมทั้ง ๔ นี้ เรียกอีกอย่างว่า อุปนิสัย ๔ หมายถึง ธรรมเป็นที่พึงพิง หรือธรรมช่วยอุดหนุนให้ตั้งมั่นอยู่ ในกุศลธรรมอื่น ๆ เพราะเมื่อรู้จักพิจารณาปฏิบัติต่อสิ่งต่าง ๆ ให้ถูกต้องด้วยปัญญาตามหลักอปัสเสนธรรม หรืออุปนิสัย ๔ อย่างนี้ ย่อมเป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดก็ไม่เกิดขึ้น ที่เกิดขึ้นแล้วก็จะบรรเทาและสูญสิ้นไป
ลำดับ ที่	ชื่อเรื่อง	เนื้อหา
๒	อัปปมัญญา ๔	อัปปมัญญา ๔ ประกอบด้วย ๑. เมตตา ความรักสันนิทสนม ๒. กรุณา ความสงสาร ความเห็นใจเมื่อเห็นผู้อื่นประสบทุกข์ ๓. มุทิตา ความพลอยยินดีด้วย ๔. อุเบกขา ความวางเฉย อธิบาย อัปปมัญญา แปลว่า ภาวะจิตที่แผ่ไปโดยไม่มีประมาณ หมายถึง การแผ่คุณธรรม คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ไปในหมู่มนุษย์และสัตว์หาประมาณมิได้ คือ ไม่จำกัดขอบเขต แต่ถ้าแผ่ไปโดยเจาะจงตัวบุคคล หรือโดยไม่เจาะจงตัวบุคคล แต่ยังมุ่งจำกัดเอาหมู่คนหรือสัตว์ เรียกว่า พรหมวิหาร แปลว่า ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหม หรือธรรมเป็นเครื่องอยู่อย่าง ประเสริฐ หมายถึง พรหมโดยสมมติ คือ ท่านผู้เป็นใหญ่ ใน ที่นี้หมายถึง ธรรม ๔ อย่าง คือ ๑. เมตตา ความรักสันนิทสนม หมายถึง ความรักใคร่ที่เว้น จาการกะความกำหนดเป็นความปรารถนาดีอยากให้ผู้อื่นสัตว์ อื่นมีความสุขความเจริญ มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์

	แก่มนุษย์และสัตว์ทั่วหน้า การเจริญเมตตาให้พิจารณาเห็นโทษของโทสะ คือ ความคิดประทุษร้ายผู้อื่นและเห็นอนิสงส์ผลดีของขันติ คือ ความอดทนอดกลั้นที่ควรประกอบให้มีในจิตเพื่อข่มโทสะนั้นลงให้ได้แล้วจึงเจริญเมตตาจิตไปในสรรพสัตว์ไม่มีประมาณ เมื่อเริ่มเจริญนั้นพึงตั้งเมตตาจิตในตนก่อนในทำนองว่า “ขอเราจงเป็นสุข อย่าได้มีทุกข์ มีเวรมีภัยแก่ใคร ๆ เลย อย่าได้มีความทุกข์กายทุกข์ใจ จงเป็นสุข ๆ รักษาตนให้พ้นจากทุกข์ภัยทั้งสิ้นเถิด” ดังนี้ เพื่อทำตนให้เป็นพยานเปรียบเทียบให้เห็นว่า ตนรักสุขเกลียดทุกข์ฉันใด ผู้อื่นหรือสัตว์อื่นก็รักสุขเกลียดทุกข์ฉันนั้น เมื่อพิจารณาได้ดังนี้ จิตของบุคคลนั้นก็จะมีความสุข ในลำดับนั้นพึงเจริญเมตตาจิตไปในสรรพสัตว์ทั่วไปไม่มีประมาณไม่มีขอบเขตในทำนองว่า “ขอให้สัตว์ทั้งปวงจงอย่ามีเวร อย่ามีความพยายาบาดต่อกันและกันเลย อย่าได้มีความทุกข์กายทุกข์ใจ จงมีความสุข รักษาตนให้พ้นจากทุกข์ภัยทั้งสิ้นเถิด” เมตตาภาวนานี้เป็นข้าศึกแก่โทสะและเป็นคุณธรรมที่ทำลายความรู้สึกละพยายาบาดโดยตรง เมื่อบุคคลเจริญเมตตานี้ย่อมละโทสะและพยายาบาดได้ จิตก็จะตั้งมั่นเป็นสมาธิโดยเร็ว ผลที่ได้รับจากการเจริญเมตตาอยู่เสมอ ๒. กรุณา ความสงสาร ความห่วงใยเมื่อเห็นผู้อื่นประสบทุกข์ หมายถึง เห็นผู้อื่นตกทุกข์เดือดร้อนคิดจะช่วยให้พ้นทุกข์โดยใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์ไม่มีประมาณ การเจริญกรุณา คือ ความสงสารรู้สึกเห็นใจต่อคนหรือสัตว์กำลังประสบความทุกข์ภัยอันตราย ผู้เจริญกรุณาต้องกำหนดใจว่า “ขอคนหรือสัตว์ผู้ประสบทุกข์จงพ้นจากความทุกข์เกิด” เมื่อกำหนดจิตไว้อย่างนี้บ่อย ๆ ย่อมจะกำจัดวิหิงสา(หรือวิหเสสา) คือ ความคิดเบียดเบียนต่อคนหรือสัตว์ทั้งหลายลงไปได้และจะไม่เศร้าโศกเสียใจ เมื่อคนหรือสัตว์เหล่านั้นไม่พ้นจากความทุกข์ตามที่ตนต้องการเพราะภาวะจิตมีแต่ความสงบ ๓. มุทิตา ความพลอยยินดีด้วย หมายถึง เห็นผู้อื่นอยู่ดีมีสุขและเจริญงอกงามประสบความสำเร็จ ก็พลอยมีใจแช่มชื่นเบิกบานตรงกันข้ามกับผู้มีจิตริษยา การเจริญมุทิตา คือ ความพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี ผู้เจริญมุทิตาต้องใช้ในกรณีที่พบเห็นผู้อื่นได้ดีโดยให้กำหนดใจว่า “ขอให้สัตว์ทั้งหลายอย่าได้เสื่อมจากสมบัติที่ตนได้แล้ว” หรือขอให้สัตว์เหล่านั้นยังยืนอยู่ในสุขสมบัติของตน ๆ ” เมื่อนึกกำหนดใจเช่นนี้ จิตก็จะกำจัดความ
--	---

		ไม่ยินดีในสมบัติของผู้อื่นลงไปได้ความคิดริษยาก็จะไม่เกิดขึ้น ๔. อุเบกขา ความวางเฉย หมายถึง ความวางใจเป็นกลาง เช่น ไม่สามารถที่จะแผ่เมตตากรุณาไปในคนร้ายทำความผิด ถูกตำรวจจับหรือไม่สามารถแผ่เมตตา คือ พลอยยินดีด้วยการได้รับทรัพย์สินเงินทองของบุคคลผู้ทำโจรกรรมมาได้หรือกรณี ที่เห็นคนสองฝ่ายเป็นความพ้องร้องกัน เมื่อศาลตัดสินให้ฝ่าย หนึ่งฝ่ายใดชนะจะพลอยยินดีกับฝ่ายชนะเสียใจไปกับฝ่ายแพ้ เช่นนี้ไม่สามารถทำได้ จึงควรมีอุเบกขา คือ ความวางจิตเรียบ สงบ สม่่าเสมอ เทียงตรงดุจตราขึง มองเห็นมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายได้รับผลดีผลร้ายตามเหตุปัจจัยและกรรมที่กระทำไว้ ไม่เอนเอียงไปด้วยความชอบหรือความชัง การเจริญอุเบกขา อุเบกขา คือจิตวางเฉย เป็นกลาง ไม่แสดงความยินดี ในกรณีที่ ศัตรูคู่แข่งประสบความพินาศและเสียใจในกรณีที่คนรักและ ผู้เกี่ยวข้องประสบความพินาศ เพราะกรรมคือการกระทำของ เขาเอง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้วอันควร ได้รับผลดีหรือชั่วสมควรแก่เหตุที่กระทำ พร้อมทั้งจะวินิจฉัย และปฏิบัติไปตามธรรม ผู้เจริญอุเบกขาพึงมีความรู้สึกเป็น กลาง ๆ ในสรรพสัตว์ไม่ตีใจหรือเสียใจในเหตุสุขทุกข์ของ สรรพสัตว์ โดยมีความรู้สึกว่ “สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของ ของตน ย่อมเป็นไปตามกรรม ทำกรรมใดไว้ ย่อมได้รับผลของ กรรมนั้น” พึงนึกบริกรรมเช่นนี้เรื่อยไปจนกว่าจิตจะตั้งมั่นเป็น สมานเมื่อคิดอยู่เช่นนี้เรื่อย ๆ จิตก็จะละระคาและปฏิฆะ ใน บุคคลอื่นหรือสัตว์อื่นลงไปได้และตั้งมั่นเป็นสมานโดยเร็ว บุคคลใดก็ตามเมื่อจะแผ่คุณธรรมทั้ง ๔ อย่างนี้ให้เป็น อปัมัญญา พึงแผ่ออกไปในมนุษย์หรือสัตว์ทั้งหลายอย่างมี จิตใจสม่าเสมอทั่วกัน ไม่มีประมาณ ไม่จำกัดขอบเขต
ลำดับ ที่	ชื่อเรื่อง	เนื้อหา
๓	พระอริยบุคคล ๔	พระอริยบุคคล ๔ ประกอบด้วย ๑. พระโสดาบัน ผู้แรกถึงกระแสพระนิพพาน ๒. พระสกทาคามี ผู้กลับมาเกิดอีกชาติเดียว ๓. พระอนาคามี ผู้ไม่กลับมาเกิดอีก ๔. พระอรหันต์ ผู้ไกลจากกิเลสโดยสิ้นเชิง อธิบาย อริยบุคคล แปลว่า บุคคลผู้ประเสริฐ หมายถึง บุคคลผู้ได้

	บรรลุนิยามผลอันเป็นโลกุตตระ จึงจัดเป็นผู้ประเสริฐในพระพุทธศาสนา เพราะสามารถละสังโยชน์กิเลสได้เด็ดขาดตามภูมิธรรมของตน จัดลำดับเป็น ๔ ชั้น คือ ๑. พระโสดาบัน ผู้แรกถึงกระแสพระนิพพาน หมายถึง ท่านผู้บรรลุนิยามผลแล้วเรียกว่า ผู้เข้าถึงกระแสแห่งอริยมรรคที่จะนำไปสู่พระนิพพาน โดยมีความเป็นผู้ไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา คือ ไม่มีอันต้องไปเกิดในอบายภูมิจัดเป็นพระอริยบุคคลชั้นแรกสุดในพระพุทธศาสนาละสังโยชน์ได้ ๓ อย่าง คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส ๒. พระสกทาคามี ผู้กลับมาเกิดอีกชาติเดียว หมายถึง ท่านผู้บรรลุนิยามผลแล้วเป็นผู้กลับมาเกิดในมนุษยโลกอีกครั้งเดียวก็ปรินิพพาน โดยยังจะต้องไปเกิดในเทวโลกอีกครั้งหนึ่งแล้วจึงจะกลับมาเกิดในมนุษยโลก แล้วจะได้บรรลุนิยามผลปรินิพพานไปในที่สุด จัดเป็นพระอริยบุคคลชั้นที่ ๒ ในพระพุทธศาสนา พระสกทาคามีละสังโยชน์ได้ ๓ อย่าง เช่นเดียวกับพระโสดาบัน พร้อมทั้งทำราคะ โทสะ และโมหะ ให้เบาบางลง ๓. พระอนาคามี ผู้ไม่กลับมาเกิดอีก หมายถึง ท่านผู้ปฏิบัติอุโบสถศีล สำรวมอินทรีย์ ๖ สำเร็จอนาคามิผล ซึ่งจัดเป็นพระอริยบุคคลชั้นที่ ๓ เมื่อสิ้นชีวิตแล้วไม่ต้องกลับมาเกิดในมนุษยโลกอีกจะไปเกิดในพรหมโลกชั้นสุทธาวาส (ที่เกิดอยู่ของท่านผู้บริสุทธิ์ ๕ ชั้น คือ อวิหา อตปปา สุทิสสา สุทิสสี และอกนิฏฐา) และจะปรินิพพานในที่นั้น พระอนาคามีละสังโยชน์ขั้นต้นหรือขั้นต่ำ เรียกว่าโอรัมภาคิยสังโยชน์ ได้ ๕ อย่าง คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส กามราคะ ปฏิฆะ และทำราคะ โทสะ โมหะ ให้เบาบางลง ๔. พระอรหันต์ ผู้ไกลจากกิเลสโดยสิ้นเชิง หมายถึง ท่านผู้บรรลุนิยามผลสำเร็จเป็นพระอริยบุคคลชั้นสูงสุดในพระพุทธศาสนาและเป็นอเสขบุคคลผู้อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว พระอรหันต์ละสังโยชน์ได้ทั้ง ๑๐ อย่าง คือ ทั้งโอรัมภาคิยสังโยชน์ คือสังโยชน์เบื้องต้น ๕ อย่างและอุทammภาคิยสังโยชน์ คือสังโยชน์เบื้องสูงได้อีก ๕ อย่าง คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ และอวิชชา และทำราคะ โทสะ โมหะ ให้หมดไป พระอริยบุคคล ๔ ประเภทนี้จัดเป็นพระอริยสงฆ์ในพระพุทธศาสนา เพราะละสังโยชน์ได้เด็ดขาดเป็นขั้น ๆ น้อย
--	--

		หรือมากแตกต่างกันไป เป็นนื่อนาบุญของโลกไม่มีนาบุญอื่นเสมอเหมือนหากผู้ศึกษาใครจะพ้นทุกข์บรรลถึงสันติสุขอย่างแท้จริง ก็ควรระลึกถึงให้เป็นสังฆานุสสติและน้อมนำเอาปฏิบัติของท่านมาเป็นแบบอย่างในการดำเนินต่อไป
ลำดับที่	ชื่อเรื่อง	เนื้อหา
๔	สัมปรายิกัตถประโยชน์ ๔	สัมปรายิกัตถประโยชน์ ๔ ประกอบด้วย ๑. สัทธาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ๒. สีลสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศีล ๓. จาคสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการบริจาคทาน เป็นการเฉลี่ยสุขให้แก่ผู้อื่น ๔. ปัญญาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยปัญญา รู้จักบาป บุญ คุณโทษ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ อธิบาย สัมปรายิกัตถประโยชน์ แปลว่า ประโยชน์ในภพหน้า หรือประโยชน์ในภพหน้าชาติหน้า หมายถึง คุณธรรมที่จะเป็นเหตุให้มีความสุขในภพหน้า มี ๔ อย่าง คือ ๑. สัทธาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศรัทธา คือ ความเชื่อ ประกอบด้วยปัญญา มีเหตุมีผลไม่เชื่อง่ายไม่เชื่ออย่างงมงายไร้เหตุผล โดยมีหลักความเชื่อ ๔ อย่าง คือ ๑) กัมมสัทธา เชื่อกรรม ได้แก่ การกระทำ ซึ่งเป็นเหตุแห่งความสุขหรือความทุกข์ ๒) วิปากสัทธา เชื่อในผลของการกระทำเชื่อว่าทุกคนที่เกิดมามีความสุขแตกต่างกันก็เพราะผลของการกระทำในอดีตของตน ๓) กัมมัสสกตาสัทธา เชื่อว่าสัตว์โลกมีกรรมเป็นของตัว ทำดีจักได้ดี ทำชั่วจักได้ชั่ว ทำบุญได้บุญ ทำบาปได้บาป เป็นต้น ๔) ตถาคตโพธิสัทธา เชื่อพระปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ๒. สีลสัมปทา ถึงพร้อมด้วยศีล คือ การสำรวมกาย วาจา ให้เรียบร้อยดี ไม่มีโทษสำหรับคฤหัสถ์ สมาทานศึกษาปฏิบัติตามศีล ๕ หรือ ศีล ๘ สำหรับบรรพชิต หรือนักบวชในพระพุทธศาสนา ต้องปฏิบัติเคร่งครัดอยู่ในจุดปาริสุทธีศีล ๔ มีสำรวมในพระปาติโมกข์ คือ ศีล ๒๒๗ เป็นต้น ๓. จาคสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการบริจาคทานเป็นการเฉลี่ยความสุขให้แก่ผู้อื่น คือ การเผื่อแผ่เจือจานแก่บุคคลในระดับต่าง ๆ เช่น ให้แก่ภิกษุ สามเณร บิดา มารดา ผู้ที่มีอุป

		การคุณเป็นต้น ตลอดถึงให้เพื่อสงเคราะห์อนุเคราะห์แก่บุคคลผู้ตกทุกข์ได้ยาก การให้เป็นการสละความตระหนี่ มีใจกรุณาปราณีบรรเทาความโลภความเห็นแก่ตัวได้ ๔. ปัญญาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยปัญญา รู้จักบาป บุญคุณ โทษ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ คือ มีปัญญารู้เท่าทันเหตุแห่งความเสื่อมและเหตุแห่งความเจริญ แล้วหลีกเลี่ยงเหตุแห่งความเสื่อมนั้นเสียประกอบแต่เหตุแห่งความเจริญ โดยอาศัยความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผลสามารถแก้ปัญหาได้ทุกกรณีสามารถส่งให้ถึงพระนิพานได้ สัมปรายิกัตถธรรม ๔ อย่างนี้ เป็นหลักธรรมที่ทำให้บุคคลผู้ปฏิบัติได้รับผลในกายหน้าหรือโลกหน้า หลักธรรมที่มีศรัทธาจะต้องมีปัญหาควบคู่เสมอเพราะหากมีแต่ความเชื่ออย่างเดียวอาจทำให้เป็นคนงมงายเชื่อง่ายโดยไม่มีเหตุผลและหากมีปัญหาอย่างเดียวไม่มีความเชื่อใครหรือสิ่งใดเลย ก็จะเป็นคนแข็งกระด้างเพราะทะนงตนว่าเฉลียวฉลาดกว่าคนอื่นและไม่ยอมรับเหตุผลของคนอื่น อาจทำให้พลาดโอกาสอันดีงามไป
ลำดับที่	ชื่อเรื่อง	เนื้อหา
๕	มรรค ๔	มรรค ๔ ๑. โสตาปัตติมรรค ๒. สกทาคามีมรรค ๓. อนาคามีมรรค ๔. อรหัตตมรรค อธิบาย มรรค แปลว่า ทาง หมายถึง ทางเข้าถึงความเป็นพระอริยบุคคล ได้แก่ ญาณ คือ ความรู้ที่เป็นเหตุให้ผู้ปฏิบัติสามารถละสังโยชน์ได้เด็ดขาดเป็นขั้น ๆ มี ๔ คือ ๑. โสตาปัตติมรรค หมายถึง มรรคอันให้ถึงกระแสที่นำไปสู่พระนิพานที่แรกหรือ มรรคอันให้ถึงความเป็นพระโสดาบัน อันเป็นเหตุให้ละสังโยชน์ ๓ อย่าง คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา และสีลัพพตปรามาส ๒. สกทาคามีมรรค หมายถึง มรรคอันให้ถึงความเป็นพระสกทาคามี เป็นเหตุละสังโยชน์ ได้ ๓ เหมือนโสดาปัตติมรรค และทำราคะ โทสะ โมหะ ให้เบาบางลง

		๓. อนาคามีมรรค หมายถึง มรรคอันให้ถึงความเป็นพระอนาคามี ผู้ปฏิบัติในอนาคามีมรรคไม่มีความยินดีในคู่ครอง เพราะละสังโยชน์เบื้องต่ำได้ทั้ง ๕ คือ สกกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส กามราคะ และภริษะ ๔. อรหัตตมรรค หมายถึง มรรคอันให้ถึงความเป็นพระอรหันต์ เป็นเหตุละสังโยชน์เบื้องต่ำ ๕ คือ สกกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส กามราคะ ภริษะ และสังโยชน์เบื้องสูง ๕ คือ รูปราคะ อรูปราคะ มานะ อุทธัจจะ อวิชชา โดยสิ้นเชิง มรรค ๔ นี้ เป็นปฏิปทา คือ แนวทางการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุอริยผลของบุคคล ผู้บรรลุผลจัดตามประเภทบุคคล เรียกว่า โสตาบัน สกทาคามี อนาคามี อรหันต์ ตามลำดับ
ลำดับที่	ชื่อเรื่อง	เนื้อหา
๖	ผล ๔	ผล ๔ ๑. โสตาปัตติผล ๒. สกทาคามีผล ๓. อนาคามีผล ๔. อรหัตตผล อธิบาย ผล เป็นธรรมารมณีสืบเนื่องมาจากมรรค เป็นผลที่เกิดจากการละกิเลสได้ด้วยมรรค หรือธรรมารมณอันพระอริยบุคคลพึงเสวย เป็นชื่อของโลกุตตรธรรมที่ใช้คู่กับมรรคมี ๔ อย่าง คือ ๑. โสตาปัตติผล หมายถึง ผลแห่งการเข้าถึงกระแสที่นำไปสู่พระนิพพาน ผลคือความเป็นพระโสตาบัน หรือผลอันพระโสตาบันพึงเสวยหรือได้รับ ๒. สกทาคามีผล หมายถึง ผลคือความเป็นพระสกทาคามี หรือผลอันพระสกทาคามี พึงเสวยหรือได้รับ ๓. อนาคามีผล หมายถึง ผลคือความเป็นพระอนาคามี หรือผลอันพระอนาคามีพึงเสวยหรือได้รับ ๔. อรหัตตผล หมายถึง ผลคือความเป็นพระอรหันต์ หรือผลอันพระอรหันต์พึงเสวย หรือได้รับผู้บำเพ็ญเพียรที่บรรลุอริยผลทั้ง ๔ นี้ จัดเป็นพระอริยบุคคล ๔ จำพวกดังกล่าวแล้ว เรียกอีกอย่างว่า สามัญญผล หมายถึง ผลของความเป็นสมณะ หรือผลแห่งการบำเพ็ญสมณธรรม

		ในพระพุทธรูปศาสนาสมเด็จพะมหาสมณเจ้าฯ ทรงแสดงข้ออุปมาเปรียบเทียบมรรคกับผลให้เข้าใจชัดไว้ว่า สังโยชน์ที่มรรคกำจัดเสียได้นั้นเปรียบเหมือนโรคในร่างกาย มรรคเปรียบเหมือนยารักษาโรคให้หาย ผลเปรียบเหมือนความสุขอันเกิดแต่ความหมดโรค อีกนัยหนึ่งสังโยชน์เปรียบได้กับเหล่าโจรในป่า มรรคเปรียบได้กับกิริยาที่ปราบเหล่าโจร ผลเปรียบได้กับความสงบราบคาบที่เกิดขึ้นเพราะหมดเหล่าโจรฉะนั้น
--	--	--

โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา

แบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน ภาคการเรียนรู้ที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๑

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ หลักสูตรธรรมศึกษาชั้นโท วิชาธรรม หลักธรรมหมวด ๔

คำชี้แจง ข้อสอบมี ๑ ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ ๑ ข้อสอบแบบปรนัย จำนวน ๓๐ ข้อ

คำสั่ง ให้นักเรียนกากบาท × ข้อที่ถูกต้องที่สุดลงในกระดาษคำตอบเพียงข้อเดียว

๑. กรณีของข่าวที่ม้นักกีฬาฟุตบอล “หมูป่าอะคาเดมี” นำโดยโค้ชเอกพล จันทะวงษ์ ผู้ช่วยผู้ฝึกสอนที่สามารถดูแลลูกทีมทั้ง ๑๑ คนให้อยู่รอดปลอดภัย รอคอยความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ได้โดยที่ไม่มีใครเป็นอะไรเลย พฤติกรรมของโค้ชเอกจัดอยู่ในธรรมอภิสเสนธรรมข้อใดต่อไปนี้

ก. พิจารณาแล้วเสพ

ข. พิจารณาแล้วอดกลั้น

ค. พิจารณาแล้วเว้น

ง. พิจารณาแล้วบรรเทา

๒. ทีมนักกีฬาฟุตบอล “หมูป่าอะคาเดมี” ทั้ง ๑๓ คนติดอยู่ในถ้ำถึง ๑๐ วัน ตลอดระยะเวลาที่อยู่ในถ้ำ ๑๓ ชีวิตนั้นควรนำธรรมอภิสเสนธรรมข้อใดมาปฏิบัติ

ก. พิจารณาแล้วเสพ

ข. พิจารณาแล้วอดกลั้น

ค. พิจารณาแล้วเว้น

ง. พิจารณาแล้วบรรเทา

๓. พิจารณาแล้วเว้น ทีมนักกีฬาฟุตบอล “หมูป่าอะคาเดมี” ทั้ง ๑๓ คนควรจะปฏิบัติก่อนเข้าถ้ำ ซึ่งสอดคล้องกับข้อใดต่อไปนี้

ก. ฤดูร้อน

ข. ฤดูหนาว

ค. ฤดูฝน

ง. ฤดูแล้ง

๔. จากการติดถ้ำนานถึง ๑๐ วัน ของทีมนักกีฬาฟุตบอล “หมูป่าอะคาเดมี” เมื่อเกิดหิวข้าวโค้ชเอกจะคอยบอกกับลูกทีมตามข้อใด เพื่อพิจารณาแล้วบรรเทาความหิว

ก. แม่เมตตา

ข. ไหว้เจ้าที่

ค. อธิษฐาน

ง. นั่งสมาธิ

๕. พิจารณาแล้วอดกลั้น เป็นหลักธรรมที่โค้ชเอกต้องปฏิบัติกับเหตุการณ์ใดต่อไปนี้

ก หน่วยซีลช่วยให้ออกเป็นคนสุดท้าย

ข ต้องخذใช้ค่าเสียหายทั้งหมด

ค ต้องบวชทดแทนตลอดชีวิตทุจริตข้อสอบ ง สิ้นจางแจ้งความเอาผิด

๖. คนไทยทั้งประเทศ ร่วมกันบริจาคช่วยเหลือสิ่งของไปให้กับเหตุอุทกภัยเขื่อนแตกในสปป.ลาว. ควรนำหลักธรรมอภิปมัญญาข้อใดมาใช้

ก. เมตตา

ข. กรุณา

ค. มุทิตา

ง. อุเบกขา

๗. โครงการโรงไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนเซเปียน-เซินน้ำน้อยของสปป.ลาว. ถ้าประสบผลสำเร็จจะสามารถขายไฟฟ้าให้กับประเทศในอาเซียน นักเรียนควรใช้หลักธรรมอัมปมัญญาข้อใด ต่อไปนี้ ใช้กับสปป.ลาว.

ก. เมตตา

ข. กรุณา

ค. มุทิตา

ง. อุเบกขา

๘. ชาวพุทธจะแผ่เมตตาให้กับประชาชนที่ประสบเหตุอุทกภัยเขื่อนแตกในสปป.ลาว.อย่างไร ที่จัดเป็นเมตตาในหลักอัมปมัญญา

ก. เจาะจงบุคคล

ข. จำกัดบุคคล

ค. ไม่จำกัดบุคคล

ง. ถูกทุกข้อ

๙. เมตตาที่แผ่ไปโดยไม่เจาะจงในหลักอัมปมัญญา ซึ่งสอดคล้องกับข้อใดต่อไปนี้

ก. นางคำใสแผ่เมตตาให้กับทุกคนที่ประสบเหตุการณ์อุทกภัยเขื่อนแตก

ข. นายคำจันทร์แผ่เมตตาให้กับจำแหมที่เสียชีวิตในถ้ำ

ค. หมวดจรรยาแผ่เมตตาให้กับครูปรีชา

ง. นางสาวทัศนีย์แผ่เมตตาให้กับแมว

๑๐. หลักธรรมอุเบกขาในอัมปมัญญา จัดอยู่ในข้อใดต่อไปนี้

ก. ลูกชายของสมศักดิ์ติดคุกในคดียาเสพติด

ข. ลูกสาวของสมศรีติดคุกในคดีขโมยทอง

ค. ลูกศิษย์ของครูสมทรงโดนปรับตกในวิชาธรรมเนื่องจาก

ง. เหตุการณ์อุทกภัยเขื่อนแตกในสปป.ลาว. ยังมีผู้สูญหายอีกหลายสิบคน

๑๑. ข้อใดที่พระโสดาบัน ยังละสังโยชนไม่ได้

ก. มานะ

ข. สักกายทิฐิ

ค. วิจิกิจฉา

ง. สัมพัทธปริมาส

๑๒. ผู้เข้าถึงกระแสพระนิพพาน หมายถึงพระอริยบุคคลประเภทใด

ก. พระโสดาบัน

ข. พระสกทาคามี

ค. พระอนาคามี

ง. พระอรหันต์

๑๓. พระอริยบุคคลประเภทใด ละสังโยชนได้ทั้งหมด

ก. พระโสดาบัน

ข. พระสกทาคามี

ค. พระอนาคามี

ง. พระอรหันต์

๑๔. ความหมายของพระอรหันต์ ตรงกับข้อใด

ก. ผู้ไม่มาสู่โลกนี้อีก

ข. ผู้เกิดอีกครั้งเดียว

ค. ผู้ห่างไกลจากกิเลส

ง. ผู้ถึงกระแสพระนิพพาน

๑๕. พระอนาคามี ละสังโยชนชนิดใดได้เด็ดขาด

ก. สักกายทิฐิ

ข. รูปราคะ

ค. ๕

ง. ๖

๒๖. ความหมายของผล คือข้อใด

ก. ชื่อของผลไม้

ข. ชื่อของกำลัง

ค. ทางเข้าถึงความเป็นพระอริยบุคคล ง. ธรรมารมณอันพระอริยบุคคลพึงเสวย

๒๗. ผลแห่งการเข้าถึงกระแสที่นำไปสู่พระนิพพาน เป็นความหมายของผลอะไร

ก. โสตาปัตติผล

ข. สกทาคามีผล

ค. อนาคามีผล

ง. อรหัตตผล

๒๘. ความหมายของสกทาคามีผลคืออะไร

ก. ผลแห่งการเข้าถึงกระแสที่นำไปสู่พระนิพพาน

ข. ผลคือความเป็นผู้มาสู่กามภพอีกครั้งหนึ่ง

ค. ผลคือความเป็นผู้ไม่มาสู่กามภพอีก

ง. ผลคือความเป็นผู้ห่างไกลจากกิเลส

๒๙. ผลเปรียบเสมือนกับอะไรดังต่อไปนี้

ก. โรค

ข. หมอ

ค. ยารักษา

ง. หายจากโรคแล้ว

๓๐. สูงสุดของอริยผลคือข้อใด

ก. อรหัตตผล

ข. อนาคามีผล

ค. สกทาคามีผล

ง. โสตาปัตติผล

เฉลย								
๑. ก	๒. ข	๓. ค	๔. ง	๕. ง	๖. ข	๗. ค	๘. ค	๙. ก
๑๐. ง	๑๑. ก	๑๒. ก	๑๓. ง	๑๔. ค	๑๕. ก	๑๖. ก	๑๗. ข	๑๘. ง
๑๙. ง	๒๐. ก	๒๑. ค	๒๒. ง	๒๓. ข	๒๔. ง	๒๕. ค	๒๖. ง	๒๗. ก
๒๘. ข	๒๙. ง	๓๐. ก						

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	:	พระมหาสมเดช สุ่มโน (พรหม)
ว/ด/ป เกิด	:	วันศุกร์ ที่ ๙ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๔
ภูมิลำเนา	:	บ้านเลขที่ ๘/๑ หมู่ ๑๐ บ้านแม่บอนใต้ ตำบลบ้านปวง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน ๕๑๑๖๐
วุฒิการศึกษา	:	พ.ศ.๒๕๔๖ จบประถมศึกษาปีที่ ๖ จากโรงเรียนบ้านแม่บอน ตำบลบ้านปวง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน
	:	พ.ศ.๒๕๕๐ จบมัธยมศึกษาปีที่ ๓ จากโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัด ทุ่งหัวช้าง ตำบลทุ่งหัวช้าง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน
	:	พ.ศ.๒๕๕๓ จบมัธยมศึกษาปีที่ ๖ จากโรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดโสธรวราราม ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา
	:	พ.ศ.๒๕๕๑ สอบได้ น.ธ. เอก สำนักเรียนวัดโสธรวราราม
	:	พ.ศ.๒๕๕๓ สอบได้ ป.ธ. ๔ สำนักเรียนวัดโสธรวราราม
	:	พ.ศ.๒๕๖๐ จบ พธ.บ. คณะครุศาสตร์ เอกวิชาสังคมศึกษา (เกียรตินิยมอันดับสอง) วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร มหาวิทยาลัยมหา จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
หน้าที่การงาน	:	ครูพระสอนศีลธรรม สังกัดมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย โรงเรียนวัดโสธรวรารามวรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา
เข้าศึกษา	:	๑๖ มิถุนายน ๒๕๖๐
สำเร็จการศึกษา	:	๙ มกราคม ๒๕๖๒
ที่อยู่ปัจจุบัน	:	๑๓๔ วัดโสธรวรารามวรวิหาร ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา ๒๔๐๐๐ โทรศัพท์ ๐๘-๐๕๖๓-๔๔๐๐ E-mail : mahasom34@gmail.com